

วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจั่ว
อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช

**Buddhist Temple and Principle of Environmental Management: A Case Study of
Payang Buddhist Temple, Moo 4, Tha-ngew Sub-District,
Muang District, Nakhon Si Thammarat Province.**

พระมหาวิรัชย์ น้าแก้ว

Phramaha Weerachai Namkaew

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Science in Environmental Management
Prince of Songkla University**

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจั่ว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช
ผู้เขียน	พระมหาวิรัชชัย น้ำแก้ว
สาขาวิชา	การจัดการสิ่งแวดล้อม
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ศึกษาการประยุกต์พระวินัยบัญญัติและหลักศาสนธรรมอื่นๆ เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง และศึกษาผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง จำนวน 50 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้น นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Induction)

ผลการวิจัยพบว่า มีพระวินัยบัญญัติในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 7 ประเด็น โดยที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักพระวินัยบัญญัติมาเป็นหลักการบรรยายเพื่อพัฒนาจิตสำนึกด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรม และประยุกต์หลักศาสนธรรมอื่นๆ อีก 7 ประเด็น เพื่อใช้ในกิจกรรมการฝึกอบรม จากการศึกษาผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าฝึกอบรม พบว่า กระบวนการทำฝึกอบรม ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในเชิงบวก ผลการศึกษาด้านปัญหาอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรม พบว่า มีปัญหาอุปสรรค 2 ประการ คือ ความพร้อมของศูนย์ฝึกอบรม และความพร้อมของผู้เข้าฝึกอบรม ส่วนข้อเสนอแนะในกระบวนการฝึกอบรม โดยสรุป มี 3 ประเด็น คือ 1) ควรเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม 2) หน่วยงานที่ส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม ควรเตรียมความพร้อมบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักสูตรการฝึกอบรม 3) ควรเพิ่มระยะเวลาการฝึกอบรมให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

Thesis Title: Buddhist Temple and Principle of Environmental Management:
A case study of Payang Buddhist temple, Moo 4, Tha-ngew Sub-District,
Muang District, Nakhon Si Thammarat Province.

Author Phramaha Weerachai Namkaew

Major Program Environmental Management

Academic Year 2011

Abstract

The objectives of this research were to study Buddhism principles of environmental management written in the Tipitaka, application of Buddhism principles of environmental management and other religions to be used for environmental training of Payang Buddhist temple, and preliminary results, problems and suggestions for improving the training process. The research participants in this research were 50 monks and people working for the natural agriculture center of Payang Buddhist temple. The research tools for data collection were an interview, an observation form and group discussion. Data were analyzed by the Induction method.

The results showed that there were 7 Buddhism principles of environmental management in the Tipitaka. The monks at Payang Buddhist temple applied the principles for lecturing to develop environmental awareness among trainees and applied other Buddhism principles for training activities. Preliminary results related to the trainees showed that training process had effects on changing attitudes and positive environmental behavior of trainees.

The results of the training problems were found that there were 2 obstacles: the availability of the training center and the trainees. Suggestions for the environmental training improvement were 3 issues: 1) The equipment should be prepared to meet the number of trainees 2) The institutes allowing employees to be trained should be ready to prepare them to be relevant to the training curriculum 3) The duration of training should be expanded for the trainees to learn it fully.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยอาศัยความกรุณาจาก ดร.กฤตยา กานต์เดชดี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ และกำลังใจ ในการดำเนินการวิจัยโดยตลอดทุกขั้นตอน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ศักดิ์ เหล่าดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เขาวนิจ กิตติธรรมกุล และอาจารย์ พระครูปยุตกาญจนคุณ ประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ และ เจริญพรขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอเจริญพรขอบคุณ คณาจารย์ภาควิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ให้ความรู้ คำแนะนำ และกำลังใจมาตลอดระยะเวลาที่ศึกษา ขอเจริญพรขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย กราบขอบพระคุณ พระอธิการสุวรรณ คเวสโก และพระอาจารย์ชื่น อาทโร ขอเจริญพรขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของศูนย์กสิกรรม ธรรมชาติวัดป่ายางทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

กราบขอบพระคุณ พระพิมล ปภาโกโร ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.เบญจพร แก้วมีศรี คุณอภิรัฐ ปานแป้น คุณพงศธร ลายพรหม คุณนฤมล กุศลชู และคุณสุวิญญา วัชรพงศ์ ผู้ซึ่งเป็นสารภีนำพาผู้วิจัยสู่พื้นที่เป้าหมายที่ทำการศึกษารอบรู้ และเป็นกัลยาณมิตร ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ตลอดถึงให้คำปรึกษา คำแนะนำ และกำลังใจมาโดยตลอด

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นพุทธสาวก ขออนุโมทนาแก่กุศลศรัทธาของสาธุชนที่ได้ถวาย ภัตตาหารทุกมื้อ ซึ่งก่อให้เกิดกำลังใจและกำลังใจ จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในระดับมหาบัณฑิต

คุณค่าแห่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออนอบน้อมให้เป็นกตัญญูกตเวทิตาคุณ แต่พระอุปัชฌาย์ ครูบาอาจารย์ บิดา มารดา และผู้มีคุณูปการทุกท่าน

ขออำนาจคุณพระไตรรัตน์ และกุศลบารมี เป็นปัจจัยอำนวยสวัสดิผล ให้ทุกท่าน ประสบความสุข สิริสวัสดิ์ พืชพันธุ์มงคล ทุกทิวาราตรีกาล สาธุ

พระมหาวิรัช น้าแก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(4)
กิตติกรรมประกาศ.....	(5)
สารบัญ.....	(6)
รายการตาราง.....	(8)
รายการภาพประกอบ.....	(19)
สัญลักษณ์ คำย่อ และตัวย่อ.....	(11)
บทที่ 1	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
กรอบแนวคิดและขั้นตอนการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
วิธีการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม.....	11
แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	15
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	21
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม.....	25
ทฤษฎีการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่.....	31
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	36
3. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	41
การเลือกพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ขั้นตอนและวิธี การเก็บ ขี้ หนู ล.....	43
การสั ้งและการหาคุณภาพของเครี ' องมี อที่ ' ใช้ ในการวิจัย.....	49
การวิเคราะห์ ขี้ หนู ล.....	49
การนั าเสนอผลการวิจัย.....	50
4 ผลการวิจัย.....	51
พระวินั ยบัญญัติที่ ' เกี ' ขวขั ้ องกั บการจั ดการสิ่ง แวดลั ้ อม.....	51
การประกั ย กั ต์ พระวินั ยบัญญัติที่ ' เกี ' ขวขั ้ องกั บการจั ดการสิ่ง แวดลั ้ อม และหลั กศาสนธรรมอื่ นๆ ของพระสงฆ์ วั ดปั ายางซี ' งใช้ ในรพีระชาบรรดา คั านการจั ดการสิ่ง แวดลั ้ อม.....	78
ผลเป็ ้องต้ น บั ญหาอุ ปสรรค และขั ้อเสนอแนะในการปรึ บปรุ ง กระบวนการฝึ กอบรมคั านการจั ดการสิ่ง แวดลั ้ อมของวั ดปั ายาง.....	112
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และขั ้อเสนอแนะ.....	137
สรุ ปผลการวิจัย.....	137
อภิปรายผลการวิจัย.....	150
ขั ้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	158
บรรณานุกรม.....	158
ภาคผนวก.....	167
ภาคผนวก ก ศั พท์ และเนื ้อหาที่ ' เกี ' ขวขั ้ องกั บวินั ยบัญญัติ.....	168
ภาคผนวก ข การวิเคราะห์ คั าสั าคั ัญรายนามสุ ' ทรงคุ ณคุณนั ้ านต้ ู าร่วม และเครี ' องมี อที่ ' ใช้ ในการวิจัย.....	175
ภาคผนวก ค ขี้ หนู ลที่ ' ่วไปของค.ท่ ัจวั ชู มชนบั านปั ายางและวั ดป.....	198
ภาคผนวก ง รายนามคณะกรรมการ เอกสารประกอบการฝึ กอบรม และเครี ' องมี อที่ ' ใช้ ในการประกอบการฝึ กอบรม ของสุ นั ย กสิกรรมธรรมชาติวั ดปั ายาง.....	214
ภาคผนวก จ ประมวลภาพพื ้นที่ ' วิจัย.....	232
ประวัติผู้เขียน.....	248

รายการตาราง

ตาราง		หน้า
1	สรุปขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล.....	48
2	การเปรียบเทียบหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมกับหลักวินัยบัญญัติ.....	76
3	เวลาการทำกิจกรรมประจำวัน.....	87
4	การวิเคราะห์คำสำคัญการจัดการสิ่งแวดล้อม	176
5	กลุ่มที่เป็นเครือข่ายและสถานะเครือข่ายกลุ่มต่างๆ วัดป่ายาง	210
6	สถิติผู้ผ่านการฝึกอบรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 – 2554	213
7	สถิติผู้ศึกษาคุณาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 – 2554	213
8	รายละเอียดฐาน กิจกรรม และวิธีปฏิบัติใน 7 ฐานฝึกอบรม	222

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า ๑

1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
2	การบูรณาการวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	24
3	แผนที่แสดงพื้นที่การวิจัย.....	42
4	องค์ประกอบของพระไตรปิฎก.....	52
5	องค์ประกอบพระวินัยปิฎก.....	52
6	พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม.....	74
7	กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.....	93
8	การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมฯ.....	102
9	การประยุกต์หลักศาสนธรรมซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมฯ.....	111
10	ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมฯ.....	134
11	พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (คัมภีร์มหาวิงค์).....	172
12	พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (คัมภีร์มหาวิงค์ ทุติยภาค)....	173
13	พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (คัมภีร์มหาบรรค ทุติยภาค)....	173
14	พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (คัมภีร์จุลบรรค ทุติยภาค).....	174
15	วัฏจักรการทำเกษตรเคมี.....	219
16	ตารางการฝึกอบรม ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติฯ.....	224
17	แผนผังวัดป่ายาง.....	233
18	อุโบสถวัดป่ายาง.....	233
19	ศาลาที่ทำการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.....	234
20	ศาลาอบรมรวม.....	234
21	ศาลาเอนกประสงค์.....	235
22	ร้านค้าสวัสดิการเครือข่ายกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง.....	235
23	บริเวณวัดป่ายาง.....	236
24	โรงสีข้าววัดป่ายาง.....	236
25	งานปุ๋ยป่นเม็ด.....	237

รายการภาพประกอบ(ต่ อ)

ภาพประกอบ	หน้า
26 โรงปุ๋ยปั้นเม็ดวัดป่ายาง.....	237
27 โรงผลิตน้ำดื่มวัดป่ายาง.....	238
28 ภายในโรงผลิตน้ำดื่มวัดป่ายาง.....	238
29 พระอธิการสุวรรณ คเวสโก.....	239
30 พระจีน อาทโร.....	239
31 พระสงฆ์นำผู้เข้าฝึกอบรมลงฝึกแปลงเกษตร.....	240
32 พระสงฆ์วัดป่ายางและผู้เข้าฝึกอบรม.....	240
33 ฐานที่ 1 คนมีไฟ (การผลิตน้ำมันดีเซลชีวภาพหรือ ไบโอดีเซล).....	241
34 ฐานที่ 1 คนมีไฟ (การผลิตแก๊สชีวภาพ)	241
35 ฐานที่ 2 คนเอาถ่าน (การเผาถ่านและการเก็บน้ำส้มควันไม้).....	242
36 ฐานที่ 2 คนเอาถ่าน (เตาเผาถ่านสาริต)	242
37 ฐานที่ 3 แปลงเกษตรอินทรีย์ (การปลูกผักไร้สารพิษ).....	243
38 ฐานที่ 3 แปลงเกษตรอินทรีย์ (การทำนาข้าวไร้สารพิษ).....	243
39 ฐานที่ 4 คนรักแม่ธรณี (การผลิตปุ๋ยหมัก)	244
40 ฐานที่ 4 คนรักแม่ธรณี (การผลิตปุ๋ยหมัก)	244
41 ฐานที่ 5 การผลิตน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ.....	245
42 ฐานที่ 5 การผลิตน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ.....	245
43 ฐานที่ 6 คนมีน้ำยา (การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์).....	246
44 ฐานที่ 6 คนมีน้ำยา (การผลิตสบู่สมุนไพร)	246
45 ฐานที่ 7 คนรักสุขภาพ (การเรียนรู้เรื่องสมุนไพร).....	247
46 ฐานที่ 7 คนรักสุขภาพ (สวนสมุนไพรวัดป่ายาง).....	247

สัญลักษณ์คำย่อและตัวย่อ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2525 ฉบับสังคายนา กรมการศาสนา พ.ศ. 2530 และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คำภีร์ชั้นนอร์รถก 2 เล่ม คือ สมันตปาสาทิกา ภาค 3-4 โดยกำหนดสัญลักษณ์คำย่อและตัวย่อ เพื่อใช้ในการรายงานผลการวิจัย ดังนี้

วินย.มหา.	หมายถึง	วินัยปิฎก มหาวิภังค์
วินย.มหา.ทุคฺย.	หมายถึง	วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ทุคฺยภาค
วินย.มหาวคฺค.	หมายถึง	วินัยปิฎก มหาวรรค
วินย.มหาวคฺค.ทุคฺย	หมายถึง	วินัยปิฎก มหาวรรค ทุคฺยภาค
วินย.จุล.	หมายถึง	วินัยปิฎก จุลวรรค
วินย.จุล.ขุทฺทก.	หมายถึง	วินัยปิฎก จุลวรรค ขุทฺทกชั้นชกะ
เสขฺย.ปาทูกาวคฺค.	หมายถึง	เสขฺยิกัณท์ ปาทูกาวรรค
ปาจิตฺตฺย.สปฺปาณก.	หมายถึง	ปาจิตฺตฺยิกัณท์ สปฺปาณกสิกขาบท
ปาจิตฺตฺย.ภูตคฺค.	หมายถึง	ปาจิตฺตฺยิกัณท์ ภูตคฺคาวรรค
เสขฺย.สุรฺรสุรฺวคฺค.	หมายถึง	เสขฺยิกัณท์ สุรฺรสุรฺววรรค
สมนฺต.ตติย.	หมายถึง	สมันตปาสาทิกา ตติยภาค (ภาคที่ 3)
สมนฺต.จตุต.	หมายถึง	สมันตปาสาทิกา จตุตถภาค (ภาคที่ 4)
ฉ.มหาจุฬา.	หมายถึง	ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ฉ.มหามกุฏ.	หมายถึง	ฉบับ มหามกุฏราชวิทยาลัย
ฉ.สน.	หมายถึง	ฉบับ สังคายนา กรมการศาสนา
ฉ.สยาม.	หมายถึง	ฉบับ สยามรัฐ (ภาษาบาลี)

ตัวเลขในวงเล็บ 3 ส่วน หมายถึง เลขเล่ม ลำดับข้อสิกขาบท เลขหน้า เช่น (วินย.มหา. 2/642/710 ฉ.มหาจุฬา.) คือ วินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ 2 ข้อที่ 642 หน้า 710 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

ตัวเลขในวงเล็บ 2 ส่วน หมายถึง ลำดับข้อสิกขาบท และเลขหน้า เช่น (สมนฺต.จตุตถ.247/367) คือ สมันตปาสาทิกา จตุตถภาค (ภาคที่ 4) ข้อที่ 247 หน้า 367 เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 ได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว เป็นกระบวนการพัฒนาไปสู่ภาวะความทันสมัย (Modernization) ที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของรายได้ ประชาชาติ ตลอดจนสินค้าบริการ ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีการพัฒนาแบบกระแสหลัก (Conventional develop theory) ที่มีความเชื่อว่ายังมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงเท่าใด ประชาชนในประเทศก็ยิ่งจะได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น ผลการพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลัก คือ มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมให้มาเป็นภาคอุตสาหกรรม ในแง่โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเมือง และชนชั้นชั้นพื้นฐานของชีวิตประกอบกับการนำเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ ส่งผลให้ทรัพยากรที่มีอยู่ถูกใช้ไปอย่างรวดเร็ว และมีปริมาณมากเกินขีดจำกัดที่สิ่งแวดล้อมจะฟอกตัวเองได้ ทรัพยากรในรูปของเสีย จึงกลายเป็นมลพิษ ซึ่งจะอยู่ในระบบนิเวศเดียวกับมนุษย์ (ประสาน ตั้งสิกบุตร, 2545) จะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมนั้นต้องทำหน้าที่ทั้งเป็นตัวสนอง สนับสนุนการเติบโต และรองรับของเสียจากการกระทำของมนุษย์ จึงทำให้เกิดปัญหามลพิษตามมา ได้แก่ ปัญหามลพิษทางน้ำ ทางอากาศ ทางเสียง การตกค้างของสารเคมี และกากของเสีย ซึ่งปัจจุบันปัญหาเหล่านี้กำลังทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ พร้อมทั้งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคนในสังคม จากปัญหาดังกล่าว ประชาชนทุกคนและทุกสถาบันในสังคมจึงควรมีส่วนร่วมกันในการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพทางความคิด และพฤติกรรมของประชาชนในสังคมให้มีการใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างวิธี ซึ่งจะเป็แนวทางสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาลิงแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ

ปัจจุบัน การพัฒนานุเคราะห์กำลังได้รับความสนใจอย่างยิ่งจากภาครัฐ และเอกชน เนื่องจากได้ตระหนักกันว่า คนเป็นผู้กระทำและรับผลของการพัฒนา ตลอดถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในทุกๆ ด้าน การที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องให้คนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตามขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้คนเหล่านี้ได้มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถที่จะประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมที่ต้องทำในแต่ละวัน (ขจรศักดิ์ หาญณรงค์, 2544) วิธีการพัฒนาคนที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการฝึกอบรม ซึ่งเป็น

กระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ ทักษะคติของผู้เข้าอบรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น การฝึกอบรมยังช่วยให้ผู้เข้าอบรมสามารถช่วยตนเองได้ในการดำรงชีวิต การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาคุณธรรม และจิตสำนึกในการรับใช้ส่วนรวม ตลอดจนการพัฒนาจิตสำนึกด้านอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว, 2544) การบูรณาการศาสตร์ฯ เข้าร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถช่วยก่อให้เกิดประโยชน์โดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ สังคมไทยเป็นสังคมที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือสังคมไทยมาโดยตลอด และมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับสังคมไทยมาช้านาน แม้ว่าในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการหลั่งไหลของวัฒนธรรมจะทำให้คนห่างเหินกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปบ้าง แต่โดยเนื้อแท้แล้วสถาบันพระพุทธศาสนายังมีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ได้แก่ หลักธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่คนไทยส่วนใหญ่ได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไปแล้ว ดังนั้น สถาบันพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาประเทศในหลายด้าน หลักธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ การไม่ทำบาป กระทำแต่กรรมดี และการทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส จักเป็นบันไดที่นำไปสู่ประโยชน์ต่อบุคคล และสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต หากบุคคลมีปัญญาเข้าใจในการดำรงชีวิต และรู้จักการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องแล้ว การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ก็จะดำเนินไปได้ แม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ก็สามารถแก้ไขได้ด้วยหลักไตรสิกขา ซึ่งเรียกว่า เป็นการแก้ปัญหาจริยธรรม (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2534)

การนำหลักธรรมคำสอน หรือพิธีกรรมต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนามาเป็นองค์ประกอบเพื่อเป็นแนวทางในกระบวนการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนได้ ดังผลที่ปรากฏจากการวิจัย เรื่อง การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ: กรณีศึกษา การจัดการป่าต้นน้ำ อ.แม่ใจ จ.พะเยา ที่พบว่า คณะสงฆ์ อ.แม่ใจ ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติและหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กระบวนการจัดการป่าต้นน้ำ โดยวิธีการในหลายรูปแบบ เช่น การเทศนา การฝึกอบรมโดยอาศัยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงประโยชน์และผลกระทบระหว่างป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และป่าที่ถูกทำลาย นอกจากนี้ มีการประยุกต์พิธีกรรมและขนบธรรมเนียมความเชื่อภายในท้องถิ่นมาใช้ โดยวิธีการบวชต้นไม้ พิธีการทอดผ้าป่ากล้าไม้ และพิธีสืบชะตาต้นน้ำ เป็นต้น ซึ่งวิธีการเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านในอำเภอแม่ใจ เกิดจิตสำนึกด้านการ

อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เกิดความหวงแหน เห็นประโยชน์และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมป่าต้นน้ำ ตระหนักถึงภัยพิบัติจากการทำลายป่าต้นน้ำ ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และเกิดเป็นเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติป่าต้นน้ำขึ้น (เกษริน สุขตัว, 2547) การปฏิบัติตนของพระสงฆ์ โดยยึดหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่ทรงบัญญัติไว้ เป็นการปฏิบัติที่เอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุที่พระวินัยบัญญัติในหลายๆ สิกขาบท มีผลต่อการเอื้อประโยชน์ในด้านสิ่งแวดล้อมจากพฤติกรรมของพระสงฆ์ ดังที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงมีพระดำรัสไว้ตอนหนึ่งว่า

“...ในทางพระพุทธศาสนานั้น หากพิจารณาคุณหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ให้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณรแล้ว จะเห็นได้ว่า มีพระวินัยหรือสิกขาบทจำนวนไม่น้อยที่เป็นข้อบัญญัติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อป้องกันมิให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมเสียหาย แม้หลักคุณธรรมอันเป็นคำสอนสำหรับทุกคน เช่น ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูรู้คุณ ความรู้จักประมาณในการบริโภคอุปโภค ที่พระองค์ทรงสั่งสอนทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่เสมอ นั้น เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำนึกในทางที่จะให้รู้จักอนุรักษ์ และปกป้องธรรมชาติ...” (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2535)

วัดและพระภิกษุสงฆ์ จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา นอกจากทำหน้าที่ในการสืบทอดและเผยแผ่ศาสนาแล้ว อีกด้านหนึ่งยังได้ทำหน้าที่ที่เกื้อกูลสังคมอีกหลายประการ ได้แก่ การให้การศึกษา การช่วยอบรมบ่มนิสัยของคนไทย ตลอดจนให้การบริการตามความจำเป็นของประชาชน เป็นต้นกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ได้กระทำสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว โดยที่วัดจะเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระภิกษุสงฆ์ก็จะเป็นบุคลากรที่จะคอยให้บริการ ในบางครั้งยังเป็นผู้นำที่สำคัญของชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ พระภิกษุสงฆ์นับเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพจากสังคมและใกล้ชิดกับจิตใจของประชาชนมาก อีกทั้งเป็นแบบฉบับชั้นอุดมคติในด้านวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทย เจ้าอาวาสทั้งโดยตำแหน่งและโดยบุคลิกส่วนตัว จะเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ และเป็นบุคคลสำคัญที่สุดของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสถิติจากรายงานทะเบียนวัดในประเทศไทย จากกองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการระบุข้อมูลไว้ว่า ประเทศไทยในปัจจุบัน มีวัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายจำนวน 37,077 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ภายใน จ.นครศรีธรรมราช มีวัดทั้งฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกนิกาย จำนวน 579 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) และวัดป่ายาง (ฝ่ายมหานิกาย) เป็นอีกวัดหนึ่งที่มีศักยภาพในการทำงานด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยได้พัฒนาวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเน้นในด้านเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ โดยที่พระอธิการสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง เป็นผู้นำชาวบ้าน กลุ่มนักวิชาการ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการวัด เพื่อหาแนวทางร่วมในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากการที่นายเสรี รอดรัตน์ (ปัจจุบัน คือ พระอธิการสุวรรณ คเวสโก) ในขณะที่ยังเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2519 ได้เข้ามาแฝงตัวพร้อมกับทีมงาน 6 คน ในพื้นที่บ้านป่ายางเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสมัยนั้น ได้รู้จักกับประชาชนมากมายและได้พบเห็นความลำบากยากจน ตลอดถึงปัญหาในด้านการเกษตรของชาวบ้าน โดยได้คิดหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอด จนกระทั่งถึงปลายปี พ.ศ.2538 ได้ตัดสินใจเข้ารับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุและจำพรรษาอยู่ในวัดป่ายางตลอดมา หลังจากทีอุปสมบทผ่านไปเป็นระยะเวลา 2 ปี ทางคณะสงฆ์ก็ได้แต่งตั้งให้พระสุวรรณ คเวสโก ดำรงตำแหน่งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดป่ายาง บรรดาอุบาสกอุบาสิกาของวัดก็ได้อำนวยความสะดวกให้ท่านได้ช่วยเป็นภาระธุระในการสร้างอุโบสถของวัดให้แล้วเสร็จ โดยที่ท่านได้กล่าวรับคำร้องขอจากเหล่าอุบาสกอุบาสิกา และคณะกรรมการวัดในครั้งนั้น โดยท่านกล่าวว่า “...งานก่อสร้าง ไม่ใช่ทางของเรา แต่เราก็จะช่วยสร้างอุโบสถให้แล้วเสร็จ...” (พระอธิการสุวรรณ คเวสโก, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553)

หลังจากที่สร้างอุโบสถเสร็จ ท่านก็ยังรำลึกถึงอุดมการณ์เดิมที่เคยให้ปฏิญญากับตัวท่านเอง โดยท่านเริ่มหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อ “ฟื้นวัด” พลิกบทบาทของวัดจากวิถีเดิมที่มีเพียงคนชราเข้าวัดมาในวันพระเพื่อทำบุญ ให้วิวัฒนาการใหม่ที่มีคนทุกวัยเข้ามาปฏิบัติธรรมกันแบบไม่รู้ตัว เพื่อให้วัดมีบทบาทแก้ปัญหาต่างๆ ได้ในทันที วันนี้ เดือนนี้ ชาตินี้ ซึ่งประจวบเหมาะกับการพัฒนาชุมชนที่มาแรงในช่วงปี พ.ศ. 2538-2540 เรื่อง “องค์กรการเงินชุมชน” ซึ่งกระแสนี้ก็เป็นกระแสที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านป่ายางในขณะนั้น ท่านจึงตัดสินใจเริ่มต้นที่ภารกิจการดำเนินกิจกรรมในด้านของกลุ่มสัจจะฯ เพื่อเป็นอุบายในการรวมเงินรวมคน รวมความคิด โดยได้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะฯ วัดป่ายาง เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2542 และได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน (2554) โดยมีสมาชิกประมาณ 3,000 คน จากกลุ่มเครือข่ายฯ จำนวน 23 กลุ่ม ภายใน จ.นครศรีธรรมราช โดยการทำงานและการแก้ปัญหาในกิจกรรมนี้ จะใช้หลักพุทธศาสตร์เป็นหลักในกระบวนการทำงาน เมื่อเกิดปัญหาจะใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

ตัดสินใจปัญหาโดยยกกรณี บาป บุญ คุณ โทษ ขึ้นเป็นข้อบังคับ ดังนั้น กลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง จึงเป็นกิจกรรมที่ทำให้วัดและพระสงฆ์โดดเด่นเป็นที่รู้จักของสาธารณชนในเชิงบวกจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2549 วัดป่ายาง ได้เริ่มภารกิจ “ฟื้นฟูชุมชน” โดยการนำของพระอธิการสุวรรณ คเวสโก หลังจากที่มีการดำเนินการในกลุ่มสังฆะฯ ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ท่านก็ยังไม่คิดที่จะหยุดบทบาทของวัดป่ายางเพียงเท่านั้น โดยได้คิดถึงอุดมการณ์เดิม และปัญหาภาคการเกษตร และด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคมปัจจุบัน ผนวกกับองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาในส่วนของพระวินัยบัญญัติ ที่เป็นบทบัญญัติสำหรับการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ โดยท่านได้พิจารณาถึงคุณค่าและอันติสงส์จากการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า จึงได้น้อมนำเอาหลักวินัยบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนวคิดหลักในการดำเนินการเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยได้นำแนวคิดเสนอต่อมติที่ประชุมกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง เพื่อต้องการที่จะดำเนินกิจกรรมต่อไปในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ในที่สุดก็ได้มีมติจากที่ประชุมเพื่อจะพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ต้องการแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านป่ายางเป็นปฐมเหตุ จึงได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ (คกช.) และได้ส่งตัวแทนไปทำการฝึกอบรมตลอดหลักสูตร ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี ซึ่งมีอาจารย์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ ในครั้งนั้น ทีมงานที่เป็นตัวแทนได้รับการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นตลอดกระบวนการ หลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงได้นำองค์ความรู้มาเป็นแนวทางในการเปิดเป็นศูนย์ฝึกอบรมการจัดการสิ่งแวดล้อมขึ้นเมื่อวันที่ 15 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2549 และได้เปิดทำการฝึกอบรมมาจนถึงปัจจุบัน ในหลักสูตร “การพัฒนาระบบกสิกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” โดยใช้ชื่อในการดำเนินกิจกรรมว่า “ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง” โดยเน้นการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ในส่วนของการพัฒนาคุณธรรม พัฒนาจิตสำนึกด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม พัฒนาความคิดในการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ จากข้อมูลสถิติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 - 2554 มีผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และผู้ศึกษาดูงาน จำนวน 13,666 คน (ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง, 2554)

ผลงานของวัดป่ายางผ่านการแสดงบทบาทของพระสงฆ์โดยอาศัยหลักพระธรรมวินัย และองค์ความรู้ด้านการทำระบบกสิกรรมธรรมชาติเป็นแนวทาง ทำให้วัดป่ายางและพระสงฆ์ได้รับความยอมรับ เป็นที่ยกย่องของสาธารณชนผ่านองค์กรภาครัฐ และเอกชน โดยได้รับรางวัลจากองค์กรและสถาบันต่างๆ เช่น ได้รับรางวัล “องค์กรที่มีผลงานดีเด่น” ด้านการบริหารองค์กรชุมชน ของ จ.นครศรีธรรมราช พ.ศ. 2549 รางวัล “ธรรมพอเพียง ปราชญ์เกษตร เศรษฐกิจพอเพียง ส.ป.ก.” จาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต-

กิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2551 (ถวายแด่พระอริการสุวรรณ) และได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 11 จากสถาบันลูกโลกสีเขียว พ.ศ.2552 เป็นต้น

จากผลงานเชิงประจักษ์ต่อสาธารณะ และรางวัลเชิดชูเกียรติอันเป็นเครื่องยกย่องศักยภาพในการทำงานของพระสงฆ์วัดป่ายาง ที่มีการพลิกสถานการณ์ของวัดในวิถีเดิมๆ ก้าวไปสู่การเป็นวัดในวิถีใหม่ เพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน จนกลายเป็นวัดที่มีผลงานด้านการพัฒนาเพื่อสังคม รวมไปถึงการพัฒนาด้านการสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นที่สนใจให้ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่อง “วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม. 4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช” ซึ่งจะเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาและวัดโดยทั่วไป ในการที่จะนำเอาหลักการปฏิบัติของวัดป่ายางซึ่งเป็นต้นแบบอีกวัดหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และจากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ตั้งคำถามการวิจัยไว้ ดังนี้

1.1.1 พระวินัยบัญญัติในประเด็นใดบ้าง ที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

1.1.2 พระสงฆ์วัดป่ายางมีการประยุกต์ใช้หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างไร

1.1.3 ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง เป็นอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม. 4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

1.2.2 เพื่อศึกษาการประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู

1.2.3 เพื่อศึกษาผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ได้ทราบพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และการประยุกต์ใช้หลักพระวินัยบัญญัติ และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมใน 3 ด้าน คือ การใช้ประโยชน์ การสงวนรักษา และการบำบัดฟื้นฟู

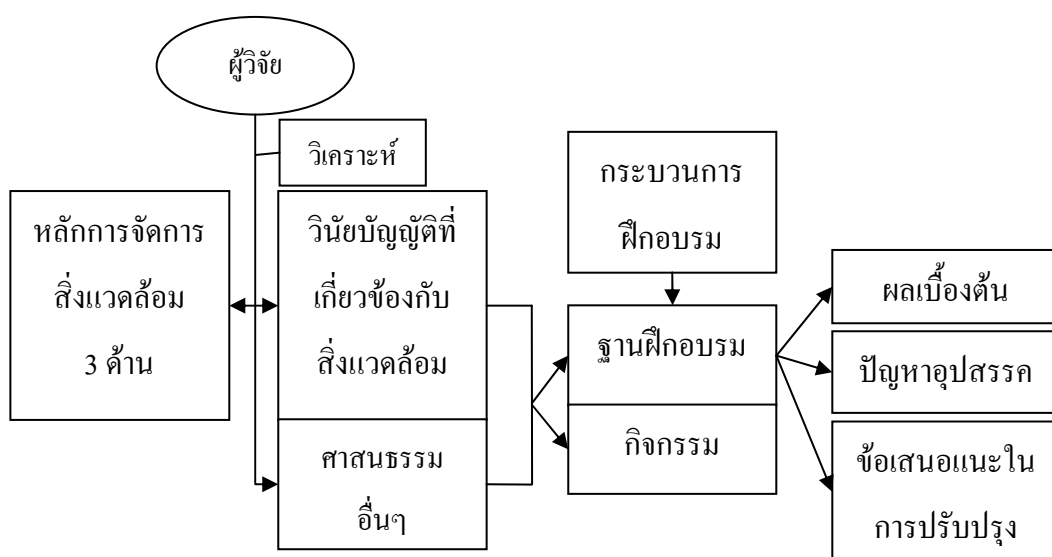
1.3.2 ได้ทราบถึงผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

1.3.3 ได้ทราบถึงรูปแบบกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

1.3.4 เพื่อเป็นต้นแบบให้แก่วัดและพระสงฆ์ในการนำรูปแบบด้านกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นๆ

1.4 กรอบแนวคิดและขั้นตอนของการวิจัย

พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์หลักพระธรรมวินัย และวิชาการสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผลจากการวิจัย สามารถเป็นต้นแบบที่ดีแก่วัด โดยเฉพาะวัดที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาด้านการเผยแผ่หลักคำสอนในรูปแบบใหม่ โดยอาศัยการประยุกต์หลักพระธรรมวินัยเพื่อใช้สำหรับการสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งพิจารณาองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดและขั้นตอนการวิจัย ดังแสดงในภาพประกอบ 1 ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดในด้านขอบเขต ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดเอาพื้นที่วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่วิจัย

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

(1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง คือ พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และคณะกรรมการ จำนวนประมาณ 35 รูป/คน

(2) ผู้มีส่วนสนับสนุน และรับผลจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 50 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive selection) จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

(1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง คือ พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และคณะกรรมการ จำนวน 30 คน

(2) ผู้มีส่วนสนับสนุน และรับผลจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คือ นายก อบต.ท่าจิว กำนัน ต.ท่าจิว และผู้ใหญ่บ้าน ม.4 ต.ท่าจิว จำนวน 3 คน, ข้าราชการและประชาชนในชุมชน ม. 4 ต.ท่าจิว จำนวน 10 คน และผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมจากศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ วัดป่ายาง จำนวน 5 คน

1.5.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) พระวินัยบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
- 2) การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู

3) ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

1.5.4 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาตั้งแต่ เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2553 ถึง เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2554

1.6 วิธีการวิจัย

การวิจัย เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจี่ อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการในการจัดการ และกำกับควบคุม เพื่อให้เกิดความคงอยู่อย่างมั่นคงของสิ่งแวดล้อม และสิ่งอื่นๆ ที่เป็นบริบทรอบด้านอย่างเป็นระบบ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน (ภาคผนวก ก, ตาราง 3) คือ

การใช้ประโยชน์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ โดยพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลน ความหายากในอนาคต และคำนึงถึงหลักเศรษฐศาสตร์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ

การสงวนรักษา หมายถึง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น มีน้อย และหายาก ด้วยความระมัดระวังมิให้สูญไป พร้อมๆ กับการรักษา การหาวิธีการปรับปรุงเพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างเพียงพอ

การบำบัดฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการเพื่อซ่อมแซม และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือทดแทนความเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

คืบพระสุคต หมายถึง มาตรการวัดตามพระวินัยบัญญัติ ในปัจจุบันได้ข้อยู่ว่า 1 คืบพระสุคต เท่ากับ 25 เซนติเมตร (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

ฎีกา หมายถึง วรรณกรรมภาษาบาลี ที่แต่งเพื่ออธิบายความในคัมภีร์อรรถกถาที่ได้ อธิบายความในพระไตรปิฎกไว้ จัดเป็นคัมภีร์ชั้นสาม ที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายเนื้อความใน คัมภีร์รุ่นอรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นสอง

ปาฏิโมกข์ หมายถึง คัมภีร์ที่รวมวินัยของสงฆ์ 227 ข้อ โดยประมวลพุทธบัญญัติ อันทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณา มีพุทธานุญาติให้สาวคในที่ประชุมสงฆ์ทุกครึ่งเดือน บทปาฏิโมกข์ ปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎก

ผลเบื้องต้น หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรม ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรม

พระวินัยบัญญัติ หมายถึง บทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อให้ พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปปฏิบัติตาม เพื่อความผาสุกและดีงามของสังคมสงฆ์ ทั้งที่มาในพระปาฏิโมกข์ และนอกพระปาฏิโมกข์

พระวินัยปิฎก หมายถึง ส่วนของคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎกในพุทธศาสนาที่ บันทึกและรวบรวมบทบัญญัติที่เป็นข้อปฏิบัติและระเบียบแบบแผนอันดีงามของพระสงฆ์

สมันตปาสาทิกา หมายถึง เป็นคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ซึ่งอธิบายพระไตรปิฎก โดยเฉพาะส่วนของพระวินัยปิฎก ปัจจุบันใช้เป็นแบบเรียนภาษาบาลีสำหรับหลักสูตรเปรียญธรรม 6 ประโยค

ติกาบาท หมายถึง ข้อที่ต้องศึกษา ข้อศีล ข้อวินัย และบทบัญญัติข้อหนึ่งๆ ใน พระวินัยที่ภิกษุพึงศึกษาปฏิบัติและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

อนุฎีกา หมายถึง ฎีกาใหม่ที่แต่งเพิ่มเติม เพื่อเป็นคำอธิบายความในฎีกาให้เข้าใจ ง่ายขึ้น

อาบัติ หมายถึง ความผิดที่เกิดจากการล่วงละเมิดบทบัญญัติของพระสงฆ์

อรรถกถา หมายถึง คัมภีร์ในระดับรองจากพระไตรปิฎก ที่ขยายความใน พระไตรปิฎกให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งแต่งขึ้นโดยพระอรรถกถาจารย์ ยกตัวอย่างเช่น อรรถกถาพระวินัย อรรถกถาพระสูตร และอรรถกถาพระอภิธรรม เป็นต้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง “วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และงานเขียนที่ผู้รู้ทั้งหลายได้ศึกษาคิดค้นและเรียบเรียงไว้เป็นข้อมูลความรู้พื้นฐานที่สำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังนั้น จึงได้นำแนวความคิด ทฤษฎีต่างๆ มารวบรวมไว้เพื่อให้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยพระวินัยบัญญัติดังกล่าวจะมีข้อมูลปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ในส่วนของพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์แรกที่รวบรวมบทบัญญัติในสิกขาบทต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ และพระภิกษุณีสงฆ์ โดยที่คัมภีร์ทางพุทธศาสนาและนักวิชาการได้แสดงทัศนะในความหมายของพระวินัยปิฎก ดังนี้

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย (2525) ได้ให้ความหมายของคำว่าพระวินัยปิฎก ไว้ว่า “พระพุทธพจน์นี้ คือ ประมวลพระพุทธรวณะแม่ทั้งหมด ทั้งที่เป็นร้อยกรองในปฐมสังคายนา ทั้งที่เป็นร้อยกรองในภายหลัง เป็นปาฏิโมกข์ 2 ฝ่าย วิภังค์ 2 จันทรกะ 2 บริวาร 16 ชื่อวินัยปิฎก”

พระราชวรมุณี (ประยูรย์ ปยุตโต, 2530) ให้ความหมายของพระวินัยปิฎกไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ไว้ว่า หมายถึง ประมวลพุทธพจน์หมวดพระวินัย เกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของพระภิกษุและภิกษุณี

พระมหาอุทัย มุลแก้ว (2541) กล่าวว่า ในคัมภีร์พระวินัยปิฎกซึ่งมีทั้งหมด 8 เล่มสามารถแบ่งออกโดยสังเขป ดังนี้

1) เล่มที่ 1 มหาวิภังค์ ภาค 1 ว่าด้วย ปาราชิก สังฆาทิเสส และอนิยตสิกขาบท (สิกขาบทในปาฏิโมกข์ฝ่ายภิกษุสงฆ์ 19 ข้อแรก)

2) เล่มที่ 2 มหาวิภังค์ ภาค 2 ว่าด้วยอาบัติเบาของภิกษุ (ครบสิกขาบท 227/ศีล227)

3) เล่มที่ 3 ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทของภิกษุณีทั้ง 311 ข้อ

4) เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 ว่าด้วยการอุปสมบท อุโบสถ จำพรรษาและปวารณา (โดยแบ่งออกเป็น 4 ชั้นชกะ)

5) เล่มที่ 5 มหาวรรค ภาค 2 ว่าด้วยเรื่องเครื่องนุ่ง เกษัศ กฐิน จีวร นิคกรรม และการทะเลาะวิวาท และการสามัคคี (แบ่งออกเป็น 6 ชั้นชกะ)

6) เล่มที่ 6 จุลวรรค ภาค 1 ว่าด้วยเรื่องนิกกรรม วุฏฐานวิธี และการระงับอธิกรณ์ (โดยแบ่งออกเป็น 4 ชั้นชกะ)

7) เล่มที่ 7 จุลวรรค ภาค 2 ว่าด้วยข้อบัญญัติปลีกย่อย เรื่องเสนาสนะ สังฆเภทวัตรต่างๆ การงดสวดปาฏิโมกข์ เรื่องภิกษุณี เรื่องการสังคายนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 (แบ่งออกเป็น 8 ชั้นชกะ)

8) เล่มที่ 8 ปริวาร ว่าด้วยประมวลคำถามและคำตอบเกี่ยวกับพระวินัย

ดังนั้น พระวินัยปิฎก จึงหมายถึงคัมภีร์ที่รวบรวมพุทธบัญญัติ ที่เป็นข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ ตลอดทั้งวินัยกรรมทุกประการตามหลักแห่งพุทธศาสนาไว้อย่างเป็นระบบ และเป็นคัมภีร์สำคัญในการศึกษาพุทธศาสนาในส่วนของวินัยปฏิบัติและวินัยกรรมทั้งปวง

พระวินัยบัญญัติ จัดเป็นบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้โดยแบ่งออกเป็นสิกขาบทต่างๆ และมีการจัดไว้เป็นหมวดหมู่ตามประเภทของอาบัติ ซึ่งอาบัติก็คือ โทษในการปรับความผิดของพระภิกษุสงฆ์ และพระภิกษุณีสงฆ์ โดยมีนักวิชาการ ได้แสดงทัศนะในความหมายของพระวินัยบัญญัติ ดังนี้

พระราชวรมุณี (ประยูรย์ ปยุตโต, 2527) ได้ให้ความหมายของพระวินัยบัญญัติไว้ว่า หมายถึง พระบัญญัติ ข้อบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบสำหรับกำกับความประพฤติให้เป็นแบบแผน

อันหนึ่งอันเดียวกัน และลักษณะของพระสงฆ์ โดยเมื่อกล่าวถึงพระวินัย มักจะหมายถึงพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญที่กล่าวถึงพระวินัยของสงฆ์

มานิต มานิตเจริญ (2536) ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมไทยว่า พระวินัยบัญญัติ หมายถึง การกำหนดสิกขาบท ข้อกำหนดสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์

คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเชียงเชียง (2535) ได้กล่าวถึงพระวินัยบัญญัติว่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระวินัยบัญญัติเป็นส่วนแรกของคัมภีร์ ซึ่งแบ่งย่อยออกไปตามประเภทและลำดับของการบัญญัติสิกขาบท โดยพระวินัยบัญญัติจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประการ ดังนี้

- 1) อาทิพรหมจริยการศึกษา เป็นข้อศึกษาเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์
- 2) อภิธมาจาริกการศึกษา เป็นข้อศึกษาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม และมารยาทที่พึงมาของพระสงฆ์

ดังนั้น พระวินัยบัญญัติจึงเป็นข้อบังคับและเป็นสิกขาบท ที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์จะต้องศึกษาทำความเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง โดยจะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้ และต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด หากมีการประพฤติด້วยอาการแห่งการล่วงละเมิดบทบัญญัติจะด้วยความประพฤติที่ประกอบด้วยเจตนาหรือไม่ประกอบด้วยเจตนาก็ตาม จะถือว่าเป็นความผิดและมีการปรับอาบัติ หรือวินิจฉัยตามลักษณะความผิดนั้นๆ แล้วแต่กรณีที่มีการประพฤติล่วงละเมิดต่อพระวินัยบัญญัติ

นอกจากนี้ การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า ซึ่งผลแห่งการบัญญัติพระวินัยจะเป็นไปเพื่อความเรียบร้อยเรียบร้อย เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ และเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน แต่อีกนัยหนึ่งผลประโยชน์ที่ได้ในเชิงพฤตินัยของการประพฤติตามพระวินัยบัญญัติของพระภิกษุสงฆ์นั้น ก็ย่อมเอื้อประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในพระวินัยบัญญัตินั้นก็มีสิกขาบทที่กล่าวถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านการใช้ประโยชน์ การสงวนรักษา และการบำบัดฟื้นฟู ในประเด็นนี้ นักวิชาการและผู้รู้ได้แสดงทัศนะถึงพระวินัยบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนี้

เนื่องน้อย บุญเนตร (2537) ได้กล่าวถึงการบัญญัติพระวินัยไว้ว่า เหตุผลสำคัญที่เป็นหัวใจของพระวินัยบัญญัติเหล่านี้ คือ สำนึกต่อสภาวะแวดล้อมอันเป็นสำนึกที่มีพื้นฐานมาจากอภิปรัชญาของพระพุทธศาสนา เพราะการบัญญัติพระวินัยมิได้จำกัดอยู่แค่การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และความสามัคคีเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งชี้ให้เห็นท่าทีของการอนุรักษ์ และยังรวมไปถึงการต่อต้านสิ่งที่จะทำให้เกิดความสกปรก หรือมลภาวะอีกด้วย

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2534) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าไว้ว่า ในพระวินัยนั้น มีความปรากฏชัดเจนว่า พระพุทธองค์ทรงตระหนักและได้ทรงแสดงความห่วงใยในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ ดังนั้น จึงทรงวางกฎเกณฑ์ในพระวินัยไว้ โดยห้ามไม่ให้พระสงฆ์ เทอจจาระหรือปัสสาวะลงในน้ำ ภิกษุและภิกษุณีพึงละเว้นการถ่มน้ำลายลงในน้ำ ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในจุลวรรค พระองค์ทรงให้คำแนะนำในรายละเอียดว่า ห้องส้วมควรมีลักษณะอย่างไรจึงจะไม่มีกลิ่นเหม็นรบกวนบรรยากาศในพระอาราม ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ในสมัยของพระพุทธองค์ เพราะแม้แต่ปัจจุบันนี้ ชาวอินเดียในชนบททั่วไปก็ยังไม่คุ้นเคยกับการใช้ห้องส้วม

พระมหาจรรยา สุทธิธนาโณ (2536) ได้กล่าวถึงพระวินัยบัญญัติไว้ว่า นอกจากพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุทำลายพืชทุกชนิดแล้ว แม้การกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดมลพิษกับสิ่งแวดล้อมก็ทรงตรัสห้ามไว้เช่นกัน แม้สิกขาบทดังกล่าวผู้ล่วงละเมิดจะมีโทษเพียงน้อยนิด แต่หากมองให้ลึกซึ้ง ในสิกขาบทนี้เป็นพื้นฐานแห่งการป้องกันมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ในปาฐกถาวรรค สิกขาบทที่ 14 ทรงบัญญัติไว้ว่า “ภิกษุพึงทำการศึกษา (ตระหนัก) ว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ้อยอุจจาระ ปัสสาวะ บ้วนขะพะ (น้ำลาย) ลงบนของสดเขียว” ทั่วๆ ที่ชีวิตมนุษย์เมื่อ 2,500 กว่าปีที่ผ่านมา ค่อนข้างจะอยู่กันอย่างสังคมบรรพกาลมากกว่า แต่กลับมีแนวคิดในการรักษาความสะอาดแก่สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย แนวความคิดของมนุษย์ที่จะรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะปกติ จึงมิใช่เพิ่งเกิดขึ้นมาเมื่อโลกต้องเผชิญหน้ากับมลพิษอย่างหนักหน่วงดังเช่นในปัจจุบันเท่านั้น แต่ในอดีตกาลก็พบหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระพุทธานุญาต และออกกฎระเบียบเพื่อให้หมู่สงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างมาแล้ว

จากแนวคิดเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่เป็นหลักการปฏิบัติตามพระพุทธองค์ของพระภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์นั้น สรุปได้ว่า การบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า โดยที่พระพุทธองค์มีพุทธประสงค์เพื่อสร้างความเป็นระเบียบแห่งหมู่คณะ เพื่อความเป็นอยู่อย่างผาสุก และเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน แต่ผลจากการบัญญัติพระวินัย และการเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบตามขอบเขตแห่งพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์แล้ว จะก่อให้เกิดผลทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านของสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าในสมัยพุทธกาล โลกและมนุษย์ยังไม่ได้มีการเผชิญหน้ากับปัญหาสิ่งแวดล้อมเหมือนอย่างเช่นปัจจุบัน แต่ในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธวิสัยทัศน์อันกว้างไกล โดยที่พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นต่อโลกมนุษย์อันมีเหตุมาจากพฤติกรรมที่ประกอบด้วยอกุศลจิต มีความมักง่าย ความเห็นแก่ตัว ความละโมภโลภมาก การใช้ทรัพยากรอย่างเกินความจำเป็น เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรม

เหล่านี้จะเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาสิ่งแวดล้อมเหมือนอย่างที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยไว้เพื่อให้พระสงฆ์ได้เป็นบุคคลต้นแบบแห่งการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานแห่งจริยธรรม คือ มีความเคารพ และกตัญญูรู้คุณต่อประโยชน์ที่ตนเองได้รับจากธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นมรรควิธีแห่งการเป็นอยู่สันติวิธีระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินั่นเอง

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถาบันพระพุทธศาสนา มีความสำคัญต่อประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ตลอดถึงปัญหาและการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคม ปลุกฝังวัฒนธรรมทางสังคม นอกจากนี้ อเนก ทิพลีชา (2535) กล่าวว่า สถาบันพระพุทธศาสนายังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม และทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย สถาบันพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบของสถาบัน 5 ส่วน ประกอบด้วย

- 1) ศาสดา คือ พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนาขึ้นหลังจากการตรัสรู้
- 2) ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร พระพุทธรูป
- 3) ศาสนบุคคล ได้แก่ ภิกษุ สามเณร และฆราวาส
- 4) ศาสนธรรม ได้แก่ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- 5) ศาสนพิธี ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อบัญญัติเพื่อความพร้อมเพรียงกัน

จากองค์ประกอบของสถาบันพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ในทุกองค์ประกอบย่อมมีความสำคัญ มีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันในลักษณะของความเป็นองค์กรทางศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระพุทธศาสนา ในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยไว้ ดังนี้

2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบัน วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสถานที่สงบเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม คนไทยเรียกสถานที่ของผู้นำเพ็ญพรหมจรรย์ว่า “วัด” เพราะสถานที่ดังกล่าวเป็นเครื่องวัดภูมิธรรมและภูมิรู้ของศาสนิก ผู้ประพฤติตามพระธรรมวินัยของพระ

ศาสนา วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสุข ร่มเย็น ร่มรื่น ทั้งกาย วาจา ใจ เพราะเป็นที่พำนักของผู้มี
 บาปกรรมอันสงบระงับแล้ว ที่เรียกว่า “สมณะ” เป็นที่ตั้งของผู้เห็นภัยในวัฏฏะและปัญหาที่เป็นภัย
 ต่อสังคมที่เรียกว่า “ภิกษุ” เป็นผู้ละเว้นห่างไกลความชั่วร้ายทุกรูปแบบ ที่เรียกว่า “บรรพชิต” และ
 วัดก็จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งการปฏิบัติธรรมวัดเป็นสถาบันอุดมคติ เพราะเป็น
 ตัวเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านพื้นฐานของมนุษย์เปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคม โดยการก่อตั้งสังคม
 อริยสงฆ์ ซึ่งมีปัญญาและกรุณาเป็นต้นนำ มีความบริสุทธิ์และสะอาดทางจิตใจเป็นพื้นฐาน วัดใน
 สังคมไทยจะมีที่ดิน 6 ไร่ขึ้นไป ตามมาตรา 31 และ 32 แห่ง พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (กรมการ
 ศาสนา, 2529) ได้บัญญัติว่า วัด มี 2 ชนิด คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2523) กล่าวว่า ในชุมชนมักจะมีวัดตั้งอยู่ใจกลางราษฎรใน
 หมู่บ้าน จึงมีวัดเป็นแหล่งศูนย์กลางสำหรับการสมาคมหรือการดำเนินชีวิตทางสังคม และเป็น
 ศูนย์กลางของวัฒนธรรม วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของชาวไทยอยู่
 มาก และนับได้ว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้านที่รองจากครอบครัว

กรมการศาสนา (2529) ได้ให้ความหมายของหน้าที่และความสำคัญของวัด ว่า
 โดยวัตถุประสงค์หลักของวัด จะเป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุ สามเณร และเป็นสถานที่สำหรับ
 ประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนา แต่อย่างไรก็ตามตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา วัดยังทำหน้าที่และม
 ความสำคัญอื่นๆ ต่อชุมชนในหลายๆ ด้าน ดังนี้

1) เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียน
 วิชาการต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้นๆ

2) วัดเป็นสถานที่สำหรับสวดรับฟังพระธรรมเทศนา

3) วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยก่อน

4) วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านยากจน

5) วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง

6) วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจ

7) วัดเป็นสถานที่รื่นเริง ที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

8) วัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม

ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม เป็นต้น

9) วัดเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน

10) วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

11) วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

12) วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ

ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เปรียบเหมือนเป็นศูนย์กลางจิตใจของชาวบ้าน และศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันอยู่กับวัด วัดจึงสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนหรือชาวบ้านได้จากกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น การจัดศาสนพิธี การจัดเป็นศูนย์เรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ แนวความคิดในการนำวัดเข้ามามีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อม ได้มาจากแนวคิดพื้นฐานของหลักการพัฒนาชุมชน ที่พยายามใช้กำลังทรัพยากรของชาวบ้าน หรือของประชาชนให้มากที่สุด (สนธยา พลศรี, 2533) ซึ่งทรัพยากรในที่นี้หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น คน วัตถุ สถาบันทางสังคม และกลุ่มต่างๆ สถาบันที่สำคัญในชุมชนมีอยู่มากมาย รวมถึงสถาบันพระพุทธศาสนา ที่จะใช้ศีลธรรมช่วยประชาชนให้ทำความดี ช่วยก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในชุมชน และช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่ประชาชน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532)

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวัดในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปได้ว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันพระพุทธศาสนา ที่มีส่วนในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยควรจัดให้สะอาด ร่มรื่น เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ที่สืบทอดพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แม้แต่ในทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน มีพระสงฆ์หลายรูปด้วยกันที่อุทิศตนเพื่อดำเนินกิจกรรม เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงขอนำแนวคิดในทัศนะของนักวิชาการ ที่ได้ให้ความหมายของพระสงฆ์ และการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

คะนิงนิตย์ จันทบุตร (2532) ได้กล่าวถึงคำว่า “พระสงฆ์” ไว้ว่า เป็นคำรวมที่ใช้เรียกศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร และพระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุคือผู้ที่

ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนประเพณีของคณะสงฆ์ไทย ตามกฎหมายตราสามศก ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2526

พระสงฆ์เป็นองค์ประกอบหลักของสถาบันหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นผู้ที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการขององค์ประกอบอื่นๆ และเป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากฝังลึกลงในสังคมจนพระพุทธศาสนาดั้งมั่นกลายเป็นสถาบัน และเมื่อศึกษาวิเคราะห์จากองค์ประกอบของความเป็นสถาบันพระพุทธศาสนา ซึ่งองค์ประกอบที่มีบทบาทอย่างสำคัญยิ่ง คือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสังคมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท พระสงฆ์จะมีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะพระสงฆ์บุคลากรทางศาสนาที่เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศิลธรรมและพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งในทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา โดยที่พระสงฆ์จะมีบทบาทในการเป็นผู้ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติ

นอกจากนี้ คะนิงนิตย์ จันทบุตร (2532) ได้กล่าวถึง สถานะบทบาทของภิกษุสงฆ์ปัจจุบันว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม การสงเคราะห์ประชาชน ได้แก่ การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล การช่วยประกอบศาสนพิธี การให้ที่พักอาศัย การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด เป็นต้น และการช่วยเหลือทางราชการช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎร ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล สงเคราะห์ประชาชน และช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง เป็นต้น

ในประเด็นที่กล่าวมา จะเห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่มีบทบาทหน้าที่และความผูกพันกับสังคมในเชิงสังคมวิทยา ขณะเดียวกันเมื่อได้พิจารณาคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ ธรรมวินัยอันเป็นกรอบปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์แล้ว กล่าวได้ว่า โดยหลักธรรม ทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายวินัยได้กำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวเนื่องผูกพันอยู่กับสังคมโดยพื้นฐานทีเดียว ทั้งนี้ เพราะพระบรมศาสดาทรงกำหนดให้ชีวิตพระสงฆ์อยู่เนื่องด้วยคฤหัสถ์ (บุคคลผู้ไม่ได้เป็นนักรบ) และให้พระสงฆ์แสดงธรรมช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน

ปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้น และดำรงอยู่ เชื่อว่าทุกคนทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการวิธีต่างๆ จึงจะสามารถป้องกันและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีได้ ดังนั้น ทุกคนทุกองค์กรในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการที่จะป้องกันแก้ไขปัญหาล้อมด้วยสิ่งแวดล้อมโดยทั่วกัน รวมถึงพระสงฆ์ด้วยเช่นกัน ดังที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2535) ทรงมีพระดำรัสไว้ตอนหนึ่งว่า

“...คณะสงฆ์เอง ก็ควรที่จะได้มีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ด้วยเช่นกัน ในฐานะที่คณะสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและบ้านเมือง การที่กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ได้ให้ความสนใจในบทบาทของคณะสงฆ์ อันจะพึงมีต่อการป้องกันแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นี่ก็เป็นการชี้ให้เห็นว่าทางราชการได้เห็นความสามารถของคณะสงฆ์เกี่ยวกับปัญหานี้ ทั้งเป็นการชี้แสดงถึงความจำเป็นที่คณะสงฆ์ จะต้องร่วมมือในการป้องกันแก้ไขปัญหานี้ร่วมกับฝ่ายต่างๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่ขณะนี้ เพราะเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้ว ย่อมมีผลกระทบต่อทุกคนทุกฝ่ายที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน ไม่น่ามากก็น้อย...” (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ, 2535)

ปัจจุบันนี้ มีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากไม่น้อยที่มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ดังที่วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535) กล่าวไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านและตำบล ที่สำคัญคือพระ โดยบทบาทของพระที่เข้ามาช่วยนั้น ออกมาในลักษณะของการให้คำแนะนำ อบรมสั่งสอน ชักชวนประชาชนหรือเข้าร่วม กิจกรรมในการพัฒนาทรัพยากรน้ำ เช่น ขุดบ่อ ขุดสระ และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ เช่น การปลูกป่า การให้สถานที่จัดการฝึกอบรม หรือเพาะพันธุ์จัดเตรียมกล้าไม้ เป็นต้น

2.2.3 แนวคิดการประยุกต์ศาสนธรรมเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ศาสนธรรม คือ คำสั่งสอน อันได้แก่ พระธรรมวินัย ซึ่งถือเป็นเสมือนตัวแทนองค์พระศาสดา ถือเป็นคำสั่งสอนที่ถูกต้องบริบูรณ์ทั้งโดยอรรถพยานุชณะ สมบูรณ์ด้วยอรรถ คือ ความหมาย เจตนารมณ์ ลักษณะ สภาวะ วัตถุประสงค์ สมบูรณ์ด้วยพยานุชณะ คือ อักษรที่ถ่ายทอดความหมายแห่งธรรม ได้มีการนำมา สืบต่อกันมาด้วยระบบการศึกษา ปฏิบัติจนได้บรรลุ ผลในขั้นนั้น ๆ ตามสมควรแก่การประพฤติดของแต่ละบุคคล ยามใดที่มีปัญหาในด้านศาสนธรรมก็มีการทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัย จัดวางรูปแบบให้ลงตัวเป็นอันเดียวกัน

การประยุกต์ศาสนธรรมเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก ทรงมีพระดำรัสไว้ที่น่าสนใจตอนหนึ่งว่า

“...แม้หลักคุณธรรมอันเป็นคำสอนสำหรับทุกคน เป็นต้นว่า ความเมตตากรุณา ความกตัญญูรู้คุณ ความรู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์อยู่เสมอ นั้น ก็เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำนึกในทางรู้จักการอนุรักษ์ปกป้องธรรมชาติ จึงควรนำมาประยุกต์ใช้ในหลักของการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้พอเหมาะพอดี ไม่ใช่สอยเกินขนาดเกินจำเป็น หรือทำลายทิ้งขว้างอย่างไร้ประโยชน์ ทั้งนี้ ก็เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมนั่นเอง ดังกล่าวมาเป็นตัวอย่างนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ และทรงรู้ชัดถึงผลกระทบที่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะพึงก่อให้เกิดแก่ชีวิต หากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการกระทำหรือปฏิบัติไปในทางที่ไม่พอเหมาะพอดี หรือที่เรียกกันว่า ขาดความสมดุล จึงได้ทรงวางเป็นกฎเกณฑ์ และทรงแนะนำเป็นคำสอนไว้สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังที่กำลังวิตก และกล่าวขวัญกันอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่สำหรับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธองค์ได้ทรงเล็งเห็น และได้ทรงชี้ให้ชาวพุทธได้รู้เห็น และปฏิบัติมาแล้วเป็นเวลานานนับพันปี อาจกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงเป็นบุคคลแรกของโลกที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ทั้งได้ทรงแสดงแนวทางในการป้องกันปัญหาดังกล่าวไว้ด้วย...” (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2535)

พิสมัย สอนบุญมี (2537) ได้กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรของพระสงฆ์ว่า เป็นการใช้ทรัพยากรหรือการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากร หลักเกณฑ์ในทางพระพุทธศาสนาในระดับศีล ได้แก่ เจตนางดเว้นการกระทำใดๆ อันจะทำลายซึ่งกฎเกณฑ์หรือระเบียบวินัยนั้น ซึ่งได้บัญญัติไว้เป็นมาตรการสำหรับห้าม หรือปิดกั้นเจตนาที่คนองทั้งหลายที่จะละเมิดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในทางที่ผิด และกลายเป็นไม่มีวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมสังคมกันกับโลกอื่นๆ ดังพิจารณาศีล คือ ปาณาติปาตา-เวรมณีสิกขา ได้แก่ การงดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์อื่นให้ตกลงไปนั้น ครอบคลุมถึงชีวิตสัตว์ทั้งมวลนอกเหนือจากชีวิตมนุษย์ด้วยกันเอง และในพระวินัยข้อที่ห้ามพระภิกษุพราภของเขี้ยว คือ

ไม่ทำลายพืชที่มีชีวิตนั้น ตลอดถึงไม่ขุดเองนั้น ย่อมเป็นการใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างทะนุถนอม ไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอันจะเป็นการทำลาย และเป็นภัยต่อสภาพแวดล้อมทั้งมวล

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของสถาบันพระพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์กับสังคมไทยทั้งทางสังคมวิทยาและพระธรรมวินัย เป็นบุคคลผู้ซึ่งต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง และมีหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา เผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และให้การสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งพระสงฆ์นับว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวนมากที่มีแนวความคิด และการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้ถ่ายทอดหลักธรรมพร้อมกับองค์ความรู้ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของกิจกรรม เช่น การแสดงธรรม และการถ่ายทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้มีปรากฏอยู่ในหลายพื้นที่ของสังคมไทยในปัจจุบัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำว่า “สิ่งแวดล้อม” (Environment) เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก โดยมีตำรา ผู้รู้ และนักวิชาการได้แสดงทัศนะ และให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

ความหมายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ บัญญัติไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมนั้นจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต จะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ก็ล้วนก่อให้เกิดประโยชน์และโทษกับมนุษย์ได้ทั้งสิ้น บางชนิดมีรูปร่างสามารถจับต้องได้ บางชนิดจับต้องไม่ได้ และไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เพราะไม่ใช่วัตถุ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2530)

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2535) ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจร และวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ โดยแยกออกเป็นลักษณะกว้างๆ ได้ 2 ส่วน คือ

ยาก ต้องอาศัยระยะเวลายาวนาน ในการจัดการกับมนุษย์เราต้องเน้นเรื่องของการมีจิตสำนึก ความตระหนัก ความรับผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะและสมบัติส่วนรวม ห่วงแทนคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้วิธีการจัดการแบบบูรณาการ การร่วมมือกันของนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาที่เกี่ยวข้อง ระดมความคิดช่วยกันแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้มีประสิทธิภาพมากกว่าการแก้ปัญหาด้วยนักวิชาการคนเดียว

นอกจากนี้ เกษม จันทรแก้ว (2530) ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งประเด็นเน้นไปที่การอนุรักษ์ โดยได้สรุปความหมายของคำว่า “การอนุรักษ์” ไว้ว่า เป็นการใช้ตามความต้องการ และประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Using for immediate needs and saving for future use” พร้อมกันนี้ ได้เสนอหลักการเพิ่มเติมว่า ในการที่จะให้บรรลุเป้าหมายในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีใช้ตลอดไป ในทางหลักการอนุรักษ์วิद्यามีข้อเสนอแนะไว้ 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

1) **ต้องใช้อย่างฉลาด** กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

2) **ประหยัด** (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายความว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ ต้องใช้อย่างประหยัด อย่าฟุ่มเฟือย

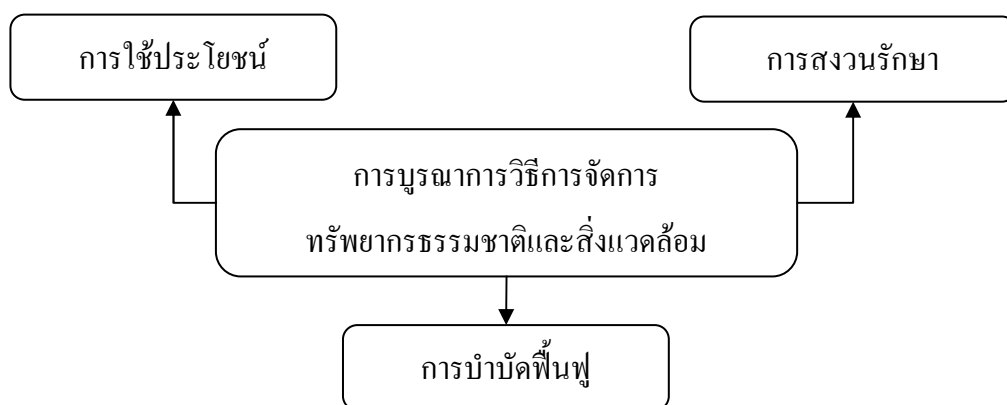
3) **หาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น** (ซ่อมแซม ปรับปรุง) กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามที่มีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเปล่า หรือจะหมดสิ้นไป ถ้าหากมีการดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ก็เป็นสิ่งที่ควรจะหาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

หลักการทั้งสามประการดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องต้องกันอย่างยิ่งกับข้อคิดเห็นของวินัย วีระวัฒนานนท์ (2532) ที่กล่าวว่า ในสถานะที่สิ่งแวดล้อมได้เกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ดังเช่นในปัจจุบัน การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสูญเสียและก่อให้เกิดผลเสียแก่สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดจะยังไม่เป็นการเพียงพอ ควรมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือทดแทนความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุดด้วย และมีความสอดคล้องกับหลักการของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2550) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า ต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ต่างๆ อย่างรอบด้าน ตามหลักบูรณาการ 3 ประการ คือ

1) การบูรณาการด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการสิ่งแวดล้อม ต้องมองเป็นองค์รวมถึงความสัมพันธ์ทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อมๆ กัน โดยไม่แยกส่วนใดส่วนหนึ่ง เนื่องจากการมองเพียงบางด้านอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อด้านอื่นๆ

2) การบูรณาการในเชิงนิเวศ เป็นการผสมผสานและเกื้อกูลกันระหว่างสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา โดยการพิจารณาทั้งระบบนิเวศ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไข และการจัดการปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ

3) การบูรณาการวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องพิจารณาวิธีการจัดการอย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดความสมดุล และให้สามารถเอื้อประโยชน์ได้ในระยะยาว โดยพิจารณาให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่สอดคล้องต่อความต้องการ มีการสงวนและรักษาบางส่วนไว้ รวมทั้งมีการบำบัดและฟื้นฟูส่วนที่เสื่อมโทรมควบคู่กันไป เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ภาพประกอบ 2 การบูรณาการวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่มา : สรุปรโดยผู้วิจัย จากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2550)

นอกจากนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ผู้รู้และนักวิชาการได้อิงอาศัยหลักพระวินัยบัญญัติ มาเป็นแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่พระมหาวัฒนา ปรยูญาทีโป (2553) ได้วิจัยเรื่องการบริพัตรปัจจัย 4 ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยกล่าวไว้ว่า ในการบริพัตรปัจจัย 4 พระพุทธองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้พระสงฆ์ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทรงให้พระภิกษุได้เข้ามามีส่วนในการบริหาร ได้เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือพึ่งพากันและกันพัฒนาองค์กรสงฆ์ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม พระองค์มุ่งให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างที่ดีให้ชาวโลกได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง

ในด้านความซื่อสัตย์สุจริต เทียงธรรม และนำพาสมาชิกไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความหลุดพ้น และผลจากการปฏิบัติย่อมส่งผลประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นอย่างดี

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น สรุปได้ว่า การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีที่จะทำให้ทรัพยากรถูกนำมาใช้โดยวิธีอันชาญฉลาด คือ ใช้เกิดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการป้องกันรักษาทรัพยากรในส่วนที่ยังไม่ถูกนำไปใช้ และหากส่วนหนึ่งส่วนใดของทรัพยากรที่มีความเสื่อมโทรมหรือเสียหาย ไม่ว่าจะเกิดจากกระบวนการทางธรรมชาติหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ก็มีความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องดำเนินการในส่วนของการบำบัดฟื้นฟูให้ทรัพยากรมีการคืนสภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการมีทรัพยากรใช้ในอนาคต และหลักการจัดการในประเด็นนี้ ก็ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา โดยมีการวิเคราะห์จากหลักการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าที่มีความสอดคล้องเป็นอย่างดีกับหลักการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เช่น การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ในทางพระพุทธศาสนาก็มีหลักการบริโภคปัจจัย 4 โดยที่พระพุทธเจ้ามุ่งเน้นให้ภิกษุมีความพอดีในการใช้ชีวิตโดยอาศัยทรัพยากรเป็นเครื่องอุปโภคและบริโภค และในส่วนของการป้องกันรักษา ก็มีพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการห้ามมิให้ภิกษุสังฆสร้างเสริมความเสื่อมโทรมให้แก่ทรัพยากรแหล่งน้ำ โดยมีให้ทิ้งอุจจาระ ปัสสาวะ หรือน้ำลายลงในน้ำ หรือบนพืชพรรณนานาชนิด เป็นต้น โดยหลักการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ จะมุ่งเน้นประเด็นไปถึงการจัดการกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกของมนุษย์เป็นปฐมเหตุ เพราะหากแก้ไขที่พฤติกรรมมนุษย์ให้เกิดความตระหนักต่อคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แล้ว กระบวนการจัดการทรัพยากรในส่วนอื่นๆ ก็จะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากยิ่งขึ้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรม

จากการที่ประเทศไทยได้กำหนดให้มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบนโยบายและแผนระดับชาติ ที่กำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาตินั้น โดยแต่ละแผนจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องที่แตกต่างกันไป โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จะเน้นในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจ แผนฯ ฉบับที่ 2 ถึงแผนฯ ฉบับที่ 7 จะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจและสังคม จนกระทั่งถึงแผนฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทย โดยมีความเชื่อในเรื่องการพัฒนาการเมือง

เศรษฐกิจ สังคม ควรจะเริ่มที่การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมก่อน ถ้าประชากรมีคุณภาพดีแล้วก็จะส่งผลให้เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมดีตามไปด้วย ดังนั้น องค์กรต่างๆ ที่มุ่งหวังความสำเร็จ จึงต่างให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สุด แต่วิธีพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นมีหลายวิธี ซึ่งวิธีที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายวิธีการหนึ่ง คือ การฝึกอบรม

2.4.1 นิยามและความหมายของการฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรมมีมากมาย ขึ้นอยู่กับว่าจะพิจารณาจากแนวคิดใดที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม ทั้งนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม ดังนี้

แฟรงค์ (Frank, 1974) ให้คำนิยามของการฝึกอบรมไว้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง การพัฒนาทัศนคติ ความรู้ แบบพฤติกรรมความชำนาญที่เป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการสำหรับแต่ละบุคคล เพื่อที่จะปฏิบัติงานของเขาในปัจจุบันได้อย่างเพียงพอ

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2523) กล่าวไว้ว่า การฝึกอบรม คือ การถ่ายทอดความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความชำนาญความสามารถ และทัศนคติในทางที่ถูกต้อง เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และไม่ว่าการฝึกอบรม จะมีขึ้นที่ใดก็ตามวัตถุประสงค์ก็คือ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน หรือเพิ่มขีดความสามารถในการจัดรูปขององค์กร

ในระยยะหลัง เรามักจะมองการฝึกอบรมในเชิงของกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากเรียนรู้ การฝึกอบรม จึงหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถที่จำเป็น และมีทัศนคติที่ดีสำหรับการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น และการฝึกอบรม คือ กระบวนการในอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจทัศนคติ และความชำนาญ ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดและเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2532)

ชาญ สวัสดิ์สาธา (2544) ได้สรุปการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคล (ผู้ปฏิบัติ) ให้ดีขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นอีก อันจะเป็นประโยชน์ต่องานที่รับผิดชอบในปัจจุบันหรืองานที่ได้รับมอบหมายให้ทำในอนาคตโดยตรง

จากแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร (Communicate) หรือถ่ายทอด (Transfer) ข่าวดสาร ข้อเท็จจริง ประสบการณ์ ความคิดเห็น ฯลฯ ระหว่างผู้ให้การฝึกอบรมไปยังผู้รับการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือเกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ใดๆ ตามที่กำหนดไว้

2.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรม

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2532) ได้ให้ความหมายของกระบวนการฝึกอบรมว่า เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนการปฏิบัติในอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะหรือความชำนาญ ตลอดจน ประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ กระบวนการฝึกอบรมมีขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ซึ่งผู้รับผิดชอบจัด โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรแต่ละโครงการควรจะต้องดำเนินการในแต่ละขั้นตอนอย่างครบถ้วนเพื่อให้เป็นการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ มีความสมบูรณ์ และเกิดผลสำเร็จตรงตามเป้าหมาย ซึ่งอาจให้ความหมายและคำอธิบายย่อๆ สำหรับแต่ละขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบรมได้ ดังนี้

1) การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม หมายถึง การค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือในหน่วยงานว่ามีปัญหาเรื่องใดบ้าง ที่จะสามารถแก้ไขให้หมดไปหรืออาจทำให้ทุเลาลงได้ด้วยการฝึกอบรม โดยรวมไปถึงการพยายามหาข้อมูลด้วยว่ากลุ่มบุคลากรเป้าหมายที่จะต้องเข้ารับการอบรมเป็นกลุ่มใด ตำแหน่งงานอะไร มีจำนวนมากน้อยเพียงใด ควรจะต้องจัดเป็นโครงการฝึกอบรมให้ หรือเพียงแต่ส่งไปเข้ารับการอบรมภายนอกองค์กรเท่านั้น มีภารกิจใดบ้างที่ควรจะต้องแก้ไขปรับปรุงด้วยการฝึกอบรม พฤติกรรมประเภทใดบ้างที่ควรจะต้องเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะหรือประสบการณ์ ทั้งนี้ สภาพการณ์ที่เป็นปัญหาและแสดงถึงความจำเป็นในการฝึกอบรม อาจมีทั้งที่ปรากฏชัดแจ้ง และเป็นสภาพการณ์ที่ซับซ้อนจำเป็นต้องวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาเพื่อค้นหาวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรมมีหลายหลายวิธี เช่น การสำรวจ การสังเกตการณ์ การทดสอบ และการประชุม เป็นต้น

2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม หมายถึง การนำเอาความจำเป็นในการฝึกอบรมซึ่งมีอยู่ชัดเจนแล้วว่า มีปัญหาใดบ้างที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร และพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงเป็นด้านใดนั้นมาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นหลักสูตร โดยอาจประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม หมวดวิชา หัวข้อวิชา วัตถุประสงค์ ของแต่ละหัวข้อวิชา เนื้อหาสาระหรือแนวการอบรม เทคนิคหรือวิธีการอบรม

ระยะเวลาการเรียงลำดับหัวข้อวิชาที่ควรจะเป็น ตลอดจนการกำหนดลักษณะของวิทยาการ ผู้ดำเนินการฝึกอบรม ทั้งนี้ เพื่อจะทำให้ผู้เข้าอบรมได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีขั้นตอน และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจนทำให้สิ่งที่เป็นปัญหาได้รับการแก้ไขคล่องไปได้ หรืออาจทำให้ผู้เข้ารับการอบรมทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มใจยิ่งขึ้น

3) การกำหนดโครงการฝึกอบรม คือ การวางแผนการดำเนินการฝึกอบรมอย่างเป็นขั้นตอนด้วยการเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ดังที่เรียกว่า “โครงการฝึกอบรม” เป็นการระบุรายละเอียดที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ตั้งแต่เหตุผลความเป็นมาหรือความจำเป็นในการฝึกอบรมหลักสูตร หัวข้อวิชาต่างๆ วิทยาการ คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ารับการอบรม วันเวลา สถานที่อบรมประมาณการ ค่าใช้จ่าย ตลอดจนรายละเอียดด้านการบริหารและธุรการต่างๆ ของการฝึกอบรม ทั้งนี้ เนื่องจากการฝึกอบรม เป็นกิจกรรมที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย นับตั้งแต่ผู้ที่จะเข้ารับการฝึกอบรม ผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานต้นสังกัดของผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิทยาการ และที่สำคัญคือ ผู้บริหารซึ่งมีอำนาจอนุมัติโครงการและค่าใช้จ่าย จำเป็นจะต้องเข้าใจถึงรายละเอียดต่างๆ ของการฝึกอบรม โดยใช้โครงการฝึกอบรมที่เขียนขึ้นเป็นสื่อนั่นเอง

4) การบริหารโครงการฝึกอบรม สำหรับขั้นตอนนี้ ในตำราการบริหารงาน ฝึกอบรมบางเล่มระบุเป็นขั้นของการดำเนินการฝึกอบรม แต่เนื่องจากผู้เขียนพิจารณาเห็นว่า ถึงแม้จะดูเหมือนว่าการดำเนินการฝึกอบรมเป็นหัวใจสำคัญของการจัดโครงการฝึกอบรม หากแต่ที่จริงแล้วการดำเนินการฝึกอบรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการบริหาร โครงการฝึกอบรม เพราะการดำเนินการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้นั้น นอกจากมาจากวิทยาการที่มีความรู้ความสามารถและหลักสูตรฝึกอบรมที่เหมาะสมแล้ว ยังจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการจัดการฝึกอบรม ซึ่งเข้าใจหลักการบริหารงานฝึกอบรมพอที่จะสามารถวางแผนและดำเนินงานธุรการทั้งหมดในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย จึงได้กำหนดขั้นตอนนี้เป็นการบริหาร โครงการฝึกอบรม เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ผู้จัดโครงการฝึกอบรมควรทราบทั้งหมด ส่วนในการดำเนินการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ผู้จัดโครงการอบรมจะต้องมีบทบาทหลักที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับวิทยาการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรม ทั้งในด้านสถานที่ สอดทัศนูปกรณ์ วัสดุอุปกรณ์ ยานพาหนะ การเงิน ฯลฯ และในขณะเดียวกัน ยังต้องดำเนินงานในฐานะผู้อำนวยการโครงการ ทำหน้าที่ควบคุมให้การฝึกอบรมดำเนินไปตามกำหนดการ จัดให้มีกิจกรรมละลายพฤติกรรมและกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ในระหว่างผู้เข้าอบรม อันจะช่วยสร้างบรรยากาศในการฝึกอบรมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

สำหรับผู้เข้าอบรมได้เป็นอย่างดี มิฉะนั้น อาจไม่สามารถทำให้การฝึกอบรมดำเนินไปตามที่ระบุไว้ในโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุประสิทธิผลเท่าที่ควร

5) การประเมินและติดตามผลการฝึกอบรม ในขั้นตอนของการกำหนดโครงการฝึกอบรมผู้รับผิดชอบจะต้องคำนึง ถึงการประเมินผลการฝึกอบรมไว้ด้วยว่า จะดำเนินการประเมินผลด้วยวิธีการใดบ้าง โดยใช้เครื่องมืออะไร และจะดำเนินการติดตามผลการฝึกอบรมหรือไม่ เมื่อใด ทั้งนี้ เพราะเมื่อการฝึกอบรมเสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้รับผิดชอบโครงการจะต้อง ทำการสรุปประเมินผลการฝึกอบรม และจัดทำรายงานเสนอให้ผู้บังคับบัญชาได้พิจารณาถึงผลของการฝึกอบรม ส่วนผู้รับผิดชอบโครงการเองก็จะต้องนำเอาผลการประเมินโครงการฝึกอบรมทั้งหมดมาเป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อใช้พิจารณาประกอบในการจัดฝึกอบรมหลักสูตร เช่นเดียวกัน ในครั้งถัดไปในขั้นตอนของการหาความจำเป็นในการฝึกอบรมว่า ควรจะต้องมีการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร หรือการดำเนินการในการบริหารงานฝึกอบรมอย่างไรบ้าง เพื่อจะทำให้การฝึกอบรมเกิดสัมฤทธิ์ผลตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการเพิ่มขึ้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่า การฝึกอบรมจะมีขั้นตอนการดำเนินการที่เป็นระบบ โดยอาศัย 5 ขั้นตอน คือ การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตร การกำหนดโครงการ การดำเนินการ และการประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่เป็นระบบโดยเริ่มจากการค้นหาจุดอ่อนหรือปัญหาภายในองค์กร แล้วสร้างหลักสูตรโดยอาศัยเหตุแห่งความจำเป็นโดยพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาวิชา วิธีการ ระยะเวลา เหล่านี้เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกัน ขั้นตอนต่อมา คือ การกำหนดโครงการฝึกอบรมตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ในขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การบริหารการฝึกอบรม เพราะในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนในระดับการทำงาน ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะนำไปสู่การวัดผลประเมินผล และเมื่อการบริหารการฝึกอบรมสิ้นสุดลง ก็เป็นขั้นตอนที่การประเมินการฝึกอบรม เพื่อเป็นการวัดผลให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับบุคลากร และองค์กรจากดำเนินโครงการ

2.4.3 หลักสูตรการฝึกอบรม

ฉลอง มาปรีดา (2538) ได้ให้แสดงทัศนะของหลักสูตรฝึกอบรมว่า เป็นวิชา เนื้อหาสาระ และวิธีการที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และความสามารถ อันจะยังผลให้เกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการอบรม

การแสดงทัศนะของฉลง มาปรีดา มีความสอดคล้องกับเพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว (2544) ที่กล่าวว่า หลักสูตรฝึกอบรม คือ มวลประสบการณ์ ประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ วิธีการหรือกิจกรรมที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ ซึ่งหลักสูตร เป็นเครื่องมือให้การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมาย ถ้าไม่มี หลักสูตรการฝึกอบรมจะไม่มีทางประสบความสำเร็จได้เลย หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนหัวใจของ การฝึกอบรม

นอกจากนี้ เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว (2544) ได้แสดงทัศนะถึงหลักสูตรการฝึกอบรมว่า มีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ประกอบด้วย

1) **วัตถุประสงค์** หมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัว ผู้ที่จะผ่านหลักสูตรหรือโครงการฝึกอบรม

2) **เนื้อหา** หมายถึง สาระที่จัดเป็นความรู้และประสบการณ์ของการเรียนรู้ ที่จัด ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบด้วยข้อมูลหรือข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด หลักการทฤษฎี ของวิชานั้น

3) **วิธีการฝึกอบรม** หมายถึง รูปแบบหรือกระบวนการจัดกิจกรรม ที่จัดให้ผู้รับ การฝึกอบรมปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

4) **การประเมินผล** หมายถึง การตรวจสอบดูว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่เพียงใด หลังจากผ่านการฝึกอบรมตาม หลักสูตรแล้ว

2.4.4 การประเมินผลการฝึกอบรม

เมื่อนักวิชาการด้านการพัฒนาบุคคลได้ประชุมระดมสมองกันเพื่อให้ความหมาย ของการประเมินผลการฝึกอบรม ปรากฏผลสรุปได้ว่า การประเมินผลการฝึกอบรม หมายถึง การ วินิจฉัยและค้นหาคุณค่าที่ได้รับจากการฝึกอบรม ว่า การฝึกอบรมที่จัดขึ้นนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร และโครงการหรือไม่อย่างไร อีกทั้งเปรียบเทียบผลที่ได้กับการปฏิบัติงานว่า ผู้เข้า อบรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การประเมินผลการฝึกอบรม ก็คือ การ ประเมินผลปฏิกิริยาต่อการฝึกอบรมการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการ ปฏิบัติงาน และผลงานของผู้เข้ารับการอบรมนั่นเอง (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2523)

นอกจากนี้ นันทนา รางชากร (2531) ได้ให้ความเห็นว่า การประเมินผลการ ฝึกอบรมในเชิงปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการศึกษา พฤติกรรม 3 ประการ ได้แก่ พฤติกรรมด้าน

ความคิด (Thinking) ความรู้สึก (Feeling) และการปฏิบัติ (Acting) ของผู้ผ่านการอบรม ว่าเปลี่ยนแปลงอย่างไร หลังจากผ่านการอบรมช่วงระยะหนึ่งๆ โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ ส่วนอีกนัยหนึ่ง วิจิตร อาวะกุล (2540) กล่าวว่า การประเมินผลการฝึกอบรม (Evaluation in training) มิใช่การตรวจตราเพื่อจับผิด แต่เป็นการประเมินผลในการติดตามสังเกตเพื่อปรับปรุง ซ่อมแซม แก้ไขปรับปรุง การจัดการฝึกอบรม ให้การเรียนการสอนในการฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ

การประเมินผลยังมีสิ่งสำคัญที่จะต้องทำ ซึ่งสมชาติ กิจจรวยง (2548) ได้กล่าวว่า ในการประเมินผล มีสิ่งสำคัญอีก 3 ประการ ที่จะต้องทำ ประกอบด้วย

1) ต้องศึกษา สังเกต ตรวจสอบผลการดำเนินงาน คือ เก็บข้อมูลตัวเลขของการดำเนินงานว่าทำได้เพียงไร ตรงตามวัตถุประสงค์ในด้านต่าง ๆ ที่เรารั้งไว้หรือไม่

2) เปรียบเทียบ เป้าหมายเข้าจับ หรือวัดค่าสูงหรือต่ำ เป้าหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงไร เช่น ดูว่าการอบรมได้บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด มีข้อดีข้อบกพร่องอย่างไร ส่วนใดบ้างที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข การดำเนินการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเพียงใด

3) ประมวลผลรวมการตัดสินใจ สรุป สูง ต่ำ ปานกลาง ใช้ได้ หรือใช้ไม่ได้แล้วตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ขั้นตอนทั้ง 3 ขั้นที่กล่าวนี้ คือขั้นตอนของการประเมินผล

ดังนั้น จากการใช้ความหมายและวิธีการประเมินผลของนักวิชาการหลายท่านสามารถสรุปได้ว่า การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการพิจารณา วิเคราะห์ เพื่อให้ทราบว่าการกระทำกิจกรรมหรืองานต่างๆ ที่เราได้ทำไปนั้นเกิดผลอย่างไร โดยการสังเกตเก็บข้อมูลตัวเลขของผลที่ออกมาแล้วเอามาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ หรือมาตรฐานที่เราใช้อยู่หรือตั้งขึ้น จากนั้นก็สรุปหรือตัดสินใจว่าดีหรือไม่ดี สูงหรือต่ำกว่ามาตรฐานมากน้อยเพียงใด ควรจะปรับปรุงแก้ไขตรงไหนบ้าง ในการฝึกอบรม มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงานกำหนดไว้เป็นมาตรฐานที่จะตรวจสอบวินิจฉัยผลสำเร็จของงาน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สามารถปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ให้การดำเนินงานได้ดำเนินตามแผนการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือความต้องการของการอบรมที่กำหนดไว้

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่

การเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ จะมีความแตกต่างกับการเรียนรู้ในวัยเด็ก เนื่องจากระดับความคิด ความรับผิดชอบต่อนานที่นั่นต่างกัน การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงจะต้องเป็นสิ่งที่ตรงกับ

ต้องการและความจำเป็น ดังนั้น จึงได้นำทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

2.5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ก็มีนักคิด นักวิชาการหลายที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีในประเด็นนี้ โดยผู้วิจัยนำทฤษฎีของนักวิชาการมารวบรวมไว้ ดังนี้

ทฤษฎีของ Knowles (1975) กล่าวว่าไว้ว่า ผู้ใหญ่จะมีการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1) **ความต้องการและความสนใจ (Needs and interests)** ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้น ควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้

2) **สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life situations)** การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (Life-centered) ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะยึดถือสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ มิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย

3) **การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of experience)** เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ คือ การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4) **ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง (Self – directing)** ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ คือ การมีความรู้สึกต้องการที่สามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้น บทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกับผู้เรียน (Mutual inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินว่าเขาคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5) **ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual difference)** ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้น การสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน (Style) เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน

นอกจากนี้ Maslow (1954) ได้เสนอทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ในลักษณะของลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) โดยแยกออกเป็นลำดับขั้นที่สำคัญ 5 ขั้นตอนด้วยกัน ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามขั้นตอนของ Maslow มีดังนี้

1) **ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกายหรือทางสรีรวิทยา (Bodily needs of physiological needs)** เป็นความต้องการระดับแรกสุด ได้แก่ อาหาร น้ำ เพื่อบรรเทาความหิว ความต้องการทางเพศ การพักผ่อนนอนหลับ การได้หย่อนใจ

2) **ขั้นที่ 2 ความต้องการได้รับความปลอดภัย (Safety needs)** จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นที่ 1 ได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะแสวงหาความมั่นคงการป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ถ้าหากไม่ได้รับการสนองตอบ คนเราอาจหาทางหลบหนีไปจากสภาพนั้นก็ได้

3) **ขั้นที่ 3 ต้องการความรัก และการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่ม (Love and belonging needs)** เพราะว่าได้ได้รับความอบอุ่น การยอมรับจากสมาชิกหรือเพื่อนๆ ในกลุ่ม ต้องการทราบว่าตนเองมีฐานะอย่างไรในกลุ่มนั้น

4) **ขั้นที่ 4 ต้องการได้รับการยกย่องในด้านความมีชื่อเสียงและเกียรติยศ (Self-esteem needs)** หมายถึง ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความเคารพ ความเชื่อมั่นอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้สึกอิสระ มีเสรีภาพ และความมีชื่อเสียงในด้านต่างๆ

5) **ขั้นที่ 5 ต้องการได้กระทำตนตามความสามารถที่เป็นจริง (Self-actualization)** เป็นขั้นตอนสุดท้ายของความต้องการ และเป็นความต้องการสูงสุดของบุคคลเพื่อแสดงถึงสิ่งที่เขามีความสามารถ และศักยภาพที่จะกระทำได้

จากทฤษฎีของ Knowles และ Maslow สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ ทฤษฎีของทั้ง 2 ท่าน จะมีความเหมือนกันในประเด็นของความต้องการในการเรียนรู้อย่างมีอิสระภาพ เพราะว่าผู้ใหญ่ที่มีความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน และมีประสบการณ์ที่สั่งสมอันเป็นต้นทุนในการเรียนรู้เพิ่มเติม ตามทฤษฎีของ Knowles จะมุ่งเน้นไปถึงกระบวนการฝึกอบรมโดยตรง โดยวิทยากรจะต้องทำการเตรียมพร้อมในด้านของเนื้อหา และการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีได้กล่าวถึงความต้องการพื้นฐานของการดำรงชีวิตในระยะของการฝึกอบรม ส่วนทฤษฎีของ Maslow จะเริ่มต้นกล่าวถึงความต้องการพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในระยะการฝึกอบรมเป็นเบื้องต้น เช่น ความต้องการทางสรีรวิทยา และการต้องการความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะเป็นความต้องการพื้นฐานของผู้เข้าอบรมในเบื้องต้น แต่ทั้ง 2 ทฤษฎีนี้ หาก

นำมาประยุกต์เข้าด้วยกันก็จะทำให้การนำไปใช้ในกระบวนการฝึกอบรมนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้แบบใหม่ ที่มุ่งการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ การสร้างความสุขให้กับมนุษยชาติและสังคม โลกนี้มีอยู่หลากหลาย ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี แปลคำว่า Transformative learning ไว้โดยใช้คำว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (ประเวศ วะสี, 2550) และมีการตีความในระดับและแง่มุมที่แตกต่างกันออกไปอยู่มาก แม้แต่การตีความของเมซีโรว์ ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult education) ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้เริ่มต้นทฤษฎี Transformative learning กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในหนทางใดหนทางหนึ่งใน 4 แบบ คือ การขยายหรือการตีความของกรอบความคิดที่ใช้อ้างอิงอยู่เดิม การเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่ การปรับเปลี่ยนมุมมอง และการปรับเปลี่ยนแบบแผนหรือความเคยชินในวิถีคิด (Mezirow, 2000)

สิ่งที่เป็นหัวใจของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามความคิดของเมซีโรว์ คือ การปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงที่เราใช้ในการมองโลก กรอบอ้างอิงนี้ คือ ระบบความคิด ข้อสรุปในใจและความคาดหวังที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ และให้ความหมายกับประสบการณ์ต่างๆ เมซีโรว์อธิบายว่า ในด้านหนึ่ง กรอบอ้างอิงเป็นผลจากประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิต จากกระบวนการหลักในสังคม และวัฒนธรรมที่มนุษย์เติบโตมา และในขณะที่เดียวกันกรอบอ้างอิงก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้และรับรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ของมนุษย์ด้วย เพราะการเรียนรู้ คือ กระบวนการในการใช้การตีความที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในอดีตมาตีความและให้ความหมายใหม่กับประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้แนวทางในการปฏิบัติแก่ตัวเราเอง (Mezirow, 2000)

ส่วนเปาโล แฟร์ (Freire, 1970) มองถึงเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงว่า การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึก ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถที่จะวิเคราะห์ ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ และเข้าร่วมปฏิบัติการเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ในโครงสร้างที่ครอบงำตนอยู่ให้หลุดพ้นจากการถูกกดขี่

แฮรอน (Heron, 1992) ได้กล่าวถึงลักษณะเกี่ยวกับการเรียนรู้ 4 แบบ เพื่อให้ครอบคลุมมิติด้านต่างๆ อธิบายถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ครอบคลุมการรู้ทั้ง 4 แบบ ประกอบด้วย

1) การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง คือ การเรียนรู้จากการสัมผัสสิ่งต่างๆ โดยตรง รับรู้ถึงพลังและสภาวะที่เป็นองค์รวมของสิ่งนั้น ไม่ว่าจะเป็นบุคคล สถานที่ สถานการณ์ กระบวนการต่างๆ หรือสิ่งของ การรู้ผ่านประสบการณ์ตรงนี้จะส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึก และกระตุ้นให้เกิดจินตนาการ

2) การเรียนรู้ผ่านสัญลักษณ์ หรือสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นจริงบางประการ เช่น การถ่ายทอดผ่านเรื่องราว คำอุปมาอุปมัย ภาพ การเคลื่อนไหว พิธีกรรม ดนตรี บทกวี และศิลปะต่างๆ เป็นการใช้ความสามารถของจิตในด้านจินตนาการควบคู่กับมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอด

3) การเรียนรู้ผ่านมโนทัศน์ คือ การรู้ผ่านแนวคิดทฤษฎี ธรรมชาติต่างๆ เช่น คำบรรยายสูตรวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การรู้ผ่านมโนทัศน์นี้เป็นส่วนที่เริ่มมีการตกผลึกทางความคิดเกิดความคิดรวบยอดที่ชัดเจนสามารถนำไปถ่ายทอดและชี้้นำการปฏิบัติต่อไปได้ แต่มีข้อจำกัดเนื่องจากขาดมิติบางประการของการรู้เชิงประสบการณ์ และเชิงจินตนาการซึ่งมีองค์ประกอบของการรับรู้อย่างมีองค์รวม มีชีวิตชีวา อารมณ์ความรู้สึก และสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง

4) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ คือ การเรียนรู้ผ่านการนำความรู้ความเข้าใจในตนไปลงมือปฏิบัติซึ่งจะเกิดการเรียนรู้ในมิติของการปฏิบัติ และความรู้สึกที่เกิดจากการมีประสบการณ์ปฏิบัติโดยตรง

กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะทั้งที่รู้ตัว ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และที่ไม่รู้ตัว อันเป็นผลสืบเนื่องจากกระบวนการที่ได้สะสมไว้และค่อยๆ พัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ ในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป หรืออาจเกิดขึ้นอย่างฉับพลันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนก็ได้ (Mezirow, 2000) นอกจากนั้น ยังอาจเกิดได้จากการปรับกรอบอ้างอิงที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเชิงทวิสัย ซึ่งเป็นการใคร่ครวญเกี่ยวกับข้อสรุปหรือสมมติฐานของบุคคลอื่น จากการอ่าน จากกรณีศึกษา หรือการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติโดยนักวิชาการหลายคนพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในมุมที่แตกต่างออกไป โดยที่บอยด์มองว่าการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน คือ การเปลี่ยนแปลงขั้นรากฐานในบุคลิกภาพ ซึ่งเกิดจากการแก้ไขปัญหภายในตนเอง และการพัฒนาของจิตสำนึกที่เบิกกว้างขึ้น ทำให้เกิดการบูรณาการของบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ขึ้น (Boyd, 1989)

ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning) ตามแนวคิดและการอธิบายของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้เพื่อการ

เปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการเรียนรู้ขั้นพัฒนาจิตสำนึก เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านของ การคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ในเชิงวิพากษ์ การเข้าร่วมเพื่อผลักดันแนวความคิดสู่การพัฒนาในสิ่ง ใหม่ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบคลุมโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การเรียนรู้ผ่าน สัญลักษณ์ การเรียนรู้ผ่านมโนทัศน์ และการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะช่วยเพิ่ม ศักยภาพทางความรู้และความคิดให้แก่ผู้เข้าอบรม โดยเฉพาะผู้อบรมที่เป็นผู้ใหญ่ได้เป็นอย่างดี

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

พระวินัยบัญญัติ เป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญต่อพระภิกษุสงฆ์ เพราะเป็น แนวทางในการดำเนินชีวิตสมณะเพศ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อเกิดความ ผาสุกแห่งสงฆ์ และเพื่อความศรัทธาเลื่อมใสของหมู่ชน ตลอดจนเป็นแนวทางสู่การบรรลุเป้าหมาย ที่สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน คุณูปการของวินัยบัญญัติ นอกจากมีผลต่อสังคม สงฆ์ แต่หากพิจารณาถึงสภิกขาบทบางประการ จะเห็นได้ว่า มีส่วนเอื้อประ โยชน์ต่อการจัดการ ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังที่ปรากฏผลจากการวิจัยที่ เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1) ผลการวิจัยพระสงฆ์ เสริม แสงทอง (2541) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวคิดการ จัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักทางพุทธศาสนา พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมีความ หลากหลายแตกต่างกันไปถึง 10 แนวคิด ซึ่งเป็นไปตามวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม สำหรับแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักทางพุทธศาสนาพบว่า พุทธศาสนามีแนวคิดสำคัญ เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 4 ประการ ดังนี้

(1) เรื่องความจริงของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปตามกฎของ ธรรมชาติ ที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ (การที่สรรพสัตว์ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย มีความ เกี่ยวข้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเป็นหนึ่งเดียวกันโดยไม่มีการแปลกแยกกระหว่างมนุษย์กับ สิ่งแวดล้อม)

(2) ทำที่แบบองค์รวมที่กล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ แต่ละองค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วนในทุกแง่มุม ที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาสมุปบาท

(3) การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริงอย่างเป็นระบบตามหลักอริยสัจ 4 กล่าวคือ การวิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ การเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา หรือการแก้ปัญหาที่สาเหตุ การประจักษ์แจ้งถึงเป้าหมายในการแก้ปัญหา และการเข้าใจอย่างถูกต้องถึงแนวทางในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

(4) การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบทางสายกลาง ที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความถูกต้องและครอบคลุม 3 ด้านที่เกี่ยวกับการจัดการของมนุษย์ คือ การฝึกพฤติกรรมความเคยชินที่ถูกต้องทางสิ่งแวดล้อม การปลูกฝังจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาปัญญาให้เข้าใจสภาพปัญหาและความเป็นจริงทางสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ มีวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักแนวคิดทางพุทธศาสนา 5 วิธีการ ประกอบด้วย

(1) การยอมรับความเป็นจริงตามธรรมชาติ และยึดหลักความเป็นจริงของธรรมชาติมาเป็นพื้นฐาน และเป็นเป้าหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม

(2) เป็นวิธีการจัดการแบบองค์รวม ที่มุ่งเน้นทั้งกระบวนการพัฒนามนุษย์ ให้มีความเชื่อมโยงกันอย่างถูกต้องต่อการจัดการทางสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาถึงทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ

(3) เป็นวิธีการจัดการที่มนุษย์ต้องจัดการตัวเอง เพื่อให้เป็นอิสระจากกิเลส (อวิชชา ตัณหา อุปาทาน อันเป็นสาเหตุแห่งการเบียดเบียนทั้งตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อม) และเป็นวิธีการที่ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่ดีงาม โดยการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

(4) เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบใน 3 ขั้นตอน คือ มีความรู้ความเข้าใจปัญหาอย่างถูกต้องและเป็นระบบ มีการจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน และมีการตรวจสอบกระบวนการจัดการอย่างครบวงจร

(5) การจัดการสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของวิถีพรหมจรรย์ ในการพัฒนาชีวิตเพื่อเข้าสู่ความกลมกลืนตามธรรมชาติ ตามหลักของพระธรรมวินัย

2) ผลการวิจัยของพระมหาสำนวย ไยแก้ว (2544) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง วินัยสงฆ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า พระวินัยสงฆ์ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์อากาศ

อนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติ อนุรักษ์ดิน อนุรักษ์ป่าไม้ และอนุรักษ์สัตว์ แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

ด้านความเชื่อ พระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย มีความเสมอภาคกัน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง ก่อให้เกิดความทุกข์ อนิจจัง ไม่คงทนถาวรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และอนัตตา ไม่สามารถบังคับบัญชาให้อยู่ในอำนาจของตนได้ ดังพุทธภาษิตว่า สัพเพ สังขารา อนิจจา สัพเพ สังขารา ทุกขา สัพเพ สังขารา อนัตตา แปลว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และเชื่อว่า การเกิด การเปลี่ยนแปลง และการดับไปของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีเหตุปัจจัยทำให้เป็นไป คือ มีความสัมพันธ์ และพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่นๆ ต่อไปตามลำดับ

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระสงฆ์มองเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมสนับสนุนว่า “ชนเหล่าใดปลูกป่า ปลูกสวน สร้างสะพาน สร้างโรงน้ำ ชุดบ่อน้ำ บริจาคอาคารที่พัก ชนเหล่านั้นได้บุญกุศลตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน” เป็นการสอนให้ทราบว่าการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลตามหลักของระบบนิเวศวิทยา ได้บุญกุศลอย่างมาก ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระภิกษุ ไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

จากผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิด และหลักปฏิบัติ ตามพระวินัยบัญญัติ ที่มุ่งประเด็นให้เห็นถึงเหตุแห่งปัญหา และแนวทางสู่การแก้ไข โดยเน้นที่มนุษย์เป็นสำคัญ ผ่านหลักการที่มีเหตุผลและมองเห็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติที่มีความเชื่อมโยงต่อกัน หากส่วนหนึ่งส่วนใดเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อกัน มนุษย์ในฐานะที่เป็นประชากรโลกในระดับที่มีศักยภาพทางความคิดสูง จึงควรได้รับการพัฒนาจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม เพื่อเข้าใจถึงความสำคัญของธรรมชาติและการปฏิบัติตนต่อธรรมชาติอย่างถูกต้อง

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักพระวินัยบัญญัติ และศาสนธรรม เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ หลักการและวิธีการแก้ปัญหาในหลายด้านจึงอิงอาศัยหลักการทางพุทธศาสนา นั่นหมายถึง หลักพระธรรมวินัย และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังทวีความรุนแรงในปัจจุบัน การบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อแก้ปัญหา นับเป็นวิธีการที่ช่วยให้เกิดผลสำเร็จมาก พระสงฆ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้ทำหน้าที่ คือ ปฏิบัติตามพระบัญญัติไปพร้อมๆ กับการร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาสังคม

ดังนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ก็นำหลักพระธรรมวินัยมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการร่วมแก้ปัญหาเช่นกัน ดังที่ปรากฏผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1) ผลการวิจัยของประสพสุข พันธูประยูร (2535) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก และจากกรณีศึกษาพระสงฆ์ เจ้าอาวาสวัดจำนวน 6 รูป พบว่ามีวิธีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมือนกัน 8 วิธี คือ

- (1) กำหนดเขตวัดหรือสำนักสงฆ์เป็นเขตอภัยทาน
- (2) สั่งสอนชาวบ้านให้หยุดยั้งการทำลายป่า
- (3) ฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายโดยการร่วมกันปลูกป่า
- (4) สร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า
- (5) ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา
- (6) จัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ เช่น ปักป้าย ปักหลักเขตที่แน่นอน
- (7) จัดตั้งองค์กรในชุมชนให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการอนุรักษ์
- (8) ระดมชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ป่า

พระสงฆ์แต่ละรูป มีวิธีในการเทศนาสั่งสอนชาวบ้าน ตามคุณลักษณะส่วนตัวของตน และต่างก็หาวิธีการและกลยุทธ์ที่แตกต่างกัน เช่น บางรูปมีอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาประกอบในการเทศนาสั่งสอนชาวบ้าน และบางรูปก็มีนิทานเป็นอุทาหรณ์ แต่ละรูปต่างก็มุ่งที่สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านยอมรับผลเสียหายจากการไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น ให้เห็นสภาพปัจจุบันของดิน ฟ้า อากาศ ซึ่งฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล เกิดสภาพแห้งแล้ง น้ำในแม่น้ำลำคลอง และแหล่งน้ำต่างๆ ตื้นเขิน ดินเสื่อมสภาพ เป็นต้น

2) ผลการวิจัยของเกษริน สุขด้วง (2547) ที่ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ : กรณีศึกษาการจัดการป่าต้นน้ำ อ.แม่ใจ จ.พะเยา ผลการศึกษาทำให้ทราบถึง รูปแบบการดำเนินงานของท่านพระครูมานัสสีพิทักษ์ และคณะสงฆ์ ใน อ.แม่ใจ จ.พะเยา มีบทบาทในฐานะเป็นผู้นำท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติป่าต้นน้ำได้อย่างดี พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการหลายรูปแบบในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านจะสอดคล้องความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติไปด้วยการให้ความรู้กับชาวบ้าน ทำแผ่นใส ภาพสไลด์ ฉายวิดีโอ ให้ชาวบ้านได้เห็น เปรียบเทียบระหว่างป่าที่อุดมสมบูรณ์กับป่าที่ถูกทำลาย และรับรู้ถึงผลดีผลเสียที่จะติดตามมาจากการอนุรักษ์ป่าไม้ และทำลายป่าไม้ เป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

3) ผลการวิจัยของพระปลัดเฉลิม บังเมฆ (2548) ที่ได้ทำวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าอธิการสมคิด จรณธมฺโม ผลการวิจัยพบว่า

(1) แนวคิดและวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าอธิการสมคิด คือ ใช้การเทศนาสั่งสอน หรือการบรรยายธรรมที่สอดแทรกความสำคัญของป่าไม้ ใช้การสอนโดยตรงถึงโทษการทำลายป่า การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เช่น การจัดทำแปลงสาธิต การดำเนินการจัดตั้งกองทุนป่า โดยมุ่งเน้นให้ชาวบ้านทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในด้านต่างๆ ตามนโยบายของรัฐ การเชิญผู้บริหารระดับสูงของประเทศมาร่วมกิจกรรมต่างๆ การชักชวนพระสงฆ์รูปอื่น และการใช้พิธีกรรมทางศาสนา การประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยใช้วัดเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้

(2) หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เจ้าอธิการสมคิด นำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ สัจจะธรรม วัชระธรรม อริยสัจสี่ ความกตัญญูคุณ徳ที่ต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดลอม อปทานิยธรรม อิทธิบาทสี่ ภัทฐธรรมิกัตถะ และฆราวาสธรรม ส่วนพิธีกรรมทางศาสนาที่นำมาปรับมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์ ได้แก่ การบวชต้นไม้ การสืบชาติป่าต้นน้ำ การถวายผ้าป่าต้นไม้ และการถือธุดงค์รุกขมูล นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ การปลูกต้นไม้เป็นศาสนทายาท คือ พระภิกษุและสามเณรที่ประสงค์ลาสิกขาต้องปลูกต้นไม้จำนวนมากกว่าอายุตนเองเพิ่มอีกหนึ่งต้น และต้องดูแลรักษาให้ต้นไม้ต้นนั้นเจริญงอกงาม

(3) ช่วงแรกในการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเจ้าอธิการสมคิด ชาวบ้านยังไม่ยอมรับและสนองตอบเท่าที่ควร เนื่องจากขาดความรู้ ตระหนักเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ยังไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการตัดไม้ทำลายป่า ความทุกข์ยากเรื่องดำรงชีวิต และชาวบ้านบางคนมีผลประโยชน์จากการตัดไม้ อย่างไรก็ตามเมื่อชาวบ้านมีความรู้มากขึ้น และได้รับผลกระทบโดยตรงจากการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ทั้งได้เห็นผลดีจากการอนุรักษ์ที่เจ้าอธิการสมคิดดำเนินการ ชาวบ้านจึงเริ่มยอมรับและให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

จากผลการวิจัยดังกล่าว จะเห็นว่า การสร้างจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดลอม มีการปลูกฝังอุดมการณ์ การให้แนวความคิด การมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนและองค์กรจากภายนอก การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยอาศัยกิจกรรม วิธีการต่างๆ ผวนกกับการนำหลักพระธรรมวินัยมาเป็นบรรทัดฐานทางความคิด ผู้การพัฒนาด้านการกระทำในมิติต่างๆกัน แต่มีจุดประสงค์เดียวกัน คือ การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดลอมให้เกิดความสมดุล เพื่อประโยชน์ต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งปวง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม. 4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการศึกษา เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 ขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล
- 3.3 การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 การนำเสนอผลการวิจัย

3.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ของวัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่วิจัย โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม

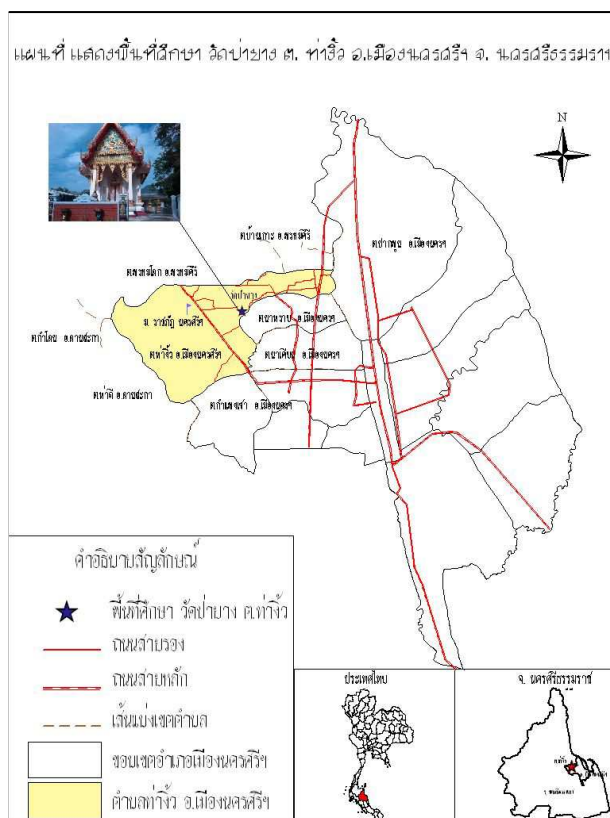
2) ศักยภาพของวัดป่ายาง ซึ่งประกอบด้วย

(1) วัดป่ายาง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเขต ประกาศเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2533 งวดที่ 5 ประจำปี พ.ศ. 2533 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 108 ตอนที่ 7 วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2534 กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

(2) วัดป่ายาง เป็นสถานที่ก่อตั้ง และทำการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ซึ่งมีเครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ 23 กลุ่ม ในพื้นที่ จ.นครศรีธรรมราช มีสมาชิกประมาณ 3,000 คน ซึ่งดำเนินการตั้งแต่วันที่ 25 เดือน มกราคม พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน (2554)

(3) วัดป่ายาง เป็นสถานที่ก่อตั้งและทำการของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ วัดป่ายาง ตั้งแต่ ปี 2549 จนถึงปัจจุบัน (2554) เพื่อร่วมขยายผลด้านเกษตรอินทรีย์อันเป็นวาระ

แห่งชาติ โดยได้ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำการฝึกอบรมและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภายใต้มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ

ภาพประกอบ 3 แผนที่แสดงพื้นที่การวิจัย

ที่มา : จัดทำโดยผู้วิจัย จากข้อมูลสารสนเทศของกรมการแผนที่ดิน (2549)

3.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่าขง คือ

พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และคณะกรรมการ จำนวนประมาณ 35 คน

(2) ผู้มีส่วนสนับสนุน และรับผลจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์
กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนใน ต.ท่าจั่ว, ข้าราชการและประชาชนใน
ชุมชนป่ายาง ม.4 ต.ท่าจั่ว และผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมจากศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 50 คน ได้มาจากการเลือกแบบ
เจาะจง (Purposive selection) จำแนกเป็นประเภท ดังนี้

(1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง คือ
พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป และคณะกรรมการ จำนวนประมาณ 30 คน

(2) ผู้มีส่วนสนับสนุน และรับผลจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์
กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คือ นายก อบต.ท่าจั่ว กำนัน ต.ท่าจั่ว และ
ผู้ใหญ่บ้าน ม.4 ต.ท่าจั่ว จำนวน 3 คน, ข้าราชการและประชาชนในชุมชนป่ายาง ม. 4 ต.ท่าจั่ว
จำนวน 10 คน และผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมจากศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง จำนวน 5 คน

3.2 ขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยจะต้อง
สร้างมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลในพื้นที่วิจัย นั่นก็คือพื้นที่ ม.4 บ้านป่ายาง และภายในวัดป่ายาง
ครั้งแรกผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ในพื้นที่วิจัย หลังจากนั้น ได้เข้าไปทำการแนะนำตัวอย่างเป็น
ทางการกับพระอธิการสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง พระชิน อาทโร ซึ่งเป็นพระสงฆ์อีกรูป
หนึ่งที่มีบทบาทภายในพื้นที่วิจัย และพระชิน อาทโร ได้นำผู้วิจัยไปแนะนำตัวกับกลุ่มผู้นำชุมชน
คณะกรรมการวัด คณะกรรมการศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ข้าราชการครูโรงเรียนวัดป่ายาง
ตลอดถึงชาวบ้านป่ายาง ซึ่งในขั้นตอนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในพื้นที่วิจัย จะทำให้ผู้วิจัย
ได้รู้จักคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และชาวบ้านในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี
ต่อกัน และทำให้การได้มาซึ่งข้อมูลมีความถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม โดยแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร

การศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยเฉพาะในส่วนของคัมภีร์พระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับพระวินัยของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ ในส่วนของข้อวัตรปฏิบัติ ข้อห้าม และวินัยกรรมต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) กำหนดแหล่งข้อมูลเอกสารที่ศึกษา ซึ่งเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎก ในส่วนของพระวินัยปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทย จำนวน 36 เล่ม ได้แก่

(1) พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ พ.ศ. 2538 เล่มที่ 1-8 รวมเป็น 8 เล่ม

(2) พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาจุฬาราชวิทยาลัย ฉบับฉลองครบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2525 เล่มที่ 1-10 รวมเป็น 10 เล่ม

(3) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา กรมการศาสนา พ.ศ.2530 เล่มที่ 1-8 รวมเป็น 8 เล่ม

(4) พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 จำนวน 8 เล่ม

(5) หนังสือชั้นนอรรถกถา จำนวน 2 เล่ม ประกอบด้วย สมันตปาสาทิกา ภาค 3-4

2) วิเคราะห์เนื้อหาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เฉพาะในส่วนของพระวินัยปิฎก โดยใช้วิธีสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Induction) โดยยึดเกณฑ์ความสอดคล้องของเนื้อหา และความเชื่อถือได้ของเนื้อหา

3) จัดทำสรุปเนื้อหาผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร นำเสนอสรุปเนื้อหาที่ได้ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา และนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดกรอบการศึกษาการประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์วัดป่าบาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรม

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสถานที่ในการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งค้นคว้า เช่น ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ห้องเรียนสุราษฎร์ฯ) อ.เมืองฯ จ.สุราษฎร์ธานี, ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย (วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช) อ.เมืองฯ จ.สุราษฎร์ธานี, หอรวบรวมพระไตรปิฎกกลางน้ำวัดท่าไทร

อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี, ห้องสมุดโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดกรวด (แผนกสามัญศึกษา)

อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี ฯลฯ

3.2.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

การศึกษากระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสังเกต (Observation form) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการเข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรม โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายางตลอดหลักสูตร โดยมีการสังเกตรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตร ระยะเวลาการฝึกอบรม สถานที่ วิทยากร และผู้เข้าฝึกอบรม เพื่อให้ทราบถึงลักษณะการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง โดยยึดกรอบการสังเกต 6 ประเภท (สุภาวศ์ จันทวานิช, 2540) ประกอบด้วย

1) การกระทำของแต่ละบุคคล (Acts) คือ สังเกตลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ถูกศึกษา เช่น การใส่เสื้อผ้า การรับประทานอาหาร สถานที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2) องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม (Settings) คือ การสังเกตสิ่งแวดล้อมทั่วไปของพื้นที่ศึกษา เป็นการสังเกตสถานที่ในความหมายทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ฯลฯ

3) ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ การสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพื้นที่วิจัย เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะทำให้เข้าใจโครงสร้างทางสังคมที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี

4) การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การสังเกตการมีส่วนร่วมกิจกรรมของผู้ถูกศึกษา การสังเกตในประเด็นนี้จะทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคมที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง

5) แบบแผนการกระทำ (Activities) คือ สังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนกลายเป็นแบบแผน เช่น การฝึกอบรม บทบาทของสมาชิก เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ คือ สังเกตกระบวนการฝึกอบรม โดยจะสังเกตรูปแบบ กฎเกณฑ์ การประชุม และวิธีการในการดำเนินการของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง

6) ความหมาย (Meanings) คือ การให้ความหมายของแบบแผนการกระทำหรือแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดขึ้น

3.3.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ วัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 2 เป็นการศึกษาการประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู และวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 3 เป็นการศึกษาผลเบื้องต้นปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง ข้อมูลที่ได้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi- structured interview) เป็นการพูดคุยโดยมีการกำหนดประเด็นไว้ล่วงหน้า แต่ปล่อยให้บรรยากาศการพูดคุยเป็นไปอย่างเรียบง่าย และเป็นกันเอง ไม่เคร่งครัดกับขั้นตอนและการตอบคำถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีการกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

- (1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์
 - (2) ประวัติความเป็นมา และสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านป่ายาง
 - (3) ประวัติความเป็นมาของวัดป่ายาง
 - (4) กิจกรรมของวัดที่มีผลต่อชุมชนบ้านป่ายาง และสังคมโดยรวม
 - (5) แรงจูงใจ และผู้ร่วมอุดมการณ์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ
 - (6) ที่มาของ “ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง”, ผู้ร่วมกระบวนการร่วมอุดมการณ์ และกระบวนการดำเนินการเป็นอย่างไร
 - (7) มีพระวินัยบัญญัติ หรือกิจกรรมในประเด็นใดบ้าง ที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม และกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของ “ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง”
 - (8) ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของวัดป่ายาง
- ในประเด็นของพระวินัยบัญญัติ หรือกิจกรรมที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม และกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของ “ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง” ผู้วิจัยได้ใช้เป็นประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์วัดป่ายาง จำนวน 2 รูปเท่านั้น และได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการตรวจสอบข้อมูล (Verification) กับพระสงฆ์ทั้ง 2 รูป อีกครั้ง เพื่อให้เกิดความถูกต้องและชัดเจนของข้อมูล

2) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview form) ที่ได้สร้างขึ้น โดยกำหนดกรอบคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้นำเสนอข้อมูลอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เพื่อจะได้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพครบถ้วน ตรงตามวัตถุประสงค์ และครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย

3.3.4 การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้น เป็นการเก็บข้อมูลในเบื้องต้น และใช้แบบสังเกตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรมตลอดหลักสูตร จากนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus groups) เพื่อนำข้อมูลที่สรุปได้จากการดำเนินการในเบื้องต้นมาตรวจสอบความถูกต้องและความแม่นยำอีกครั้ง โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive selection) เพื่อเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการในการดำเนินการสนทนากลุ่มครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์วัดป่ายาง จำนวน 2 รูป และคณะกรรมการศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง จำนวน 10 คน (ภาคผนวก ข.)

สำหรับเกณฑ์การเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์สรุปกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง ผู้วิจัยได้พิจารณา และกำหนดเกณฑ์การเลือก คือ

- 1) เป็นคณะกรรมการ ที่ทำหน้าที่เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
- 2) มีประสบการณ์ในการเป็นวิทยากรอบรมไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง

การดำเนินการสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์สรุปกระบวนการฝึกอบรม ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของกระบวนการฝึกอบรม โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group form) โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อกำหนดวัน เวลา และสถานที่
- 2) ให้นำงานวิจัย และวิธีการวิจัยโดยสังเขป
- 3) การนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นโดยผู้วิจัย
- 4) การเปิดประเด็นซักถาม แสดงความคิดเห็น อภิปรายข้อมูล
- 5) ผู้เข้าร่วมสัมมนา แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา
- 6) สรุปเนื้อหา และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนการได้มาซึ่งข้อมูลที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล รวมทั้งแหล่งข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังตาราง 1 ดังนี้

ตาราง 1 สรุปขั้นตอนและวิธีการเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ประเด็นที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล	วิธีการได้มา ซึ่งข้อมูล	หมายเหตุ
ข้อที่ 1	1.1 พระวินัยบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการสิ่งแวดล้อม	- พระไตรปิฎกทั้ง ฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย รวมทั้งหนังสือ ชั้นนอรรถกถา จำนวน 36 เล่ม	- ศึกษาเอกสาร และวิเคราะห์ โดยวิธีการสรุป เชิงอุปนัย (Induction)	
ข้อที่ 2	2.1 การประยุกต์พระ วินัยบัญญัติฯ	- พระสงฆ์ วัดป่ายาง 2 รูป	- การสัมภาษณ์	- มีการ ตรวจสอบ ข้อมูล (Verification)
	2.2 กระบวนการ ฝึกอบรมฯ	- กิจกรรมการ ฝึกอบรม - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการบริหารฯ 32 รูป/คน - ผู้มีส่วน สนับสนุน และ รับผลฯ 18 คน	- การสังเกต - การสัมภาษณ์ - สทนากลุ่ม (Focus group)	- สทนากลุ่ม (Focus group) ใช้กลุ่ม ตัวอย่าง เฉพาะผู้มีส่วน เกี่ยวข้องใน การบริหารฯ 12 รูป/คน
ข้อที่ 3	3.1 ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะฯ	- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการบริหารฯ 32 รูป/คน - ผู้มีส่วน สนับสนุน และ รับผลฯ 18 คน	- การสัมภาษณ์	

3.3 การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ แบ่งออกเป็น เครื่องมือในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม โดยมี ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้กำหนดกรอบแนวคิด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2) การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้นำแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ที่ได้สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำก่อนนำไปปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ตลอดจนภาษาที่ใช้ จากนั้น ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำเครื่องมือที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง เพื่อขอคำแนะนำก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับเกณฑ์การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้พิจารณา และกำหนดหลักเกณฑ์การเลือก ดังนี้

1) เป็นนักวิชาการด้านการศึกษานั้นการวิจัยและประเมินผล จำนวน 2 คน ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ สังกัด มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช และดร.เบญจพร แก้วมีศรี สังกัด วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุราษฎร์ธานี

2) เป็นนักวิชาการการศึกษาด้านศาสนาที่มีประสบการณ์ในด้านการศึกษาพระไตรปิฎก จำนวน 1 คน คือ อ.สุวัฒน์สัน รักขันโท สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้หลักการของสุมังก์ จันทนิช (2540) ในการวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Induction) ซึ่งเป็นการสร้างข้อสรุปข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และบันทึกที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดอย่างเป็นระบบ แล้วสังเคราะห์หาความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับ

การฝึกอบรม ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และวัตถุประสงค์ในการวิจัยมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ลักษณะของการประยุกต์พระวินัยบัญญัติ และหลักศาสนธรรมของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

3.5 การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่อบรรยายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และรูปแบบกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษา ตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัยในลำดับต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจำวอ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ศึกษาการประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู ตลอดถึงศึกษาผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

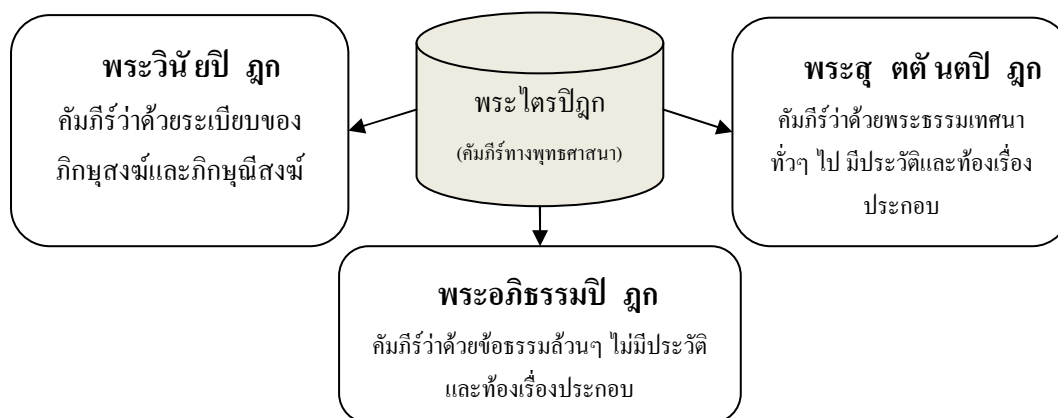
4.1 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

4.2 การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู

4.3 ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

4.1 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

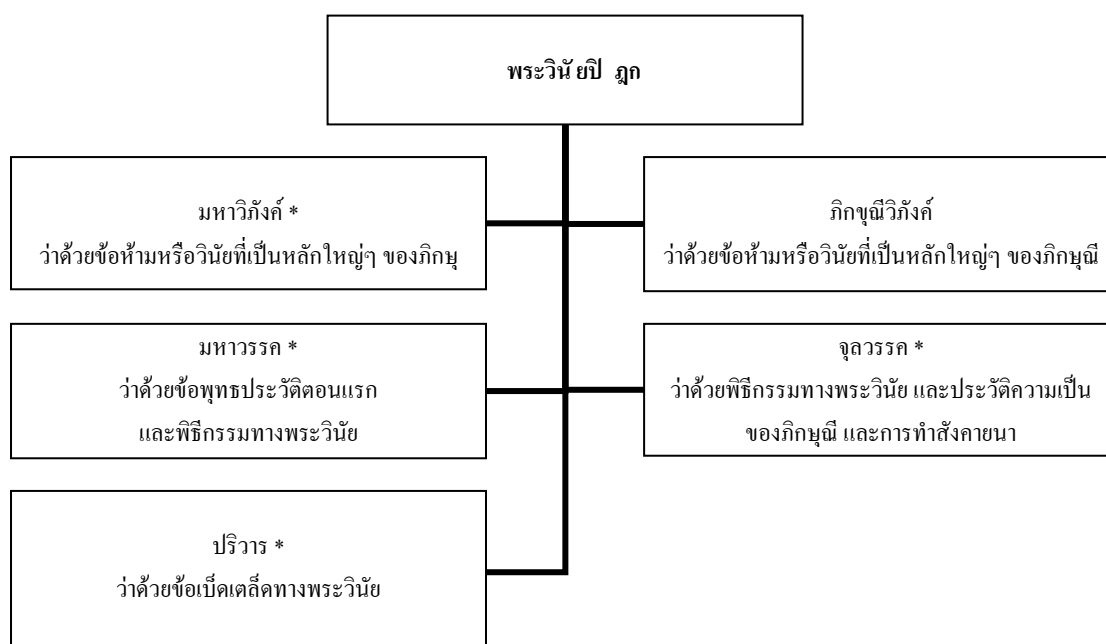
พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่บรรจุคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกรวมๆ ว่า พุทธธรรม คำว่า พระไตรปิฎก มาจากภาษาบาลี คือ ตปิฎก แปลว่า ตะกร้าสามใบ หรือคำสอน 3 หมวด (ติ หมายถึง สาม, ปิฎก หมายถึง ตำรา คัมภีร์ หรือกระดาษ) สันนิษฐานว่าที่มาของคำว่า พระไตรปิฎกน่าจะมาจากการที่ภิกษุจาริกคัมภีร์ใส่ลงในใบพีชตระกูลปาล์ม และใส่ลงในตะกร้า ถ้าอาศัยหลักฐานทางวิชาการ เชื่อว่าไตรปิฎกเป็นชื่อที่ใช้กันมาก่อนจะสังคายนาครั้งที่ 3 เพราะมีการใช้คำพูดว่า “ไตรปิฎก” ในประวัติศาสตร์ยุคพระเจ้าอโศก ก่อนการสังคายนาครั้งที่ 3 จึงเชื่อได้ว่าหลังสังคายนาครั้งที่ 2 พระสงฆ์มีการแยกพระอภิธรรมออกจากพระสูตร เมื่อสังคายนาครั้งที่ 3 จึงแยกอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องเป็นราวจริง ซึ่งคำสอนสามหมวดนี้ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2530) ซึ่งสรุปได้ดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 องค์ประกอบของพระไตรปิฎก

ที่ มทรูปโดยผู้วิจัย จากพระไตรปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

ในส่วนของพระวินัยปิฎก ได้ถูกแบ่งคัมภีร์ออกเป็น 5 คัมภีร์ประกอบด้วย คัมภีร์มหาวิงค์ คัมภีร์ภิกขุณีวิงค์ คัมภีร์มหาวรรค คัมภีร์จุลวรรค และคัมภีร์ปริวาร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คัมภีร์ในการศึกษาเพียง 4 คัมภีร์ ซึ่งสรุปได้ดังแสดงในภาพประกอบ 5

หมายเหตุ : * หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎกที่นำมาศึกษาวิจัย

ภาพประกอบ 5 องค์ประกอบของพระวินัยปิฎก

ที่ มทรูปโดยผู้วิจัย จากพระไตรปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก เฉพาะในส่วนของพระวินัยปิฎก และหนังสือวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบรรจุบทบัญญัติสำหรับพระภิกษุและภิกษุณี รวมทั้งบัญญัติปลีกย่อยเล็กๆ น้อยๆ อีกมากมาย พบว่า เฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับพระสงฆ์มีบทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวพระสงฆ์เอง และมีส่วนสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อม ได้แก่ การป้องกันมลพิษในที่อยู่อาศัย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และใช้สอยปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตหลายลักษณะ และกระจายอยู่ตามส่วนต่างๆ ของแต่ละเล่ม เมื่อนำมาประมวลกันโดยการจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ สามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น และนำเสนอความสอดคล้องระหว่างหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมกับหลักวินัยบัญญัติ ดังนี้

- 4.1.1 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4
- 4.1.2 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาดิน
- 4.1.3 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาแหล่งน้ำ
- 4.1.4 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันมลพิษในที่อยู่อาศัย
- 4.1.5 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ
- 4.1.6 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต
- 4.1.7 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับชุมชน
- 4.1.8 ความสอดคล้องระหว่างหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมกับหลักวินัยบัญญัติ

4.1.1 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4

จากการศึกษา พบว่า มีลักษณะที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการใช้สอยผ้าจีวรและผู้อื่น ๆ ที่จำเป็น ได้แก่

- (1) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฏิ 2 ชั้น ผ้าอุตราสงค์ ชั้นเดียว ผ้าอังตราสงค์ชั้นเดียว” (วินย.มหาวคค. 7/150/279.ฉ.มหามกฏ.)
- (2) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วิกัปจีวร (เก็บ) และอดิเรกจีวรได้” (วินย.มหาวคค. 7/150/280.ฉ.มหามกฏ.)
- (3) ทรงบัญญัติเพิ่มเติมให้พระสงฆ์สามารถหาผ้ามาปะชุน จีวรให้อยู่ในสภาพที่สามารถนำมานุ่มนวลต่อไปได้ (วินย.มหาวคค. 7/152/281.ฉ.มหามกฏ.)

- (4) ทรงอนุญาตนิตินะ(ผ้าปูนั่ง) (วินย.มหาวคค. 7/156/290.ฉ.มหามกุฏ.)
- (5) ทรงอนุญาตผ้าปัจจัดถระ (ผ้าสำหรับปูลาดลงพื้น) (วินย.มหาวคค. 7/156/290.ฉ.มหามกุฏ.)
- (6) ทรงอนุญาตผ้าปิดผี (วินย.มหาวคค. 7/157/290.ฉ.มหามกุฏ.)
- (7) ทรงอนุญาตผ้าเช็ดหน้า และผ้าเช็ดปาก (วินย.มหาวคค. 7/158/290.ฉ.มหามกุฏ.)
- (8) ทรงอนุญาตผ้าอื่นๆ ได้แก่ ฎุงที่เย็บด้วยผ้า ผ้ากรองน้ำ เป็นต้น (วินย.มหาวคค. 7/160/292.ฉ.มหามกุฏ.)

2) ลิกขาบทเกี่ยวกับทที่ 'อยู่' อาศัยและของใช้ 'อื่น'ๆ ได้แก่

- (1) ห้ามสร้างที่อยู่หลังใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่ (วินย.มหา. 3/494/354.ฉ.มหามกุฏ.)
- (2) เสนาสนะ 5 ประเภท “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร 1 เรือนมุงแถบเดียว 1 เรือนชั้น 1 เรือนโล้น 1 ถ้ำ 1” (วินย.จุล.9/200/106.ฉ.มหามกุฏ.)
- (3) “อนึ่ง ภิกษุใด วางไว้แล้วก็ดี ให้วางไว้แล้วก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ตั่งก็ดี ฟูกก็ดี เก้าอี้ก็ดี อันเป็นของสงฆ์ ในที่แจ้ง เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ให้เก็บก็ดี ซึ่งเสนาสนะที่วางไว้วันหรือไม่กี่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตติย” (วินย.มหา.4/374/304.ฉ.มหามกุฏ.)
- (4) “อนึ่ง ภิกษุใด ปูแล้วก็ดี ให้ปูแล้วก็ดี ซึ่งที่นอนในวิหารเป็นของสงฆ์ เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ให้เก็บก็ดี ซึ่งที่นอนอันปูไว้วัน หรือไม่กี่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตติย (วินย.มหา.4/379/318.ฉ.มหามกุฏ.)
- (5) วินัยปิฎก มหาวรรค อุปัชฌายวัตร ภาณวาร ได้กล่าวถึงข้อพึงปฏิบัติของพระสงฆ์ภายใต้กรอบวินัยบัญญัติซึ่งต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิต ที่เรียกว่า นิสสัย 4 (วินย.มหาวคค.6/87/171.ฉ.มหามกุฏ.) ได้แก่ จีวร (เครื่องนุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) และยารักษาโรค
- (6) เครื่องอุปโภค (เครื่องใช้สอยของพระสงฆ์) ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต และทรงห้ามไม่ให้ใช้ ได้แก่

6.1 มาตรการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ 2 ชนิด คือ มาตรการเล็ก และมาตรการดิน และห้ามมาตรการที่ทำจากทอง เงิน แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ แก้วผลึก แก้วสัมฤทธิ์ แก้วหุง ดินุกสังกะสี ทองแดง และมาตรการไม้ (คณาจารย์เถียงเชียง, 2535)

6.2 ร่ม ใช้เมื่ออาพาธ และห้ามสีฉูดฉาดใช้เฉพาะเมื่อถึงคราวจำเป็น (คณาจารย์เถียงเชียง, 2535)

6.3 มีด ใช้สำหรับปลงศพ อนุญาตให้ทำฝักมีด และให้มีหินลับมีด (คณาจารย์เถียงเชียง, 2535)

6.4 ห้ามการรับเงินและทอง โดยมีพุทธบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใด รับเองก็ดี ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงิน อันเขาเก็บไว้ให้ เป็นนิสสัยศกียปาจิตตีย์” (วินย.มหา. 7/105/940.จ.มหามกุฏ.)

6.5 ทรงห้ามสวมรองเท้าทำจากหนังสัตว์ เช่น หนังราชสีห์ หนังเสือ เหลือง หนังเสือโคร่ง หนังค่าง หนังนกเค้า หนังชะมด หนังนาค หนังแมว หนังอูฐ เป็นต้น (คณาจารย์เถียงเชียง, 2535) นอกจากนี้ยังปฏิบัติห้ามรองเท้าที่ทำจากพืช โดยที่ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุสวมรองเท้าที่ทำจากใบตาลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำจากใบตาล รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหาวคค.5/250/21.จ.มหาจุฬา.) และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามสวมรองเท้าที่ทำจากใบไผ่ ดังสิกขาบทที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำจากใบไผ่ รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหาวคค.5/250/22.จ.มหาจุฬา.) และพืชพันธุ์อื่นๆ ที่ทรงห้ามนำมาทำเป็นรองเท้าและเชียงเท้า และห้ามสวมใส่ ได้แก่ เชียงเท้าที่ทำด้วยหญ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง (ตมปาทุกา) เชียงเท้าทำด้วยใบเป้ง ใบเตาร้าง (หินตาลปาทุกา) เชียงเท้าที่ทำด้วยใบแฝก (กมลปาทุกา) ทรงห้ามทุกชนิด (สมนุต.ตติย.183/265)

6.6 กล่องเข็ม ห้ามทำด้วยเขาสัตว์ และงา (คณาจารย์เถียงเชียง, 2535)

3) วิเคราะห์ วินัยบัญญัติเกี่ยวกับ การอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4

จุดประสงค์ที่ทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ใช้สอยปัจจัยในการบริโภคเท่าที่จำเป็น จีวร อาหาร (บิณฑบาต) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ยารักษาโรค และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ เท่าที่จำเป็น โดยไม่สนับสนุนให้เกิดการสะสม และบริโภคเพื่อสนองความอยาก (ตัณหา) แต่ให้เป็นไปเพื่อการดำเนินชีวิตโดยไม่ลำบาก มุ่งเน้นรักษาความพอดี ดังนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นจากการศึกษาพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

(1) วิเคราะห์ลักษณะที่เกี่ยวกับการใช้สอยผ้าจีวรและผ้าอื่นๆ ที่จำเป็น

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติลักษณะที่เกี่ยวกับการใช้สอยจีวรและผ้าอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์ไว้ในพระวินัยปิฎก จุลวรรค เนื่องจากพระสงฆ์ในสมัยนั้นได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อการแสวงหาผ้าสำหรับนุ่งห่มมีความยากลำบากขึ้น พระพุทธองค์จึงทรงมีพระบรมพุทธานุญาตให้รับจีวรที่มีผู้นำมาถวาย และทรงบัญญัติลักษณะเพิ่มเติมให้รับได้เท่าที่อนุญาตเท่านั้น พระภิกษุจะครอบครองผ้าเพื่อเก็บไว้เป็นของส่วนตัวไม่ได้ หากรูปใดมีไว้ในครอบครองเกินจำนวนที่อนุญาตจะมีความผิด และจะต้องเสียสละให้เป็นของสงฆ์ (ของกลาง) เพื่อภิกษุรูปอื่นจะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ตามลักษณะที่บัญญัติไว้ พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตผ้าเพียง 3 ผืนที่เรียกว่า ไตรจีวร ได้แก่

1.1 อุตราชงค์ ผ้าสำหรับห่ม (จีวร)

1.2 อันตราสก ผ้าสำหรับนุ่ง (ผ้าสบง)

1.3 สังฆาฏิ ผ้าห่มเฉียงบ่า (พาดบ่า) ในสมัยพุทธกาลใช้ห่มคลุม

ก่อนที่จะทรงบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับการรับจีวร พระพุทธองค์ทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องใช้ผ้าเพื่อบรรเทาความหนาวเย็น จะเห็นได้จากการที่ทรงมีพระดำรัสว่า “กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนขี้หนาว กลัวต่อความหนาว ก็อาจดำรงชีพอยู่ได้ด้วยผ้า 3 ผืน โฉนหนอเราจะพึงกั้นเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราจะพึงอนุญาตไตรจีวร” เป็นต้น จากนั้น จึงทรงอนุญาตไตรจีวรสำหรับภิกษุสงฆ์ โดยอนุญาตให้ใช้ผ้าสังฆาฏิ 2 ชั้น เพื่อป้องกันความหนาวเย็น และรักษาร่างกายให้อบอุ่น (วินย.มหาวคค.7/150/279.ฉ.มหามกฏ.)

ผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเพื่อจะนำมาทำเป็นจีวรนั้น ทรงอนุญาตผ้าที่ทำจากเปลือกไม้ ผ้าลินิน ผ้าฝ้าย (กัปปาสีกะ) ผ้าแพร ผ้าไหม (เสยยะ) ผ้าขนสัตว์ (กัมพล) ผ้าป่าน (สาณะ) หรือผ้าทั้ง 5 ชนิดปะปนกัน (กังคะ) นอกจากนี้ พระองค์ไม่ทรงอนุญาตผ้าสำหรับทำจีวร ได้แก่ ผ้าคารองซึ่งทำจากเปลือกต้นไม้กรอง และผลไม้กรอง ผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมของคน ขนสัตว์ หางสัตว์ ปีกนก ผ้าทำจากกำนรัก (อกุกนาล) ผ้าที่ทำจากเปลือกกรัก ผ้าที่ทำจากกบกล้วย ผ้าที่ทำจากเปลือกกะหุ้ง และผ้าที่ทำจากหนังเสือ เป็นต้น โดยมีการปรับอาบัติสำหรับภิกษุที่ล่วงละเมิด หากภิกษุรูปใดนุ่งห่มด้วยผ้าที่ทรงห้ามไว้จะต้องอาบัติทุกกฏ ส่วนจีวรที่มีสีเขียวล้วนต้องทำให้เป็นสีขาว และทำการย้อมสีใหม่ ถ้าย้อมไม่ได้ทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าปูลาดพื้น หรือแทรกในท่ามกลางจีวร 2 ชั้น (สมนตฺ.จตุตฺ.247/367)

ไม่เฉพาะเพียงแต่ผ้าไตรจีวรเท่านั้นที่ทรงอนุญาต แม้กระทั่งผ้าอื่นๆ ก็ทรงอนุญาตไว้เป็นประเภทตามความจำเป็นและเหมาะสม เรียกว่า อติเรกจีวร ทรงอนุญาตให้เก็บไว้

ใช้ได้เท่าที่จำเป็นต้องใช้ (วินย.มหาวคค.7/151/280.ฉ.มหามกุฏ.) ถ้าหากจิวรที่นุ่งห่มเกิดรอยขาดหรือชำรุดก็ทรงอนุญาตให้หาผ้ามาปะ ชุน ได้เช่นเดียวกัน แต่ต้องคำนึงถึงสีผ้าที่จะนำมาปะ ชุน ให้กลมกลืนกับสีของผ้าจิวรที่ใช้นุ่งห่มอยู่ด้วย (วินย.มหาวคค.7/152/281.ฉ.มหามกุฏ.)

ผ้าอื่นๆ ที่พระองค์ทรงเห็นว่าสมควรที่จะใช้ได้ก็ทรงอนุญาตเป็นการเฉพาะ โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของสงฆ์เป็นหลัก เช่น ทรงอนุญาตผ้าสำหรับใช้ปูนั่ง (วินย.มหาวคค.7/156/290.ฉ.มหามกุฏ.) ทรงอนุญาตผ้าเช็ดหน้าและปาก (วินย.มหาวคค.7/158/292.ฉ.มหามกุฏ.) ทรงอนุญาตของใช้ที่ทำจากผ้า เช่น ถุงใส่ของ ผ้ากรองน้ำ เพื่อพระสงฆ์จะได้ใช้เวลาเดินทางและต้องการจะดื่มน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้ดื่มน้ำที่มีสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ปะปนอยู่ เป็นต้น (วินย.มหาวคค.160/292.ฉ.มหามกุฏ.)

สิกขาบทเกี่ยวกับการใช้สอยผ้าจิวรและผ้าอื่นๆ ที่จำเป็นที่กล่าวมา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ได้ตามความจำเป็น แต่ห้ามสะสมเป็นอันขาด ซึ่งพุทธบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดีกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมุ่งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อลดการทำลายทรัพยากรซึ่งเป็นวัตถุดิบที่นำมาแปรรูป

(2) วิเคราะห์สิกขาบทเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและของใช้อื่นๆ

2.1 การบัญญัติวินัยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์

พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้สร้างใหญ่โตเกินความจำเป็น เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนแล้ว ยังทำให้เกิดการทำลายต้นไม้ ต้องใช้อุปกรณ์เป็นจำนวนมากแต่ประโยชน์ใช้สอยกลับไม่คุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสนองตอบความจำเป็นได้สูงสุด จึงทรงกำหนดพื้นที่สำหรับสร้างที่อยู่อาศัยเอาไว้ และมอบหมายให้พระสงฆ์ตั้งกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณา ดังที่มีตัวอย่าง คือ พระภิกษุชาวรัฐอาฬวี ต้องการสร้างที่พัก (กุฏิ) หลังใหญ่ และร้องขอแรงงาน พร้อมขออุปกรณ์การก่อสร้างจากชาวเมือง เมื่อสร้างไม่เสร็จก็ต้องขอเพิ่มเติมจนกลายเป็นปัญหาบานปลาย เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาในลักษณะดังกล่าว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัย โดยการกำหนดอาณาเขต และคำนึงถึงพื้นที่ใช้สอยเป็นหลัก (ยาว 12 คืบ กว้าง 7 คืบ พระสุคต) และต้องให้คณะสงฆ์กำหนดสถานที่ที่จะสร้างให้ด้วย (วินย.มหา.3/494/354.ฉ.มหามกุฏ.) จะเห็นได้ว่า การสร้างที่อยู่อาศัย พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้หลีกเลี่ยงการทำลายพืชพันธุ์ในบริเวณที่จะทำการก่อสร้างไม่ให้เกิดการเสียหายให้มากที่สุด ดังที่ปรากฏตัวอย่างจากเมื่อครั้งที่พระฉนนะ โคนันต์ไม่ใหญ่ซึ่งเป็นที่กราบไหว้บูชาของคนในชุมชน เพื่อเตรียมที่สำหรับสร้างที่อยู่ ทำให้ลูกชาวเมืองติเตียนว่าเป็นการไม่เหมาะสม พระพุทธองค์จึง

ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามสร้างที่อยู่ใหญ่โตเกินจำเป็นและต้องให้สงฆ์แสดงที่ไว้ก่อน (วินย. มหา.3/521/427.ฉ.มหามกุฏ.)

บทบัญญัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยนี้ จะเป็นสิ่งป้องกันไม่ให้พระสงฆ์สร้างที่อยู่อาศัยใหญ่โตเกินความจำเป็นและรุกล้ำบริเวณอื่น พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สร้างพอเป็นที่พักพิงอาศัย ห้ามสร้างใหญ่โตจนเกินความจำเป็น ที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท (วินย.จุล.9/200/106.ฉ.มหามกุฏ.) ดังต่อไปนี้

2.1.1 วิหาร หมายถึง ที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นตามปกติ ซึ่งก็คือกุฏิที่สร้างถวายพระตามวัดต่างๆ ในปัจจุบัน

2.1.2 อัทธโยค หมายถึง เฝิงหมาแหงน มีที่กันฝนเพียงด้านเดียว

2.1.3 ปราสาท หมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่เป็นชั้นๆ ปัจจุบัน คือ ตึกแถว ทาวน์เฮาส์ คอนโดมิเนียม เป็นต้น

2.1.4 หัมมิยะ หมายถึง อาคารหลังคาตัด

2.1.5 คูหา หมายถึง ถ้ำทุกขนาด

การบัญญัติสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยนี้ พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธประสงค์ให้บรรดาเหล่าสาวกที่เป็นศาสนทายาทของพระพุทธองค์ได้ดำเนินตามพุทธบัญญัติ โดยให้มีการเป็นอยู่อย่างสมถะ อาศัยที่อยู่พอที่จะพักพิงอาศัยได้ มิได้เน้นถึงความหรูหรา สะดวกสบาย เพราะการปฏิบัติเช่นนี้จะก่อให้เกิดความปรารถนาน้อยสันโดษ ไม่ยึดติดในเคหสถาน การสร้างกุฏิให้มีความใหญ่โต หรูหรา นอกจากจะทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรที่จะนำมาสร้างกุฏิ เบียดเบียนพืชพรรณนาชนิด และยังเป็นการก่อให้เกิดความกังวล ความห่วงใยในกุฏิเหล่านั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นอันตรายต่อผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสอีกประการหนึ่งด้วย เหตุนี้พระภิกษุสงฆ์สาวก จึงไม่สามารถที่จะสร้างกุฏิที่อยู่ให้เกินจากที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ คือ ยาวไม่เกิน 12 คืบพระสุคต และกว้างไม่เกิน 7 คืบพระสุคต แต่ในบทบัญญัตินี้ พระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้เฉพาะแต่การลงมือสร้างโดยภิกษุเท่านั้น พระองค์มิได้ห้ามทายกหรือทายิกาผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสร้างกุฏิ ศาลา หรือ ศาสนสถานต่างๆ เกินจากกำหนด หากทายกหรือทายิกา ผู้มีศรัทธามีความประสงค์จะสร้างถวาย ก็สามารถที่จะสร้างเสนาสนะ กุฏิ ศาลา หรือศาสนสถานต่างๆ ตามความศรัทธา โดยสร้างให้เกินจากขนาดที่พระองค์ทรงกำหนดไว้ได้ แต่ต้องให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมด หรือภิกษุผู้เป็นอธิบดีสงฆ์ในอารามนั้น แสดงที่สร้างให้สมควรก่อน แล้วจึงสร้างถวายได้ พุทธศาสนิกชน จึงเห็นได้ว่า วัดในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในประเทศไทย จะมีการสร้างวัดให้มีความวิจิตรงดงาม อลังการ มีศิลปะประณีต และมีขนาดใหญ่โต ก็ด้วยเหตุที่พระพุทธองค์ทรงห้าม

การสร้างกุฎิโดยมีกำหนดเขตการสร้างสำหรับภิกษุเท่านั้น แต่มิได้ห้ามศรัทธาของบรรดาเหล่าพุทธศาสนิกชนในการสร้างศาสนสถาน ก็เพื่อความสถิตสถาพรแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

2.2 การบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการใช้สอยเครื่องใช้ต่างๆ

พระวินัยบัญญัติ เป็นที่ตั้งของความเลื่อมใสของคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากสิกขาบทเกี่ยวกับการใช้สอยเครื่องใช้ต่างๆ ของพระสงฆ์ ประกอบด้วย

2.2.1 บาตร ซึ่งเป็นบริวารที่เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพของพระภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์ทุกรูปต้องมีบาตรถึงจะบวชได้ บาตรที่ทรงอนุญาตมี 2 ชนิด คือ บาตรเหล็ก และบาตรดิน และทรงห้ามไม่ให้ใช้บาตรที่ทำจาก ทอง เงิน แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ แก้วพลึก แก้วสัมฤทธิ์ แก้วหุง คีบुक สังกะสี ทองแดง และบาตรไม้ เพราะจะทำให้เกิดการสิ้นเปลืองวัตถุวิจิตรที่จะนำมาทำเป็นบาตร และไม่สนับสนุนให้ใช้บาตรที่มีความวิจิตรงดงาม หรือสวยงามจนเกินวิสัยแห่งความเป็นบรรพชิต

2.2.2 เสนาสนะ (ที่นั่งที่นอน) ดังที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิงค์ โดยมีเหตุที่ภิกษุนำที่นั่งที่นอนที่ใช้แล้ว นำไปเพื่อฝังแฉกกลางแจ้งในขณะที่ยังเป็นเวลาเช้า เมื่อถึงเวลาฉันอาหาร ได้พากันเดินหนีไปจากที่นั่งโดยไม่เก็บเสนาสนะ (ที่นั่งที่นอน) ที่ได้นำไปฝังแฉกไว้ เมื่อฝนตกจึงทำให้น้ำฝนตกลงที่ที่นั่งที่นอนเหล่านั้น พระพุทธองค์จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทิ้งเตียง ตั่ง ฟูก เก้าอี้ ไม้กลางแจ้ง เพราะจะเกิดความเสียหายและใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ (วินย.มหา.4/374/304.จ.มหามกุฏ.) แม้กระทั่งที่นอนในที่อยู่อาศัย ก็ทรงมีพระบัญญัติห้ามปูทิ้งไว้ เพราะจะเกิดความเสียหาย และใช้ประโยชน์ได้ไม่คุ้มค่า (วินย.มหา.4/379/318.จ.มหามกุฏ.)

2.2.3 บทบัญญัติห้ามให้ภิกษุมิการสะสมเงินและทอง การสะสมเงินและทองเพื่อใช้จ่ายเป็นการส่วนตัว เป็นสิ่งที่ทรงติเตียน แม้ว่าโดยพุทธประสงค์เมื่อครั้งที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ จะทรงกำหนดว่าเป็นพฤติกรรมของคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาน โดยพฤติกรรมนั้นไม่เกินไปเพื่อยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเลื่อมใสมยิ่งขึ้นไปของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว แต่ผลจากการบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว ได้ส่งผลให้ลดการสะสมทรัพย์สิ่งของ เงินทอง ได้เป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากจะยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นได้ตามพระประสงค์แล้วยังลดการกักตุนและเห็นแก่ตัวได้อีกทางหนึ่งด้วย เพราะการไม่รู้จักพอได้นำไปสู่การบวกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัญหาในปัจจุบัน หากไม่มีพุทธบัญญัติข้อนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่น่าแน่นอนเช่นเดียวกันว่า จะมีการค้าขายและกว้านซื้อที่ดิน ซื้อบ้าน ซื้อทุกอย่างเพื่อตอบสนองตัณหาของตนเอง เพราะไม่มีพุทธบัญญัติห้ามเกี่ยวกับเงินและทอง ซึ่งถ้าหากมีกฎหมายห้ามสะสมทรัพย์เกินจำเป็น และกระจายรายได้ให้ทั่วถึงแบบสังคมสงฆ์ ปัญหาการบวกรุกที่ดินสาธารณะ

การตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกทำลายทรัพยากรที่ขาดแคลน ก็คงไม่เกิดขึ้นและกลายเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไขดังเช่นปัจจุบัน การบัญญัติวินัยเกี่ยวกับการรับเงินและทองเพื่อเป็นของตนเอง พระองค์ทรงปรารถนาเหตุที่พระอุปนันทศากยบุตร รับบริจาคทรัพย์จำนวน 1 กหาปณะ จากบุรุษซึ่งต้องการจะถวายเพื่อเก็บไว้เป็นของตนเอง จนถูกติเตียนว่าไม่เหมาะสม ก่อนที่จะบัญญัติสิกขาบทได้ทรงไต่สวนจนทราบความแล้วจึงบัญญัติสิกขาบทเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน ด้วยพระดำรัสว่า “ดูก่อนโมฆะบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนเธอจึงได้รับรูปียะเล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชน โดยที่แท้การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว” จากนั้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามรับเงินและทองเพื่อเก็บไว้เป็นของตนเอง (วินย.มหา.7/105/940.จ.มหามกุฏ.) แต่ไม่ทรงห้ามรับเพื่อเป็นของส่วนรวม

2.2.4 ก่อ่งเข็ม ห้ามทำด้วยเขาสัตว์ และงา ในบทบัญญัติข้อนี้ พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์ไม่ให้ภิกษุนำอวัยวะส่วนต่างๆ ของสัตว์มาทำเป็นเครื่องใช้สอย เพราะจะทำให้เกิดการทำลายชีวิตสัตว์อื่นๆ

2.2.5 รongเท้า ที่ทรงอนุญาต ได้แก่ รongเท้าชั้นเดียว และห้ามมีสติคุณาด ห้ามใช้รongเท้าที่ทำจากหนังสัตว์ เช่น หนังราชสีห์ เสือเหลือง เสือโคร่ง ค่าง นกเค้า ชะมด นาค แมว และหนังอูฐ เป็นต้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายชีวิตสัตว์เหล่านั้นแล้ว นำเอาหนังมาทำเป็นรongเท้าสำหรับสวม นอกจากนี้ ยังทรงมีบัญญัติห้ามใช้รongเท้าที่ทำจากใบตาล ใบไผ่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายต้นพืช แต่ในปัจจุบัน กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ของทางโลก มีช่องให้เกิดการกระทำผิด ทำให้เกิดการฆ่าสัตว์แล้วนำเอาอวัยวะส่วนต่างๆ มาใช้ประโยชน์ด้านเครื่องใช้สอย และเพื่อการค้าอีกด้วย เช่น นำหนังจระเข้มาทำกระเป๋า เอาขนสัตว์มาทำเป็นเสื้อกันหนาว ใช้กระเป๋ที่ทำจากหนังงู ใส่เสื้อผ้าที่ทำจากขนแกะ ใส่รongเท้าสานที่ทำจากหญ้า เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้พระพุทธองค์ทรงห้ามเอาไว้ เพื่อป้องกันการเบียดเบียนและทำลายธรรมชาติมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

ผลจากการบัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคนัย 4 ตามที่ปรากฏในสิกขาบทต่างๆ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์ที่ก่อให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นผลสู่วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของภิกษุสงฆ์ ที่มาจากต่างตระกูลต่างวรรณะ ต่างความคิด ให้มีพฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด และเป็นสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการบริโภคทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยที่พระพุทธองค์ทรงวางรูปแบบการ

ดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เอาไว้ โดยกำหนดให้พระสงฆ์ดำรงชีวิตโดยอาศัยปัจจัย 4 เท่าที่จำเป็น และสอดคล้องกับธรรมชาติให้มากที่สุด

4.1.2 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับกรรณการรักษาดิน

จากการศึกษา พบว่า มีสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับการรักษาดิน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นสิกขาบทที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับกรรณการรักษาดิน

“ดูก่อนโมฆะบุรุษทั้งหลาย โฉนพวกเธอจึงได้ขุดเองบ้าง ให้คนอื่นขุดบ้างซึ่งปฐพีเหล่านี้ เพราะคนทั้งหลายสำคัญในปฐพีว่ามีชีวิต” (วินย.มหา.ทศต.4/349/254.ฉ.มหามกฏ.) จากนั้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการขุดดินว่า “อนึ่ง ภิกษุใด ขุดเองก็ดี ใช้ให้ขุดก็ดีซึ่งปฐพีเป็นปาจิตตีย์” (วินย.มหา.ทศต.4/349/255.ฉ.มหามกฏ.)

2) วิเคราะห์ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับกรรณการรักษาดิน

พระวินัยบัญญัติที่มีความเกี่ยวข้องกับการรักษาดิน แม้จะไม่ปรากฏชัดเจนในเรื่องของการอนุรักษ์ แต่ก็มีการบัญญัติสิกขาบทห้ามพระสงฆ์ขุดดินเพื่อป้องกันการทำลายชีวิตสัตว์ที่อาศัยอยู่ในดิน ดังที่ปรากฏในมหาวิภังค์ ทศตภาค ซึ่งห้ามภิกษุขุดดินและใช้ให้ผู้อื่นขุดดิน ซึ่งถ้ามองในแง่เนวศวิทยาบนพื้นแห่งจริยธรรม จะเห็นได้ว่าบทบัญญัตินี้ ซึ่งห้ามพระภิกษุขุดดินหรือใช้ให้คนอื่นขุดดินเพื่อทำการก่อสร้างหรือเพื่อประโยชน์อื่นใดอันมิชอบ เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำเพราะเชื่อว่าในดินมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ เช่น ไส้เดือน และสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ซึ่งมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ซึ่งเมื่อภิกษุขุดดินจะทำให้เกิดการทำลายชีวิตของสัตว์ที่อยู่ในดิน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุขุดดินและใช้ให้ผู้อื่นขุดดิน

ผลจากการบัญญัติสิกขาบท ทำให้ภิกษุไม่กล้าขุดดินเพราะจะไปทำลายชีวิตสัตว์ที่อยู่ในดินโดยเฉพาะอย่างยิ่งดินที่มีความชุ่มชื้น ซึ่งจะมีสัตว์ที่อาศัยอยู่ในดินอาศัยอยู่ ทำให้เกิดการรักษาดินเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งแตกต่างจากในปัจจุบันแม้จะมีกฎหมายห้ามการขุดหน้าดินเพื่อนำไปใช้ประโยชน์แต่ก็ยังมีการลักลอบขุดหน้าดินไปขายอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เป็นข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดว่าการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบัน เกิดผลสัมฤทธิ์น้อยกว่าการบัญญัติวินัยเพื่อบังคับใช้ในสังคมสงฆ์เสียอีก ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นกระบวนการอนุรักษ์เฉพาะในหมู่ภิกษุเพียงจำนวนหนึ่ง แต่ก็ส่งผลด้านการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพและยังสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้จากการอนุรักษ์

ป่าและที่ดินของวัดต่างๆ โดยเฉพาะวัดสายพระป่ากรรมฐานเอาไว้ได้อย่างค่อนข้างมั่นคง โดยอาศัยพระวินัยบัญญัติเป็นเครื่องป้องกัน

4.1.3 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาแหล่งน้ำ

จากการศึกษา พบว่ามีสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับการรักษาแหล่งน้ำ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นสิกขาบทที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) ปาฐ กาวรรค เสด็จกัณฑ์ ทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับรักษาแหล่งน้ำ ว่า

(1) ภิกษุพึงทำความสำเหนียก (ศึกษา) ว่า เราจักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ (วินย.มหา.ทุติย.เสขिय.ปาทุกาวคค.2/653/733.ฉ.มหาจุฬา.)

(2) ภิกษุพึงทำความสำเหนียก (ศึกษา) ว่า เราไม่เป็นไข้ จักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ (วินย.มหา.ทุติย.เสขिय.ปาทุกาวคค.2/654/734.ฉ.มหาจุฬา.)

ในสิกขาบทนี้ ได้กำหนดโทษต่อภิกษุผู้ล่วงละเมิด ดังพุทธบัญญัติ “ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ ไม่พึงถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ภิกษุใดอาศัยความประมาท ไม่มี ความรับผิดชอบ มิใช่ผู้อาพาธ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหา.ทุติย.เสขिय.ปาทุกาวคค.2/654/734.ฉ.มหาจุฬา.)

2) วิเคราะห์ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับรักษาแหล่งน้ำ

บทบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ ซึ่งปรากฏในวินัยบัญญัติหมวดต่าง ๆ มุ่งเน้นให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชน ได้มีการรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำกินและน้ำใช้ การป้องกันมลพิษทางน้ำจึงเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบอันเป็นมาจากการที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ทรงมุ่งเน้นให้พระสงฆ์รักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ ห้ามทิ้งของเสียที่เป็นสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำ ดังที่ปรากฏใน ปาทุกาวรรค เสด็จกัณฑ์ เมื่อมีพระสงฆ์ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ทำให้แม่น้ำเกิดความสกปรก และชาวเมืองไปพบเข้าจึงพากันตีเคียนและนำเรื่องราวเข้ากราบทูลพระพุทธองค์ให้ทรงทราบ จากนั้นจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ และกำหนดโทษเอาไว้ด้วย แต่วินัยบัญญัติข้อนี้นี้ยกเว้นภิกษุในกรณีที่อาพาธ (วินย.มหา.ทุติย.เสขिय.ปาทุกาวคค.2/654/734.ฉ.มหาจุฬา.)

มลพิษที่เกิดขึ้นแก่แหล่งน้ำในชุมชน ส่วนใหญ่มาจากการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงสู่แม่น้ำ ซึ่งอุจจาระ ปัสสาวะ และน้ำลายนับว่าเป็นสิ่งปฏิกูลที่ทำให้แม่น้ำเน่าเสียได้อย่างรวดเร็ว การที่ทรงห้ามไม่ให้ทิ้งสิ่งปฏิกูลเหล่านี้ จึงส่งผลด้านการอนุรักษ์แหล่งน้ำไปด้วย และสร้างความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นในหมู่คนที่เลื่อมใสได้เช่นเดียวกัน

ผลจากการบัญญัติสิกขาบทนี้ ทำให้เกิดการรักษาแหล่งน้ำให้สะอาดได้เป็นอย่างดี แม้ว่าในสมัยนั้นจะไม่มีสารเคมี และสิ่งปฏิกูลอื่นๆ ที่จะทำให้น้ำเน่าเสียได้ แต่อุจจาระ ปัสสาวะ และน้ำลาย นั้นเองคือสิ่งที่ทำให้น้ำเน่าเสีย จึงทรงห้ามพระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และทิ้งลงในน้ำเพราะจะทำให้เน่าเสีย การบัญญัติสิกขาบทนี้จึงเอื้อประโยชน์ในด้านการป้องกันและรักษาแหล่งน้ำในระบบนิเวศในชุมชนให้เกิดความมั่นคงเชิงนิเวศขึ้น จึงเป็นการบัญญัติสิกขาบทเพื่อป้องกันการทำความสกปรกต่อแม่น้ำลำธาร และเพื่อความสมดุลของสรรพสิ่งที่อิงอาศัยกันและกันได้อีกทางหนึ่งด้วย

4.1.4 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับ การป้องกันมลภาวะในที่ อยู่อาศัย

จากการศึกษา พบว่า มีสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นสิกขาบทที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) สิกขาบทที่ เกี่ยวกับการกำจัด (หี องสุ ขา) ประกอบด้วย

(1) ห้ามพระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลายลงบนของเชียว ความว่า “ภิกษุไม่เป็นไข้ ไม่พึงถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนขะพะลงบนของเชียวสด ภิกษุใดไม่เอื้อเพื่อ ไม่เป็นไข้ ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ บ้วนน้ำลาย ลงบนของเชียวสด ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหา.ทุดิย.2/652/732.จ.มหาจุฬา.)

(2) ทรงอนุญาตหม้อปัสสาวะ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นกระจายในบริเวณอาราม (วินย.จุล.9/189/68.จ.มหามกุฏ.)

(3) พุทธบัญญัติห้ามถ่ายอุจจาระ (วินย.จุล.ขุททก.9/190/68.จ.มหามกุฏ.)

(4) พุทธบัญญัติกำจัด (วินย.จุล.ขุททก.9/190/69.จ.มหามกุฏ.) ให้มีบานประตู มีสายยู มีกลอน มีช่องระบายอากาศ ให้มีที่พาดจิวร ให้กั้นกำแพงด้วยอิฐ ศิลา และไม่ (วินย.จุล.ขุททก.9/194/71.จ.มหามกุฏ., วินย.จุล.ทุดิย.ขุททก.6/193/75.จ.สยาม.) ทรงอนุญาตให้ทำท่อระบายน้ำ (อนุชานามิ ภิกขเว อุทกนิทรมนฺติ ; วินย.จุล.ขุททก.ทุดิย.ขุททก.6/194/76.จ.สยาม.) ให้มีหม้ออุจจาระเพิ่ม และให้มีกระบอกน้ำสำหรับชำระอุจจาระ (วินย.จุล.9/194/71.จ.มหามกุฏ.)

บริเวณนั้น จึงได้บัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเรียกว่า เสนาสนวัตร (วินย.จุล.ขุททก. 9/431/353.ฉ.มหามกุฏ.) ได้แก่

- (1) หากที่อยู่อาศัยรก ให้ทำความสะอาดโดยการเช็ดถูและปิดกวาด
 - (2) ห้ามเคาะผ้าเช็ดเท้า ผ้าปูนั่ง และผ้าปูนอนใกล้ภาชนะใส่น้ำดื่ม และน้ำใช้ภายในอาราม
 - (3) หากมีหยากไย่ในที่อยู่ ให้กวาดหยากไย่ก่อน จากนั้นทำความสะอาดฝาผนัง และพื้นตามลำดับ
 - (4) หากมีฝุ่นละอองให้พรมน้ำที่พื้นก่อนกวาดเพื่อป้องกันฝุ่น
 - (5) ผ้าปูนั่ง ที่นอนและหมอน ควรนำสิ่งแฉะ และเคาะฝุ่นก่อนที่จะนำเก็บ และไม่ควรเคาะเหนือลม หากมีลมพัดเอาฝุ่นมาให้ปิดหน้าต่างด้านนั้นๆ ในทันทีเพื่อป้องกันฝุ่นละออง
 - (6) ชุมน้ำ โรงฉัน โรงไฟ หากสกปรกให้ทำความสะอาดเช่นเดียวกัน
- สิกขาบทที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเป็น บทบัญญัติห้ามพระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลายลงบนของเจีวยสด บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ห้องน้ำ การทำความสะอาดและการดูแลเสนาสนะของภิกษุสงฆ์ ล้วนต่อส่งผลต่อการรักษาและป้องกันมลพิษทางสิ่งแวดล้อมในอาคารได้เป็นอย่างดี

3) วิเคราะห์ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับ การป้องกันมลภาวะใน ' อยู่ ' อาศัย

สิกขาบทที่เกี่ยวกับการป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย เป็นการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า ที่มีพุทธประสงค์ให้เกิดความสะอาดเรียบร้อยภายในวัดหรืออาราม เพื่อจะเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรมของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เพื่อจะสร้างความน่าเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ สิกขาบทเหล่านี้ล้วนต่อส่งผลต่อการรักษาและป้องกันมลพิษทางสิ่งแวดล้อมในอาคาร ในอารามได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์ประเด็นจากการศึกษาพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

(1) วิเคราะห์สิกขาบทเกี่ยวกับ วัจจุฎฐี (ห้องสุขา)

การบัญญัติสิกขาบทห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ บ้วนน้ำลาย ลงบนของเจีวยสด เป็นการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นไม่เฉพาะแต่กับพืชเท่านั้น เพราะอาจถูกชะล้าง

ลงสู่แม่น้ำได้อีกทางหนึ่งด้วย แต่ก็ทรงยกเว้นสำหรับพระภิกษุที่อาพาธ หากเหลือวิสัยจริงๆ ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ แต่สำหรับภิกษุทั่วไปไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น (วินย.มหา.ทูตย.2/652/732.ฉ.มหาจุฬา.) วัดในพระพุทธศาสนา จึงสามารถลดกลิ่นเหม็นอันเกิดจากอุจจาระและปัสสาวะได้มาก ทั้งนี้เป็นเพราะผลจากการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้นั่นเอง

การที่ทรงบัญญัติสิกขาบท โดยที่ทรงอนุญาตหม้อปัสสาวะนี้ ก็เพราะอาศัยเหตุที่พระภิกษุที่อยู่ในบริเวณอารามยังไม่มีที่สำหรับถ่ายปัสสาวะเป็นจุดแน่นอนจึงทำให้เกิดการถ่ายปัสสาวะไม่ถูกที่ ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นไปทั่วบริเวณวัด พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้จัดที่สำหรับปัสสาวะเฉพาะที่ ต่อมาเกิดกลิ่นเหม็นมากขึ้น ได้ทรงอนุญาตเพิ่มเติมให้มีหม้อสำหรับปัสสาวะ ทรงอนุญาตให้ทำเชิงรองเท้าถ่ายปัสสาวะ และต่อมาเกิดกลิ่นเหม็นเพราะไม่มีฝาปิด ทรงอนุญาตให้ทำฝาปิดหม้อปัสสาวะเพื่อป้องกันกลิ่น (วินย.จุล.ขุททก.9/189/68. ฉ.มหามกุฏ.) การบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ มีข้อดี คือ สามารถลดกลิ่นจากปัสสาวะในวัดได้เป็นอย่างดี เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอีกทางหนึ่งด้วย

ในกาลต่อมา พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธานุญาตหลุมถ่ายอุจจาระ โดยที่พระองค์มีพระประสงค์เช่นเดียวกับการบัญญัติให้มีที่ปัสสาวะเฉพาะที่ เนื่องจากพระภิกษุที่อยู่ในอารามพากันถ่ายอุจจาระไม่เลือกที่จึงทำให้เกิดกลิ่นเหม็น พระพุทธองค์จึงทรงรับสั่งให้จัดที่สำหรับถ่ายอุจจาระเป็นสัดส่วน ทรงอนุญาตหลุมถ่ายอุจจาระ รางสำหรับรองปัสสาวะ ไม้ชำระ และตะกร้าสำหรับรองรับไม้ชำระ ต่อมาเกิดกลิ่นเหม็นเพราะหลุมอุจจาระไม่มีฝาปิด จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุทำฝาปิด (วินย.จุล.9/190/69.ฉ.มหามกุฏ., วินย.จุล.ขุททก.6/190/174.ฉ.สยาม.)

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สร้างวังจุกฎีในอาราม (วินย.จุล.ขุททก.9/191/70.ฉ.มหามกุฏ.) เพราะสาเหตุมาจากภิกษุทั้งหลายถ่ายอุจจาระกลางแจ้งไม่สะดวก โดยทรงมีอนุญาตให้ห้องน้ำมีบานประตู มีสายยู มีกลอน มีช่องระบายอากาศ ให้มีที่พาดจิวร ให้กั้นกำแพงด้วยอิฐ สีลา และไม้ (วินย.จุล.ขุททก.9/193/70.ฉ.มหามกุฏ., วินย.จุล.ขุททก.6/193/75.ฉ.สยาม.) ให้สร้างซุ้มประตู ทำพื้นดินให้สูงขึ้น ให้ก่อด้วยอิฐ สีลา และไม้ ให้สร้างบันไดที่ทำด้วยอิฐ หิน และไม้ ให้มีราวบันไดสำหรับยึด พื้นในห้องส้วมลิ้นก็ทรงอนุญาตให้โรยพื้นด้วยกรวดแร่ และปูพื้นด้วยศิลาเลียน (ปทสลิ) เมื่อมีน้ำขังภายในห้องส้วม ทรงอนุญาตให้ทำท่อระบายน้ำ (อนุชานามิ ภิกขเว อุทกนิทรมนฺติ. วินย.จุล.ขุททก.6/194/76.ฉ.สยาม.) ให้มีหม้ออุจจาระเพิ่ม และให้มีกระบอกน้ำสำหรับชำระล้างหลังจากที่ถ่ายอุจจาระเสร็จแล้ว ให้กั้นบริเวณด้วยอิฐ สีลา และไม้ พร้อมทั้งให้มีฝาปิดหม้ออุจจาระด้วย (วินย.จุล.ขุททก.9/194/71.ฉ.มหามกุฏ., วินย.จุล.ขุททก.

6/194/76.ฉ.สยาม.) เพื่อป้องกันกลิ่นเหม็น และเป็นมลพิษทางอากาศทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ที่อยู่ในวัด และพุทธศาสนิกชนที่มาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าในทุกๆ วัน

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทาง และขั้นตอนการใช้ห้องส้วมร่วมกันโดยที่คำนึงถึงความสะอาดและความเป็นระเบียบในการใช้ มุ่งเน้นที่การรักษาความสะอาดเป็นหลัก เช่น ห้ามถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ และถ่ายปัสสาวะนอกรางสำหรับถ่ายปัสสาวะ ห้ามบ้วนน้ำลายลงในรางปัสสาวะ ห้ามทิ้งไม้ชำระลงในช่องสำหรับถ่ายอุจจาระ ห้ามเหลือน้ำไว้ในกระบอกล้างน้ำ ถ้าห้องส้วมสกปรกต้องล้างให้สะอาด ถ้าหากตะกร้าสำหรับใส่ไม้ชำระเต็มต้องนำไปทิ้ง ถ้ากรงรังต้องปิดกวาดให้สะอาดทั้งภายในและภายนอกห้องส้วม ถ้าหากน้ำในหม้อชำระไม่มี ต้องตักน้ำมาใส่เอาไว้ให้เต็ม (วินย.จุล.7/373-374/241-243.ฉ.มหาจุฬา.)

สิกขาบทเกี่ยวกับการใช้ห้องส้วมนี้ แม้ว่าจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่ถ้ามองในแง่สุขบัญญัติ ผลจากการปฏิบัติตามสิกขาบท ทำให้เกิดการรักษาความสะอาดและป้องกันกลิ่นเหม็นอันเป็นมลพิษทางอากาศ ที่ก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการปฏิบัติธรรม และการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ได้อีกทางหนึ่งด้วย

(2) วิเคราะห์สิกขาบทที่เกี่ยวกับเสนาสนวัตร

การปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ที่เรียกว่า เสนาสนวัตร ทรงมีพุทธบัญญัติเพื่อป้องกันมลพิษ อันเป็นผลมาจากการทำความสะอาดที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ เช่น การฟุ้งกระจายของฝุ่นละออง เป็นต้น (วินย.จุล.ขุพุทธก.9/431/353.ฉ.มหามกุฏ.) สิกขาบทนี้ พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนภิกษุสงฆ์ในการทำความสะอาดที่อยู่อาศัยอย่างละเอียด เช่น ถ้ามีฝุ่นผงให้กวาดและเช็ดด้วยผ้าชุบน้ำ ห้ามเคาะผ้าเช็ดเท้า ผ้าปูนั่งและผ้าสำหรับปูนอนที่เปื้อนฝุ่นใกล้ภาชนะสำหรับใส่น้ำดื่มและน้ำใช้ในอาราม เพราะจะทำให้ฝุ่นสกปรก ให้ทำความสะอาดเพดานก่อน แล้วจึงทำความสะอาดฝาผนังและพื้นตามลำดับ หากมีฝุ่นละอองที่พื้น ให้พรมน้ำที่พื้นเสียก่อน เพื่อกันฝุ่นฟุ้งกระจายก่อนกวาด ก่อนจะเก็บผ้าสำหรับปูนั่ง ผ้าสำหรับปูนอน และหมอน ต้องเคาะฝุ่นก่อนที่จะนำเก็บ และไม่ควรถูกเคาะเหนือลม หากมีลมพัดเอาฝุ่นละอองมาให้ปิดหน้าต่างด้านนั้นๆ ในทันทีเพื่อป้องกันลมพัดเข้ามาในที่อยู่อาศัยทำให้ที่พักสกปรก

สถานที่อื่นๆ ในอารามก็ควรมีการทำความสะอาดอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นโรงฉัน โรงไฟ ศาลาพัก โดยทรงคำนึงถึงการรักษาความสะอาด และการป้องกันฝุ่นละอองซึ่งเป็นมลพิษ และเป็นอันตรายต่อสุขภาพของพระภิกษุที่อยู่อาศัยในอารามเดียวกัน การที่ทรงได้บัญญัติสิกขาบทนี้ จึงเป็นประโยชน์ด้านการรักษาความสะอาดและป้องกันมลพิษในที่อยู่อาศัยได้เป็นอย่างดี เพราะถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่พระภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติตามเสมอเหมือนกันทั้งหมด

ดังนั้น การบัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวกับการป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย ดังที่ปรากฏในสิกขาบทที่เกี่ยวกับวัจจกฐี และเสนาสนวัตรนั้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธวิสัยทัศน์ในเรื่องของความสะอาด โดยที่พระองค์ทรงใช้เหตุที่เกิดขึ้นจากการเกิดมลพิษทางกลิ่นภายในอาราม อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมของบรรดาพุทธบริษัททั้ง 4 มาเป็นพุทธวิธีในการสอนบรรดาเหล่าสาวกให้เกิดความตระหนักเรื่องของความสะอาดในที่อยู่อาศัย ซึ่งจะเอื้ออำนวยประโยชน์ในหลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพ การปฏิบัติธรรม และความศรัทธาของประชาชน เป็นต้น ซึ่งพระวินัยบัญญัติในส่วนนี้ จะเกิดผลดีก็ต่อเมื่อภิกษุสงฆ์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้สถานที่ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและสมควร หากมองในสมัยปัจจุบัน สิกขาบทที่เกี่ยวกับวัจจกฐีนั้น มีวัดจำนวนมากที่ให้ความสำคัญในพระวินัยบัญญัติส่วนนี้ โดยจัดให้มีการรักษาความสะอาด และรณรงค์ให้มีการใช้ห้องสุขาอย่างถูกวิธี จึงทำให้วัดหลายๆ วัดในประเทศไทยได้รับการรับรอง และได้รับการประกาศให้เป็นวัดส่งเสริมสุขอนามัย จากกระทรวงสาธารณสุข นอกจากนี้ สิกขาบทที่เกี่ยวกับเสนาสนวัตร ก็มีส่วนช่วยให้บรรยากาศ พื้นที่ ตลอดจนถึงศาสนสถานต่างๆ ภายในวัดมีความสะอาดเรียบร้อย

พระวินัยบัญญัติประเด็นนี้ จึงเป็นหลักการที่สอดคล้องกับการรักษาสิ่งแวดล้อม และการบำบัดและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก และเมื่อวัดใดก็ตามมีความสะอาดเป็นระเบียบ วัดนั้นก็จะเป็นวัดที่สร้างศรัทธาเลื่อมใสของหมู่ชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม หรือปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาเป็นอย่างดี

4.1.5 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ

จากการศึกษา พบว่า มีสิกขาบทที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นสิกขาบทที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) สิกขาบทที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ

(1) “ดูก่อนโมฆะบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้ตัดต้นไม้ ให้คนอื่นตัดบ้างซึ่งต้นไม้ เพราะคนทั้งหลายสำคัญในต้นไม้ว่ามีชีวิต การกระทำเช่นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของหมู่ชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของหมู่ชนที่เลื่อมใสแล้ว” (วินย.มหา. 4/354/266.ฉ.มหามกุฏ.)

(2) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงเผาหญ้า รูปใดเผา ต้องอาบัติทุกกฐ” (วินย.จุล.9/176/64.ฉ.มหามกุฏ.)

(3) ทรงอนุญาตให้จุดไฟรับเพื่อป้องกัน ดังพระดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไว้ เมื่อไฟป่าไหม้มาถึง ให้พวกเธอจุดไฟรับเพื่อป้องกัน” (วินย.จุล.9/177/68.ฉ.มหามกุฏ.)

(4) การอนุญาตให้จุดไฟรับ (ปฏุกุคิ) และอนุญาตให้ป้องกันไฟที่กำลังลุกไหม้ลูกกลมมาขยายความในคัมภีร์อรรถกถาว่า เราอนุญาตการป้องกันด้วยการทำให้ปราศจากหญ้า หรือด้วยการขุดคุ้ย แต่ในการป้องกันนี้ เมื่อมีอนุปสัมบัน ภิกษุจะจุดไฟเองย่อมไม่ได้ เมื่อไม่มีอนุปสัมบัน ภิกษุจะจุดไฟเองก็ดี จะถากถางพื้นดิน นำหญ้าออกเสียดก็ดี จะถากถางพื้นดิน นำหญ้าออกเสียดก็ดี จะขุดคุ้ยก็ดี จะหักกิ่งไม้สดดับไฟก็ดีย่อมได้ (สมนต.จตุตถ.351/518)

(5) บทบัญญัติที่เกี่ยวกับต้นไม้และพันธุ์พืช ประกอบด้วย

- ภิกษุเขย่าต้นไม้ให้ใบเหลืองหล่น ให้ดอกหล่นจากต้น เป็นอาบัติปาจิตตีย์ (วินย.มหา.ทุตติย.ปาจิตตिय.กุตคาม.4/57/279.ฉ.มหามกุฏ.)

- ภิกษุจาริกตัวอักษรลงบนต้นไม้ ตรงบริเวณที่อ่อนๆ แทะสลักลงบนใบตาลอ่อนที่ยังติดอยู่กับต้นไม้ ด้วยความกึกคะนองมือ เป็นอาบัติปาจิตตีย์ (วินย.มหา.ทุตติย.ปาจิตตिय.กุตคาม.4/57/279.ฉ.มหามกุฏ.)

2) วิเคราะห์ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับวิธี ชี วิตมธุ ษย์ ที่ สัมพันธ์ กับธรรมชาติ

สิกขาบทในส่วนนี้ได้ให้ความสำคัญของต้นไม้ ว่าเป็นสิ่งมีชีวิต ไม่สมควรที่ภิกษุทั้งหลายจะทำลาย ดังที่ปรากฏในหลายสิกขาบท ที่ทรงกำหนดโทษสำหรับพระภิกษุที่ตัดฟันทำลายต้นไม้ แม้แต่ตัดดอกไม้ก็มีความผิด โดยทรงบัญญัติไว้และดำเนิการพราศของเจียวว่าเป็นกิจที่ไม่ควรทำ ดังพระดำรัสที่ตรัสไว้ก่อนจะบัญญัติสิกขาบทว่า “ดูก่อนโมฆะบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้ตัดต้นไม้บ้าง ให้คนอื่นตัดบ้างซึ่งต้นไม้ เพราะคนทั้งหลายสำคัญในต้นไม้ว่ามีชีวิต การกระทำเช่นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของหมู่ชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของหมู่ชนที่เลื่อมใสแล้ว” (วินย.มหา.4/354/266.ฉ.มหามกุฏ.)

นอกจากนี้ ยังทรงห้ามทำลายพันธุ์พืชโดยวิธีอื่นๆ อีก เช่น ห้ามภิกษุเขย่าต้นไม้เพื่อให้ใบเหลืองหล่น หรือเพื่อต้องการให้ดอกหล่นจากต้น ถ้าหากรูปใดฝ่าฝืนถือเป็นการผิดอีกสิกขาบทหนึ่ง มีเนื้อความใกล้เคียงกัน คือ ห้ามจาริกตัวอักษรลงบนต้นไม้ ตรงบริเวณที่อ่อนๆ ห้ามแกะสลักตัวหนังสือ หรือสลักลวดลายลงบนใบตาลอ่อนที่ยังติดอยู่กับต้นไม้ ด้วยความคะนองมือ

จากพระดำรัสแสดงให้เห็นถึงการที่พระพุทธองค์ทรงดำเนิการผู้ที่ทำลายต้นไม้ว่าเป็นผู้หาประโยชน์และความเจริญองงามในชีวิตไม่ได้ ซึ่งในสิกขาบทเหล่านี้ได้แยกประเภทของ

พืชอย่างละเอียด ไม่เฉพาะต้นไม้ใหญ่เพียงอย่างเดียวหากแต่ยังรวมถึงต้นไม้ใบหญ้าเล็กๆ ก็เป็นความผิดเช่นเดียวกันหากพระภิกษุทำลายโดยเจตนา

จากการที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ ก็เพื่อมุ่งเน้นการไม่ทำลายพืชพันธุ์ทุกชนิดให้ได้รับความเสียหาย เพราะถึงแม้ว่าพระสงฆ์จะได้รับอนุญาตให้อยู่ในป่า แต่ก็ไม่ทรงอนุญาตให้ทำลายต้นไม้ และพืชพันธุ์ทุกชนิด แต่ทรงมุ่งเน้นให้รักษาพืชพันธุ์เหล่านั้นให้ดำรงอยู่ได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ การอยู่ในป่าของพระสงฆ์ในความหมายนี้จึงเป็นการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแวดล้อมโดยไม่เบียดเบียนทำลายสรรพสิ่งรอบตัวที่เป็นสภาพแวดล้อมแต่อย่างใด

ส่วนสิกขาบทที่เกี่ยวกับการจุดไฟเผาป่าเพื่อผิง หรือจุดด้วยความตึกคะนอง ถือเป็นความผิด ดังเช่นสิกขาบทห้ามภิกษุจุดไฟเผากองหญ้า เพราะนอกจากจะทำให้สิ่งมีชีวิตที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นล้มตายแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการรักษาป่าเอาไว้ไม่ให้ถูกเผาทำลาย และขยายวงกว้างไปสู่การรักษาพันธุ์พืชต่างๆ ไม่ให้ถูกทำลายตามไปด้วย (วินย.จล.9/176/64.จ.มหามกุฏ.) แต่ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินจริงๆ พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตเป็นกรณีไป เช่น เมื่อเกิดไฟไหม้ลุกลามมาถึงหากบริเวณวัดมีหญ้าขึ้นรกไม่สามารถจะแก้ไขได้โดยวิธีอื่น ทรงอนุญาตให้จุดไฟรับเพื่อป้องกันไฟไหม้ที่ลุกลามมา เพราะถ้าหากไม่ป้องกันอาจเกิดไฟไหม้ที่อยู่ได้ (วินย.จล.9/177/68.จ.มหามกุฏ.) แต่ถ้ามีคฤหัสถ์ (ชาวบ้าน) อยู่ด้วยจะจุดไฟเองไม่ได้อีกเช่นเดียวกัน ต้องให้คฤหัสถ์เป็นผู้จุดไฟ แต่ทรงอนุญาตให้ป้องกันด้วยการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกัน หรือใช้วิธีขุดคูน้ำเป็นแนวป้องกัน และจะใช้วิธีหักกิ่งไม้สดมาดับไฟก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน (สมนต.จตุตถ. 351/518)

การบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เป็นหลักการที่สอดคล้องกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมในส่วนของสงวนและรักษาเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธประสงค์เพื่อให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศ โดยมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุกระทำการใดๆ อันจะส่งผลเสียต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยที่พระองค์ทรงเน้นสอนให้เกิดจิตสำนึกต่อสรรพสิ่งว่าเป็นสิ่งมีชีวิตทั้งหมด การใช้ชีวิตของสรรพสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์ และอาศัยซึ่งกันและกัน การทำลายในส่วนใดส่วนหนึ่ง อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อส่วนอื่นๆ ในระบบนิเวศได้ ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาในระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้ ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นความเสื่อมโทรมทางธรรมชาติซึ่งจะเกิดจากพฤติกรรมมนุษย์ หากมนุษย์ไม่ได้รับการศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่ถูกที่ควร จึงทรงวางรากฐานทางความคิด และพฤติกรรมให้แก่บรรดาเหล่าสาวกของพระองค์เองให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้

ทรัพยากรในโลกลดปริมาณการถูกทำลายอย่างไรเหตุผล และเป็นธรรม อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน และความมั่นคงในระบบแห่งธรรมชาติ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่สรรพชีวิตที่อิงอาศัยโลกนี้ตลอดไป

4.1.6 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต

จากการศึกษา พบว่า มีวินัยบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น ลักษณะที่เกี่ยวข้อ และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) ลักษณะที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต

พระพุทธองค์ทรงมีประสงค์ให้หลีกเลี่ยงการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ทั้งที่มีขนาดใหญ่ และมีขนาดเล็ก เช่น จุลินทรีย์ที่เจือปนอยู่ในน้ำ ในวินัยบัญญัติจึงกำหนดให้ภิกษุทุกรูป ต้องมีผ้าสำหรับกรองน้ำที่จะชำระบริขาร หรือจะมาเป็นกระบอกกรองน้ำ (ธัมมกรก) ก็ได้ จะเห็นได้จากลักษณะต่อไปนี้

(1) ในช่วงที่น้ำขุ่นและสกปรก เมื่อไม่มีผ้าสำหรับกรองน้ำ ภิกษุทั้งหลายพากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าสำหรับกรองน้ำ แต่ผ้าที่จะใช้กรองน้ำสำหรับดื่มมีไม่เพียงพอ ทรงตรัสแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้กระบอกกรองน้ำ” (วินย.จล.9/72/27.ฉ.มหามกุฏ.)

(2) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เดินทาง เมื่อถูกเขาอ่อนวอนขอผ้ากรองน้ำ จะไม่พึงให้ไม่ควรรูปใดไม่ให้ ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.จล.9/74/28.ฉ.มหามกุฏ.)

(3) แม้ภิกษุผู้เดินทางไกลก็ต้องมีผ้ากรองน้ำติดตัวไปด้วยเสมอ เพื่อให้ใช้ได้ทันที่ในขณะที่ยกน้ำในระหว่างการเดินทาง โดยคำนึงถึงการบริโภคน้ำที่สะอาด และไม่มีสิ่งมีชีวิตอื่นเจือปน โดยทรงบัญญัติลักษณะว่า “อนึ่ง ภิกษุไม่มีผ้ากรองน้ำ อย่าเดินทางไกล รูปใดเดินทางต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.จล.9/74/28.ฉ.มหามกุฏ.)

(4) ทรงอนุญาตให้ใช้มัมผ้าสังฆาฏิ หรือผ้าลาดลงบนน้ำก็ได้ (วินย.จล.9/74/28.ฉ.มหามกุฏ.)

(5) บทบัญญัติห้ามใช้รดหญ้าและเทรดลงบนพื้นดิน “อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ ว่าน้ำมีตัวสัตว์รคก็ตี สั่งให้รคก็ตี ลงบนแผ่นดิน เป็นปาจิตติย” (วินย.จล.7/402/352.ฉ.สน.)

(6) “อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่บริโภคน้ำมีตัวสัตว์ เป็นปาจิตติย” (วินย.มหาวคค.4/630/639.ฉ.สน.)

(7) แก่ลิ่งฆ่าสัตว์ (สัปปาณกสิกขาบท ที่ 1) “ดูก่อนโมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้แก่ลิ่งพรากสัตว์จากชีวิตเล่า การกระทำของเธอ นั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสไปแล้ว” และทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “อนึ่ง ภิกษุใดแก่ลิ่งพรากสัตว์จากชีวิต เป็นปาจิตตีย์” (วินย.มหาวคค.4/631/682.ฉ.สน.)

2) วิเคราะห์ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต

จากการที่พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ให้หลีกเลี่ยงการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ทั้งที่มีขนาดใหญ่ และสิ่งมีชีวิตเล็กๆ เช่น จุลินทรีย์ที่เจือปนอยู่ในน้ำ เป็นต้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุทุกรูปต้องมีผ้าสำหรับกรองน้ำที่จะใช้สำหรับดื่ม หรือแม้ในเวลาเดินทางจะต้องมิดีติดตัวไว้เสมอ โดยทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำที่เป็นผืน หรือทำเป็นกระบอกกรองน้ำ (ตามแต่จะหาผ้าได้สะดวก) แต่ทุกรูปต้องมี (วินย.จุล.9/72/27.ฉ.มหามกฏ.) และเพื่อให้ใช้ได้ทันทั่วทั้งที่ในระหว่างการเดินทางรอนแรม พระภิกษุทุกรูปจึงต้องมีผ้ากรองน้ำหรือกระบอกกรองน้ำติดตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้บริโภคน้ำที่สะอาดและป้องกันการทำลายสิ่งมีชีวิตที่เจือปนอยู่ในน้ำโดยไม่เจตนา (วินย.จุล.9/74/28.ฉ.มหามกฏ.) แต่ถ้าหากอยู่ในถิ่นทุรกันดารไม่สามารถหาผ้าสำหรับทำผ้ากรองน้ำได้ จะใช้มุมผ้าสังฆาฏิ หรือผ้าลาดลงบนน้ำเพื่อกรองดื่มก็ได้ (วินย.จุล.9/74/28.ฉ.มหามกฏ.)

เกี่ยวกับน้ำที่มีสิ่งมีชีวิตเจือปน ก็มีบทบัญญัติห้ามใช้รดหญ้าและเทรดลงบนพื้นดิน เพราะจะทำให้สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นตาย (วินย.จุล.7/402/352.ฉ.สน.) แม้กระทั่งจะนำมาบริโภคก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน (วินย.มหาวคค.4/630/639.ฉ.สน.) สัตว์ทุกชนิดหากภิกษุแก่ลิ่งฆ่าให้ตายเป็นอาบัติปาจิตตีย์ (วินย.มหาวคค.4/631/682.ฉ.สน.)

การบัญญัติพระวินัยเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต จะแสดงให้เห็นถึงพุทธเจตนาของพระพุทธเจ้า ที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของชีวิตทั้งปวงทั้งที่มีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ แต่ทรงให้ความสำคัญว่าเป็นสิ่งมีชีวิต และเป็นอุปาทินกสังขาร (ร่างกายที่มีวิญญาณครอง) หากภิกษุใดล่วงละเมิดในการทำลายชีวิตของผู้อื่นแล้ว ภิกษุรูปนั้นจะต้องอาบัติตามสมควรแก่ชีวิตสัตว์ที่ตายไป การบัญญัติพระวินัยส่วนนี้ ส่งผลให้เกิดการไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีจิตใจสูงและประกอบด้วยเมตตา โดยเหตุผลที่ทรงห้ามไม่ให้กระทำนั้นจะก่อให้เกิดการไม่ก่อกรรมในทางที่เป็นอกุศล (ทางที่ไม่ดี) ทั้งทางกาย วาจา และใจ และสิ่งที่เป็นประโยชน์ยิ่งไปกว่านั้น คือ การเคารพต่อชีวิตของกันและกัน โดยไม่ให้มีจิตคิดฆ่าสัตว์บางเหล่ามีประโยชน์ หรือสัตว์บางเหล่าไม่มีประโยชน์ แต่ให้มองด้วยความเคารพและเสมอภาคกัน ด้วยรากฐานทางความคิดเช่นนี้ จะก่อให้เกิดสันติภาพระหว่างทุกสรรพชีวิตในโลกอย่างสมบูรณ์

4.1.7 พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับชุมชน

จากการศึกษา พบว่า มีวินัยบัญญัติเกี่ยวกับชุมชน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้อ และวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติ ดังนี้

1) ลักษณะที่เกี่ยวกับชุมชน

พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของชุมชน จึงได้บัญญัติลักษณะที่เกี่ยวกับชุมชนไว้ ดังนี้

(1) พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสียงอึกทีกกรีกโครมในชุมชนหรือในละแวกบ้าน มีพระบัญญัติห้ามพระภิกษุส่งเสียงดังในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการทำลายความสงบสุขของประชาชนปรากฏในอุชชัคคกวรรค ลักษณะที่ 3 อนาปัตติวาร ความว่า “อันภิกษุ พึงมีเสียงเบาเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความ ไม่เอื้อเพื่อ ส่งเสียงตะโกนไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหา.ทุดย.2/589/663.ฉ.มหาจุฬา.)

(2) บทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามเทน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวลงในบ้าน “ภิกษุไม่พึงเทน้ำล้างบาตร ซึ่งยังมีเมล็ดลงในบ้าน ภิกษุใดอาศัยความ ไม่เอื้อเพื่อ เทน้ำล้างบาตร ซึ่งยังมีเมล็ดข้าวลงในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหา.ทุดย.2/624/700.ฉ.มหาจุฬา.)

(3) ห้ามส่งเสียงดังในอาราม (สวมรองเท้าไม้) ดังลักษณะที่ “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เขียงเท้า (รองเท้า) ที่ทำด้วยไม้ อันภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ” (วินย.มหา.ค.ทุดย.7/10/20.ฉ.มหาจุฬา.)

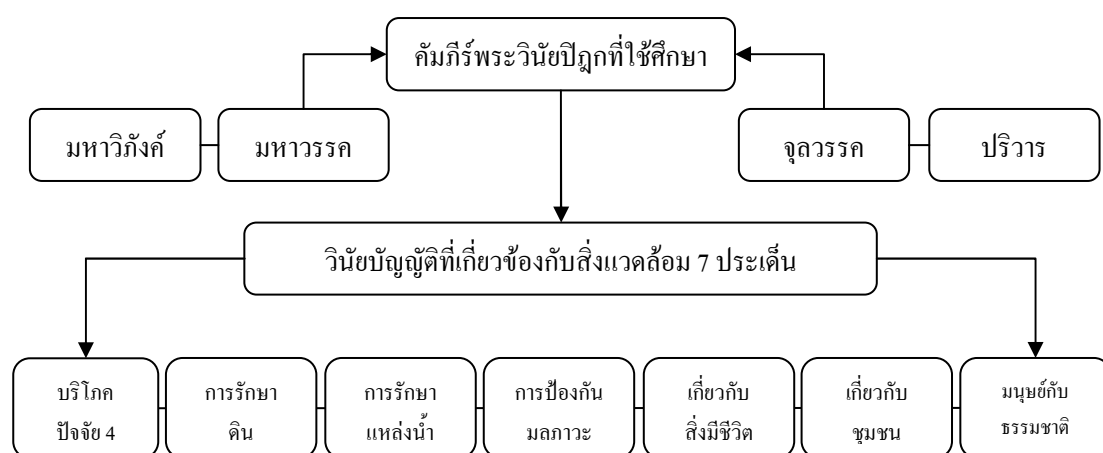
2) วิเคราะห์ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับชุมชน

ด้วยเหตุที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดำรงชีพในสังคมและชุมชนของพระสงฆ์ เป็นการมุ่งป้องกันการก่อมลพิษ และก่อให้เกิดความไม่สงบในชุมชน เพราะเหตุที่สังคมสงฆ์เป็นสังคมในอุดมคติของชุมชน เป็นสังคมที่เน้นความสงบเรียบร้อย การบัญญัติวินัยจึงมุ่งเน้นด้านการประพฤติที่สำรวมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมและชุมชน ตัวอย่างของการปฏิบัติตนในชุมชนที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การห้ามภิกษุส่งเสียงอึกทีกกรีกโครมในชุมชนหรือในละแวกบ้าน ซึ่งในทางสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นมลพิษประการหนึ่งนั่นก็คือมลพิษทางเสียง นอกจากนี้ ยังทรงคำนึงถึงความสะอาดในชุมชนจึงทรงห้ามเทน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวปนลงในละแวกบ้านเป็นอันขาดเพราะจะทำให้เกิดทัศนยะจาดและเป็นการไม่เหมาะสม ในขณะเดียวกันยังอาจส่งกลิ่นเหม็นนำอีกทางหนึ่งด้วย (วินย.มหา.ทุดย.2/624/700.ฉ.มหาจุฬา.)

ในชุมชนของพระองค์เองก็มีบทบัญญัติควบคุมความประพฤติ ที่มุ่งเน้นที่การรักษาความสงบในอาราม ดังที่มีบทบัญญัติห้ามสวมรองเท้าไม้ เพราะจะทำให้เกิดเสียงดังรบกวน พระภิกษุที่กำลังปฏิบัติธรรม และอาจเป็นสาเหตุทำให้เหยียบแมลงซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ตายโดยไม่รู้ตัว (วินย.มหาวคค.ทศย.7/10/20.ฉ.มหามกฎ.)

การบัญญัติวินัยของพระพุทธเจ้าในประเด็นนี้จึงเป็นทั้งการควบคุม และป้องกันความอึกทึกครึกโครมในบริเวณที่อยู่อาศัยอันเกิดจากพฤติกรรมของพระองค์ซึ่งเป็นมลพิษทางเสียง อันจะก่อให้เกิดความรำคาญต่อผู้อื่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการป้องกันการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตอื่นที่อยู่ร่วมกันในระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมใน 7 ประเด็น สรุปได้ดังแสดงในภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
ที่ ั มสรุปโดยผู้วิจัย จากพระวินัยปิฎก (มหามกฎราชวิทยาลัย, 2525)

4.1.8 ความสอดคล้อง ่องระหว่าง หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม กับ บัณฑิตยั นุญัตติ

การศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังที่ได้พรรณนาในเบื้องต้น จะเห็นถึงความสำคัญของหลักพระวินัยบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเป็นรากฐานทางความคิดในการพัฒนาจิตสำนึกด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นที่การพัฒนาจิตให้เห็นประโยชน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากนั้น จึงทรงวางหลักการปฏิบัติในเชิงรูปธรรม โดยบัญญัติไว้เป็นสิกขาบทเพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง โดย

ทรงวางเป็นแบบอย่างแก่ภิกษุสงฆ์เป็นเบื้องต้น เพื่อเป็นทายาทหรือสาวกในการปฏิบัติตามแนวคิดของพระพุทธองค์

หากพิจารณาตามลักษณะของการบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ จะพบว่าแม้การบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้าจะเป็นไปเพื่อขจัดความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่มหาชน และก็มีส่วนช่วยเอื้อประโยชน์ต่อการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม และเกื้อหนุนต่อการใช้ชีวิตร่วมกันของทุกสรรพสิ่งได้เป็นอย่างดี เป็นการยืนยันได้ด้วยหลักการของวินัยบัญญัติว่ามีความสอดคล้องกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แม้ว่าวินัยบัญญัติจะถูกบัญญัติไว้ตั้งแต่สมัยพุทธกาลซึ่งเป็นระยะเวลากว่า 2,500 ปีมาแล้วก็ตาม แต่แนวคิดหรือหลักดังกล่าวนั้น ยังคงความเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมจนถึงปัจจุบัน และหลักวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมนี้ ยังมีความสอดคล้องกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามหลักการบูรณาการวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำมาเปรียบเทียบได้ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 การเปรียบเทียบหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมกับหลักวินัยบัญญัติ

หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม	วิธีการจัดการ	หลักวินัยบัญญัติ
1.การใช้ประโยชน์	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ โดยพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลน ความหายากในอนาคต และคำนึงถึงผลกระทบศาสตร์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ	มุ่งเน้นการบริโภคที่พอดี เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2.การสงวนและรักษา	การรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น มีน้อย และหายากด้วยความระมัดระวังมิให้เสื่อมโทรมและสูญไปพร้อมๆ กับการรักษา และการหาวิธีการปรับปรุงเพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างเพียงพอ	มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันมลพิษในสิ่งแวดล้อม เช่น ห้ามทิ้งของเสียลงในน้ำ ห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงสู่แหล่งน้ำ ห้ามขุดดิน ห้ามตัดต้นไม้ ซึ่งเป็นการรักษาทรัพยากรไว้ได้เป็นอย่างดี
3.การบำบัดและฟื้นฟู	การดำเนินการเพื่อซ่อมแซม และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือทดแทนความเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม	มีบทบัญญัติเกี่ยวกับป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย เช่น วัชกุฎีวัตร และเสนาสนวัตร เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักการในการบำบัดกลิ่นเหม็นอันเกิดจากสิ่งปฏิกูล เป็นต้น

ที่มา : สรุปโดยผู้วิจัย จาก มหามกุฏราชวิทยาลัย (2525) และสำนักนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2550)

ดังนั้น การศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสรุปเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา โดยได้แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังที่พรรณนาไว้ในเบื้องต้น จะเห็นถึงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณในการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธองค์ ที่ก่อให้เกิดสันติภาพในมรรควิธีแห่งการดำเนินชีวิตของสรรพสัตว์ และความสมดุลของระบบนิเวศโดยรวม เพื่อให้ทรัพยากรทุกสิ่งได้ถูกนำมาใช้บนพื้นฐานแห่งจริยธรรม ภายใต้อุดมการณ์แห่งการวัชระธรรม คือ การเคารพซึ่งกันและกันของสรรพชีวิต ไม่ให้มองข้ามความสำคัญของชีวิตแม้มีคุณลักษณะเล็กน้อย แต่ให้มองถึงความมีชีวิต ความรักชีวิต ของสรรพสัตว์แม้จะมีคุณลักษณะเล็กน้อยก็ตาม นอกจากนี้ บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม สามารถเอื้อประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ ประชาชน สถานที่ พื้นดิน แหล่งน้ำ อากาศ และทรัพยากรทางธรรมชาติในนาชนนิกอย่างมีคุณอนันต์

การวิเคราะห์พระวินัยบัญญัติในครั้งนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถเข้าใจถึงเจตนาของพระพุทธองค์โดยถ่องแท้ ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยยังเป็นปุถุชนธรรมดาที่มีปัญญาน้อย ซึ่งในหลักทางพระพุทธศาสนานั้น ผู้ที่ยังมีกระแสนจิตไม่หยั่งลงสู่กระแสแห่งพระนิพพาน คือ กระแสนแห่งความเป็นพระอริยะเจ้า ย่อมไม่สามารถที่จะทราบถึงวาระกระแสจิตแห่งพระอริยะเจ้าได้ ดังเช่น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และบรรดาเหล่าพระอริยสาวกทั้งปวง แต่โดยอาศัยการวิเคราะห์บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมในทัศนะของนักวิชาการ จึงสามารถวิเคราะห์ถึงเหตุผล และคุณประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะในส่วนของจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระสงฆ์ซึ่งเป็นหน่อเนื้อพุทธศาสนา ทายาท สืบวงศ์ดำรงธรรมวินัยจากพระพุทธองค์ และเป็นผู้ที่จะต้องประกาศศาสนธรรมคำสอน เพื่ออนุเคราะห์แก่หมู่ชนชาวโลก ให้เกิดความเป็นพุทธะ ตื่นรู้ ตื่นตัว ตื่นในธรรมด้วยสภาวะแห่งความเป็นจริงและความถูกต้อง พระสงฆ์จึงต้องประพฤติปฏิบัติตน ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยแล้วจึงเป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติสู่ประชาชนโดยทั่วไป อันจะก่อให้เกิดความวัฒนาสถาพรแห่งศรัทธาของผู้ศึกษา และนำไปปฏิบัติตามด้วยจิตที่บริสุทธิ์ ตามพุทธเจตนาแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธองค์ ผู้ทรงเป็นพระบรมศาสดาแห่งเหล่าบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งปวง

4.2 การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจัดตั้ง ออม และหลักสูตรธรรมอี่ นๆ ของพระสงฆ์ วัดป่ายาง ชี งใช้ ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อมใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้าน การบ ำ บัด พื ้น พู

การประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติอันเป็นหลักปฏิบัติของพระสงฆ์ และการนำหลักศาสนธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจ และเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติ ในกระบวนการสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์วัดป่ายาง เป็นการประยุกต์หลักพระสังฆธรรมขององค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยพระสงฆ์วัดป่ายางมีการประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติและหลักศาสนธรรม ผสมกับองค์ความรู้ในด้านเกษตรอินทรีย์ และหลักวิชาการในศาสตร์ต่างๆ เพื่อเผยแผ่หลักสังฆธรรมในเชิงรุกสู่การปฏิบัติในเชิงรูปธรรม โดยได้พัฒนาบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาศักยภาพด้านการเผยแผ่หลักสังฆธรรมให้เข้ากับปัญหาสังคม และความต้องการของสังคมที่ทันยุคทันสมัย โดยได้ดำเนินการตามภารกิจที่ตระหนักถึงปัญหาสังคมในปัจจุบันประการหนึ่ง คือ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยใช้ชื่อศูนย์การเรียนรู้ว่า “ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง” โดยทางวัดได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ (คกช.) กับมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ เพื่อเป็นแนวร่วมในการถ่ายทอดหลักการทำกสิกรรมธรรมชาติด้วยเทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ และอาศัยหลักวิถีพุทธ วิถีธรรม วิถีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปทัฏฐานทางความคิดสู่การพัฒนากระบวนการสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมสู่สังคม

การดำเนินการในรูปแบบของพระสงฆ์วัดป่ายาง ทำให้วัดป่ายางและพระสงฆ์ กลายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ด้านการแก้ปัญหาสังคมในมิติด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนและครอบครัว โดยสามารถเปลี่ยนวิถีคิดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในทางที่ดีทั้งด้านกายภาพและจิตใจ วิญญาณให้แก่ชาวบ้านป่ายาง และผู้ที่ได้รับการแนะนำ หรืออบรมผ่านกระบวนการฝึกอบรมด้วยหลักวิชาการและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผลงานของวัดป่ายางด้านการพัฒนากระบวนการสร้างการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในเชิงรูปธรรม เป็นกุศลกรรมนำสู่ผลแห่งความดีจากกุศลเจตนาในการพลิกบทบาทของวัด และการอุทิศพลังกายพลังใจของพระสงฆ์ จนทำให้ผลงาน กลายเป็นสิ่งประจักษ์ต่อสาธารณะ และเป็นที่ยกย่องจากองค์กรภาครัฐและเอกชนในหลายแขนง ผ่านรางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติคุณนานาประการ กิจกรรมของวัดป่ายางจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพการทำงานของวัดซึ่งเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์เป็นบุคลากรที่สำคัญ

ในการดำเนินบทบาทเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาระยะสุดท้ายหลัก พระวินัยบัญญัติและหลักศาสนธรรม ที่พระสงฆ์วัดป่ายางนำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยจะเริ่มจากเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการก่อตั้ง และการดำเนินการ ตลอดจนการประยุกต์หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบในกระบวนการดำเนินการ ดังนั้น การอธิบายถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหา ผู้วิจัยได้อธิบายตามลำดับแห่งความสำคัญของผลการวิจัย ดังนี้

4.2.1 ความเป็ นมาของ “ศูนย์ กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง”

ภารกิจ “ฟื้นวัด” เป็นภารกิจแรกที่พระอธิการสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง ได้ดำเนินการเพื่อปลูกชาวบ้านให้ตื่นจากความทุกข์ที่เกิดจากปัญหาด้านระบบเศรษฐกิจของครอบครัว ระบบการทำการเกษตรที่อาศัยสารเคมีเป็นหลัก ทำให้ชาวบ้านป่ายางต้องตกเป็นผู้ร่วมแนวทางการเกษตรที่อิงอาศัยสารเคมี โดยอาศัยต้นทุนด้านวัตถุดิบเพื่อการเกษตรในหลายส่วน เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ผลกระทบที่ตามมานั้นก็คือ การเป็นหนี้สิน การเกิดปัญหาด้านสุขภาพ ปลอดภัย อันเป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดทักษะในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตามวิถีทางแห่งธรรมชาติ

ในปี พ.ศ.2519 นายเสรี รอดรัตน์ (ปัจจุบัน คือ พระอธิการสุวรรณ คเวสโก) ซึ่งเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พร้อมด้วยคณะทีมงาน 6 คน ได้เข้ามาเคลื่อนไหวในพื้นที่บ้านป่ายางและชุมชนใกล้เคียง เพื่อหาข้อมูลต่างๆ ให้แก่พรรค จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2527 สภาพการเมืองในพรรค และสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปมาก นายเสรี จึงตัดสินใจลาออกจากการเป็นสมาชิกและย้ายถิ่นฐานจากอำเภอพิบูลย์ (จังหวัดนครศรีธรรมราช) มาอาศัยและประกอบอาชีพค้าขายที่บ้านป่ายาง จนพบเห็นความลำบากเรื่องเศรษฐกิจการเงิน และการทำเกษตรกรรมของเพื่อนบ้านด้วยกัน และได้คิดหาวิธีการเพื่อแก้ปัญหาโดยตลอด

จนกระทั่งถึง ปี พ.ศ. 2538 นายเสรี ได้เปลี่ยนเป็น “สุวรรณ” และตัดสินใจเข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยได้รับฉายา (ชื่อพระสงฆ์ในทางพุทธศาสนา) ว่า “คเวสโก” แปลว่า “ผู้แสวงหาทางแห่งความดี” โดยได้จำพรรษา ณ วัดป่ายาง และได้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และพระวินัยบัญญัติแห่งสงฆ์มาด้วยดีตลอด จนทำให้ความเคารพศรัทธาจากชาวบ้านที่มีต่อท่านบ้านเป็นอย่างดี จากนั้น ชาวบ้านป่ายางได้ขอความอนุเคราะห์จากพระสุวรรณ คเวสโก ให้เป็นผู้นำชาวบ้านในการสร้างอุโบสถที่ยังสร้างไม่เสร็จ เพื่อให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์ ท่านก็รับคำขอร้องจากชาวบ้าน แต่ท่านได้กล่าวกับชาวบ้านว่า “งานก่อสร้างไม่ใช่ทางของเรา แต่

เราจะช่วยให้สำเร็จ” (พระอริการสุวรรณ คเวสโก, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553) หมายความว่า ท่านไม่ได้มีความประสงค์ที่จะสร้างศาสนวัตถุให้เจริญจนเกินความจำเป็น แต่ท่านมีความต้องการที่จะสร้างศาสนบุคคลทั้งที่เป็นภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ให้เข้าถึงธรรมะในการใช้ชีวิตจริง หลังจากที่ท่านได้นำชาวบ้านร่วมกันสร้างอุโบสถ อันเป็นศาสนสถานที่สำคัญในการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาให้เสร็จตามหลักการก่อสร้าง และหลักพระวินัยกรรมที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ท่านจึงได้เริ่มภารกิจ “ฟื้นฟูชุมชน”

ภารกิจ “ฟื้นฟูชุมชน” เป็นภารกิจที่ 2 ที่ท่านได้ดำเนินการ โดยในระยะ ปี พ.ศ. 2540 กระแสการพัฒนาชุมชน เรื่อง “องค์กรการเงินชุมชน” เป็นกระแสที่มาแรง ท่านจึงคิดอุปบายด้วยการให้บรรดาอุบาสก อุบาสิกา ได้ปฏิบัติธรรมโดยอาศัยเงินเป็นตัวตั้ง เอาคนมาเป็นผู้ปฏิบัติ และใช้หลักธรรมเป็นแนวทางการปฏิบัติ โดยได้สร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตวัดป่ายาง เมื่อวันที่ 25 เดือน มกราคม พ.ศ.2542 เพื่อสร้างระบบการออมทรัพย์และการมอบสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน ในการดำเนินการของกลุ่มสัจจะฯ นี้ จะใช้หลักธรรมมาเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินกิจกรรม และเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจปัญหาโดยยกกรณีบาปบุญ คุณ โทษ เป็นต้น เป็นแนวทาง จนกระทั่งกลุ่มสัจจะฯ วัดป่ายางประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก สามารถรวบรวมสมาชิกและมีการดำเนินการในระบบเครือข่าย โดยใช้กลุ่มสัจจะฯ วัดป่ายางเป็นแม่ข่ายในการดำเนินการ ปัจจุบัน (2554) เครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ มีกลุ่มเครือข่าย 23 กลุ่ม และสมาชิกประมาณ 3,000 คน หลังจากที่กิจกรรมกลุ่มสัจจะฯ ประสบผลสำเร็จในระดับดีแล้ว ท่านจึงเริ่มหาแนวทางอื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของวัดป่ายางให้มีบทบาทต่อชุมชนอื่นๆ ขึ้นไป โดยที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า

“...ผมไม่ได้หยุดภารกิจเพียงแค่นี้ ผมยังนำเอาแนวคิดจากการศึกษาพระไตรปิฎกในทุกๆ ส่วน ตลอดถึงแนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์ตามพระวินัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ มาเป็นแนวปฏิบัติสู่การนำชุมชนสู่การเข้าใจธรรมชาติ เพราะปัจจุบันคนทำลายทำธรรมชาติกันมากเหลือเกิน ฟุ่มเฟือยในการใช้ทรัพยากร ไม่รักดิน ไม่รักน้ำ ไม่รักอากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้ธรรมชาติก็เกิดความเปลี่ยนแปลง แปรปรวน และปรับเปลี่ยนตามกระบวนการของธรรมชาตินั่นเอง และจากผลดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยทั่วไปอย่างมาก ส่งผลกระทบในทุกๆ ด้าน เพราะเมื่อธรรมชาติแปรเปลี่ยน ทุกสิ่งที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ย่อมได้รับผลกระทบทั้งสิ้น

ผมได้สังเกตเห็นถึงหลักวินัยบัญญัติในพระวินัยปิฎก ที่พระพุทธเจ้าทรงมี พุทธวิสัยทัศน์อย่างกว้างไกล สอนให้พระสงฆ์สาวกของพระองค์รัก ธรรมชาติ อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมิตรสหาย ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน จึงนำเอาหลักการเหล่านี้มาเป็นแนวคิดหลัก ดำเนินกิจกรรมต่อจากการ ดำเนินงานทุกๆ ส่วนที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว เพื่อต่อยอดกิจกรรมให้ วัดและพระสงฆ์ได้มีบทบาท ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างไม่ หยุคนิ่ง พระสงฆ์ฉัน (รับประทาน) ข้าวชาวบ้านฟรีๆ ไม่ต้องซื้อหรือ เสียเงินสักบาทเดียวเลย ฉะนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อ สังคมให้มาก...” (พระอธิการสุวรรณ คุเวสโก, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553)

ท่านจึงเริ่มแนวคิดที่จะต่อยอดกิจกรรมของวัด โดยเริ่มที่การประชุมและปรึกษาคณะกรรมการในทุกฝ่าย เพื่อจะก้าวเดินไปข้างหน้า จึงได้ขอยุติว่า จะมีการดำเนินการด้านการ ถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ เพื่อจะสอนให้ชาวบ้านได้เข้าใจการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยหลัก ปฏิบัติ คือ การทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพในชีวิตประจำวัน จึงนำหลักพระวินัยอันเป็นแนวปฏิบัติ ของพระสงฆ์ ตลอดถึงประสบการณ์จากหลายๆ ฝ่าย ร่วมกันจัดตั้งเป็น “ศูนย์การเรียนรู้เกษตร อินทรีย์” จากนั้น สถาบันพัฒนาองค์กรพัฒนาชุมชน (พอช.) ได้นำบุคลากรภายนอกมาเรียนรู้ที่วัด ทำให้ชาวบ้านบริเวณวัดป่ายางเกิดความตื่นตัว และเริ่มหันมาสนใจกิจกรรมในวัดมากขึ้น พร้อมทั้ง เผยแพร่ให้คนรอบข้างเข้าใจ

ในปี พ.ศ. 2549 สำนักงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จ.นครศรีธรรมราช ได้เข้ามาเยี่ยมวัดป่ายางและให้การสนับสนุนในการลงทุน ทางวัดป่ายางจึงพาคณะทำงานหลายคนไป ศึกษาดูงาน ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดยมี ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นผู้อำนวยการ ซึ่งในครั้งนั้นขณะที่เดินทางไปศึกษาดูงาน ได้เข้าค่ายฝึกปฏิบัติในกระบวนการ ดำเนินการและวิธีการต่างๆ ขึ้นตอนอย่างเข้มข้น หลังจากเดินทางกลับมาวัดป่ายาง จึงได้ดำเนินการ ปรับปรุงสถานที่ ปรับปรุงฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมและพร้อมที่จะเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้อย่าง เต็มรูปแบบ จากนั้น วัดป่ายางได้ร่วมเข้าเป็นเครือข่ายมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ โดยใช้ชื่อศูนย์ ฝึกอบรมว่า “ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง” มีการฝึกอบรมในหลักสูตร “การพัฒนาระบบ กสิกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” ในหลักสูตรนี้จะเน้นการฝึกอบรมเรื่องเกษตร อินทรีย์ชีวภาพที่ไม่พึ่งพาสารเคมีอันจะเป็นอันตรายต่อระบบธรรมชาติทุกชนิด โดยยึดหลัก อุดมการณ์การทำงาน คือ “เกษตรเคมี วิถีทาส เกษตรธรรมชาติ วิถีไท” หมายถึง การที่เกษตรกร

และประชาชนที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรมปัจจุบันนี้ ส่วนมากมักจะต้องเสียเงินมากและเป็นหนี้สินที่เกิดจากต้นทุน เพราะการพึ่งพาสารเคมี

การดำเนินการฝึกอบรมในรุ่นแรกได้เริ่มขึ้นเมื่อ เดือน มีนาคม พ.ศ. 2549 โดยผู้เข้าอบรมเป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จ.นครศรีธรรมราช เจ้าหน้าที่จากกรมประมง และเจ้าหน้าที่จากกรมปศุสัตว์ โดยมีผู้เข้าอบรมครั้งแรกจำนวน 120 คน ระยะเวลาฝึกอบรม 4 คืน 5 วัน โดยมีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนการฝึกอบรมด้วย จึงเป็นเหตุให้การฝึกอบรมครั้งแรกประสบความสำเร็จจนกระทั่งปัจจุบัน

4.2.2 กระบวนการฝึกอบรมของ “ศูนย์ กลไกกรมธรรมชาติวิทย์ป่ายาง

นายธรรมชาติ บุญจันทร์แก้ว (สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2554) ผู้จัดการแผนกศูนย์ฝึกอบรม กล่าวว่า ศูนย์กลไกกรมธรรมชาติวิทย์ป่ายาง มีระบบการทำงานโดยอาศัยหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม และหลักการฝึกอบรมมาปฏิบัติ จึงทำให้กระบวนการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

1) การวางแผนการฝึกอบรม

การวางแผนการฝึกอบรมของศูนย์กลไกกรมธรรมชาติวิทย์ป่ายาง มีขั้นตอน ดังนี้

(1) การประชุมกลุ่มโดยวิธีกลุ่มสนทนา (Focus group) เมื่อได้รับการติดต่อจากองค์กรภายนอกเพื่อขออนุญาตบุคลากรขององค์กรนั้นๆ เข้ารับการฝึกอบรม ทางศูนย์จะดำเนินการประชุมตามขั้นตอน ดังนี้

1.1 ประชุม คณะกรรมการทุกแผนกร่วมกับทีมวิทยากรทั้งหมด

1.2 หัวหน้าคณะวิทยากร ชี้แจงวัตถุประสงค์ และความเป็นมาของผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละครั้ง

1.3 แบ่งกลุ่มวิทยากร โดยคัดเลือกผู้ที่มีความชำนาญในแต่ละแผนกเพื่อเป็นวิทยากรประจำกลุ่มและฐานฝึกอบรม

(2) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

นายสมพร กุณฑล (สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2554) คณะกรรมการศูนย์ฯ แผนกฝึกอบรม กล่าวว่า คณะกรรมการมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม โดยกำหนด

จากความจำเป็น และความต้องการของผู้เข้ารับการศึกษา โดยมีการแบ่งวัตถุประสงค์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

2.1.1 เพื่อให้ผู้เข้ารับการศึกษา มีความรู้เรื่องแนวทางการพัฒนาระบบกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2 เพื่อให้ผู้เข้าการศึกษา มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อแนวทางการพัฒนาระบบกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ด้วยตนเอง และส่งเสริมให้ผู้อื่นได้รับองค์ความรู้เหล่านี้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง

2.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

เมื่อสิ้นสุดการอบรม ผู้เข้ารับการศึกษา

2.2.1 สามารถอธิบายแนวคิดพื้นฐาน ด้านการพัฒนาระบบกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงได้

2.2.2 สามารถอธิบายเทคนิค วิธีการดำเนินการ ในกระบวนการที่ได้เรียนรู้จากฐานศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงได้

2.2.3 มีทักษะในการให้คำปรึกษา นำประชุม นำอภิปราย ด้านการพัฒนาระบบกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงแก่ผู้อื่นได้

2.2.4 มีความเชื่อมั่นว่า กระบวนการพัฒนาระบบกลไกการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้จริง

(3) การกำหนดเนื้อหาหลักสูตร

นายศักดิ์รินทร์ ธาราลวิศิษฐ์ (สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554) ผู้จัดการแผนกบุคลากร/ธุรการ กล่าวว่า การกำหนดเนื้อหาหลักสูตร คณะวิทยากรมีการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

3.1 เริ่มจากเนื้อหาที่สร้างแรงจูงใจแก่ผู้เข้ารับการศึกษา โดยเน้นให้เห็นถึงความจำเป็นของการอบรม คือ ทำความเข้าใจในเรื่องวัตถุประสงค์ และความสำคัญของการศึกษา ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ผู้เข้ารับการศึกษาจำเป็นต้องทราบ

3.2 การจัดแบ่งฐานศึกษาพัฒนาความรู้ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน ไม่ทำลายกันและกัน ซึ่งศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิถีย่าง ได้กำหนดการศึกษาไว้ทั้งหมด 7 ฐาน

3.3 การพิจารณาเวลากับเนื้อหาให้เหมาะสม ในหลักสูตรเนื้อเนื่องจาก ระยะเวลาการอบรมมีจำกัด และมีเนื้อหาที่ต้องจัดการอบรมให้ครบตามหลักสูตรมาก จึงต้องให้ความสำคัญมากกับเนื้อหาที่ “ต้องรู้” สำหรับที่ “ควรรู้” มีบางเนื้อหาสาระที่จะใช้เสริมในช่วงว่าง ระหว่างการฝึกอบรม (อรอุมา กุลภักดี, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554)

3.4 การกำหนดช่วงระยะเวลาของแต่ละฐาน ในส่วนนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหา สาระและวิธีการ เช่น ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์จะต้องมีการฝึกอบรม 2 ครั้ง โดยรอบแรกจะเป็น ภาคทฤษฎี รอบที่สองจะเป็นภาคปฏิบัติ โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติจริง เช่น การทำนา ข้าวอินทรีย์ เป็นต้น (พล พุทธิวิเชียร, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554)

3.5 การกำหนดเวลาสำหรับการนำเข้าสู่เนื้อหาในแต่ละฐานฝึกอบรม นายกรวิทัศน์ เตระไชย (สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2554) คณะกรรมการศูนย์ฯ แผนกฝึกอบรม ได้กล่าวว่า การกำหนดเวลาจะประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ การเชื่อมโยงเนื้อหาและการสร้าง บรรยากาศเพื่อดึงเข้าสู่เนื้อหา

3.5.1 การเชื่อมโยงเนื้อหา เมื่อจะเข้าสู่การอบรมในฐานใหม่ จำเป็นต้องมีการทบทวนวิชาที่ผ่านมา โดยยกประเด็นมาถามต่อเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของวิชา จึง ต้องมีการเตรียมเวลาไว้ด้วย

3.5.2 การสร้างบรรยากาศเพื่อดึงเข้าสู่เนื้อหา เป็นการเตรียมความพร้อมแก่ผู้เข้าอบรมในการที่จะเรียนรู้เรื่องต่อไป เช่น ก่อนเริ่มฝึกอบรมวิทยากรอาจสร้าง บรรยากาศโดยกล่าวนำเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนชนบทกับธรรมชาติ จึงต้องมีการกำหนดเวลาไว้ส่วน หนึ่งด้วย

2) การดำเนินการฝึกอบรม

นางสาวขวัญฤทัย นารีพล (สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2554) คณะกรรมการศูนย์ฯ แผนกฝึกอบรม กล่าวว่า ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ได้ดำเนินการฝึกอบรมหลักสูตรการ พัฒนาเกษตรกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ในช่วงระยะเวลา 4 ถึง 5 วัน ดังนี้

(1) การสร้างแรงจูงใจในการฝึกอบรม มีการแบ่งเป็นช่วงๆ ดังนี้

1.1 ช่วงก่อนการฝึกอบรม คือ ก่อนที่เริ่มเนื้อหาทางวิชาการ จะมีการ สร้างแรงจูงใจด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การปฐมนิเทศ การละลายพฤติกรรม การแบ่งกลุ่มลี การนั่งประจำแถว การรับผ้าพันคอ ระเบียบข้อปฏิบัติ ระบบกลุ่ม การจัดปรับความคาดหวัง โดยมี ขั้นตอนการดำเนินการแต่ละกิจกรรม ดังนี้

1.1.1 การปฐมนิเทศ โดยผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรม และคณะวิทยากรได้กล่าวต้อนรับอบรมทุกคน พร้อมทั้งแนะนำศูนย์ฝึกอบรม วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม โดยย้ำถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่ต้องการให้ผู้เข้าอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณธรรม ความคิด ความรู้ ความสามารถเพื่อนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตจริง และผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรม ได้ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ตารางการอบรม ความเป็นอยู่ของผู้เข้าอบรม ตลอดจนการอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ทางศูนย์ฝึกอบรม จัดไว้สำหรับผู้เข้าอบรม

การละลายพฤติกรรม เป็นกิจกรรมแรกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างคณะวิทยากร เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรม และผู้อบรม โดยใช้เกมจับคู่สิ่งของซึ่งมีวิธีการดำเนินการ โดยวิทยากรเขียนชื่อสิ่งของที่คู่กันเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของ และมีวงในใต้กระดาษ 1 แผ่น 1 ชื่อ เช่น ครก + สาก, เสือสิงห์ + กระทิงแรด, เขาทราย + โอดะ ฯลฯ เป็นต้น จากนั้นจับกระดาษขึ้นมาคนละชิ้นและให้ตามหาคู่ของตนเอง และให้แต่ละคู่คุยกันใช้เวลา 5 นาที เมื่อสนทนากันเสร็จแล้ว วิทยากรเชิญแต่ละคู่ให้คุยให้เพื่อนกลุ่มใหญ่ฟังว่า ได้พูดคุยหรือสัมผัสอะไรกันบ้าง

กิจกรรมต่อมา คือ การแบ่งกลุ่มสี่ เป็นกิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่ง หมายถึง การนำคนที่มีความหลากหลายในวัย ระดับ การศึกษา ฐานะ ตำแหน่ง อาชีพ และนิสัยใจคอมาอยู่ร่วมกัน ทั้งร่วมกัน ร่วมนอน ร่วมทางความคิด การแสดงออก ตลอดระยะเวลาการฝึกอบรม โดย วิทยากรกระบวนการจะใช้วิธีแบ่งตามเพศ ระดับวัย ในจำนวนที่เท่าๆ กันในแต่ละกลุ่มสี่ วิทยากรต้องพิจารณาว่าผู้เข้าอบรมมีอย่างน้อยเพียงใด และสามารถแบ่งเป็นกลุ่มสี่ได้กี่กลุ่ม กลุ่มสี่หนึ่งๆ ควรกำหนดให้มีสมาชิกกลุ่มสี่ ระหว่าง 10 – 15 คน แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งกลุ่มสี่ต้องพิจารณาถึงความสมดุลของวิทยากรที่เลี้ยงด้วย และสัญลักษณ์ที่กำหนดแทนแต่ละกลุ่มสี่เป็นผ้าพันคอสีต่างๆ ต่อจากนั้น มีการคัดเลือกผู้นำกลุ่มสี่ ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากแบ่งกลุ่มสี่แล้ว การคัดเลือกผู้นำกลุ่มสี่ คือ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน รองหัวหน้ากลุ่มสี่ คือ ตำแหน่งรองผู้ใหญ่บ้าน และตำแหน่งอื่นๆ ที่อาจมีขึ้นเพิ่มเติม เช่น เลขามहुบ้าน น้องเล็กของบ้าน เป็นต้น ซึ่งผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่ม เป็นนักคิด เฉลียวฉลาด กล้าแสดงออก และสามารถนำกลุ่มไปได้ตลอด โดยไม่มีอุปสรรคใดๆ รองผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยทุกกรณี ส่วนสมาชิกในตำแหน่งอื่นๆ เช่น น้องเล็กของบ้าน มีหน้าที่เปรียบเสมือนผู้ดูแลทุกข์สุขของคนในกลุ่ม

ลักษณะการนั่งของผู้เข้าฝึกอบรม มีการนั่งประจำแถว และตำแหน่งที่นั่งของกลุ่มสี่ หัวหน้ากลุ่มสี่หรือผู้ใหญ่บ้าน ต้องนั่งหัวแถวของกลุ่มสี่ คนที่นั่งต่อไปคือ สมาชิกหรือน้องเล็กของบ้าน สำหรับตำแหน่งรองผู้ใหญ่บ้านจะนั่งเป็นคนสุดท้ายของแถว

นอกจากนี้ ก่อนการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มจะได้รับฟ้าพันคอประจำสีของตนเอง โดยมีพิธีการมอบผ้าสีเพื่อสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกันในการมาเข้ารับการฝึกอบรม และตั้งจิตระลึกถึงความตั้งใจจริงของการมาใช้ชีวิตอยู่ในศูนย์ฝึกอบรม จากนั้น แนะนำวิธีการผูกและการใช้ฟ้าพันคอ จากนั้น มีการอธิบายถึงระเบียบ ข้อปฏิบัติของผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งระเบียบปฏิบัติจะยึดหลัก 3 ค. (คึกคัก ครื้นเครง คล่องแคล่ว) สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การตรงต่อเวลา โดยใช้สัญญาณ เพลง “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” (เป็นเอกลักษณ์ของเครือข่ายฯ) ในการเรียกเข้าห้องประชุมหรือรวมกลุ่มกัน มีการเปิดเพียง 1 รอบ ผู้ที่มาสายจะถูกทำโทษ นอกจากนี้ มีการห้ามออกนอกบริเวณศูนย์ฝึกตลอดระยะเวลาการฝึกอบรม ห้ามดื่มสุราและของมีเมาขณะเข้ารับการฝึกอบรม ห้ามนำสารพิษหรือวัตถุอันตรายเข้ามาในศูนย์ฝึกโดยเด็ดขาด ห้ามประพฤติสิ่งที่ไม่ควร เช่น หยอกล้อ ฐู้สาว เล่นเจตนาให้เจ็บกาย ก่อวณการฝึกอบรม และห้ามประพฤติผิดศีล 5 ในขณะที่เข้ารับการฝึกอบรม

กิจกรรมหนึ่งที่สำคัญก่อนการฝึกอบรม คือ การจัดปรับความคาดหวัง เป็นกิจกรรมหนึ่งของการเริ่มต้นการฝึกอบรมครั้งนี้ โดยวิทยากรเขียนคำถาม 2 ข้อ ขึ้นกระดาน คือ ท่านคาดหวังว่าจะได้อะไรบ้างจากการอบรมครั้งนี้ และท่านคิดว่าจะมีวิธีการอย่างไรให้ท่านได้ทำตามที่ได้ตั้งความคาดหวังเอาไว้ จากนั้น วิทยากรแจกกระดาษให้ผู้เข้าอบรมคนละ 1 แผ่น ให้ทุกคนเขียนความคาดหวัง ตามหัวข้อที่กำหนด และวิทยากรนำผลความคาดหวังของกลุ่มมาพูดคุยต่อผู้เข้าอบรม โดยชี้แจงว่าข้อไหนสามารถ สนองตอบด้วยวิธีใด ส่วนที่ไม่สามารถ สนองตอบในการฝึกอบรมครั้งนี้ก็ให้คำแนะนำ เช่น การอ่านจากเอกสาร เป็นต้น ส่วนประเด็นการกำหนดเวลากิจกรรมประจำวัน มีตารางการฝึกอบรมชี้แจงเพื่อการนัดหมายที่ตรงเวลา และบอกกิจกรรมประจำวันตามตารางเวลา ดังนี้

ตาราง 3 ตารางเวลาการทำกิจกรรมประจำวัน

เวลา	กิจกรรม
04 : 30 น.	เปิดธรรมะเบาๆ ตื่นนอน ทำกิจวัตรส่วนตัว
05 : 00 น.	สวดมนต์ภาคเช้า, ฝึกกิจกรรม “สุขภาพกาย สุขภาพจิต ชีวิตเป็นสุข”
08 : 00 น.	เคารพธงชาติ, กล่าวคำปฏิญาณ, กล่าวบทพิจารณาและรับประทานอาหารเช้า
09 : 00 น.	รับฟังการบรรยาย, การฝึกอบรม ภาคปฏิบัติ
12 : 00 น.	กล่าวบทพิจารณาและรับประทานอาหารกลางวัน
13 : 00 น.	ฝึกอบรม ภาคปฏิบัติ
18 : 00 น.	สวดมนต์ภาคค่ำ, ธรรมะบรรยาย, กล่าวบทพิจารณาและดื่มน้ำสมุนไพรเพื่อสุขภาพ
19 : 00 น.	ฝึกอบรมภาคกลางคืน, สรุปกิจกรรม, ทบทวน, นำเสนอ
22 : 00 น.	สวดมนต์ไหว้พระ, เข้านอน

ที่ มกุฏยคีติกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง (2552)

1.2 ช่วงระหว่างดำเนินการฝึกอบรม มีการเสริมแรง โดยมีวิธีการ ดังนี้

1.2.1 การสร้างบรรยากาศความเป็นกลุ่มระหว่างผู้เข้าอบรม โดยมีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 3-4 คน จัดเป็นกลุ่มรับผิดชอบภารกิจประจำวัน ได้แก่ เชิญวิทยากร ขอบคุณวิทยากร สรุปทางวิชาการ ประเมินผลประจำวัน สังเกตสภาพทั่วไป นับเป็นการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นอิสระ ให้กลุ่มมีโอกาสตัดสินใจในกิจกรรมประจำวันด้วยตัวเอง ทำให้เกิดความมั่นใจ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

1.2.2 การเตรียมความพร้อมผู้เข้าอบรม โดยใช้รหัสปรบมือ 3 – 3 – 7 มีขั้นตอน คือ ผู้นำออกคำสั่งให้ใส่รหัสว่า “พร้อม” แล้วนับถอยหลัง 3 - 2 - 1 จากนั้นให้ผู้เข้าอบรมการปรบมือตามคำสั่ง 3 ครั้ง 3 ครั้ง 7 ครั้ง (เว้นจังหวะเล็กน้อย) แล้วชูมือขึ้นกล่าวตามผู้นำเสียงดังว่า “พร้อม” การใส่รหัสเป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยสร้างสติ เตรียมความพร้อมและสร้างความฮึกเหิม สร้างพลังใจให้แก่ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม ผู้นำกลุ่มสามารถนำใส่รหัสได้บ่อยครั้งตามความเหมาะสม เช่น ใส่รหัส “พร้อม” ก่อนเริ่มการบรรยายหรือการฝึกปฏิบัติ การใส่รหัส “เยี่ยมจริงๆ” เพื่อยกย่องชมเชยกัน การใส่รหัส “ขอบคุณ” เมื่อจบกิจกรรมเพื่อขอบคุณวิทยากร

1.2.3 การให้บริการต่อผู้เข้าอบรม มีการจัดการทางด้านที่พัก อาหาร สถานที่ฝึกอบรม เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ เอกสารประกอบการฝึกอบรม เป็นต้น

1.3 ช่วงหลังการอบรม มีการกำหนดให้ผู้เข้าอบรมได้วางแผนการปฏิบัติงานภายหลังการฝึกอบรม เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจในการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง

(2) การอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม โดยมีการบริการต่างๆ แก่ผู้เข้าอบรมอย่างพร้อมเพียง ดังนี้

2.1 สถานที่พัก อาหาร สถานที่ฝึกอบรม มีความสะดวกสบาย เพราะสถานที่จัดฝึกอบรมเป็นศูนย์ฝึกอบรมที่ใช้ในการฝึกอบรมอยู่ตลอดเวลา มีสถานที่พักแยกกระหว่างชายและหญิง ในด้านอาหารนั้นมีการจัดบริการอาหารวันละ 2 มื้อ คือ เช้าและกลางวัน ส่วนในช่วงเย็นจะเน้นเป็นเครื่องดื่มน้ำสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

2.2 เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ เนื่องจากเป็นศูนย์อบรมโดยตรง จึงมีอุปกรณ์ในการฝึกอบรมพอสมควรในการให้บริการ เช่น วีวี วีดีโอ เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ และอุปกรณ์อื่น ๆ

2.3 การจัดเตรียมเอกสารประกอบการฝึกอบรม ทางศูนย์ฝึกอบรม ได้จัดเตรียมเอกสารต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าพร้อมที่จะแจกผู้เข้าอบรม และเอกสารอื่น ๆ ที่มีบริการไว้สำหรับผู้เข้าอบรมอ่านในเวลาที่ยังว่างจากการอบรม

2.4 การบริการอื่นๆ ได้แก่ การซื้อของใช้จำเป็น ซึ่งทางศูนย์ฝึกอบรม จะมีร้านค้าสวัสดิการชุมชนซึ่งตั้งอยู่ภายในวัดป่ายาง เป็นสถานที่ซื้อของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการบริการและอำนวยความสะดวกต่อผู้เข้าอบรมอีกประการหนึ่ง

2.5 การพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ เครื่องเล่นวีดีโอและโทรทัศน์ ซึ่งทางสถานที่ฝึกอบรมมีการจัดสถานที่สำหรับดูโทรทัศน์ และวีดีโอเทปโดยเฉพาะ ซึ่งผู้เข้าอบรมสามารถเปิดดูได้ทุกเวลาเมื่อมีเวลาว่างจากการฝึกอบรม

ดังนั้น การอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม นับว่ามีความเหมาะสมซึ่งทำให้ผู้เข้าอบรมอยู่อาศัยด้วยความสบายกายสบายใจ พร้อมทั้งจะเข้าอยู่ฝึกอบรมจนจบหลักสูตร

(3) บรรยากาศการเรียนรู้

นายกุล ชลรัตน์ (สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2554) คณะกรรมการศูนย์ฯ แผนกฝึกอบรม กล่าวว่า การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในฐานฝึกอบรม มีประเด็นดังนี้

3.1 วิทยากร จะต้องมีความสามารถในการกระตุ้นผู้เข้าอบรมให้แสดงความคิดเห็น ความรู้ ความสามารถ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยกำหนดประเด็นปัญหาหรือคำถามที่ต้องการให้ผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้ แล้วกระตุ้นให้ร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ วิทยากรจะเน้นการใช้วิธีการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญ

3.2 วิทยากร จะต้องมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ไมตรีให้กับผู้เข้าอบรม เพราะผู้เข้าอบรมบางส่วนมาจากหมู่บ้านเดียวกันทำให้มีความสัมพันธ์กันในเรื่องต้นมาก่อน แต่บางส่วนมาจากต่างสถานที่ และเมื่อมาเข้าอบรมร่วมกันทางศูนย์มีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมแบบผสมผสานเพื่อให้เป็นกลุ่มรับผิดชอบประจำวัน ทำหน้าที่ในการเชิญวิทยากร ขอบคุณวิทยากรสรุปทางวิชาการ ประเมินผลประจำวัน สังเกตสภาพทั่วไป ฯลฯ ทำให้ผู้เข้าอบรมมีความสนิทสนม และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น อีกทั้งเทคนิคในการฝึกอบรมหลายเทคนิคที่มีส่วนช่วยให้กลุ่มมีความสัมพันธ์กัน เช่น เมื่อมีการแบ่งกลุ่มย่อยในกลุ่มใหญ่ การฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

3.3 ลักษณะทางกายภาพ เช่น สถานที่พัก ห้องพัก บริเวณ มีความเหมาะสมมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างพร้อมเพียง มีความร่มรื่น เน้นบรรยากาศแบบธรรมชาติ และไม่เน้นความหรูหรา มาก เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการฝึกอบรม

3.4 ระเบียบปฏิบัติและกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางศูนย์ฝึกอบรมจะมีตารางเวลาในการปฏิบัติตน และการอบรมในแต่ละวันติดไว้ที่อาคารรวม เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบและปฏิบัติด้วยความพร้อมเพียงกัน

3.5 คณะวิทยากรมีการทำงานเป็นทีม เนื่องจากได้มีการวางแผนและแบ่งภาระหน้าที่ในการรับผิดชอบต่อการฝึกอบรมในแต่ละครั้งอย่างชัดเจน ซึ่งอาจจะมีการปรับเปลี่ยนบ้างเป็นบางกรณี โดยจะพิจารณาตามความเหมาะสมของสถานการณ์

(4) การจัดเนื้อหาการฝึกอบรม

นายไพโรจน์ เพชรคง (สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2554) ที่ปรึกษาด้านกิจกรรม กล่าวว่า ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ได้ดำเนินการฝึกอบรมบนพื้นฐานความคิดของพระสงฆ์วัดป่ายางที่เป็นผลจากการศึกษาพระไตรปิฎกโดยนำเอาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนแก่บรรดาสาวกในสมัยพุทธกาล การน้อมนำเอาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งหลักการทำกสิกรรมธรรมชาติ เป็นต้น อีกทั้งประสบการณ์จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของพระสงฆ์วัดป่ายาง ประสบการณ์จากผู้ที่ประสบผลสำเร็จด้านการทำเกษตรอินทรีย์ และประสบการณ์จากการศึกษาจากศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง เป็นพื้นฐานทางความคิดและความรู้เพื่อพัฒนาสู่กระบวนการฝึกอบรมระบบกสิกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยหลักสูตรที่เปิดฝึกอบรม มีเนื้อหาสาระสำคัญทั้งด้านการเรียนรู้ทางวิชาการ และการฝึกปฏิบัติ ได้แก่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, หลักการทำกสิกรรมธรรมชาติ, การปลูกป่า 5 ระดับ

กระบวนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์/เส้นทางสู่ความสำเร็จ, วิทยุมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเอง
 ประสบการณ์เกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ และองค์ความรู้และการฝึกปฏิบัติใน 7 ฐาน
 การฝึกอบรม (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11, 2552) ดังนี้

4.1 ฐานคนมีไฟ เป็นฐานการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้านการทำแก๊สชีวภาพ
 สำหรับใช้ในครัวเรือน และการทำน้ำมันดีเซลชีวภาพหรือไบโอดีเซล

4.2 ฐานคนมีน้ำยา เป็นฐานการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้านการทำ ได้แก
 การทำน้ำยาเอนกประสงค์ การทำสบู่สมุนไพร การทำแชมพูสมุนไพร เป็นต้น

4.3 ฐานคนรักแม่ธรณี เป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับดินและเทคนิควิธีการ
 ปฏิบัติต่อดิน และฝึกปฏิบัติด้านการทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อใช้ในภาคการเกษตร

4.4 ฐานคนรักสุขภาพ เป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และ
 ประโยชน์จากการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค พร้อมทั้งนำสมุนไพรไปใช้ในภาคการเกษตร

4.5 ฐานคนเอาถ่าน เป็นฐานการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้านการทำเตาเผา
 การเผาถ่านไม้ การใช้ประโยชน์จากถ่าน การเก็บน้ำส้มควัน และประโยชน์จากน้ำส้มควันไม้

4.6 ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ เป็นฐานการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้านการทำ
 เกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม การทำแปลงผักปลอดสารพิษ การทำแปลงผักแบบ
 ประยุกต์ การทำก้อนดินจุลินทรีย์ชีวภาพ (Effective microorganism ball)

4.7 ฐานน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ เป็นฐานการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้าน
 การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพในสูตรต่างๆ

นอกจากนี้ สื่อวีดิทัศน์ และเพลงที่ใช้ในกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์
 กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ได้แก่ ดินที่มีชีวิต ระยะเวลา 30 นาที, กินชีวิตให้แผ่นดิน ระยะเวลา
 15 : 59 นาที, 9 คำพ่อสอน ระยะเวลา 02 : 01 นาที, การปลูกถั่วออกไร่สารพิษ 30 : 23 นาที,
 แผ่นดินไท ตอน แผ่นดินวิกฤติ และลุงนิลเกษตรเชิงเดี่ยว ระยะเวลา 45 นาที, ความล้มเหลวของอา
 เจนตินา ระยะเวลา 60 : 00 นาที, เพลงกินชีวิตให้แผ่นดิน (ใช้ในการเรียกรวม ณ ศาลาอบรม), เพลง
 แผ่นดินหัวใจ (เพลงของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ), เพลงเดินตามพ่อ (ใช้ในพิธีปิดอบรม)

(5) พิธีปิดการฝึกอบรม

หลังจากกระบวนการฝึกอบรมได้สิ้นสุดลงตามระยะเวลาที่กำหนดไว้
 จะมีพิธีปิดการอบรม ซึ่งวิทยากรกระบวนการ จะดำเนินพิธีปิดการฝึกอบรม ดังนี้

- 5.1 วิทยากรและผู้เข้ารับการอบรม ทำพิธีขอมาโทษต่อกัน
- 5.2 รับใบวุฒิบัตร จากพระบรมฉายาลักษณ์องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการผ่านกระบวนการฝึกอบรม
- 5.3 รับฟังบทเพลงสร้างพลังใจ คือ เพลง “เดินตามพ่อ”
- 5.4 กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และรับฟังปัจฉิมโอวาทจากผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรมหรือผู้แทน
- 5.5 เดินทางกลับภูมิลำเนา โดยสวัสดิภาพ

4.3.3 การประเมินผลการฝึกอบรม

นางประนอม เพชรสนิท (สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2554) คณะกรรมการศูนย์ฯ แผนกฝึกอบรม กล่าวว่า ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง ได้ดำเนินการประเมินผลโดยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1) การใช้ แบบทดสอบก่อน-หลังการฝึกอบรม

จากวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมุ่งให้ผู้เข้าอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และทัศนคติ โดยกำหนดให้มีการประเมินเพื่อทดสอบความรู้ และทัศนคติของผู้เข้าอบรม มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

(1) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบแจกแบบทดสอบก่อนการฝึกอบรม ให้เวลาทำ 40 นาที และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมก็ให้ทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรม คำถามชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนการฝึกอบรม โดยใช้เวลา 40 นาทีเท่ากัน

(2) ผู้รับผิดชอบนำแบบสอบถามทั้ง 2 ครั้ง มาเปรียบเทียบพิจารณาการเปลี่ยนแปลง หรือความแตกต่างของคำตอบในคำถามแต่ละข้อว่าเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร ทำให้ประเมินผลได้ว่าความรู้หรือทัศนคติผู้เข้าอบรมเปลี่ยนไป

2) การใช้ แบบสังเกต

มีการออกแบบสังเกตไว้ล่วงหน้าโดยทีมผู้ประเมินผล ซึ่งทีมจัดการได้มอบหมายให้ผู้สังเกตการณ์ 2 คน และเจ้าหน้าที่ทีมจัดการอีก 2 คน เป็นผู้สังเกตผู้เข้าอบรมทุกคน และการสังเกตวิทยากรภายในฐานการเรียนรู้ทุกวัน โดยสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางผู้เข้าอบรมด้านความรู้

ทักษะ และทัศนคติและแบบสังเกตวิทยากรในประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแบบสังเกตผู้เข้าอบรม โดยมีวิธีการตามขั้นตอน ดังนี้

(1) ทีมผู้รับผิดชอบสังเกตผู้เข้าอบรม และสังเกตวิทยากรตามแบบสังเกตในห้องประชุม และฐานฝึกอบรม

(2) ทีมผู้รับผิดชอบนำผลการสังเกตสรุปเสนอที่ประชุมในการประชุมประจำวันของคณะวิทยากรและเจ้าหน้าที่

(3) นำผลจากการสังเกตร่วมพิจารณาเพื่อหาข้อดี ข้อควรปรับปรุงในประเด็นต่าง ๆ จากการสังเกต เพื่อนำมาปรับปรุงการจัดการฝึกอบรมในวันต่อไป และปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3) การใช้ แบบประเมินผลการฝึกอบรม

ทีมวิทยากรประเมินผล ได้ออกแบบประเมินผลสำหรับใช้เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรม โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

(1) เจ้าหน้าที่แจกแบบประเมินผล จากนั้นจะถามคำถามโดยอ่านจากข้อคำถามที่ได้จัดเตรียมไว้ ให้ผู้เข้าอบรมตอบไปพร้อมๆ กัน ครั้งละ 1 ข้อ แต่ละข้อจะมีคำตอบให้เลือก 3 ข้อ (มาก ปานกลาง น้อย) ซึ่งในแบบประเมินจะมีการประเมินอยู่ 7 ส่วน ได้แก่ วิทยากร เนื้อหา หลักสูตร สถานที่ ความพึงพอใจในการอบรม ข้อควรปรับปรุง และประเมินความคาดหวังของผู้เข้าอบรม

(2) เจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมคำตอบจากผู้เข้าอบรมเมื่อหมดเวลาการตอบ หลังจากนั้นนำผลการฝึกอบรมจากแบบประเมินมาสรุป โดยให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการสรุปเพื่อหาจุดเด่น จุดด้อยต่อไป

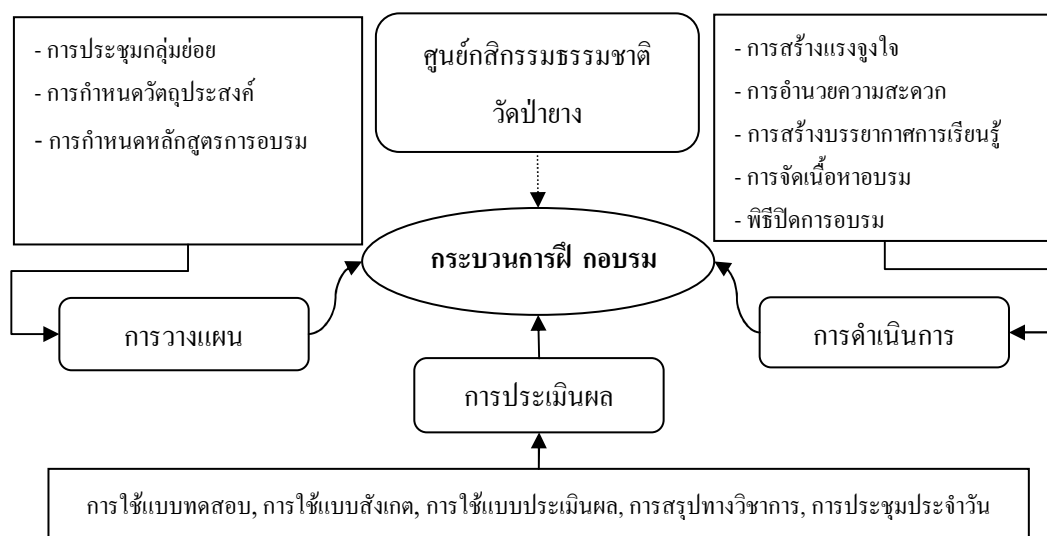
4) การสรุปทางวิชาการโดยผู้เข้าอบรม

นางเรณู จุลแก้ว (สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2554) คณะกรรมศูนย์ฯ แผนกฝึกอบรม กล่าวว่า การสรุปทางวิชาการ โดยผู้เข้าอบรม เป็นวิธีการประเมินผลการฝึกอบรมอีกวิธีหนึ่ง เป็นการให้โอกาสผู้เข้าอบรมได้มีโอกาสแยกแยะทางวิชาการที่ได้รับฟัง และฝึกปฏิบัติในแต่ละวัน โดยร่วมกันพิจารณาสรุปเนื้อหาสาระที่ได้รับฟัง ตลอดจนแสดงทัศนะต่อสิ่งที่ได้รับฟัง และฝึกปฏิบัติ โดยมีประเด็นที่กลุ่มพิจารณาร่วมกัน คือ เห็นอะไร คิดอย่างไร และจะนำไปใช้ได้อย่างไร กระทำ 2 วันต่อ 1 ครั้ง โดยกลุ่มประจำวัน จากนั้น นำเสนอผลในที่ประชุมจะทำให้สะท้อนภาพถึงความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติที่มีต่อเนื้อหาสาระในวิชาต่างๆ เป็นวิธีการประเมินผลโดยผู้เข้าอบรม

5) การประชุม ประจำ วัน

เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแต่ละวัน ทีมวิทยากรจะมีการสรุปบททวน และประเมินสถานการณ์ร่วมกัน มองหาจุดเด่น จุดอ่อนของเนื้อหาวิชา เทคนิควิธีการ ความสนใจของผู้เข้าอบรม พฤติกรรมของผู้เข้าอบรม ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ ทักษะคิด ในวิชาต่างๆ ที่เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ วิทยากร และการดำเนินการฝึกอบรม ประเด็นที่ใช้ในการประชุมประจำวันของคณะวิทยากร คือ ประเมินสถานการณ์โดยทั่วไป ประเมินวิทยากร ประเมินผู้เข้าอบรม ประเมินการดำเนินการฝึกอบรม การวางแผนในวันต่อไป และเรื่องอื่น ๆ

ผลการศึกษากระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง สามารถสรุปได้ว่า เป็นการฝึกอบรมอย่างมีขั้นตอนและกระบวนการที่มีแบบแผน ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการฝึกอบรมฯ ประกอบไปด้วย การวางแผนการฝึกอบรม การดำเนินการฝึกอบรม และการประเมินผลการฝึกอบรม โดยในแต่ละขั้นตอนจะมีรายละเอียดที่เป็นแนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความสะดวก และเพื่อความเป็นระเบียบในการทำงาน อีกทั้งส่งผลดีต่อผู้เข้ารับการอบรม โดยที่ผู้เข้าอบรมสามารถศึกษาเรียนรู้ไปตามแนวทางของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ และในกระบวนการฝึกอบรม มีการใช้หลักการในเชิงวิชาการ และหลักการทางจิตวิทยาเข้ามาประกอบในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และความน่าเชื่อถือในหลักสูตรการฝึกอบรม ซึ่งผลการศึกษากระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง ผู้วิจัยได้สรุปไว้ดังแสดงในภาพประกอบ 7 ดังนี้

ภาพประกอบ 7 กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

4.2.3 การประยู กต์ พระวินัยบัญญัติที่ เกี' ยวข้องกับสิ่งแวดล้ อมของ พระสงฆ์ วัดป่ายาง ชี' งใช้ ในกระบวนการฝึ กอบรมด้ านการจัดล้ อมแวด

ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของเนื้อหาในประเด็นการนำหลักพระวินัยมา ประยู กต์ใช้ในกระบวนการฝึ กอบรมของพระสงฆ์วัดป่ายาง ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามหลัก ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2550) ที่ได้แบ่งหลักการ จัดการสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการ บำบัดฟื้นฟู โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การประยู กต์ หลักพระวินัยบัญญัติเพื่' อใช้ ในกรฝึ กอบรม (ด้ านการใช้ ประโยชน์)

พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและ บริโภคปัจจัย 4 มาใช้ในกระบวนการฝึ กอบรม ซึ่งเนื้อหาของพระวินัยบัญญัติในประเด็นนี้ แสดง ให้เห็นถึงพุทธเจตนาของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงมีเจตนาให้พระภิกษุสงฆ์ในพระธรรมวินัย มีความเอื้อเฟื้อต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยให้ภิกษุสงฆ์ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิด ประโยชน์สูงสุด เช่น การอนุญาตให้ใช้ไตรจีวรและผ้าอื่นๆ เทาที่จำเป็น และการอนุญาตให้สร้าง เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ไม่ให้เกินจากที่วินัยกำหนดเขตเอาไว้ เป็นต้น พุทธเจตนาแห่งองค์พระบรม ศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงบัญญัติไว้เป็นสิกขาบทอันเป็นแนวทางการปฏิบัติของสาวกสงฆ์ พระสงฆ์วัดป่ายาง จึงได้นำหลักแนวคิดตามวินัยบัญญัติประเด็นนี้มาประยู กต์ใช้ในกระบวนการ ฝึ กอบรม ดังนี้

(1) การสร้างที่พักเพื่ออำนวยความสะดวกในการฝึ กอบรม

สถานที่พักอาศัย เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการฝึ กอบรม ซึ่ง เป็นการอำนวยความสะดวกในการเข้าฝึ กอบรมให้แก่ผู้เข้าอบรม ในประเด็นการสร้างสถานที่พัก อาศัย พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้คำนึงถึงหลักพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระบรมพุทธานุญาตให้ สร้างกุฏิเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง โดยพระอธิการสุวรรณ คุเวสโก (สัมภษณ, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “ที่พักของผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้ชาย จะสร้างที่พักตามแบบการสร้างกุฏิหลังเดียว โดย จะสร้างตามขนาดที่วินัยบัญญัติแห่งสังฆาทิเสสกัณฑ์ สิกขาบทที่ 6” ดังนั้น ในบริเวณวัดป่ายาง ลักษณะของกุฏิสำหรับเป็นที่พักของพระสงฆ์ และที่พักอาศัยสำหรับผู้เข้าฝึ กอบรมที่เป็นผู้ชาย จะสร้างแบบกุฏิหลังเดียว โดยยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร และสร้างตามขนาดที่พระวินัย

กำหนดในลักษณะที่ 6 แห่งสัญญาพิเศษกัญชา โดยมีกำหนดให้สร้างโดยความยาวไม่เกิน 12 คืบ พระสุคต และความกว้างไม่เกิน 7 คืบพระสุคต

(2) การประยุกต์พระวินัยบัญญัติเพื่อเป็นองค์ความรู้ประกอบในฐาน ฝึกอบรม

พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำความรู้จากหลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 มาเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้เข้าอบรม โดยได้ยกหลักพระวินัยเป็นหัวข้อในการบรรยายภาคพิเศษ เพื่อเพิ่มความรู้และต้องการแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของพระพุทธศาสนาที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการบรรยายหลักพระวินัยหลังจากการทำวัตรสวดมนต์ในภาคค่ำของการฝึกอบรม โดยได้นำเอาองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติในฐานฝึกอบรมมาประกอบในการบรรยาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างพระวินัยกับฐานฝึกอบรมกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านการใช้ประโยชน์พระสงฆ์ได้นำความรู้จาก 3 ฐานฝึกอบรม คือ

2.1 ฐานคนมีไฟ การฝึกอบรมของฐานนี้ จะให้ความรู้และนำสู่การปฏิบัติในการทำน้ำมันดีเซลชีวภาพ (Biodiesel) โดยการนำเอาน้ำมันพืชที่ผ่านการใช้งานกลับมาเข้าสู่กระบวนการผลิตให้เป็นน้ำมันดีเซลชีวภาพ

2.2 ฐานคนเอาถ่าน การฝึกอบรมของฐานนี้ จะให้ความรู้และนำสู่การปฏิบัติในการนำเอาส่วนต่างๆ ของต้นไม้ที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ในส่วนอื่นๆ มาเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเป็นถ่านเชื้อเพลิง และผลผลิตที่ได้ตามมาจากการเผาถ่าน คือ น้ำส้มควันไม้ที่เป็นประโยชน์สามารถนำมาใช้ในภาคการเกษตร

2.3 ฐานคนรักสุขภาพ เป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่จะนำมาใช้ในการรักษาโรค บำรุงร่างกาย และใช้ในภาคการเกษตรทดแทนการใช้สารเคมี

หากพิจารณาองค์ความรู้ในฐานคนมีไฟและคนเอาถ่าน จะเน้นถึงเรื่องของการนำทรัพยากรที่ถูกใช้แล้ว หรือเหลือใช้มาเป็นวัตถุดิบเพื่อแปรรูปมาเป็นพลังงานทดแทน ส่วนฐานคนรักสุขภาพ จะเน้นถึงเรื่องของการนำสมุนไพรที่เป็นวัตถุดิบอันเป็นต้นทุนทางธรรมชาติ มาใช้ในกระบวนการรักษาสุขภาพ และใช้ในภาคการเกษตรเพื่อทดแทนการใช้สารเคมี ซึ่งจะเป็นเหตุส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การใช้วิธีนี้ถือว่าเป็นเทคโนโลยีชีวภาพที่ส่งผลดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติใน 3 ฐานฝึกอบรม จะเห็นได้ว่าเป็นการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม คือ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ โดยพิจารณา

อย่างรอบคอบถึงผลได้และผลเสีย ความขาดแคลน ความหายากในอนาคต และคำนึงถึงหลักเศรษฐกิจศาสตร์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ (ภาคผนวก)

การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ และหลักการแห่งพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 เป็นหลักเกณฑ์ที่มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกัน การบรรยายในภาคพิเศษของการฝึกอบรม พระสงฆ์วัดป่ายางจะอธิบายถึงประเด็นความสอดคล้องของเนื้อหาทั้ง 2 หลักการ โดยพระชัน อาทโร (สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2553) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งอย่างน่าสนใจว่า “...ฐานคนมีไฟ ฐานคนเอาถ่าน ฐานคนรักสุขภาพ จะเป็นฐานพัฒนาการกระทำให้รู้จักกับใช้ทรัพยากรเป็น คือ ประโยชน์สูง ประหยัดสุด หมายถึง มีผลประโยชน์มาก แต่มีการลงทุนน้อย...” และพระอธิการสุวรรณ คเวสโก กล่าวว่า (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553) “...การใช้ทรัพยากรสำคัญมาก ใช้มากก็สูญเสียมาก ใช้น้อยก็สูญเสียน้อย คู่ตัวอย่างพระสงฆ์ก็แล้วกัน ชุดกิน ชุดนอน ชุดเที่ยว ชุดเดียวกัน พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัย พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ใช้แค่ไตรจีวรด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงไม่มีจีวรเก็บเยอะๆ เหมือนกับเสื้อผ้าของโยมที่มีหลายตัว...” และพระสงฆ์ได้อธิบายเพิ่มเติมในส่วนของการใช้ทรัพยากร โดยอธิบายให้เห็นถึงความยั่งยืนของทรัพยากรที่จะดำรงอยู่ได้ หากมองเห็นถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติ และตามเจตนาของพระพุทธเจ้า แต่ถ้าหากมนุษย์ยังคงอยู่ในอำนาจวัตถุนิยม และความฟุ้งเฟ้อในการใช้ทรัพยากรเพื่อดำรงชีวิตที่เกินความจำเป็นแล้ว ความยั่งยืนของทรัพยากรทางธรรมชาติที่จะถูกนำมาใช้ในอนาคตก็น้อยลงไปตามเหตุและปัจจัยแห่งสังขาร

ดังนั้น การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ได้นำหลักพระวินัยมาอบรม สั่งสอน และพัฒนาศักยภาพทางความคิดสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ด้วยวิธีการบรรยายที่เชื่อมโยงความสอดคล้องระหว่างหลักพระวินัยกับฐานการเรียนรู้

2) การประยุกต์ หลักพระวินัยบัญญัติเพื่อใช้ในกรณีปอขบธรรม (ด้านการศึกษา)

พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการรักษาดิน พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาแหล่งน้ำ และพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ซึ่งพระวินัยบัญญัติส่วนนี้ จะมีเนื้อหากล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุขุดดิน การที่พระพุทธเจ้ามีพุทธเจตนาให้รักษาแหล่งน้ำ

ให้สะอาด และวิธีการป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย เพราะพระองค์ทรงไม่มีความยินดีที่จะให้ พระภิกษุสงฆ์ทำลายระบบนิเวศอันเป็นสาธารณประโยชน์โดยรวม เช่น ลิกขาบทในเสขยวัตร ปกฉณกะ ลิกขาบทที่ 1-3 ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ บ้วนน้ำลายลงในน้ำ เป็นต้น พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์ใช้พระวินัยบัญญัติในประเด็นเหล่านี้ เพื่อต้องการสื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจถึงพุทธเจตนาของพระพุทธเจ้า และต้องการให้นำหลักการเหล่านี้เป็นแบบปฏิบัติเพื่อการรักษาดินและน้ำอันเป็นบ่อเกิดของพืชพรรณธัญญาหารนานาชนิด จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ดังนี้

(1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ภายในวัด

บรรยากาศการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการฝึกอบรม โดยหมายถึง วิทยาการ ลักษณะทางกายภาพ ระเบียบปฏิบัติ เป็นต้น ดังนั้น พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติมาเป็นแนวทางในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในลักษณะทางกายภาพ โดยคำนึงถึงหลักพระวินัยในปาจิตตยกัณฑ์ กุศคามวรรค ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการห้ามไม่ให้ภิกษุทำลายพืชพรรณต่างๆ จึงได้ปรับวัดป่ายางให้เป็นสถานที่ตามความเหมาะสมของคำว่า “อาราม” ซึ่งแปลว่า สถานที่อันน่านรมย์

ในวัดป่ายางจึงมีบรรยากาศที่ร่มเย็นและเอื้อต่อการเรียนรู้ในด้านสิ่งแวดล้อม โดยห้ามไม่ให้มีการตัดต้นไม้ภายในวัด แต่ให้ปลูกเพิ่มให้มากขึ้น ตามคำกล่าวของพระอชิการสุวรรณ คเวสโก (สัมภษณ, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “วัดต้องร่มรื่น ร่มเย็น เป็นอาราม หากวัดร้อนใครจะเข้ามา และวัดป่ายางต้องร่มรื่นให้เหมาะกับการเป็นสถานที่ฝึกอบรม โดยยึดหลักพระวินัยบัญญัติในกุศคามวรรค พระองค์ตรัสห้ามไม่ให้ทำลายต้นไม้ให้เสียหาย เพราะต้นไม้คือ มิตรแท้ที่ให้อากาศบริสุทธิ์ เป็นแหล่งกำเนิดน้ำ และให้ความร่มเย็น เป็นสุขแก่มนุษย์และสัตว์ทั้งปวง”

(2) การประยุกต์พระวินัยบัญญัติเพื่อเป็นองค์ความรู้ประกอบในฐานฝึกอบรม

พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาดิน และพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาแหล่งน้ำ มาเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้เข้าอบรม โดยได้ยกหลักพระวินัยเป็นหัวข้อในการบรรยายภาคพิเศษ เพื่อเพิ่มความรู้และต้องการแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของพระพุทธศาสนาที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการบรรยายหลักพระวินัยหลังจากการทำวัตรสวดมนต์ในภาคค่ำของการฝึกอบรม โดยได้นำเอาองค์ความรู้และหลักปฏิบัติในฐานฝึกอบรมมาเป็นสื่อประกอบการบรรยาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้อง

ระหว่างพระวินัยกับฐานฝึกอบรมกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านการใช้ประโยชน์ พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำความรู้จาก 3 ฐานฝึกอบรม ประกอบด้วย

2.1 ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ เนื้อหาและการปฏิบัติในฐานนี้จะเน้นการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมี ซึ่งแนวทางการทำเกษตรชีวภาพนี้จะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง

2.2 ฐานคนรักแม่ธรณี เนื้อหาและการปฏิบัติในฐานนี้จะเน้นเกี่ยวกับการรักษาดิน ซึ่งจะดำเนินการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพ

2.3 ฐานน้ำหมักชีวภาพ เนื้อหาในฐานนี้จะเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำหมักในภาคการเกษตร เช่น การบำรุงพืช บำรุงดิน ป้องกันศัตรูพืช เป็นต้นซึ่งเป็นทางออกทางหนึ่งที่สามารถลดต้นทุนและช่วยรักษาสภาพแวดล้อมให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ

องค์ความรู้ในฐานนี้ ในกระบวนการฝึกอบรมจะมีการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยเนื้อหาของฐานฝึกอบรมเหล่านี้จะเน้นถึงการทำเกษตรชีวภาพเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำให้มีประสิทธิภาพในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยประโยคหนึ่งที่มีการกล่าวในการฝึกอบรมว่า “ให้ธรรมชาติจัดการธรรมชาติกันเอง” หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต้องให้ธรรมชาติเป็นผู้เปลี่ยนแปลงและจัดการระบบในตัวของมันเอง หรือหากมนุษย์มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงก็ควรใช้วิธีแบบธรรมชาติในการจัดการสิ่งแวดล้อม จากเนื้อหาและองค์ความรู้ของฐานฝึกอบรม 3 ฐานในเบื้องต้น แสดงให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรโดยมีการรักษา และปรับปรุงด้วยวิธีการทางธรรมชาติ เพื่อให้มีทรัพยากรดินและน้ำที่สมบูรณ์ไว้ใช้ได้ตลอด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการสงวนรักษา ซึ่งคำว่า การสงวนรักษานั้นหมายถึง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น มีน้อย และหายากด้วยความระมัดระวังมิให้สูญไปพร้อมๆ กับการรักษา และการหาวิธีการปรับปรุงเพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างเพียงพอ (ภาคผนวก)

หลักการสงวนรักษา และหลักพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาดินและแหล่งน้ำ เป็นหลักเกณฑ์ที่มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกัน การบรรยายในภาคพิเศษของการฝึกอบรม พระสงฆ์วัดป่ายางได้มีการอธิบายถึงประเด็นความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาทั้ง 2 หลักการ โดยพระชัน อาทโร (สัมภรณ์, 8 กรกฎาคม 2553) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งอย่างน่าสนใจว่า “...ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ ฐานคนเอาถ่าน ฐานน้ำหมักฯ มีการเรียนรู้เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงวิถีธรรมชาติ หากดินไม่ดี พืชจะโตแบบหวังผลได้ได้อย่างไร หากน้ำเสียจะทำการเกษตรให้ดีได้อย่างไร และหากภาคการเกษตรใช้สารพิษมาก ผู้บริโภคก็ตายเร็ว หรือสุขภาพแย่ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จิตใจคน

ก็เสื่อมทราม เพราะมุ่งผลกำไร ไม่ได้มุ่งเห็นธรรม พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในปาจิตติยกัมมัทธกขาบทที่10โดยให้ภิกษุสงฆ์อนุรักษดิน ไม้ให้ทำลายด้วยการขุด เพราะดินมีชีวิต มีประโยชน์ แต่ที่กล่าวถึงนี้ ไม้ให้ขุดดิน ไม้ให้โยมขุดดิน แต่ต้องการบอกว่า ต้องทำให้ดินมีชีวิตเพื่อพืชพรรณ ธัญญาหารจะได้มีชีวิตด้วย จึงเอาหลักวินัยมาเปรียบเทียบให้ฟังว่า แม้สมัยพุทธกาล การใช้สารเคมี ไม่มี แต่ทำไมพระพุทธเจ้าจึงให้อนุรักษดิน รักษา น้ำ ประเด็นนี้เหล่านี้เป็นเรื่องที่น่าคิดนะ...”

พระอธิการสุวรรณ คเวสโก (สัมภานันท์, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “...ดิน น้ำ เป็นสิ่งสำคัญในการทำเกษตร ดินไม่ดี น้ำไม่ดี จะมีผลดีต่อเกษตรกรรมอย่างไร ลองคิดดูให้ดี เอาต้นไม้ไปปลูกในที่ดินไม่ดีจะเติบโตหรือเปล่า ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ ฐานคนรักแม่ธรณี จึงต้องเน้นอบรมเรื่องของดิน น้ำ จะยกพระวินัยอุปมาให้ฟังนะ พระพุทธเจ้าตรัสสอนในมุตสาทาพรรค และเสขียวัตถ์ในพระวินัยบัญญัติ โดยให้ภิกษุดูแลดิน ไม้ให้ขุดดิน เพราะกลัวว่าสิ่งมีชีวิตในดินจะเสียหาย และเป็นการทำลายระบบทางธรรมชาติ แต่ปัจจุบันทำอย่างนั้นไม่ได้หรอก ญาติโยมต้องทำเกษตรต้องขุดดิน แต่ที่พูดให้ฟัง ต้องการจะสื่อให้เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าให้เราชาวพุทธ ช่วยกันอนุรักษดินและน้ำ ถ้าไม่ทำแบบนี้จะเกิดอะไรขึ้น หวังว่าทุกคนคงจะเข้าใจดินนะ...” และพระสงฆ์ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการอนุรักษดินและน้ำที่ส่งผลต่อภาคการเกษตร และต้องการให้ผู้เข้าอบรมนำแนวปฏิบัติไปใช้ในชีวิตจริง คือ ช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อม ทรัพยากรทางธรรมชาติไม่ให้เกิดความเสียหายไปมากกว่าที่กำลังเผชิญกัน หากมนุษย์ทำได้อย่างนี้ ไม่มีอกุศลจิตอันใดแก่ความเห็นแก่ตัวเข้าครอบงำจิตใจ สิ่งแวดล้อมโดยรวมก็จะมีผลดีขึ้นอย่างเห็นผลได้ชัดเจน

ดังนั้น การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวกับการรักษาดิน และแหล่งน้ำของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ได้นำหลักพระวินัยมาอบรม สั่งสอน และพัฒนาศักยภาพทางความคิดสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ด้วยวิธีการบรรยายที่เชื่อมโยงความสอดคล้องระหว่างหลักพระวินัยกับฐานการเรียนรู้

3) การประยุกต์ หลักพระวินัยบัญญัติเพื่อใช้ ในกรณีปอชิต (ด้าน การ บำบัดฟื้นฟู)

พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้ประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันมลภาวะ ในที่อยู่อาศัย และพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับชุมชนเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเนื้อหาของพระวินัยบัญญัติในประเด็นนี้ จะแสดงให้เห็นถึงการบำบัดกลิ่น และ บำบัดสิ่งสกปรกที่เกิดจากพฤติกรรมของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ

ลักษณะเกี่ยวกับการใช้ห้องสุขา วิธีการทำความสะอาดกุฏิ และการไม่ทิ้งเศษอาหารในละแวกชุมชน เป็นต้น พระสงฆ์วัดป่ายาง จึงได้นำมาเป็นองค์ความรู้ในการอธิบายให้ผู้เข้าอบรมได้เห็นถึงพุทธเจตนาของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสอนให้ภิกษุได้รักษาความสะอาด เพื่อเป็นหลักในการในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม โดยได้ประยุกต์พระวินัยเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม โดยนำมาเป็นองค์ความรู้ประกอบการบรรยายในภาคค่ำ หลังจากการทำวัตรสวดมนต์ฝึกสมาธิภาวนาเรียบร้อยแล้ว จากนั้น มีการบรรยายถึงหลักพระวินัยควบคู่ไปกับฐานฝึกอบรม 2 ฐาน ประกอบด้วย

(1) ฐานคนมีน้ำยา เป็นฐานการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ โดยจัดตั้งเป็นฐานการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ คือ ฐานคนมีน้ำยา เป็นฐานการเรียนรู้ด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำมาทำเป็นน้ำยาเอนกประสงค์ที่สามารถนำไปใช้ได้หลายๆ ด้าน เช่น การทำความสะอาดห้องสุขา ห้องครัว อาคารและสถานที่ต่างๆ เป็นต้น เป็นการลดต้นทุนการซื้อน้ำยาทำความสะอาดมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกทางหนึ่ง โดยพระชิน อาทโร (สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2553) กล่าวไว้ตอนหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับฐานคนมีน้ำยา ว่า “...ในพุทธบัญญัติก็มีวินัยเกี่ยวข้องกับวัจจุกฎีวัตร คือ การรักษาห้องส้วม ที่พระพุทธเจ้าต้องการให้อารามเป็นที่น่ารื่นรมย์ ปราศจากกลิ่นเหม็นรบกวน เพราะจะส่งผลเสียต่อการปฏิบัติของพระสงฆ์ ที่ได้ยกพระวินัยประเด็นนี้เพื่อจะต้องการให้เล็งเห็นถึงฐานคนมีน้ำยา ทุกบ้านมีห้องน้ำ ห้องน้ำอาจส่งกลิ่นเหม็น ปกติอาจจะใช้น้ำยาจากการซื้อขายตามท้องตลาดทั่วไป แต่เพื่อลดต้นทุนการใช้จ่ายในครัวเรือน จึงอยากให้ทุกคนได้ฝึกทำน้ำยาเอนกประสงค์ด้วยตนเองได้...” และพระอธิการสุวรรณ คเวสโก (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวไว้ตอนหนึ่งที่น่าสนใจว่า “...พระวินัยบัญญัติเรื่องวัจจุกฎี เป็นเรื่องที่สำคัญต่อความสะอาดของวัด พระพุทธเจ้าทรงมีประสงค์ให้วัดสะอาด ไม่สกปรก เป็นอารามที่แท้จริง ไม่มีกลิ่นเหม็นรบกวน เพราะในสมัยพระพุทธองค์นั้น พระสงฆ์ถ้ำอุจจาระ ปัสสาวะไม่เป็นที่ เป็นทางพระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้สร้างส้วม และวิธีการใช้ส้วม ที่เรียกว่า วัจจุกฎีนั่นเอง อีกประการหนึ่ง ‘หากจิตใจไม่สะอาด แล้วพื้นที่จะสะอาดได้อย่างไร’ ประโยคนี้จำกันไว้ให้ดี เพราะสถานที่อยู่อาศัยต้องสะอาด...” นอกจากนี้ พระสงฆ์วัดป่ายางได้อธิบายเพิ่มเติมถึงหลักวัจจุกฎีวัตร และเสนาสนะวัตร โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของบริเวณที่พักอาศัย

(2) ฐานคนมีไฟ แต่ในประเด็นนี้จะเป็นการเรียนรู้ด้านการใช้เศษขยะอินทรีย์มาเป็นวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างพลังงานทดแทน โดยการนำมาเป็นอุปกรณ์ในการทำแก๊สชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งเป็นการลดต้นทุนในการซื้อแก๊สมาเพื่อประกอบอาหารในแต่ละวันได้อีกทางหนึ่ง พระอธิการสุวรรณ คเวสโก (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “...ได้นำเอา

หลักการแห่งพระวินัย จากเสขยิกัณฑ์ สุรสุวรรค ที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงการห้ามไม่ให้พระสงฆ์เทน้ำล้างบาตรในละแวกชุมชน ซึ่งทำให้เห็นว่าจะเกิดความสกปรก เหม็นเน่า จึงนำหลักการนี้มาผนวกกับองค์ความรู้ด้านการสร้างพลังงานทดแทน จึงได้ให้ท่านชิน (พระชิน อาทโร) ได้คิดค้นระบบการผลิตแก๊สชีวภาพสำหรับใช้ในครัวเรือน โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้โดยทั่วไป และใช้เศษอาหารที่เหลือจากการรับประทานในแต่ละวันมาเป็นส่วนประกอบในการผลิตแก๊สชีวภาพ ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถบำบัดกลิ่นเหม็นภายในวัดที่เกิดจากเศษอาหาร ให้กลายเป็นพลังงานทดแทนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งลดค่าใช้จ่ายในวัดอีกด้วย ที่ยกประเด็นนี้มากล่าวให้ฟัง เพื่อจะบอกว่า บ้านเรือนของทุกคนมีเศษอาหารกันทุกบ้าน แล้วจะทิ้งกันเปล่าประโยชน์ให้เกิดกลิ่นเหม็นเปล่าๆ ทำไม่กันให้ทุกคนตั้งใจฝึกอบรม และเอาไปปฏิบัติให้เป็นจริงเป็นจังกันที่บ้าน อย่าเรียนแล้วทิ้งไว้ที่นั่นมันไม่เกิดประโยชน์ ลองช่วยกันพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสกันบ้าง แล้วเชื่ออาตมาเถอะ ทำแบบนี้ดี ประหยัด ลดค่าใช้จ่าย ลดกลิ่นเหม็นได้แน่นอน...”

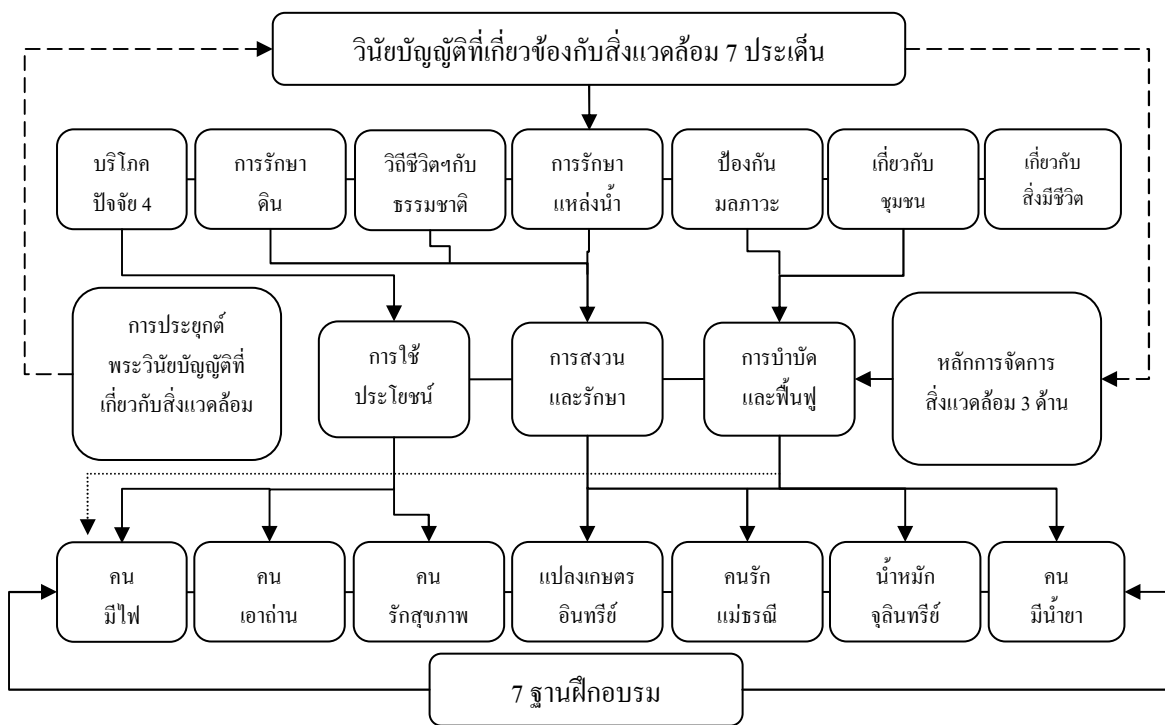
องค์ความรู้ของ 2 ฐานฝึกอบรมนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยจะเห็นว่า ฐานคนมีน้ำยาจะอบรมเกี่ยวกับการทำน้ำยาเพื่อทำความสะอาดและบำบัดกลิ่น ส่วนฐานคนมีไฟ ในฐานนี้จะอบรมเกี่ยวกับการทำแก๊สชีวภาพ โดยหลักการหมักหมมของขยะอินทรีย์ที่เหลือจากการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือน ซึ่งหากทิ้งไว้โดยเปล่าประโยชน์ก็จะเกิดกลิ่นเหม็น จึงมีการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเพื่อบำบัดกลิ่นที่เกิดจากห้องครัว ห้องสุขา และขยะอินทรีย์ที่เหลือจากครัวเรือนในประจำวัน ซึ่งหลักการนี้มีความสอดคล้องกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ในด้านการบำบัดฟื้นฟู อันหมายถึง การดำเนินการเพื่อซ่อมแซม และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือทดแทนความเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (ภาคผนวก)

หลักการบำบัดฟื้นฟู และพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันมลภาวะในที่อยู่อาศัย หลักพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับชุมชน มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกัน ในการบรรยายภาคพิเศษของพระสงฆ์วัดป่าที่มีการบรรยายในกระบวนการฝึกอบรม โดยจะบรรยายหลังจากทำวัตรสวดมนต์ในภาคค่ำ โดยมีการอธิบายถึงความสอดคล้องของหลักการทั้ง 2 ฝ่าย คือ หลักพระวินัยกับฐานฝึกอบรม

นอกจากนี้ ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต โดยในประเด็นนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงข่มกรก คือ ที่กรองน้ำ ซึ่งในพระวินัยมีบทบัญญัติให้พระภิกษุในสมัยพุทธกาลกรองน้ำก่อนที่จะนำมาดื่ม เพราะป้องกันการเจ็บป่วยของสิ่งมีชีวิต พระสงฆ์วัดป่ายาง จึงได้นำหลักพระวินัยส่วนนี้มาเป็นแนวคิดในการฟื้นฟูบ่อน้ำร้างภายในวัด

ที่คนในชุมชนไม่ได้ใช้งานให้กลับมาเป็นบ่อน้ำที่มีประโยชน์ และคนในชุมชนสามารถใช้งานร่วมกันได้อีก โดยได้หาแนวทางเพื่อพัฒนาและได้สร้างเป็นโรงผลิตน้ำดื่มของวัดป่ายาง ซึ่งใช้ชื่อผลิตภัณฑ์ว่า “น้ำดื่ม ตรา บ้านเรา” เพราะพระสงฆ์วัดป่ายางให้ความเห็นว่า เป็นการผลิตเองและใช้กันเองของคนในชุมชน นอกจากนี้ ยังสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

การที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม โดยมีการเชื่อมโยงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าที่มีความสอดคล้องกับฐานฝึกอบรม ซึ่งเป็นหลักการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยเฉพาะในมิติของการทำกิจกรรมธรรมชาติ โดยผลการวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปดังแสดงในภาพประกอบ 8 ดังนี้

ภาพประกอบ 8 การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม 3 ด้าน

ในกระบวนการฝึกอบรมของวัดป่ายาง พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักพระวินัยบัญญัติมาใช้ประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มองค์ความรู้เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว นอกจากนี้ พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำหลักศาสนธรรมซึ่งเป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนาในประเด็นอื่นๆ มาใช้เป็นแนวทางในกระบวนการฝึกอบรม

อีกด้วย โดยจะได้กล่าวถึงการประยุกต์หลักศาสนธรรม ซึ่งพระสงฆ์วัดป่ายางได้นำมาประยุกต์ใช้ในลำดับต่อไป

4.2.4 การประยุกต์ หลักศาสนธรรม ของพระสงฆ์ วัดป่ายาง ใช้ ในกระบวนการฝึก กอปรมดี านการจัดการสิ่งแวดล้ อม

ศาสนธรรม เป็นหลักคำสอนอันเป็นผลงานของพระศาสดา และของพระสาวก โดยที่หลักศาสนธรรมจะถูกท่องจำ หรือจดจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า “คัมภีร์ทางศาสนา” เป็นวรรณกรรมที่สืบทอดกันมา เป็นเวลาหลายพันปี ส่วนคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พระไตรปิฎก” เป็นการจารึกพระพุทธรวณะที่ว่าด้วยสังขธรรม เช่น คำสอนเรื่องอริยสัจ ไตรลักษณ์ ปฏิจسامุขบาท เป็นต้น (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2534)

ดังนั้น พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำหลักศาสนธรรมมาประยุกต์เป็นแนวทางเพื่อพัฒนาจิตใจผ่านกระบวนการฝึกกอปรม โดยผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็น ดังนี้

1) **อปริหานิยะธรรม** คือ ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 ประการ ประกอบด้วย

- (1) หมั่นประชุมพร้อมกันเนื่องนิตย์
- (2) เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม
- (3) เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่

จะต้องทำ

(4) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ตามที่พระองค์บัญญัติไว้

(5) ภิกษุเหล่าใดเป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุนั้น เชื้อฟังถ้อยคำของท่าน ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น

(6) ยินดีในเสนาสนะป่า

(7) ตั้งใจอยู่ว่าเพื่อภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ที่ยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มาที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักธรรมข้อที่ 1 2 3 และ 4 มาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนของการวางแผนการฝึกกอปรม ซึ่งในการวางแผนจะต้องมีการประชุมกลุ่มคณะกรรมการ วิทยากรทุกคนของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง เพื่อรับทราบการทำงานที่กำลังจะเกิดขึ้นจากการติดต่อประสานงานขององค์กรภายนอก เพื่อขอเข้ารับการฝึกกอปรม ในวาระการประชุมจะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการหรือวิทยากรแต่ละคนอย่างชัดเจน เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบและ

ร่วมกันทำงานอย่างเต็มความสามารถ ดังนั้น การทำงานที่มงานในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง จึงทำให้โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดในการทำงานมีน้อย

นอกจากนี้ ได้นำหลักการบริหารนิยธรรมไปใช้กับผู้เข้าอบรม โดยใช้ในช่วงระหว่างการฝึกอบรม คือ เป็นกิจกรรมหนึ่งในช่วงของการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกอบรม เมื่อสมาชิกทั้งหมดที่เข้าฝึกอบรมมีความพร้อม กำนัน (เป็นบทบาทสมมติในการฝึกอบรม โดยจะเป็นประธานของแต่ละรุ่นที่อบรม) จะให้รหัสสัญญาณ โดยการนับถอยหลัง 3 2 1 จากนั้น ให้สมาชิกทุกคนปรบมือเป็นจังหวะ 3-3-7 คือ 3 ครั้ง (เว้นจังหวะ) 3 ครั้ง (เว้นจังหวะ) 7 ครั้ง (เว้นจังหวะ) ทำ 2 ครั้ง แล้วให้กำมือยกขึ้นเหนือศีรษะ จากนั้น กล่าวพร้อมๆ กัน ว่า “พวกเราพร้อม”, “เยี่ยมจริงๆ” หรือ “ขอบคุณ” แล้วแต่โอกาสในระหว่างการฝึกอบรม เพื่อต้องการให้แสดงถึงความพร้อมของแต่ละขั้นตอน หากมีความพร้อม กิจกรรมต่างๆ ก็ดำเนินไปได้ หากไม่มีความพร้อมกิจกรรมต่างๆ ก็ต้องหยุดชะงัก

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมในทุกๆ ด้าน หากบุคคลทุกคนได้นำการบริหารนิยธรรมมาใช้ในระดับองค์กรจะก่อให้เกิดความเจริญ คือ เกิดความพร้อมเพรียงในการทำงานและความร่วมมือกัน อันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ

2) หลักการเทศนาเป็นหลักการเผยแผ่พระสัจธรรม 4 ประการ ประกอบด้วย

(1) สันตัสสนา เป็นการชี้แจงให้ชัดเจน เป็นขั้นตอนของการแจกแจงเรื่องที่สอน แสดงเหตุ และผลให้ชัดเจน ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

(2) สมาทปนา เป็นการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ฟังอยากปฏิบัติตาม เป็นการบรรยายชี้ให้ผู้ฟังเห็นคุณค่า และความสำคัญของเรื่องที่สอน จนเกิดความอยากที่จะฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ

(3) สมุตเตชนา เป็นการเข้าใจให้อาจหาญ แก่กล้า เป็นเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจที่จะเรียนรู้ กระทำให้สำเร็จ สู้งาน ไม่ย่อท้ออดทน ไม่กลัวลำบาก

(4) สัมปหังสนา เป็นการปลุกใจให้ผู้เรียนสดชื่นร่าเริง เป็นเทคนิคในการทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นบานโดยชี้ให้เห็นผลดี หรือประโยชน์ที่จะได้รับ และแนวทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จขั้นที่สูงขึ้นไป

พระสงฆ์วัดป่ายางหลักเทศนา 2 ประการแรกมาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนของการดำเนินการฝึกอบรม ในช่วงของการสร้างแรงจูงใจ คือ การปฐมนิเทศก่อนการฝึกอบรม โดยได้ใช้หลัก 2 ประการ คือ หลักสันตัสสนา และสมาทปนา โดยที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักการนี้มาใช้

ในขั้นตอนการปฐมนิเทศ ด้วยการกล่าวถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การทำการเกษตรด้วยการพึ่งพา สารเคมี หรือกล่าวในประเด็นที่ตรงกับปัญหาของผู้เข้าอบรมในแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้มาตาม โครงการพักชำระหนี้ของ ธกส. ก็จะกล่าวถึงสาเหตุของเกษตรกรที่เป็นหนี้สินในลักษณะต่างๆ แล้วจึง โน้มประเด็นเข้ามาสู่การเป็นหนี้ของเกษตรกรที่ทำการเกษตร โดยมีการลงทุนสูง แต่มี ผลสัมฤทธิ์ต่ำ เพื่อปลุกจิตใจผู้เข้าอบรมให้ตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิตที่กำลังเป็นหนี้สิน โดยให้มองถึงสาเหตุอย่างถ่องแท้ จากนั้น โน้มน้ำใจจิตใจด้วยการสร้างความหวังต่อการพัฒนา พฤติกรรมของตนเอง โดยอาศัยประโยชน์ที่กำลังจะได้จากกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์ฯ

ส่วนหลักสมมุติเตชนา และสัมปหังสนา พระสงฆ์วัดป่ายางจะใช้เพื่อเสริมแรงกาย และแรงใจ ในขั้นตอนช่วงระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม โดยมีการสร้างบรรยากาศการฝึกอบรม ด้วยการกระตุ้นให้มีการวิเคราะห์การเรียนรู้ ประเมินผลประจำวัน บอกเล่าสถานการณ์ประจำวัน ซึ่งเป็นการทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดความสบายใจ กล้าคิด กล้าทำ กล้าวิเคราะห์วิจารณ์ถึงผลดีผลเสีย ของการเรียนรู้ อันจะเป็นผลต่อการนำความรู้ที่ได้ฝึกอบรมไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

การใช้หลักเทศนา 4 ประการนี้ จะส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในกระบวนการ เรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพราะการกล่าวถึงปัญหาที่ตรงกับปัญหาที่กำลังเผชิญ และ โน้มน้ำว เข้าสู่หลักการแก้ปัญหา เป็นวิธีการทางจิตวิทยาที่สามารถทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความมุ่ง มานะในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

3) พลธรรม เป็นหลักธรรมที่เป็นพลังสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย

- (1) สัทธา คือ ความเชื่อ
- (2) วิริยะ คือ ความเพียร
- (3) สติ คือ ความระลึกได้
- (4) สมาธิ คือ ความตั้งใจมั่น
- (5) ปัญญา คือ ความรอบรู้

ในการนำหลักพลธรรม คือ ธรรมอันเป็นพลังสู่ความสำเร็จ พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้ในช่วงระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม ขั้นตอนการแบ่งกลุ่มสี่และ เลือกผู้นำกลุ่ม ในการคัดเลือกผู้นำกลุ่มในฐานะฝึกอบรม ผู้นำจะต้องมีภาระหน้าที่ในการตรวจสอบ คุณลักษณะของตนเองให้มีความบกพร่องในการฝึกอบรมน้อยที่สุด และผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่คอย กระตุ้นคณะของตนเองให้มีความร่วมมือในการเรียนรู้อยู่ตลอด และในภารกิจอื่นๆ ดังนั้น ก่อนที่จะมีการคัดเลือกผู้นำ พระสงฆ์จะอธิบายธรรมะอันเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่สามารถนำทีมให้ผ่าน ไปได้ด้วยดี โดยใช้หลักพละ 5 ประการ และให้เหตุผลว่า ผู้นำต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองและ

กระบวนการทำงาน มีความขยันหมั่นเพียรในการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ มีความตั้งใจในการฝึกอบรม และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น และผู้นำต้องมีทักษะการพูด ตลอดถึงมิตรไมตรีต่อทุกๆ คน เพราะก่อนที่จะมีการเลือกผู้นำกลุ่ม วิทยากรจะให้ผู้สมัครเป็นผู้นำกลุ่มแสดงวิสัยทัศน์ของตนเอง ก่อนที่จะมีการคัดเลือก ฉะนั้น หากใช้หลักพลธรรมนี้ในการเลือกผู้นำ สมาชิกทุกคนก็จะได้ผู้นำที่มีคุณธรรมและรู้จักเสียสละ

หากพิจารณาถึงกิจกรรมในกระบวนการฝึกอบรม การใช้หลักธรรมในการพิจารณาถึงแม้จะเป็นกลุ่มเล็กๆ แต่จะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมไว้ภายในใจของผู้เข้าอบรม โดยเฉพาะผู้เข้าอบรมในรุ่นเยาวชน จะทำให้การแสดงบทบาทในส่วนนี้เป็นการฝึกทักษะในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้เสียสละได้เป็นอย่างดี

4) ศีล หมายถึง หลักแห่งการประพฤติกาย วาจา จิตใจ ให้เป็นปกติในทางที่ดี ซึ่งหลักศีลในที่นี้ หมายถึง ศีล 5 ประกอบด้วย

- (1) ปาณาติปาตา เวระมะณี (มีปกติเว้นจากการเบียดเบียนสรรพสัตว์ให้ได้รับความทุกข์ และเสียชีวิต)
- (2) อทินนาทานา เวระมะณี (มีปกติเว้นจากยึดครองสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้)
- (3) กามเมสุ มิจฉาจารา เวระมะณี (มีปกติเว้นจากการประพฤติดิฉันดาม)
- (4) มุสาวาทา เวระมะณี (มีปกติเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพื่อเจ้า)
- (5) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี (มีปกติเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดของมีนเมา อันให้โทษแก่ร่างกาย)

ในขั้นตอนการชี้แจงกฎระเบียบในการฝึกอบรม นอกจากจะมีกฎระเบียบในประเด็นอื่นๆ เพื่อเป็นข้อปฏิบัติให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรม พระสงฆ์วัดป่าายังได้นำหลักศีลมาเป็นกฎระเบียบเพื่อความเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกันของทุกคน โดยใช้ศีล 5 เป็นหลักในการปฏิบัติ และหากมีการฝ่าฝืนศีลในบางประการ ก็มีการลงโทษโดยให้ออกจากการฝึกอบรมในครั้งนั้นทันที โดยหากผิดศีลข้อที่ 2, 3 และ 5 ซึ่งเป็นการผิดศีลในประเด็นที่ไม่สามารถให้อภัยได้ เพราะก่อนการฝึกอบรมจะมีการตกลงกันไว้ก่อน เนื่องจากสถานที่ฝึกอบรมเป็นวัด พระสงฆ์ให้ความเห็นว่า วัดไม่ใช่สถานที่สอนคนให้เป็นโจร วัดไม่ใช่สถานที่สอนคนให้มีการประพฤติในทางกามารมณ์ และวัดไม่ใช่สถานที่ในการเสพสิ่งเสพติดและของมีนเมาให้โทษ หากมีการละเมิดหลังจากการทำ

ความเข้าใจกันแล้ว แสดงให้เห็นถึงเจตนาต่อการไม่เคารพศอก จึงเป็นเหตุจำเป็นที่จะต้องให้ออกจากการฝึกอบรมในรุ่นนั้นๆ

5) สามัคคี ธรรม เป็นธรรมะในการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งสามัคคีธรรม สามารถปฏิบัติได้โดยการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำงาน ร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมกันปรับปรุง

การมีความพร้อมเพียงแห่งหมู่คณะ จะนำประโยชน์สุขมาให้ เป็นพระพุทธรูปที่พระบรมศาสดาได้ตรัสสอนไว้ พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำหลักสามัคคีธรรมมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมช่วงระหว่างดำเนินการฝึกอบรม ในส่วนของการเตรียมความพร้อมการฝึกอบรม ซึ่งในขั้นตอนนี้ จะมีการเปิดเพลง “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” ซึ่งทุกคนเมื่อได้ยินเพลงนี้จะต้องรีบมาให้พร้อมกันที่ศาลาฝึกอบรมรวมภายในวัดป่ายาง หากกลุ่มใดมีสมาชิกมาช้า ก็จะมีการลงโทษหัวหน้ากลุ่ม โดยการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับวัดด้วยวิธีการตามคำแนะนำของวิทยากร

เหตุผลที่ใช้หลักสามัคคีธรรม และหากกลุ่มใดขาดสามัคคีธรรม จะมีการลงโทษผู้นำให้บำเพ็ญประโยชน์นั้น พระสงฆ์วัดป่ายางให้ความเห็นว่า เป็นการพัฒนาจิตสำนึกด้านการมีส่วนร่วม เพราะในฐานะที่สมาชิกบางคนไม่ได้เป็นผู้นำ แต่การกระทำของสมาชิกคนนั้นทำให้ผู้นำต้องถูกตำหนิลงโทษ ถือว่าเป็นการแสดงความไม่รับผิดชอบต่อผู้อื่น จึงเป็นการปลูกฝังให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบตนเอง และไม่กระทำตนเองให้เป็นต้นเหตุแห่งความเดือดร้อนของผู้อื่น วิธีการนี้จะเป็นการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจอีกระดับหนึ่ง

6) การวัชระธรรม เป็นธรรมะในการสร้างอุปนิสัยให้บุคคลมีความเคารพ โดยแบ่งออกเป็น 6 ประการ ประกอบด้วย

(1) พุทธการวธา คือ มีความเคารพนับถือพระพุทธรูปเจ้าผู้บำเพ็ญบุญบารมีได้ครบ 30 ประการ ผู้เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมีศรัทธาและปสาทะ คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใสในพระพุทธรูปเจ้าซึ่งมีคุณสมบัติ 3 ประการ มีพระบริสุทธิคุณ มีพระปัญญาธิคุณ และมีพระมหากรุณาธิคุณแก่สัตว์โลกทั้งหลาย เมื่อมีพุทธการวธาในเบื้องต้นแล้ว สิ่งอื่นๆ จึงจะเป็นไปได้ และสุดท้ายก็จะรู้จักศึกษาในเรื่องของพระพุทธรูปเจ้า

(2) ธรรมการวธา คือ เคารพเชื่อฟังพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าว่าปฏิบัติตามแล้วพ้นจากทุกข์ได้จริง บริสุทธิได้จริง ซึ่งมี 2 ประการ คือ พระธรรมและพระวินัย พระธรรมนั้นเป็นคำสั่งสอนเพื่อให้เกิดปัญญาพ้นทุกข์ได้จริง ส่วนพระวินัยนั้นเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้บริสุทธิ ทั้ง 2 ประการ ท่านว่าเป็นแสงสว่างในโลก

(3) สังฆการวาระตา คือ เคารพในพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระอริยะสงฆ์ การมีความเชื่อความเลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยคบหาสมาคมกับพระสงฆ์ เพื่อขอคำแนะนำฟังธรรมจากท่าน ก็จะได้ดวงตาเห็นธรรม บารมีก็จะแก่กล้าขึ้น ความสุขหลุดพ้นก็จะเป็นที่สมหวังได้

(4) สิกขาการวาระตา คือ เคารพในการศึกษาธรรม 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เคารพในไตรสิกขา คือศึกษาธรรมโดยการปฏิบัติบูชา คือ รักษาศีล พรหมจรรย์ และทำความเพียร ฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิ เพื่อเจริญปัญญาให้แก่กล้า จัดเป็นภาวนามยปัญญา (ความรู้อันสำเร็จจากการทำให้จิตใจเจริญ)

(5) ปฏิสันถารการวาระตา คือ เคารพในปฏิสันถารต้อนรับด้วยธรรม เมื่อพระเจ้าพระสงฆ์ท่านปฏิบัติ บำเพ็ญจนรู้ธรรมเห็นธรรม และเข้าใจธรรมของพระพุทธเจ้า ท่านจะนำธรรมะของพระพุทธเจ้า ของพระอริยะสงฆ์ ของครูบาอาจารย์ทางธรรม มาต้อนรับคณะศรัทธาญาติโยมผู้ไปมาหาสู่ หากผู้ไปหาไม่มีปฏิสันถารการวาระตา ก็จะได้ประโยชน์จากธรรมนั้น

(6) อัปมาทการวาระตา คือ เคารพในความไม่ประมาท ไม่ดูถูก ดูหมิ่น เลินเล่อ หรือละเลย ในการศึกษาและกิจอันควรทำ และการบำเพ็ญตนให้มีคารวะธรรมทั้ง 5 ประการข้างต้น

การประยุกต์คารวะธรรมมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรม พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมหลายขั้นตอน เช่น พิธีปิด พิธีเปิด กิจกรรมธรรมะสวัสดี เป็นต้น

พิธีเปิดการฝึกอบรม จะมีการบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล เจริญภาวนา ในระยะเวลาสั้นๆ โดยพระสงฆ์วัดป่ายางให้เหตุผลว่า ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนเมื่อเข้าสู่พุทธสถาน และก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ตามธรรมเนียมต้องมีการบูชาพระรัตนตรัย หากผู้เข้าฝึกอบรมเป็นผู้นับถือต่างศาสนา ก็ให้นั่งในอาการที่สงบ เคารพ เรียบร้อย

กิจกรรมธรรมะสวัสดี เป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้ให้ผู้เข้าฝึกอบรมลดมานะภายในใจของตนเอง โดยให้มีการกราบซึ่งกันและกัน กล่าวคำว่า “ธรรมะสวัสดี” กิจกรรมนี้จะใช้ในช่วงการละลายพฤติกรรมก่อนการฝึกอบรม และมีการใช้ทุกครั้งเมื่อทุกคนนั่งด้วยความพร้อมเพรียงกันภายในศาลาอบรมรวม และก่อนที่จะเลิกการฝึกอบรมภายในศาลาอบรมรวม ในกิจกรรมนี้ ผู้มีอายุมากกว่าก็กราบผู้ที่มีอายุน้อยกว่า ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าก็กราบผู้ที่มีอายุมากกว่า เป็นการแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน โดยปราศจากอกุศลธรรมภายในใจ คือ มานะ แปลว่า ความถือตัว ความทะนงตน ความเย่อหยิ่ง เพราะในกิจกรรมการฝึกอบรมบางรุ่น จะมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมในระดับที่มีวิวุฒิ คุณวุฒิ ศึกษานันดรไม่เท่าเทียมกัน บางครั้งเกิดความยึดถือในยศ

ฐานันดรของตน จนไม่กล้าแสดงความเคารพต่อผู้ที่ด้อยกว่า พฤติกรรมแบบนี้จะไม่เป็นผลต่อการฝึกอบรมและการใช้ชีวิตจริง จึงต้องให้มีการลดมานะภายในใจควบคู่กับการเรียนรู้ในศูนย์ฝึกอบรมไปด้วย

7) **หลักการภาวนา** แปลว่า การทำจิตใจให้มีความเจริญ พระสงฆ์วัดป่ายางได้ใช้หลักการฝึกจิตใจให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน เนื่องจากผู้เข้าฝึกอบรมบางคน มีความกังวลใจในประเด็นต่างๆ เช่น เป็นห่วงบ้าน ครอบครัว ทรัพย์สิน เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบภายในจิตใจ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ในกระบวนการ การฝึกสมาธิภาวนา พระสงฆ์ได้ใช้รูปแบบของการกำหนดภาวนา “พุทโธ” โดยใช้ลมหายใจเป็นอุปกรณ์ในการฝึกจิตใจ ที่เรียกว่า อานาปานสติกัมมัฏฐาน โดยการเจริญภาวนาจะมีการกระทำหลังจากที่มีการไหว้พระสวดมนต์ กรวดน้ำ แผ่เมตตาทั้งภาคเช้าและภาคค่ำเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งจะฝึกให้มีการเจริญภาวนาอานาปานสติกัมมัฏฐาน ในระยะเวลาประมาณ 10 นาที จากนั้น จะให้ผู้เข้าฝึกอบรมตรวจสอบสติ และความเป็นคน โดยจะให้ผู้เข้าฝึกอบรมกำมือของตนยกขึ้นเหนือศีรษะ หมุนกำมือรอบศีรษะด้านบน พร้อมกับกล่าวว่า “เกิดเป็นคน ก้นให้ทั่ว ปากไม่ล้น ก้นไม่รั่ว ชั่วไม่เอา เมาไม่มี นี่ก็คน, เกิดเป็นคน ก้นให้ทั่ว ปากก็ล้น ก้นก็รั่ว ชั่วก็เอา เมาก็มี เรียกว่า ผิดตลอดกาล” เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณธรรมภายในจิตใจของตนเองให้อยู่ในระดับที่คืออยู่เสมอ จากนั้น เป็นการฟังบรรยายภาคพิเศษในหลักวินัยบัญญัติกับฐานฝึกอบรมตามระยะเวลาอันสมควร จากนั้น มีการดำเนินการตามขั้นตอนในตารางการฝึกอบรมต่อไป

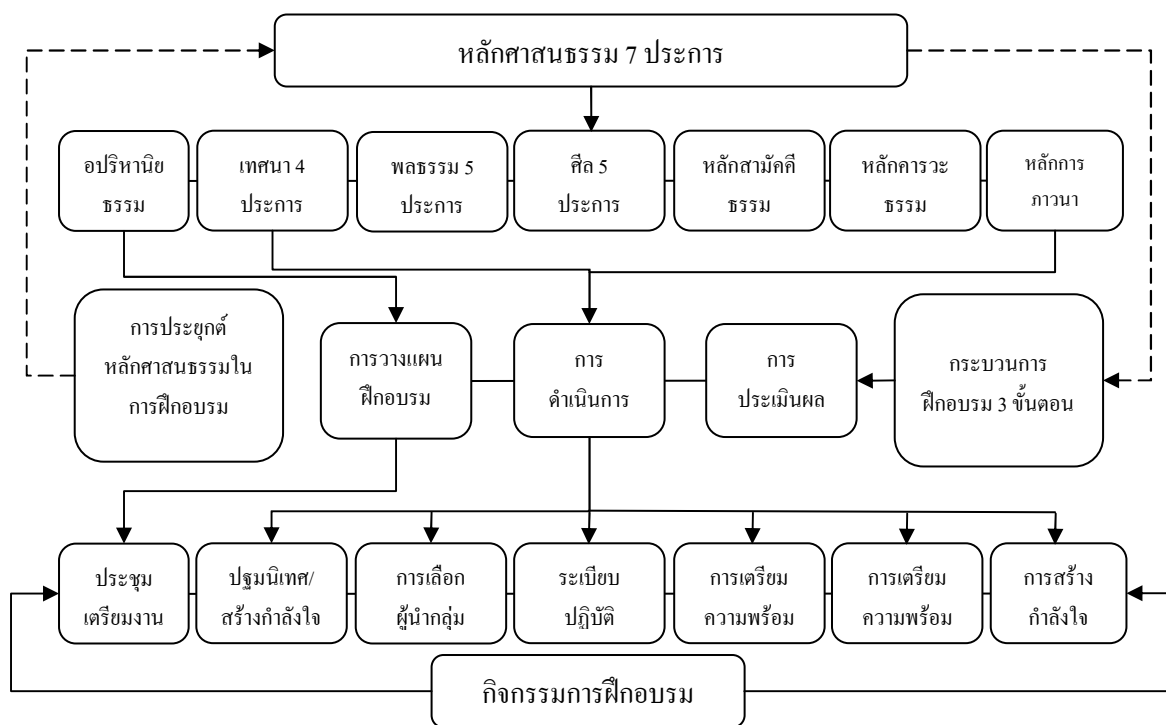
การประยุกต์หลักศาสนธรรม ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมของพระสงฆ์วัดป่ายาง จึงเป็นวิธีการที่จะช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม โดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อนำธรรมะสู่การปฏิบัติให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรมเพื่อยกระดับจิตใจ ยกระดับพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากการศึกษาการประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม 3 ด้าน คือ การใช้ประโยชน์ การสงวนรักษา และการบำบัดฟื้นฟู ตลอดถึงการประยุกต์หลักศาสนธรรมในประเด็นดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่า กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ซึ่งเป็นเครือข่ายมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ โดยมีการฝึกอบรมตามหลักสูตร “การพัฒนาระบบกสิกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” มี 7 ฐานฝึกอบรม โดยได้ประยุกต์จากรูปแบบฐานฝึกอบรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จ.ชลบุรี เป็นพื้นฐานในการเปิดวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยมีพระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกำลังในการดำเนินการ

เพื่อต้องการพัฒนาศักยภาพของวัดให้มีบทบาทต่อสังคมในเชิงบวก โดยการตระหนักถึงปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ และครอบครัวของเกษตรกรในชุมชนเป็นพื้นฐาน จึงได้พลิกบทบาทของวัดสู่การเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ของชาวบ้านในรูปแบบใหม่ และมีเป้าหมายการทำงานที่ตรงตามความต้องการของชุมชนในบริเวณ ใกล้เคียง เพื่อร่วมแก้ปัญหาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมภาคเกษตรกรรม โดยภารกิจ “พื้นวัด พื้นชุมชน” และมีการต่อกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมาจากกลุ่มสังฆะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบ วงจรชีวิตวัดป่ายาง จนกลายมาเป็นศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง โดยพระสงฆ์ได้นำหลักพระ วินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการฝึกอบรม เพื่อเป็น แนวทางในการปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอธิบายให้เห็นถึงปัญหาด้านพฤติกรรม การอุปโภคและบริโภคทรัพยากรเกินความจำเป็นของมนุษย์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะเหตุที่มีอภุศล มูล คือ โลก โกรธ หลง เป็นพื้นฐานการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เห็นคุณค่าของมนุษย์ และมีพฤติกรรม การเห็นแก่ตัว โดยการสร้างมลภาวะให้แก่ธรรมชาติ ซึ่งมลภาวะเหล่านั้นก็เป็นผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง ฉะนั้น การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมต้องแก้ที่พฤติกรรมมนุษย์ โดยใช้ธรรม คือ สมชีวิตา หมายถึง ความเป็นอยู่อย่างพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย พฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นผล เอื้อประโยชน์ให้ทรัพยากรมีใช้ในอนาคต และปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ลดลง หากมีความร่วมมือกัน ในทุกภาคส่วน

นอกจากนี้ กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง มีขั้นตอน การดำเนินการอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยเหลือประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้ที่เข้ามาศึกษาและ ฝึกอบรม และพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการก็ได้นำหลักศาสนธรรมมา ประยุกต์ใช้ในกระบวนการดังกล่าว เพื่อต้องการเพิ่มพูนความรู้ และพัฒนาจิตใจของผู้เข้าฝึกอบรม ให้มีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการฝึกอบรม และองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม อันจะเป็น ประโยชน์ต่อการนำองค์ความรู้ไปใช้หรือปฏิบัติในชีวิตจริง ด้านพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อม และ พฤติกรรมทางสังคม

ผลการวิจัยในประเด็นการประยุกต์หลักศาสนธรรมของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ใน กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้สรุปดังแสดงในภาพประกอบ 9 ดังนี้

ภาพประกอบ 9 การประยุต์หลักศาสนธรรมของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

4.3 ผลเบื้องต้น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะปรับปรุง กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

วัตถุประสงค์การวิจัยประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อศึกษาข้อมูลอันเป็นผลที่เกิดจากการประยุต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมในประเด็นต่างๆ ที่พระสงฆ์วัดป่ายาง ได้นำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยได้ใช้วิธีการสังเกตกระบวนการฝึกอบรมและสภาพทั่วไปของศูนย์กิจกรรมธรรมชาตวัดป่ายาง และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารศูนย์ฯ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนในการสนับสนุนและรับผลจากกิจกรรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาตวัดป่ายาง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ และได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับของวัตถุประสงค์ เริ่มจากประเด็นของผลเบื้องต้น ตลอดจนปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 ผลเบื้องต้นที่เกิดจากการประยุกต์พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์ วัดป่าอภัย ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเพียงแก่ผลเบื้องต้นที่เกิดจากกระบวนการฝึกอบรมอันเนื่องมาจากการประยุกต์ใช้หลักการในทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัดป่าอภัย โดยนำเสนอผลการวิจัยในประเด็นของผลที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าฝึกอบรม ในขณะที่ผู้เข้าฝึกอบรมอยู่ในช่วงระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม และผลที่เกิดจากผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมได้นำหลักแนวคิด องค์ความรู้และการปฏิบัติไปปฏิบัติจนเกิดเป็นผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเท่านั้น ด้วยเหตุผลที่ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในการดำเนินการวิจัยบางประการ และเนื่องจากศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่าอภัย มีข้อมูลการติดตามประเมินผลผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมน้อย เพราะมีผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในพื้นที่และนอกพื้นที่บ้านป่าอภัยเป็นจำนวนมาก ทำให้การติดตามประเมินผลผู้เข้าฝึกอบรมโดยเฉพาะนอกพื้นที่บ้านป่าอภัย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยงบประมาณในการดำเนินการกลายเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการได้ค่อนข้างลำบาก ดังนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลในวัตถุประสงค์ประเด็นนี้ โดยอาศัยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้อยู่ในระหว่างกระบวนการฝึกอบรม ในขณะที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ และผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมไปแล้ว โดยได้ศึกษาข้อมูลจากผู้ที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่วิจัย คือ บ้านป่าอภัย ม.4 ต.ท่าจิว และนอกเขตพื้นที่วิจัยบางส่วน และได้นำเสนอผลเบื้องต้น หมายถึง ผลที่เกิดจากการประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่าอภัย ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อผู้เข้าฝึกอบรมและผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่าอภัย ที่ส่งผลต่อวัดป่าอภัยและพระสงฆ์ตลอดถึงชุมชนโดยรวม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าฝึกอบรม

การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ในประเด็นนี้ แสดงถึงผลที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะเกิดขึ้นกับผู้ที่กำลังอยู่ในกระบวนการฝึกอบรมของหลักสูตรภายในระยะเวลา 4 คืน 5 วัน จากการสังเกตกระบวนการฝึกอบรมและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงหลักเกณฑ์การประยุกต์พระวินัยบัญญัติ และหลักศาสนธรรมเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน โดยที่พระสงฆ์ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติมาเป็นหัวข้อในการบรรยายเพื่อเป็นหลักแนวคิดสู่การปฏิบัติ

และเปรียบเทียบกับฐานฝึกอบรม ซึ่งได้ยกจุดเด่นของการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า และหลักการปฏิบัติในฐานฝึกอบรม เพื่ออธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของการนำแนวคิดในทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการฝึกอบรม และอธิบายให้เห็นถึงหลักการปฏิบัติต่อสิ่งแวดลอมในสมัยพุทธกาลที่ยังมีอิทธิพลทางความคิดให้แก่บรรดาสาวกสงฆ์ โดยที่หลักการปฏิบัติต่อสิ่งแวดลอมในทางพระพุทธศาสนายังคงสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นหลักการ และแนวคิดที่ยังคงความทันสมัยต่อการปฏิบัติจริง เพื่อแก้ปัญหาด้านพฤติกรรมการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดลอมให้แก่มนุษย์ในยุคปัจจุบัน ผลจากการที่พระสงฆ์ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติมาเป็นหลักการบรรยาย เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดลอม และให้ข้อคิดด้านการรักษาความสะอาดไว้ว่า “หากจิตใจไม่สะอาด แล้วพื้นที่จะสะอาดได้อย่างไร” ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีพฤติกรรมการทิ้งขยะ พฤติกรรมการใช้ห้องสุขาดีขึ้น เนื่องจากก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการฝึกอบรม ผู้เข้าฝึกอบรมมีพฤติกรรมการทิ้งขยะ และพฤติกรรมการใช้ห้องสุขาที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ดังนั้น หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดลอม จึงเป็นหลักการสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการทางความคิดของผู้เข้าฝึกอบรมเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ พระสงฆ์ได้นำหลักศาสนธรรมมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรม โดยยกหัวข้อธรรมขึ้นอธิบายประกอบกิจกรรม เพื่ออธิบายให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้มองเห็นถึงความสำคัญในเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของกิจกรรมที่ได้ร่วมกันกระทำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของกิจกรรมที่ได้มากกว่าการเตรียมความพร้อม และการเป็นกิจกรรมที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในกระบวนการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ผลของกิจกรรมสามารถพัฒนาทัศนคติในเชิงบวกให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรมที่สามารถนำหลักกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของตนเองได้

ดังนั้น ผลการวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลจากการประยุกต์หลักศาสนธรรมเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ด้วยเหตุที่การประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดลอม เป็นเพียงหลักการที่พระสงฆ์ได้นำมาประยุกต์ใช้ในเชิงอุปมาเทศนา คือเป็นการเปรียบเทียบจุดเด่นระหว่างหลักพระวินัยบัญญัติกับองค์ความรู้ และหลักปฏิบัติใน 7 ฐานฝึกอบรม ส่วนหลักศาสนธรรมในประเด็นต่างๆ เป็นหลักการที่ได้นำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรมเป็นส่วนใหญ่ และส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรมในระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม ระยะ 4 คืน 5 วัน ผู้วิจัยจึงนำเสนอผลที่เกิดจากการนำหลักศาสนธรรมมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) ผลจากการใช้หลักอภิธานิยะธรรม 7 ประการ

กิจกรรมการปรบมือโดยใช้รหัสจังหวะ 3-3-7 และรหัสความพร้อมที่ใช้ในการเตรียมพร้อมก่อนการฝึกอบรมในแต่ละช่วง ในกิจกรรมนี้มีการนำหลักอภิธานิยะธรรมมาประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นธรรมะหมวดนี้ เป็นธรรมะอันก่อให้เกิดความพร้อมเพียงในการทำงาน และเพื่อความผาสุกขององค์กรและกลุ่มนั้นๆ จากกิจกรรมและจรรยาอันเกิดจากการอาศัยหลักธรรมดังกล่าว ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความพร้อมเพียง ทั้งก่อนฝึกอบรมและก่อนเลิกการฝึกอบรมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งกิจกรรมนี้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เข้าฝึกอบรม อีกทั้งยังส่งผลดีต่อการทำงานของคณะวิทยากร และส่งผลดีต่อกระบวนการฝึกอบรมตลอดหลักสูตร

(2) ผลจากการใช้หลักเทศนา 4

กิจกรรมการปฐมนิเทศ เป็นกิจกรรมในเบื้องต้นของกระบวนการฝึกอบรม โดยมีการอธิบายให้เห็นถึงความเป็นมา หลักการ วิธีการ และแนวทางในการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดความเข้าใจ กำลังใจ และความต้องการในการเรียนรู้ ในกิจกรรมนี้มีการนำหลักเทศนา 4 ซึ่งเป็นหลักการเทศนา หรือการพูดเพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดกำลังใจ ความกระตือรือร้น และความต้องการออกจากปัญหาที่กำลังใจ โดยนำมาใช้ในระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม ซึ่งมีการกล่าวเสริมกำลังใจ การสร้างบรรยากาศความเป็นกลุ่ม ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมบางคนมีการกล้าแสดงออกหน้าเวทีต่อสมาชิกที่ร่วมฝึกอบรม และมีการรับผิดชอบในระบบกลุ่มมากขึ้น

(3) ผลการใช้หลักพลธรรม

กิจกรรมการเลือกผู้นำ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีสีสัน และเป็นกิจกรรมในเบื้องต้นของกระบวนการฝึกอบรม โดยมีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และเลขาผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบทบาทสมมติในการแบ่งทีมรับผิดชอบภายในกลุ่มของตน ในกิจกรรมนี้มีการนำหลักพลธรรม ซึ่งเป็นธรรมะอันเป็นบันไดสู่ความสำเร็จ โดยพระสงฆ์ได้นำมาอธิบายประกอบคุณลักษณะของผู้นำ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญก่อนที่จะมีการเลือกผู้นำกลุ่ม เพื่อจะทำให้สมาชิกมีการตัดสินใจที่ถูกต้องในการที่จะได้มาซึ่งผู้นำกลุ่มที่มีคุณภาพ จากผลของการนำหลักพลธรรมมาเป็นหลักเกณฑ์ในการอธิบายคุณลักษณะของผู้นำ เพื่อการตัดสินใจที่ดีของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม ทำให้แต่ละกลุ่มจะได้ผู้นำที่มีความเสียสละสูงมาเป็นตัวแทนกลุ่ม กิจกรรมในส่วนนี้ทำให้กระบวนการฝึกอบรมทั้งระบบเป็นไปอย่างราบรื่น เพราะผู้นำกลุ่มทุกคนเป็นผู้มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนกระบวนการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี

(4) ผลจากการใช้หลักศีล

การวางกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการอาศัยอยู่ร่วมกันของผู้เข้าฝึกอบรม นอกจากจะมีการใช้กฎระเบียบในประเด็นต่างๆ พระสงฆ์ยังได้นำหลักศีลมาเป็นหลักในการใช้เป็นระเบียบปฏิบัติของผู้เข้าฝึกอบรม โดยได้ใช้หลักศีล 5 ประการมาเป็นหลักการปฏิบัติเบื้องต้น ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีการฝึกตนเองในเรื่องของระเบียบวินัย และความเมตตาต่อสัตว์ เช่น ขณะที่ฝึกอบรมเมื่อถูกขู่กัดก็ไม่ทำร้ายด้วยการหมายเอาชีวิต แต่กระทำเพียงแค่มือปิดตัวขู่ให้ออกไปจากร่างกายเท่านั้น การวางรองเท้าอย่างเป็นระเบียบก่อนเข้าฝึกอบรมในศาลาอบรมรวม และการเข้าแถวเพื่อรับอาหารอย่างเป็นระเบียบ เป็นต้น อีกทั้งผู้เข้าอบรมยังสามารถหยุดการเสพสิ่งเสพติดและอบายมุข เช่น สุรา บุหรี่ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในวันสุดท้ายของการฝึกอบรม ก่อนที่จะเริ่มพิธีปิดการอบรม พระสงฆ์ได้ใช้กิจกรรมบิณฑบาตความดีโดยอาศัยศีลข้อที่ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) เพื่อต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรมเปลี่ยนให้ไปในทิศทางที่ดี โดยให้ผู้เข้าฝึกอบรมเขียนข้อความถึงการเลิกใช้สารเคมีในภาคการเกษตร การประพฤติตนเป็นมนุษย์ที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเลิกอบายมุข หรืออกุศลกรรมอื่นๆ ที่เคยประพฤติปฏิบัติมาลงในกระดาษรูปหัวใจ ตั้งจิตอธิษฐานเพื่อเลิกในสิ่งที่ตนเองได้บันทึกไว้ในแผ่นกระดาษต่อหน้าพระรัตนตรัย และนำมาใส่บาตรพระสงฆ์เพื่อเป็นสักขีพยานในการเริ่มต้นพฤติกรรมในทางที่ดีสู่การเป็นอยู่อย่างผู้เป็นอารยะ คือ ความเจริญงอกงามตามรอยธรรมแห่งพระบรมศาสดา และในกิจกรรมนี้ไม่มีการบังคับให้กระทำ แต่เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าฝึกอบรมเขียนคำอธิษฐานของตนเองด้วยความตั้งใจ ความสมัครใจ และความพร้อมใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองในทิศทางที่ดีขึ้น ดังนั้น ผลจากการใช้หลักศีลมาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันตลอดระยะเวลา 4 คืน 5 วัน ไม่ส่งผลเฉพาะเพียงแก่ระยะเวลาในการฝึกอบรมเท่านั้น แต่ผลจากการการปฏิบัติตามหลักศีล และผลจากกิจกรรมการบิณฑบาตความดีนี้ ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมสู่การปฏิบัติตนเป็นมนุษย์ที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอาชีพและหน้าที่รับผิดชอบ ตลอดจนการเลิกอบายมุขทั้งปวง อันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ในการดำเนินชีวิต

(5) ผลจากการใช้หลักสามัคคีธรรม

กิจกรรมการเตรียมความพร้อม ซึ่งเริ่มจากการเปิดเพลง “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” หลังจากที่สัญญาณเพลงจบลง หากสมาชิกกลุ่มใดยังไม่มีความพร้อม ผู้นำของกลุ่มนั้นจะถูกลงโทษด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับวัดตามคำสั่งของคณะวิทยากร ในกิจกรรมนี้มีการนำหลักสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมะที่เป็นข้อบ่งชี้ถึงความสำเร็จของความร่วมมือ หรือหากขาด

สามัคคีธรรมจะนำมาซึ่งความหายนะ คือ ความเสื่อมของกิจกรรมนั้นๆ จากกิจกรรมนี้ทำให้ผู้เข้าอบรมมีความพร้อมก่อนที่สัญญาณเพลงจะจบลง ซึ่งในกระบวนการฝึกอบรมตลอดหลักสูตรนั้น ในบางค่ายที่เข้ารับการฝึกอบรมมีสมาชิกบางกลุ่มไม่มีความพร้อมหลังจากที่สัญญาณเพลงจบลง เป็นเหตุให้ผู้นำอุทกกลงโทษแล้วแต่กรณีของการขาดความสามัคคี สมาชิกบางคนที่เป็นต้นเหตุให้ผู้นำอุทกกลงโทษมีอาการร้องไห้เสียใจเนื่องจากพฤติกรรมของตนเอง และได้มีการขอโทษต่อผู้นำและสมาชิกภายในกลุ่ม พร้อมด้วยการถวายสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าพระรัตนตรัย และต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง โดยจะกระทำตนไม่ให้เป็นต้นเหตุแห่งความเดือดร้อนของผู้อื่นอีกต่อไป ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นผลดีต่อผู้เข้าฝึกอบรมเป็นอย่างยิ่ง

(6) ผลจากการใช้หลักการวัชรธรรม

กิจกรรมธรรมสวดสติ เป็นกิจกรรมที่มีการฝึกกระทำเริ่มตั้งแต่ช่วงปฐมนิเทศ และระหว่างการค้าเนินการฝึกอบรมในทุกๆ วัน โดยให้ผู้เข้าฝึกอบรมแสดงความเคารพด้วยการนั่งพับเพียบ และกราบซึ่งกันและกัน ในกิจกรรมนี้มีการนำหลักการวัชรธรรม ซึ่งเป็นธรรมะที่มุ่งประเด้นเนื้อหาถึงความเคารพต่อสิ่งที่ควรเคารพ เช่น เคารพต่อพระรัตนตรัย เคารพต่อการต้อนรับปราศรัย เคารพต่อการศึกษาเรียนรู้ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมนี้ ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถลดมานะ (ความถือตัว) ลดความทะนงตน เกิดมิตรภาพ สัมพันธไมตรี มีความรักความเอื้อเฟื้อต่อกันตลอดระยะเวลาเข้าฝึกอบรม โดยสังเกตได้จากการพูดจาปราศรัย การให้เกียรติต่อผู้ที่มีอายุมากกว่าในการเข้าแถวเพื่อรับอาหารในแต่ละมื้อ การแสดงความเคารพด้วยการไหว้กันเมื่อเดินสวนทางกัน การกราบพระพุทธรูปด้วยตนเองก่อนที่จะมีการเตรียมความพร้อม การแสดงความเคารพด้วยการนั่งในอาการที่เรียบร้อยและประนมมือไหว้เมื่อพูดคุยกับพระสงฆ์ การให้เกียรติต่อวิทยากรในฐานะเป็นครูผู้ให้ความรู้ด้วยการช่วยเหลือในสิ่งที่สามารถทำได้ การให้อภัยกันเมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเกิดความผิดพลาดในกิจกรรมการฝึกอบรม ดังนั้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ เป็นผลที่เกิดจากการใช้หลักการวัชรธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรมที่ได้มากกว่าองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่ส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนเชิงพฤติกรรมมนุษย์ให้มีความอ่อนน้อม อ่อนโยนต่อสิ่งแวดล้อมรอบด้าน

(7) ผลจากการใช้หลักภาวนา

ในกระบวนการฝึกอบรม มีการใช้หลักภาวนาเพื่อให้เกิดความสงบทางใจ และลดความกังวลใจจากภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ หากผู้เข้าฝึกอบรมมีจิตใจที่ฟุ้งซ่านจะทำให้สภาวะทางจิตมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ต่ำลง ดังนั้น การใช้หลักภาวนา โดยการเจริญอานาปาน-

สติสัมปชัญญะ ถึงแม้ว่าจะเป็นแค่ช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่สามารถทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความสงบใจ อันจะเป็นผลดีในการเรียนรู้ตามหลักสูตรการฝึกอบรม

การประยุกต์ใช้หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมในประเด็นดังกล่าว ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มศักยภาพกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำหลักการปฏิบัติหรือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพัฒนาความคิดและพฤติกรรม อันเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการฝึกอบรม ที่มีเป้าหมายให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม

จากผลการประยุกต์ใช้หลักพระวินัยบัญญัติ และหลักศาสนธรรม จึงเกิดผลการเปลี่ยนแปลงต่อผู้เข้าฝึกอบรมในด้านพฤติกรรม เช่น การมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การรักษาความสะอาดของสถานที่ฝึกอบรมและที่พัก การทิ้งขยะที่ถูกสุขลักษณะ ความพร้อมเพรียงในการฝึกอบรม การสร้างแสดงออกในทางที่ดี และการรู้คุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติที่นำมาอุปโภคและบริโภค เป็นต้น พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกในระหว่างการฝึกอบรม อันมีผลมาจากการเรียนรู้ รับฟัง ทำความเข้าใจในหลักแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และหลักการปฏิบัติในฐานฝึกอบรม มีผลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมประจำวันของผู้เข้าฝึกอบรมไม่มากนักน้อย หลังจากที่ผ่านมากระบวนการฝึกอบรมไปแล้ว ตลอดถึงการมีทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้เข้าฝึกอบรม สรุปได้ว่า กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในทุกขั้นตอน ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและธรรมชาติ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นประตูสู่การก้าวไปในทิศทางของความเป็นผู้ปฏิบัติตนตามวิถีทางแห่งธรรมชาติอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

2) ผลที่ ' เกิดขึ้นกับผู้ ' ผ่านกระบวนการฝึกอบรม

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ โดยได้มุ่งเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บรรดาเกษตรกรและผู้สนใจ ทำให้มีผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก และผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมหลายคนก็ได้นำหลักการปฏิบัติและองค์ความรู้จากการฝึกอบรมไปพัฒนาอาชีพของตนเองจนประสบผลสำเร็จ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาและงบประมาณในการวิจัย จึงได้สัมภาษณ์บุคคลที่ได้นำหลักปฏิบัติและองค์ความรู้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของตนเอง จำนวน 5 คน ซึ่งในจำนวนทั้งหมดนี้ เป็นผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่วิจัย

จำนวน 2 คน และนอกพื้นที่วิจัย จำนวน 3 คน จากการดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย ทำให้ทราบถึงการที่ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมได้นำหลักความรู้ไปปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ โดยผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมทั้ง 5 คน มีประสบการณ์ความสำเร็จที่น่าสนใจ

โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลจากการวิจัยในส่วนของผลที่เกิดจากการนำเนื้อหาวิชา และองค์ความรู้จากฐานฝึกอบรมไปปฏิบัติในการประกอบอาชีพ และการนำความรู้ไปเผยแพร่ต่อสังคมโดยรวมเท่านั้น เนื่องจากผลการวิจัยในประเด็นนี้ มุ่งประเด็นถึงผลความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และการร่วมกันเผยแพร่ความรู้สู่สังคม ไม่มีการนำเสนอผลในเชิงพฤติกรรมจากการประยุกต์ใช้หลักศาสนธรรมในกระบวนการฝึกอบรม เนื่องจากผู้วิจัยมีขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย ซึ่งผลจากความสำเร็จของผู้ที่ได้นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และเผยแพร่เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์นี้ มีความแตกต่างจากผลที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าฝึกอบรมซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างการฝึกอบรม เนื่องจากผลของผู้เข้าฝึกอบรมมุ่งประเด็นเนื้อหาถึงพฤติกรรมการแสดงออกในขณะที่อยู่ระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม และเป็นการฝึกพฤติกรรมโดยทั่วไป ผู้วิจัยเห็นว่า ผลในเชิงพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลที่ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถฝึกปฏิบัติได้โดยอาศัยหลักมารยาท และหลักธรรมะที่ผ่านการศึกษารียนรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้อื่น แต่รายละเอียดของผู้ที่ประสบความสำเร็จจากกระบวนการฝึกอบรม เป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญกว่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการวิจัยในประเด็นของผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการนำความรู้จากกระบวนการฝึกอบรมไปปฏิบัติในการประกอบอาชีพ และการร่วมเผยแพร่ความรู้สู่สังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ความสำเร็จของนายทวี กุลภักดี

ผลจากการลงพื้นที่วิจัย เมื่อวันที่ 20 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554 โดยพระอาจารย์ชิน อาทโร ได้นำผู้วิจัยไปพบกับ “นายทวี กุลภักดี” ซึ่งเป็นเกษตรกรในบ้านป่ายาง และเป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2549 ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลการประกอบอาชีพด้านการเกษตรของนายทวี กุลภักดี และผลจากการนำความรู้จากการฝึกอบรมมาปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ โดยมีรายละเอียดดังนี้

นายทวี กุลภักดี มีพื้นที่ทำการเกษตร 2 แปลง ประกอบด้วย

1.1 แปลงที่ 1 มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่เศษ เป็นสวนมะนาว ผสมผสานด้วยไม้ผลหลายชนิด เช่น มังคุด เงาะ ลองกอง ขนุน หนาม ฯลฯ

1.2 แปลงที่ 2 มีเนื้อที่จำนวน 3 ไร่ เป็นสวนยางพาราซึ่งกำลังเริ่มให้ผลผลิต

นายทวี กุลภักดี (สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2554) กล่าวกับผู้วิจัยว่า หลังจากที่ผ่านมาการฝึกรวม ได้นำความรู้จากฐานฝึกรวมมาใช้โดยนำเอาวิธีการทำ “หวัระเบิด” ซึ่งหวัระเบิดนี้ เป็นการระเบิดดินที่ตายแล้วให้ฟื้นคืนชีวิตกลับมาอย่างรวดเร็ว และเร็วกว่าการใช้เพียงปุ๋ยหมักชีวภาพแบบแห้งและแบบน้ำ วิธีการทำหวัระเบิดไม่นั้นทำได้ไม่ยาก โดยเริ่มจากการหาดินสมบูรณ์ซึ่งเป็นหน้าดินจากป่าธรรมชาติ หรือจากแปลงเกษตรที่เป็นแปลงเกษตรชีวภาพในระยะเวลาเวลานาน จำนวน 1 กิโลกรัม รำละเอียด 1 กิโลกรัม น้ำตาลทรายแดง 3 ช้อนโต๊ะ นำทั้ง 3 อย่างมาผสมคลุกเคล้ากับน้ำปุ๋ยหมักชีวภาพสูตรใดก็ได้ และให้สังเกตว่าสามารถปั้นส่วนผสมให้เป็นก้อนได้ก็พอ จากนั้นให้นำดินที่ผสมแล้วมาห่อด้วยผ้าขาวบาง ตั้งไว้ในที่ร่ม ระวังไม่ให้ถูกแสงแดดและฝน ห้ามตั้งห่อผ้าบนพื้นดิน ให้ตั้งบนโต๊ะหรือแคร่เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ สามารถนำไปใช้ได้

นอกจากนี้ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า หวัระเบิด คือ ฟาร์มเพราะเชื้อจุลินทรีย์ จะมีจุลินทรีย์ท้องถิ่นจำนวนมากในก้อนเชื้อหวัระเบิด วิธีการ คือ ให้นำหวัระเบิด 1 ชุด (1 ห่อผ้า) ไปผสมกับน้ำหมักชีวภาพประมาณ 1 ลิตร กากน้ำตาล 1 ลิตร และน้ำเปล่า 10 ลิตร ผสมกันแล้วเป็นน้ำหวัระเบิด สามารถนำไปใช้ได้ทันที โดยใช้น้ำหวัระเบิด 5 ช้อนโต๊ะ ผสมกับน้ำเปล่า 10 ลิตร ผลจากการใช้น้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยหมักแห้งชีวภาพในสวนมะนาว ทำให้มะนาวในสวน ออกดอกติดผลตลอดปี ซึ่งต่างจากสวนมะนาวทั่วไปซึ่งจะออกเป็นฤดูกาล ทำให้มีรายได้จากการขายมะนาวตลอดทั้งปี

สำหรับการใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพนั้น ได้ใช้สูตรปลาหมักโดยประยุกต์จากความรู้ในฐานฝึกรวม โดยใช้ในสัดส่วน ปลา : กากน้ำตาล = 1 : 1 หมักนานอย่างน้อย 3 เดือน แล้วจึงนำมาใช้ ผลที่เกิดจากการใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพกับแปลงเกษตรสามารถเห็นผลได้ชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน แปลงเกษตรของเพื่อนบ้านหลายแปลงเกิดความเสียหาย แต่แปลงเกษตรชีวภาพของนายทวี รอดพ้นช่วงวิกฤตไปได้สบาย เพราะสภาพดินที่ฟื้นคืนชีวิตมาอย่างเต็มที่มี การอุ้มน้ำของดินที่ดี เรื่องหนักจึงกลายเป็นเบา

สำหรับสวนยางพารา 3 ไร่ นั้น ได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ โดยสามารถเห็นผลชัดเจนในช่วงเดือนมกราคม เมษายน กันยายน และพฤศจิกายน สวนยางพาราที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เมื่อมองไกลๆ จะแตกต่างจากสวนที่อยู่ติดกันอย่างชัดเจน คือ ความเขียวของใบจะแตกต่างกัน และในช่วงต้นยางพาราผลัดใบ แปลงที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจะผลัดใบช้ากว่า มีระยะเวลากรีดยางได้นานกว่าแปลงที่ใช้ปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ สภาพหน้าดิน การอุ้มน้ำ และความชื้นของผิวดินในแปลงเกษตรชีวภาพ มีผลดีกว่าแปลงเกษตรเคมีอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ นายทวี กุลภักดี ได้กล่าวแนะนำเพิ่มเติมว่า สำหรับสวนยางพาราที่เริ่มมีการกรีดหน้ายาง แนะนำให้ใช้น้ำหมักชีวภาพสูตร ปลาหมักผสมกับสับปะรด โดยใช้ในสัดส่วน ปลา 1 : สับปะรด 2 : กากน้ำตาล 1 หมักนาน 3 เดือนขึ้นไป นำน้ำหมักไปฉีดพ่นบริเวณหน้ายางที่กรีด จะทำให้หน้ายางนุ่ม กรีดง่ายและปริมาณน้ำยางจะเพิ่มขึ้นถึง 20-30 %

(2) ความสำเร็จของนายเจริญ ศิริพรหม

ผลจากการลงพื้นที่วิจัย เมื่อวันที่ 20 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554 โดยพระอาจารย์ชั้น อาทโร ได้นำผู้วิจัยไปพบกับ “นายเจริญ ศิริพรหม” ซึ่งเป็นเกษตรกรในบ้านป่ายาง และเป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2549 ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลการประกอบอาชีพด้านการเกษตรของนายทวี กุลภักดี และผลจากการนำความรู้จากการฝึกอบรมมาปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

นายเจริญ ศิริพรหม หรือที่ชาววัดป่ายางรู้จักกันดีในชื่อ “พี่ไหม” เป็นอีก 1 ครอบครัวที่อยู่ใกล้วัดป่ายาง และผ่านการฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2549 มีในพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 4 แปลง ประกอบด้วย

2.1 แปลงที่ 1 ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน เป็นสวนหลังบ้านมีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่เศษ ปลูกมังคุด 30 ต้น ทูเรียน 6 ต้น ลองกอง 10 ต้น รวมทั้งพื้นที่ผักสวนครัวอีกหลายชนิด

2.2 แปลงที่ 2 เป็นสวนยางพารา ปลูกร่วมกันกับไม้ผล มีเนื้อที่จำนวน 13 ไร่ อยู่ไม่ไกลจากบ้าน มีสวนของเพื่อนบ้านกัน 1 แปลง ระหว่างแปลงที่ 1 กับแปลงที่ 2 พืชที่ปลูกร่วมยางพารา ได้แก่ มังคุด ผักเหมียง และเป็นสวนผลไม้ ได้แก่ ทูเรียน สะตอ เตียน เงาะ ระกำ ปลูกร่วมอยู่ด้วย

2.3 แปลงที่ 3 เป็นสวนยางพารา มีเนื้อที่จำนวน 3 ไร่ อายุสวน 9 ปี อยู่ที่ อ.พรหมคีรี ในช่วง 7 ปีแรก ใช้ปุ๋ยเคมี แต่ขณะนี้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพียงอย่างเดียว

2.4 แปลงที่ 4 อยู่ที่บ้านเปลือกล่อน ม. 4 ต.ท่าจิว เป็นสวนยางพาราอายุ 2 ปี มีเนื้อที่จำนวน 4 ไร่ เป็นสวนที่ลงทุนด้วยตนเอง ไม่ได้ขอทุนสงเคราะห์ จึงไม่ได้สารเคมีใดๆ หันมาทำตามแนวทางเกษตรชีวภาพทั้งแปลง ช่วงนี้ต้นยางพาราเล็กอยู่ จึงปลูกพืชผักร่วมลงในแปลงหลายชนิด

นายเจริญ ศิริพรหม กล่าวว่า (สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2554) ได้นำความรู้ในฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ ฐานคนรักแม่ธรณี และฐานน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตร โดยได้ประยุกต์ใช้สูตรปุ๋ยปลาหมัก + รกหมู + เปลือกสับปะรด หมักร่วมกับกากน้ำตาล ในสัดส่วน 1 : 1 : 1 : 2 ตามลำดับ หมักนาน 3 เดือน แล้วนำน้ำหมักหัวเชื้อไปผสมกับ “หัว

ระเบิด” (สูตรเดียวกับทวิ กุลภักดี) และน้ำยูเรียไทย (น้ำปีศาจ) ไปฉีด “หน้าเปลือกต้นยางพาราที่กำลังกรีด” และใช้รดสวนยางพาราควบคู่กับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ สำหรับการใส่เทคนิคเกษตรชีวภาพ ควรมีการใช้ควบคู่กันไประหว่างปุ๋ยหมักแห้งชีวภาพ และปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพที่มีหัวระเบิดเป็นส่วนผสมอยู่ด้วย จากประสบการณ์ พี่จะให้ผลผลิตดีกว่าใช้ปุ๋ยเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง

ผลที่เกิดหลังจากที่ได้เปลี่ยนแนวคิดในการทำการเกษตร โดยเปลี่ยนจากเกษตรเคมีสู่การเดินบนเส้นทางของเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ ทำให้นายเจริญ ศิริพรหม พบข้อแตกต่างอย่างชัดเจน คือ ผลไม้ในแปลงเกษตรสามารถให้ผลผลิตตลอดทั้งปี ไม่เป็นฤดูกาล จึงทำให้มีรายได้จากแปลงเกษตรเพิ่มขึ้น

(3) ความสำเร็จของนายอ้วน ไชยกำจร

ยุคสมัยนี้หาครอบครัวเกษตรกรที่เป็นไท คือ ไม่มีหนี้สินนั้นแสนยาก แต่ในช่วงเช้าวันที่ 21 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554 พระอริการสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง ได้นำผู้วิจัยไปพบกับครอบครัวของนายอ้วน – นางประภา นามสกุล ไชยกำจร สามีภรรยาวัย 75 ปี อาศัยอยู่ที่บ้านม่วงทอง ม. 4 ต.ท่าดี อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2550

นายอ้วน ไชยกำจร (สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า “ผมไม่มีหนี้ ธกส. หรือธนาคารใดๆ มีแต่หนี้กลุ่มสัจจะฯ 20,000 บาท” และเมื่อผู้วิจัยได้ขอคูสมุดกลุ่มออมทรัพย์ พบว่า นายอ้วน-นางประภา ไชยกำจร มีการออมสัจจะทุกเดือนๆ ละ 200 บาท และมีเงินหุ้นสัจจะสะสมสูงถึง 29,700 บาท เมื่อเงินออมมากกว่าหนี้ที่กู้ ดังนั้น งบดุลการเงินก็ต้องเป็นบวกไม่ติดลบอย่างแน่นอน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งครอบครัวนี้เป็นครอบครัวที่ปลอดหนี้สินนั่นเอง

ผู้วิจัยได้เดินชมบ้านและแปลงเกษตรบนเนื้อที่ 5 ไร่เศษ แบ่งเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ไร่บ้านปลูกพืชกินได้ เช่น ชะอม ผักหวานบ้าน ฟริก และมะเขือ เป็นต้น ส่วนพื้นที่หลังบ้านเป็นพื้นที่ปลูกผักนานาชนิด เช่น ผักกาด คะน้า พืชตระกูลถั่ว บวบ ต้นหอม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ผลนานาชนิด สูงและต่ำลดหลั่นตามระดับของตระกูลพืช ซึ่งมีทั้งมะพร้าว สะตอ กระท้อน มังคุด ส้มโอ ลองกอง ฯ ส่วนพื้นที่ข้างบ้านเป็นที่นาประมาณ 2 ไร่ มีการปลูกถั่วลิสง ซึ่งเป็นการปลูกพืชหลังการทำนา เมื่อถึงเดือนกรกฎาคม จะถอนถั่วออกและไถกลบซากถั่วเพื่อทำนาข้าวในเดือนกันยายน-ตุลาคม โดยใช้วิธีหยอดข้าวเป็นร่องเป็นแถว โดยการวางแผนเส้นเชือกแล้วไถยพันธุ์ข้าวปลูกในแถว ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ปลูก คือ ข้าวเล็บนก

นายอ้วน ไชยกำจร กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ทุกวันจันทร์และศุกร์ของสัปดาห์จะนำพืชผักปลอดสารพิษไปขายยังตลาดนัดไสขิง ม.1 ต.ท่าดี อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็น

ตลาดนัดท้องถิ่นในตำบล ซึ่งผักปลอดสารพิษจากแปลงเกษตรที่บ้าน ย่อมเป็นที่ต้องการของชาวท่าดี ลูกค้าประจำหลายคนจะรอซื้อผักจากครอบครัวนี้ก่อน หากวันไหนไม่มี หรือผิดเวลา ลูกค้าบางรายถึงจะไปซื้อจากพ่อค้าแม่ค้ารายอื่น เพราะมั่นใจว่า ผักของนายอ้วน ไชยกัจจร ปลอดสารพิษแน่นอน

ผู้วิจัย ได้สอบถามวิธีการปลูกผักปลอดสารพิษโดยนายอ้วน ไชยกัจจร (สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2554) ได้กล่าวว่า “...ใช้ปุ๋ยหมักแห้งชีวภาพพร้อมทั้งน้ำหมักชีวภาพ และใช้สารสมุนไพรฉีดกำจัดแมลง ซึ่งได้ความรู้มาจากการฝึกอบรมที่วัดป่ายาง แต่ช่วงนี้ ยาสมุนไพรไม่ได้ใช้ เพราะศัตรูพืช หนอน แมลง ไม่ค่อยมีปัญหา...”

ปุ๋ยหมักชีวภาพที่นายอ้วน ไชยกัจจร นำมาใช้ คือ จี๋เลื้อย จี๋ถ้ำ และมูลโคเป็นส่วนผสม ส่วนสูตรยาสมุนไพร มีการใช้ตะไคร้หอม+ใบเทียม+หัวกลอย+หัวข่า+ยาสูบ+บอระเพ็ด จากนั้น หมักด้วยกากน้ำตาลและใส่ EM (ซื้อจากร้านค้า) ลงไปด้วย โดยหมักใส่โอ่งเพื่อเก็บไว้ใช้ตลอดเวลา

ครอบครัวของนายอ้วน-นางประภา ไชยกัจจร มีเงื่อนไขที่ดี มีลูก 6 คน ทุกๆ คนต่างก็มีครอบครัวกันหมด ดังนั้น ทั้ง 2 คน จึงย้ายออกมาสร้างครอบครัวใหม่ในสวนแปลงนี้ด้วยวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 3-4 ปี ทั้ง 2 คนก็สามารถพลิกฟื้นผืนดิน และสร้างแปลงเกษตรที่งดงาม เป็นธรรมชาติขึ้นมาได้อย่างน่าชื่นชม จนใครๆ มาเยี่ยมก็ต้องอิจฉากับชีวิตสมถะร่มเย็นเป็นสุข ปลอดหนี้สิน ปลอดสารพิษ ลูกๆ หลานๆ มาเยี่ยมชมกับยาย (นายอ้วน-นางประภา) ก็สามารถเก็บผลผลิตรับประทานได้ทันที โดยที่ไม่ต้องกังวลเรื่องอันตรายจากสารเคมี โดยที่นายอ้วน ไชยกัจจร กล่าวเพิ่มเติมถึงแรงจูงใจในการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ ว่า “ในช่วงแรก ผมทำแบบปลอดสารพิษก็ด้วยมูลเหตุที่กลัวว่าลูกหลานและเด็ก ๆ แลวนี้อาจได้รับอันตราย เมื่อมาเก็บผักผลไม้กิน ในเวลาที่ผมไม่ได้อยู่บ้าน เด็กไม่รู้ว่ามีพิษหรือไม่มีพิษ กินเข้าไปจะได้รับอันตราย”

นอกจากนี้ ความรู้ที่ได้มาจากระบวนการฝึกอบรม นายอ้วน ไชยกัจจร ยังได้นำไปเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจโดยทั่วไป และได้รับเชิญเป็นคณะกรรมการของโรงเรียนบ้านม่วงทอง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านเพื่อเข้าไปร่วมกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนในวิชาที่เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมของนายอ้วน ไชยกัจจร

(4) ความสำเร็จของนายสมบุญ จันทรจรุง

เมื่อวันที่ 22 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2554 พระอธิการสุวรรณ คเวสโก ได้นำผู้วิจัยไปพบกับ นายสมบุญ จันทรจรุง ซึ่งเป็นผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2549 ณ กลุ่มเกษตรอินทรีย์สินสมบุญ บ้านนอกไร่ ม.1 ต.ขุนทะเล อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช

กลุ่มเกษตรอินทรีย์สินสมบูรณ์ ปัจจุบันเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่โด่งดังกลุ่มหนึ่งใน อ.ลานสกา โดยมีนายสมบูรณ์ จันทร์จรุง หรือ หมอสมบูรณ์ เป็นประธานกลุ่มฯ ที่มีจิตใจอาสาสมัครสูง เป็นบุคลิกของผู้นำที่มีจิตสาธารณะ ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรอบรมเรื่องการทำน้ำยาเอนกประสงค์ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยหมักแห้งชีวภาพเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะได้รับเชิญไปสอนเด็กนักเรียนเกือบทั้งอำเภอลานสกา โดยนายสมบูรณ์ จันทร์จรุง (สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2554) ได้กล่าวว่า “การปลูกฝังแนวคิดแนวทางเกษตรอินทรีย์ เกษตรชีวภาพ การพึ่งพาตนเองให้กับกลุ่มเด็กนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผมเคยปฏิเสธ”

ดังนั้น ในอาคารที่ทำการของกลุ่มฯ จึงเต็มไปด้วยอุปกรณ์สื่อโปรเจคเตอร์ รูปภาพแสดงกิจกรรม พร้อมทั้งถังหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพจำนวนมาก ซึ่งน้ำหมักที่รู้จักกันดีในบรรดาน้ำหมักตามสูตรของนายสมบูรณ์ คือ น้ำหมักสูตร “สี่สุก” โดยมีวิธีการทำ คือ ใช้ฟักทองสุก 1 ส่วน : มะละกอสุก 1 ส่วน : กลัวยสุก 1 ส่วน : สับปะรดสุก 1 ส่วน รวม 4 ชนิด ใช้ผสมกับกากน้ำตาลในสัดส่วน 3 : 1 โดยใช้ น้ำหมักของ 4 ชนิดผลไม้อสุกรวมกัน เช่น ฟักทอง 2.3 กก., สับปะรด 2.3 กก., กลัวย 2.3 กก. และมะละกอ 2.1กก. รวมกันได้ 9 กก. ให้ใช้กากน้ำตาล 3 กก. ผสมตามสูตร 3 : 1 หมักไว้นาน 1 เดือนขึ้นไป (ยิ่งนานยิ่งดี) ก็สามารถนำน้ำหมักมาใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะการใช้ “สูตรสี่สุก” นี้ฉีดแทนฮอร์โมนพืช เร่งดอก เร่งผล

นอกจากนี้ น้ำหมักที่ผลิตไว้มากอีกสูตรหนึ่งก็คือ “น้ำหมักตระกูลส้ม” (ยกเว้นมะม่วง, ละคร เพราะมียางในผล) เพื่อใช้เป็นส่วนผสมสำคัญของการทำน้ำยาเอนกประสงค์ หรือน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า แชมพูสระผม น้ำยาซักผ้านุ่ม โดยเฉพาะน้ำหมักจากมะนาว ด้วยเหตุนี้ นายสมบูรณ์ จึงได้รับฉายาจากคนในหมู่บ้านว่า “หมอน้ำหมัก”

จากการดำเนินการ ในกิจกรรมกลุ่มเกษตรอินทรีย์สินสมบูรณ์ นายสมบูรณ์ จันทร์จรุง (สัมภาษณ์) ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัย โดยกล่าวว่า “...หลังจากที่เข้าฝึกอบรมที่วัดป่ายางแล้ว ทำให้ผมเกิดแรงจูงใจที่จะก่อตั้งกลุ่มเพื่อขยายความรู้ให้กับคนในหมู่บ้านและผู้สนใจ จึงได้เปิดเป็นกลุ่มนี้ขึ้น...” นอกจากนี้ นายสมบูรณ์ได้เลี้ยงโคไว้ 1 ตัว และมูลโคตัวนี้สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการทำปุ๋ยเพื่อใช้ในแปลงเกษตรได้ถึง 5-6 ไร่ โดยที่นายสมบูรณ์ ได้ใช้แกลบ เศษหญ้า รองพื้นคอกเอาไว้ และหมั่นเก็บกวาดคอกทุกวัน จึงได้ขี้วัวมาทำปุ๋ยหมักแห้งชีวภาพเพียงพอที่จะใช้ในแปลงเกษตรสวนผสมรอบบ้านได้

(5) ความสำเร็จของนายจำเริญ สุขรักษ์

เมื่อวันที่ 25 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2554 ผู้วิจัยได้พบกับนายจำเริญ สุขรักษ์ เป็นเกษตรกรบ้านคลองเล ต.คูสิต อ.ถ้ำพรรณรา จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้ผ่านกระบวนการ

ฝึกอบรมในปี พ.ศ. 2549 ในครั้งนี้ นายจำเริญ ได้เดินทางมากราบนมัสการท่านพระอธิการสุวรรณ เพื่อแวะเยี่ยมเยือนพระอาจารย์และคณะวิทยากรที่เคยให้ความรู้ ณ ที่ทำการศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ วัดป่ายาง จากนั้น พระอธิการสุวรรณ ได้แนะนำผู้วิจัยให้ทำความรู้จักและพูดคุย และสัมภาษณ์กับ นายจำเริญ ในประเด็นความสำเร็จหลังจากที่ได้ผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึง ประวัติการทำเกษตรกรรมของนายจำเริญ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

นายจำเริญ สุจริตย์ อายุ 40 ปี มีพื้นที่ทำการเกษตร 4 แปลง ประกอบด้วย 5.1 แปลงที่ 1 มีพื้นที่จำนวน 15 ไร่ เป็นที่ตั้งบ้านพร้อมกับสวนมังคุดอายุ ประมาณ 4-5 ปี

5.2 แปลงที่ 2 มีพื้นที่จำนวน 4 ไร่ ปลูกส้มโชกุน 200 ต้น อายุ 4 ปี

5.3 แปลงที่ 3 เป็นสวนทุเรียน สวนยางพารา มีเนื้อที่จำนวน 3 ไร่

5.4 แปลงที่ 4 เป็นสวนยางพารา มีเนื้อที่จำนวน 40 ไร่

การทำแปลงเกษตรทั้ง 4 แปลงนี้ มีแรงงาน 2 คน นายจำเริญและภรรยา เท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นคนที่มีความขยันในการทำงานมาก และผลจากการใช้แรงงานทุ่มเทให้กับงาน อย่างหนักเพื่อสร้างฐานะให้ครอบครัว จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2547 นายจำเริญ เกิดป่วยเป็นโรคหมอนรองกระดูกเสื่อมทับเส้นประสาท ทำงานเกษตรไม่ได้เป็นเวลาประมาณ 1 ปี และส่งผลต่อสวน ส้มโชกุนที่เสียหายอย่างหนัก เพราะไม่มีใครดูแล ด้วยเหตุนี้ ทำให้นายจำเริญ และครอบครัวเกิดความท้อแท้ ลังเลใจที่จะดำเนินชีวิตบนเส้นทางภาคการเกษตรต่อไป

ในปี พ.ศ. 2549 นายจำเริญ ได้มีโอกาสเข้ามาฝึกอบรมภายในศูนย์ กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง จึงเกิดกำลังใจที่จะดำเนินการประกอบอาชีพภาคการเกษตรต่อไป หลังจากที่ได้ผ่านการฝึกอบรมไปแล้วก็ได้นำหลักการและองค์ความรู้ไปปฏิบัติในการประกอบอาชีพ ของตน โดยที่ผู้วิจัย พยายามศึกษาถึงเรื่องราวการใช้เทคนิคเกษตรอินทรีย์ทั้งด้านการปรับปรุง บำรุงดิน และการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้ทราบถึงการนำหลักองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ไปประยุกต์ให้เหมาะกับอาชีพของตนเอง โดยมีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

นายจำเริญ สุจริตย์ (สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า การทำสวน ส้มโชกุน โดยได้ประสบปัญหาประการหนึ่งกับผลส้มที่อยู่ในระยะใกล้สุก ที่เรียกว่า “มวนเขียว” และได้ใช้สารเคมีในการกำจัดแมลง แต่หลังจากที่ได้เรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจากวัดป่ายาง จึง ได้นำมาใช้ในสวนส้มโชกุน โดยพัฒนาระบบการให้น้ำหมักชีวภาพร่วมกับการให้น้ำ ด้วยการเพิ่ม บ่อปูนขนาด “ปล้องร้อย-เมตร” สำหรับผสมน้ำหมักชีวภาพ จากนั้น ได้ต่อท่อน้ำขนาด 4 นิ้ว ออก จากบ่อน้ำหมักเข้ากับท่อที่คูดน้ำขึ้นจากสระน้ำโดยใส่ท่อน้ำขนาด 2 นิ้ว (เป็นข้อต่อ 2 นิ้ว 3 ทาง

ลดทุน) ส่วนในท่อน้ำออกก็ใช้ข้อต่อ 2 นิ้ว ลด 4 ทุน เช่นกัน โดยท่อที่เป็นทางเดินน้ำ 4 ทุน ให้ต่อเป็นท่อเชื่อมกับบ่อน้ำหมัก เพื่อเดินเข้าในบ่อน้ำหมักให้ระบบน้ำหมุนเวียน และผสมน้ำหมักในปริมาณที่เจือจางเข้ากับน้ำที่รดใส่ต้นไม้โดยอัตโนมัติ โดยใช้ น้ำหมักชีวภาพ 4 ลิตร ต่อ สัม โขกุน 100 ต้น ใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง ในการให้น้ำต่อครั้ง นอกจากนี้ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ได้พัฒนาระบบการให้น้ำทั้ง 2 แปลง คือ แปลงสวนมังคุดจำนวน 15 ไร่ และแปลงสวนสัม โขกุนจำนวน 4 ไร่ โดยได้ผสมน้ำหมักชีวภาพกับระบบการให้น้ำปกติ ผลจากการใช้น้ำหมักด้วยวิธีการนี้ทำให้นายจำเริญ แก้ปัญหา “มวนเขียว” ในสวนสัม โขกุนได้ และเป็นการประหยัดต้นทุนได้มาก นอกจากนี้ วิธีการนี้ถือว่าเป็นประสบการณ์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม และควรมีการถ่ายทอดให้เพื่อนเกษตรกรรายอื่นๆ เพื่อเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถลดแรงงาน ลดต้นทุน ได้เป็นอย่างดี

ผลสำเร็จของผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่ได้นำเสนอเพื่อเป็นตัวอย่าง ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศูนย์ฝึกอบรม ที่ได้เป็นแหล่งเรียนรู้อันเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร ผู้ที่สนใจ และสังคมโดยรวม นอกจากนี้ การดำเนินการของศูนย์ฯ จะมีผลมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมที่จะสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต หรือเป็นผู้ร่วมกระบวนการในการเผยแพร่องค์ความรู้ได้มากน้อยเพียงใด ความหวังของศูนย์ฯ ไม่ได้มีเพียงแคความหวังด้านสถิติของผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในจำนวนมากเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งไปถึงการเรียนรู้สู่การปฏิบัติของผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในเชิงรูปธรรม คือ การนำความรู้สู่การปฏิบัติจริง ผลในประเด็นนี้จะเป็นผลอันไพบูลย์ และเป็นความสำเร็จของกระบวนการฝึกอบรมที่อาศัยพลังศรัทธา และการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ พลังความคิด การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของทุกฝ่ายตลอดหลักสูตรการฝึกอบรมอย่างภาคภูมิใจ

3) ผลที่เกิดขึ้น กับพระสงฆ์ และวัดป่ายาง

จากผลงานของวัดป่ายาง ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นบุคลากรในการขับเคลื่อนกระบวนการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเปิดวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ มีการฝึกอบรมในหลักสูตร “การพัฒนาระบบกิจกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” ทำให้วัดป่ายางกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ได้รับความสนใจจากภาครัฐ และเอกชน ทั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดใกล้เคียง ที่ได้นำคณะมาศึกษาดูงาน และเข้าร่วมในกระบวนการฝึกอบรม โดยมีสถิติของผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมและศึกษาดูงานตั้งแต่ ปี พ.ศ.2549 จนถึงปัจจุบัน (2554) จำนวน 13,666 คน (ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง, 2554) นอกจากนี้ พระสงฆ์และวัดป่ายาง ยังได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณจากหน่วยงานต่างๆ ผ่านรางวัลการยกย่อง ดังนี้

- (1) พ.ศ.2549 ได้รับรางวัล “องค์กรที่มีผลงานดีเด่น” ด้านการบริหาร องค์กรชุมชน ของจังหวัดนครศรีธรรมราช
- (2) พ.ศ.2549 ได้รับประกาศนียบัตร สาขาการเกษตรอินทรีย์ จาก มหาวิทยาลัยชุมชนภาคใต้
- (3) พ.ศ. 2550 ได้รับรางวัล “ธรรมพอเพียง ปราชญ์เกษตร เสริมธุรกิจ พอเพียง ส.ป.ก.” จาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- (4) พ.ศ. 2551 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (ถวายแด่พระอริการสุวรรณ คเวส โภ)
- (5) พ.ศ. 2552 ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 11 จากสถาบันลูกโลกสีเขียว
- (6) พ.ศ. 2552 ได้รับการออกอากาศทางเผยแพร่กิจกรรมของวัด ผ่าน Modernine Tv ในรายการ “คนค้นคน” ออกอากาศเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2552 เวลา 22:15 น.

จากผลงานและรางวัลที่ได้รับ เป็นเครื่องรับรอง และยกย่องการทำงานของวัดป่ายาง ซึ่งมี พระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการ โดยอาศัยแรงพลังศรัทธาของชาวบ้านทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเป็นพลังสำคัญในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมให้เกิดผลต่อสังคมโดยรวม และนับว่าวัดป่ายาง เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่พระสงฆ์ที่มีทัศนคติด้านการพัฒนาวัดสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม อันเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างเป็นกระบวนการ อีกรูปแบบหนึ่ง

4) ผลที่เกิดขึ้น กับ ชุมชนโดยรวม

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรวม ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของคนภายในชุมชน 2 ประเด็น ดังนี้

- (1) การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมจาก “เกษตรเคมี” สู่ “เกษตรอินทรีย์ชีวภาพ”

การทำงานของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกระบวนการ มีพลังชุมชนเป็นแนวร่วมการดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ โดยยึดหลักอุดมการณ์ “เกษตรเคมีวิถีทาส เกษตรธรรมชาติวิถีไท” ซึ่งหมายถึงเป้าหมายการทำเกษตร

อินทรีย์ชีวภาพ เพื่อเป็นแนวทางการลดต้นทุนจากการลงทุนในภาคการเกษตร และเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปด้วย

นายสมจิตร พูลพิพัฒน์ (สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2553) นายก อบต.ท่าจิว กล่าวถึงภาพรวมของความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน ด้านการทำเกษตรกรรม โดยได้กล่าวถึงสภาพชุมชนที่นับถอยหลังไปประมาณ 15 – 20 ปี ที่เกษตรกรภายในชุมชนได้อาศัยการทำเกษตรเชิงเดี่ยว และอาศัยสารเคมีเป็นส่วนประกอบหลัก ทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม ทรัพยากรทางธรรมชาติน้อยลง ในพื้นที่นาข้าวมีกุ่ม หอย ปู ปลา ที่เคยเป็นอาหารให้กับคนในชุมชนก็น้อยลง การทำนาข้าวไร้สารพิษก็น้อยลง นอกจากนี้ เกษตรกรในชุมชนประสบปัญหาการขาดทุนจากภาคการเกษตรที่อาศัยสารเคมีซึ่งมีราคาแพง หลังจากที่วัดป่ายาง ได้เปิดศูนย์ฝึกอบรมที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ และมีผู้เข้าฝึกอบรมจากสถานที่ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านป่ายางเกิดความตื่นตัว และหันมาให้ความสำคัญกับการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพมากขึ้น ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีการดำเนินการที่ชัดเจนจากกิจกรรมศูนย์ฝึกอบรมของวัดป่ายาง คือ โรงปุ๋ยชีวภาพป่นเม็ดที่ตั้งอยู่ภายในวัดป่ายาง ซึ่งเป็นโรงผลิตปุ๋ยชีวภาพป่นเม็ด “ตรา ดอกคำดวน” เป็นปุ๋ยชีวภาพ 100 % ไม่มีสารเคมีเจือปน ซึ่งเกิดจากแนวคิดของคนภายในชุมชนที่ต้องการผลิตปุ๋ยเพื่อใช้กันเองในชุมชน และเพื่อจำหน่ายให้กับสมาชิกผู้สนใจ โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง และกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง

นอกจากนี้ นายจිරนนท์ ปรีชาชาญ (สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2554) กล่าวว่า นอกจากผลิตภัณฑ์จากโรงปุ๋ยชีวภาพป่นเม็ดมีผลต่อการทำเกษตรกรรมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญแล้ว โรงปุ๋ยชีวภาพป่นเม็ดยังมีส่วนในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย โดยมีโรงปุ๋ยมีอัตราการผลิตได้ถึงวันละ 55 กระสอบ (กระสอบละ 50 กก.) และภายใน 1 ปี มีการจำหน่ายปุ๋ยชีวภาพป่นเม็ด “ตรา ดอกคำดวน” ได้ประมาณ 20,000 กระสอบๆ ละ 300 บาท ซึ่งคิดเป็นมูลค่าประมาณ 6,000,000 บาท/ปี และผลกำไรจากการผลิตก็จะนำไปแบ่งกันในอัตราส่วนตามหลักเกณฑ์ที่มีการกำหนดเอาไว้

ดังนั้น กิจกรรมโรงปุ๋ยชีวภาพป่นเม็ด “ตรา ดอกคำดวน” จึงเป็นกิจกรรมชุมชนที่สามารถยืนยันถึงการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมภาคการเกษตร จาก “เกษตรเคมี” สู่ “เกษตรอินทรีย์ชีวภาพ” ของคนในชุมชนบ้านป่ายางได้เป็นอย่างดี

(2) สัมพันธไมตรีอันดีงามที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

การที่พระสงฆ์วัดป่ายาง นำโดยพระอธิการสุวรรณ ภูเวศ โภ ได้พลิกสถานะของวัดให้กลายเป็นศูนย์กลางกิจกรรมชุมชนอีกครั้ง หลังจากที่วัดมีสถานภาพเป็นเพียง

สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพียงด้านเดียว มีเพียงคนแก่ชราเข้ามาเพื่อประกอบบุญพิธีในวาระสำคัญต่างๆ พระสงฆ์วัดป่ายางจึงมีแนวคิดเพื่อพลิกบทบาทวัดในรูปแบบใหม่ ให้วัดมีกิจกรรมเพื่อดึงดูดคนทุกเพศทุกวัยในชุมชนเข้ามาปฏิบัติธรรม โดยอาศัยกิจกรรมเป็นตัวนำ จึงได้เริ่มภารกิจ “ฟื้นวัด ฟื้นชุมชน” ที่อาศัยกิจกรรมการออมทรัพย์เป็นเบื้องต้น ในภายหลังได้อาศัยกิจกรรมศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติเป็นสื่อกลางการทำงานระหว่างวัดกับชุมชน มีการรวบรวมพลังชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด เช่น การเข้ามาเป็นวิทยากรร่วมในกระบวนการฝึกอบรม และการมีส่วนร่วมในการทำงาน โรงปุ๋ยปิ่นเม็ด หรือ โรงผลิตน้ำดื่ม เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีต คือ มีเป็นกรรณุ่นหนุ่มสาวและวัยผู้ใหญ่ กลายเป็นผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในการดำเนินกิจกรรมของวัดเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ สัมพันธภาพและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดี และถือว่าเป็นความสำเร็จในการขับเคลื่อนกระบวนการ “ฟื้นวัด ฟื้นชุมชน” ในระดับที่มีการพัฒนามากขึ้น

โรงเรียนวัดป่ายาง เป็นสถาบันที่สำคัญแห่งหนึ่งในชุมชน ที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนในพื้นที่บ้านป่ายาง โดยเปิดสอนในระดับประถมศึกษา และมีสถานที่ก่อตั้งติดกับวัดป่ายาง นางสาวนิตา บุญนำ ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดป่ายาง (สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2554) กล่าวว่า ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมภายในวัดด้วยเช่นกัน เมื่อวัดป่ายางมีกิจกรรมที่ต้องอาศัยกำลังนักเรียนเป็นส่วนสนับสนุน ทางโรงเรียนก็ได้สนับสนุนกำลังนักเรียนตามความเหมาะสมของกิจกรรม เพื่อพัฒนาจิตอาสาให้กับนักเรียน และเป็นร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในสังคม ในช่วงเวลาเรียนตามเวลาราชการ ทางโรงเรียนมีการปรับเวลาให้นักเรียนได้เข้ามาศึกษาหลักการท่าเกษตรอินทรีย์ชีวภาพภายในวัด เป็นระยะเวลา 2 ชั่วโมง/สัปดาห์ เพราะทางผู้บริหารโรงเรียนเล็งเห็นความสำคัญในรายวิชานี้ เนื่องจากพื้นฐานครอบครัวของนักเรียนส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากได้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์แล้ว นักเรียนยังได้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ และพระสงฆ์ได้อบรมบ่มนิสัยให้เป็นเยาวชนที่ดีทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจอีกประการหนึ่งด้วย

ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนป่ายางโดยภาพรวม สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านการทำการเกษตรของชาวบ้านในทิศทางที่ดีขึ้น และเป็นแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนผ่านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนบ้านป่ายาง บนเส้นทางแห่งสัมพันธไมตรีที่มีวัดป่ายางเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกระบวนการบนพื้นฐานหลักธรรมและวินัย ในการรวมพลังชุมชนในขับเคลื่อนกิจกรรมของวัดชุมชน โรงเรียน ดังที่ปรากฏผลเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะในปัจจุบัน

4.3.2 ปัญหา อุปสรรค และข้อ เสนอแนะในการปรับปรุง กระบวนการฝึ กอบรมด้ าน การจั ดการลี้ งแวงล้ อมของวัดป่ายาง

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ เป็นผลที่สะท้อนความเป็นจริงอีกมุมหนึ่งของ กระบวนการฝึ กอบรม ที่เป็นปัญหาและอุปสรรค เพราะโดยความเป็นจริงของการทำงาน ปัญหา อุปสรรคเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ โดยจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับ การบริหาร จัดการขององค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายางก็เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กระบวนการ ทำงานจะต้องมีความผิดพลาดหรืออุปสรรคไม่มากก็น้อย จึงได้ศึกษาข้อมูลในประเด็นนี้ผ่านการ แสดงความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง และผู้ที่มี ส่วนสนับสนุนและรับผลจากกิจกรรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง เพื่อเป็นผลสะท้อนใน ประเด็นที่มีความบกพร่องหรือผิดพลาด ซึ่งผลสะท้อนในประเด็นนี้ เป็นผลดีต่อการปรับปรุง แก้ไขสู่การพัฒนาของกระบวนการฝึ กอบรมให้มีความบกพร่องน้อยลง และมีประสิทธิภาพในการ ทำงานมากยิ่งขึ้น โดยที่ผลการวิจัยประเด็นนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรค และข้อ เสนอแนะ ในการปรับปรุงกระบวนการฝึ กอบรมด้านการจัดการลี้ งแวงล้ อมของวัดป่ายางเท่านั้น

ดังนั้น การได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัย มีความเห็นว่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด คือ ข้อมูลที่ได้ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการฝึ กอบรมในแต่ละครั้ง ซึ่งผู้ที่จะให้ข้อมูลได้ตรง ประเด็นที่สุด คือ พระสงฆ์วัดป่ายาง คณะกรรมการศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง และผู้เข้า ฝึ กอบรม ด้วยเหตุที่บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ตลอดกระบวนการฝึ กอบรมในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการวิจัยในประเด็นปัญหาอุปสรรค และข้อ เสนอแนะ ในการปรับปรุง กระบวนการฝึ กอบรม ตามทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ปัญหา อุปสรรค และข้อ เสนอแนะตามทัศนะของพระสงฆ์ วัดป่ายาง

พระสงฆ์วัดป่ายางได้แสดงทัศนะต่อปัญหาอุปสรรค และข้อ เสนอแนะไว้ ดังนี้

(1) ปัญหาด้านบุคลากรสงฆ์

ปัญหาด้านบุคลากรสงฆ์ที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ด้านการดำเนินกิจกรรม สืบต่อไป เป็นปัญหาประการหนึ่งที่พระอธิการสุวรรณ์ คเวสโก (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2554) ให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัยโดยกล่าวว่า สภาพจิตใจและร่างกายในปัจจุบันไม่ได้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อ การทำงาน แต่ปัญหาในการทำงานเกิดจากความไม่พร้อม และความไม่มีประสบการณ์ของท่าน

ในบางด้าน เช่น งานเอกสาร เป็นต้น หากมีพระสงฆ์รุ่นใหม่ ๆ ที่มีความก้าวหน้าและความรู้ด้านเทคโนโลยี มาเป็นกำลังเสริมในส่วนที่ประสบปัญหา ก็จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสืบทอดเจตนารมณ์ในการทำงาน ที่เป็นกิจกรรมของวัดที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน หากไม่มีพระสงฆ์มาสืบทอดการทำงาน จะทำให้การดำเนินการในกิจกรรมที่ได้กระทำมา มีการล้มเลิกได้

นอกจากนี้ พระชิน อาทโร (สัมภษณ, 22 มกราคม 2554) ได้ให้สัมภษณ แก่ผู้วิจัยในประเด็นที่สอดคล้องพระอธิการสุวรรณ โดยกล่าวว่า การเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฝึกอบรมที่ผ่านมา เป็นการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ พลังปัญญา เพื่อทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เพราะท่านมีความพร้อมที่จะทุ่มเทให้กับงานด้านนี้มาก แต่สิ่งที่เป็นอุปสรรค คือ ขาดพระสงฆ์รุ่นใหม่ ๆ เข้ามาสนองงานแทน เพราะท่านตั้งใจว่าหากช่วยเหลือที่วัดป่าอย่างจนเห็นผลสัมฤทธิ์ และชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีแล้ว ท่านก็จะต้องออกไปจำพรรษา ณ สถานที่อื่นๆ เพื่อให้ห้องความรู้และช่วยชาวบ้านที่กำลังประสบปัญหาด้านเกษตรกรรมอยู่ ปัญหาจึงเป็นปัญหาที่วัดป่าอย่างยังไม่มีจัดการแก้ปัญหา เพราะพระสงฆ์ปัจจุบันก็ขาดแคลนอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

(2) ข้อเสนอแนะ

พระอธิการสุวรรณ คเวสโก (สัมภษณ, 21 มกราคม 2554) ได้ให้สัมภษณ แก่ผู้วิจัย โดยกล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรสงฆ์เพื่อทำงานเพื่อชุมชนและสังคมมิใช่เป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ยากและไม่ยากเกินความสามารถ แต่ผู้ที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ต้องมีอุดมการณ์และพร้อมที่จะถ่ายทอด และผู้ที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ในการทำงานก็ต้องอุทิศชีวิต อุดมการณ์ ความสุขส่วนตัวให้มากเพื่อต้องการทำงานส่วนรวม ดังนั้น การค้นหาบุคลากรสงฆ์ที่พร้อมจะทำงานด้านการเผยแผ่เชิงรุกแบบนี้ จึงเป็นเรื่องที่จะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนแรก เมื่อได้มาซึ่งบุคลากรสงฆ์ที่มีความสนใจในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและเพื่อชุมชน จึงให้การอบรมสั่งสอน ชี้นำ ปลุกฝังอุดมการณ์และความคิดในทางที่ดีและเพื่อส่วนรวม พร้อมทั้งฝึกฝนให้เชี่ยวชาญในวิชาที่จะต้องเรียนรู้ศึกษา ก็สามารถพัฒนาบุคลากรสงฆ์รุ่นใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นตัวแทนการดำเนินงานของพระสงฆ์รุ่นก่อนๆ ได้ ซึ่งจะต้องดำเนินการ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อรับสามเณรที่มีจิตศรัทธาในการอุทิศตนเพื่อพระศาสนา และส่วนรวม

นอกจากนี้ พระชิน อาทโร (สัมภษณ, 22 มกราคม 2554) ได้ให้สัมภษณ แก่ผู้วิจัยในประเด็นที่มีความสอดคล้องกับพระอธิการสุวรรณ โดยกล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรสงฆ์เพื่อทำงานด้านการเผยแผ่เชิงรุกเพื่อชุมชนในทุกๆ ด้าน เป็นเรื่องที่ควรให้เกิดขึ้นโดยเร็ว เพราะ

ปัจจุบันบุคลากรสงฆ์เริ่มน้อยลงไปเป็นลำดับ พระสงฆ์หรือศาสนทายาทที่เป็นสามเณรย่อมเป็นที่เคารพของคนในสังคมไทยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อยู่ในขอบแห่งพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ย่อมเป็นที่ศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป การทำงานของพระสงฆ์ หากมีจิตในทางกุศลแล้วมักจะมีแรงสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งก่อเกิดเป็นแรงศรัทธาจากบรรดาพุทธบริษัท อันจะเป็นแรงขับเคลื่อนสู่การทำงานที่สำเร็จไปได้ด้วยดี ดังนั้น แนวทางในการแก้ปัญหาประเด็นนี้ คือ ต้องพัฒนาบุคลากรให้มีจิตอาสา รักการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งบุคลากรนั้นจะเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาสก็ตาม เพราะฆราวาสก็สามารถดำเนินงานในส่วนนี้ได้เป็นอย่างดี สิ่งสำคัญอยู่ที่ความตั้งใจอุทิศตนของผู้ที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ในการทำงานด้านนี้

ดังนั้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมฯ ในทัศนะของพระสงฆ์วัดป่ายาง ได้ให้ความสำคัญและเน้นหนักในด้านของบุคลากรที่จะสามารถดำเนินการสืบทอดเจตนารมณ์ต่อจากพระสงฆ์ทั้ง 2 รูป เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมที่ใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินการ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกระบวนการ และอาศัยพลังศรัทธาของชุมชนที่มีต่อพระสงฆ์เป็นแนวร่วมในการขับเคลื่อน หากขาดพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีอุดมการณ์มาสืบทอดเจตนารมณ์ในการทำงาน กิจกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกทั้งหมดก็อาจจะลี้มเล็กลงไปได้ ดังนั้น พระสงฆ์ทั้ง 2 รูป จึงได้วางแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพผู้นำ ซึ่งจะดำเนินการโดยการคัดสรรบุคลากรรุ่นเยาว์ เพื่อเข้าสู่การบรรพชาอุปสมบท และศึกษาเรียนรู้ในองค์ความรู้ที่สำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นศาสนทายาทสืบทอดเจตนารมณ์ในการทำงาน และอีกวิธีหนึ่ง คือ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนให้เกิดความรัก ความสัมพันธ์ อย่างจริงจังในศาสตร์แขนงนี้ เพื่อจะเป็นบุคลากรฆราวาสที่จะสามารถดำเนินการสืบทอดเจตนารมณ์ได้อย่างมั่นคง

2) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะตามทัศนะของคณะกรรมการกสิกรรม

การสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรมของคณะกรรมการและวิทยากร ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

(1) ปัญหาความแตกต่างด้านคุณลักษณะของผู้เข้าฝึกอบรม

ในประเด็นนี้ มุ่งเป้าหมายถึงวัยวุฒิของผู้เข้าฝึกอบรม คือ ผู้เข้าฝึกอบรมบางคนมีความตั้งใจในการฝึกอบรม แต่มีอายุมากเกินกว่าที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ บางครั้งเกิดการเจ็บป่วยในช่วงระหว่างการฝึกอบรม ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมที่มีวัยวุฒิสูงไม่สามารถฝึกอบรมได้ตลอดหลักสูตร

(2) ปัญหาด้านความต้องการของผู้เข้าฝึกอบรม

ในประเด็นนี้ มุ่งเป้าหมายถึงผู้เข้าอบรมบางคนที่จะเข้ามาฝึกอบรม โดยเป็นตัวแทนของผู้ที่อยู่ในโครงการพักรักษาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เช่น พ่อหรือแม่เป็นผู้อยู่ในโครงการฯ แต่เนื่องจากติดภาระจึงไม่สามารถเข้ามาฝึกอบรมด้วยตนเองได้ จึงได้ส่งตัวแทน คือ ลูกชายหรือลูกสาวมาเป็นผู้เข้าฝึกอบรมแทน ทำให้บางครั้งผู้เข้าฝึกอบรมไม่ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของการฝึกอบรม เพราะตนเองไม่ได้เป็นผู้ประสบปัญหาหรือมีความต้องการฝึกอบรมโดยตรง จึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการฝึกอบรม และมีการลาถากลับก่อนที่กระบวนการฝึกอบรมจะสิ้นสุดลง เป็นต้น

(3) ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในประเด็นนี้ มุ่งเป้าหมายถึงการศึกษาข้อมูลผู้เข้าอบรม โดยเฉพาะหากเป็นโครงการพักรักษาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ควรมีการประสานงานกับทางธนาคารถึงประเด็นของการส่งผู้เข้าฝึกอบรมให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการของธนาคาร โดยหลีกเลี่ยงการส่งตัวแทนเข้าฝึกอบรม โดยให้ทางธนาคารเน้นย้ำกับกลุ่มบุคคลผู้ที่อยู่ในระหว่างพักรักษาของธนาคาร ให้เห็นถึงความสำคัญของการฝึกอบรม โดยให้เข้าฝึกอบรมด้วยตนเองเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพของตน

ดังนั้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมฯ ในทัศนะของคณะกรรมการ วิทยากรประจำศูนย์ฝึกอบรม ได้แสดงทัศนะต่างจากพระสงฆ์ โดยเน้นไปเรื่องของความพร้อมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และประสิทธิผลที่ได้จากการฝึกอบรม เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทางผู้จัดโครงการ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้ที่อยู่ในระหว่างพักรักษาของธนาคาร

3) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามทัศนะของผู้เข้าฝึกอบรม

ในประเด็นนี้ ผลการวิจัยมุ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากกระบวนการฝึกอบรมภายในศูนย์ฯ ผ่านการสะท้อนปัญหาจากผู้เข้าฝึกอบรม ซึ่งเป็นผู้ที่ได้สัมผัสกับกระบวนการฝึกอบรมตลอดหลักสูตรที่ได้เห็นถึงสภาพทั่วไป และกระบวนการทำงานของทีมวิทยากร โดยมีประเด็นปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ดังนี้

(1) ปัญหาอุปสรรคของฐานฝึกอบรม

ในฐานฝึกอบรม ยังมีวัสดุอุปกรณ์ฝึกปฏิบัติในฐานไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม ทำให้การเรียนรู้ของผู้เข้าฝึกอบรมในภาคปฏิบัติ ไม่สามารถปฏิบัติได้ทุกคน

(2) ปัญหาเรื่องระยะเวลาของหลักสูตรการฝึกอบรม

ในช่วงแรกผู้เข้ารับการฝึกอบรมบางคนมีความเห็นว่า ระยะเวลาในการอบรม 5 วันนานเกินไป แต่เมื่อเริ่มเข้าสู่กระบวนการอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมทำกิจกรรมหลากหลาย ในวันที่ 2 – 3 ของการฝึกอบรม ทำให้เกิดความสนุกสนานไม่เบื่อหน่าย อยากอยู่ร่วมอบรมตลอดหลักสูตร จนกระทั่งอยากอยู่เรียนรู้ต่อ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า ควรให้มีระยะเวลาในการอบรมมากกว่านี้ คือ มากกว่า 5 วัน 4 คืนเพื่อให้ได้เรียนรู้เนื้อหาหลักในรายละเอียดมากกว่านี้

(3) ปัญหาเรื่องการปรับตัวของร่างกายกับการพักผ่อนในระหว่างการฝึกอบรม

ผู้เข้าฝึกอบรมให้ความเห็นว่า มีเวลาช่วงพักผ่อนน้อย เนื่องจากปีคอบรมในแต่ละวันเวลาประมาณ 22 : 30 น. ผู้เข้าฝึกอบรมบางคน มีพฤติกรรมนอนอยู่ในช่วงระยะเวลา 20 : 00 น. ผู้เข้าฝึกอบรมบางคนนอนดึก เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับสถานที่ ทำให้ปรับตัวไม่ได้ อีกทั้งยังมีการตื่นนอนในเวลาเช้าตรู่ คือ เวลา 04 : 30 น. จึงทำให้มีอาการอ่อนเพลีย ง่วงนอน ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ในฐานฝึกอบรม

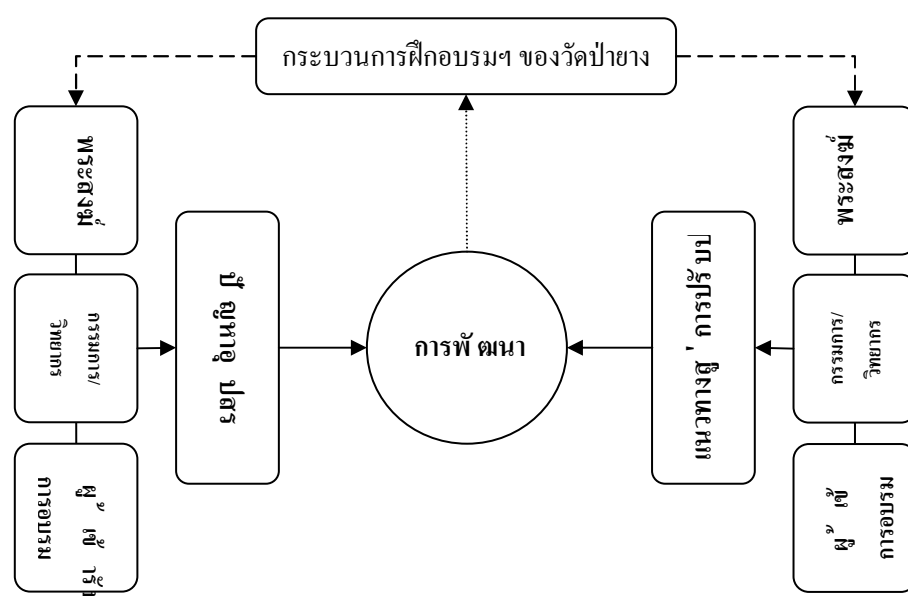
(4) ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากประเด็นปัญหาเบื้องต้น ผู้เข้าฝึกอบรมได้เสนอแนะข้อควรปรับปรุงในกระบวนการฝึกอบรมไว้ คือ ควรมีการพัฒนาปรับปรุงฐานเรียนรู้ ตลอดถึงอุปกรณ์ฝึกปฏิบัติให้สามารถรองรับผู้เข้าอบรมได้เพียงพอ และให้มีการจัดสรรเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในวันต่อไปได้อย่างเต็มที่

ดังนั้น ปัญหาอุปสรรค และแนวทางสู่การปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมในทัศนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สรุปได้ว่า จะให้ความสำคัญในด้านของความเพียงพอด้านอุปกรณ์ วิทยาการ และระยะเวลาการฝึกอบรม ที่เห็นว่า ในบางฐานฝึกอบรมนั้นยังมีอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และวิทยาการที่บางฐานฝึกอบรมไม่สามารถสร้างแรงจูงใจในการฝึกอบรมได้มากนัก ทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้ลดน้อยลง ซึ่งจะเป็นผลต่อองค์ความรู้ และกระบวนการต่างๆ ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรจะได้รับอย่างเต็มที่ โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่ได้เสนอแนะแนวทางสู่การปรับปรุง ซึ่งเน้นไปที่การเตรียมความพร้อมของแต่ละฐานฝึกที่บางฐานยังมีความพร้อมน้อยทั้งอุปกรณ์ และความสามารถของวิทยาการ เพื่อให้เพิ่มสมรรถนะในกระบวนการฝึกอบรมให้ดียิ่งขึ้น

ผลการวิจัยด้านปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายางนั้น จะเห็นได้ว่า มีทั้งปัญหา

อุปสรรคในส่วนพระสงฆ์ คณะกรรมการ วิทยากร และผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งในแต่ละส่วนมีการแสดงทัศนะที่แตกต่างกัน แต่ในปัญหาอุปสรรคในทุกประเด็น ทุกฝ่ายย่อมมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนะเพื่อค้นหาแนวทางการปรับปรุงเพื่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาศรีธรรมชาตวัดป่ายางให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จากผลการวิจัยในประเด็นปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมนั้น ผู้วิจัยได้สรุปดังแสดงในภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในกระบวนการฝึกอบรมฯ

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้ใช้กิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อกลางเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน โดยคำนึงถึงกิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับปัญหาสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชนนั้นก็คือ ปัญหาเศรษฐกิจรอบครัว และปัญหาภาคเกษตรกรรม และได้เริ่มดำเนินการจากปัญหาเศรษฐกิจรอบครัวของคนในชุมชนเป็นพื้นฐาน จากนั้น ได้ประยุกต์หลักธรรมเข้าสู่กระบวนการสร้างกิจกรรมออมทรัพย์ จนประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนภายนอก จากการประสบความสำเร็จในกิจกรรมออมทรัพย์ จึงทำให้พระสงฆ์เริ่มค้นหาแนวทางเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จอีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาภาคเกษตรกรรม โดยเริ่มจากการหาแนวร่วมเพื่อเป็นภาคีในการทำงาน จึงได้ร่วมเป็นเครือข่ายมูลนิธิศึกษาศรีธรรมชาต และพัฒนาศึกษาวัดให้เป็นศูนย์ฝึกอบรม เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ ที่มีแนวทางการทำเกษตรโดยคำนึงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

นอกจากนี้ ในกระบวนการฝึกอบรม พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักพระธรรมวินัย มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินการ คือ นำมาเป็นหลักการพัฒนาจิตสำนึกให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรม และใช้ประกอบกับกิจกรรมในการฝึกอบรม เพื่อต้องการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรม โดยเน้นหนักในด้านสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมทางมารยาท ผลทางพฤติกรรมเหล่านี้ ส่งผลต่อการแสดงออกของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เช่น หลักการวัชรธรรม ที่เป็นธรรมะฝึกผู้เข้าอบรมให้เกิดความอ่อนน้อม หากมองในแง่ของสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมความอ่อนโยนจะมีผลต่อสภาพจิตใจมนุษย์ และส่งผลต่อการแสดงออกกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยรวม

สรุปได้ว่า การดำเนินการของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางการทำงาน มีพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อน และคณะพุทธบริษัทเป็นแนวร่วมในการพัฒนาศักยภาพการทำงาน ประกอบกับการใช้หลักการทางพระพุทธศาสนา คือ การนำหลักพระวินัยบัญญัติมาเป็นแนวคิดการทำงาน และการนำหลักศาสนธรรมมาเป็นขั้นตอนการทำงาน ผนวกด้วยความรู้จากฐานฝึกอบรม และประสิทธิภาพของคณะวิทยากร จึงทำให้กระบวนการฝึกอบรมสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีระบบ ซึ่งเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้เข้าฝึกอบรมและผู้สนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ศึกษาการประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู ศึกษาผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2553 - เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2554 สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง และผู้มีส่วนสนับสนุนและรับผลจากการดำเนินกิจกรรมศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง จำนวน 50 รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) สำหรับวิธีการวิจัย ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพื้นที่วิจัย ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพื้นที่วิจัยมาจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Induction) และนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุป และประมวลผลเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

5.1.1 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระวินัยปิฎกอันเป็นคัมภีร์ส่วนแรกของคัมภีร์พระไตรปิฎก อันเป็นหลักคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา ที่มีการจารึกหลักพระวินัยบัญญัติและหลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นแบบปฏิบัติให้แก่สาวกสงฆ์ในการประกาศพระสัจธรรมให้แก่บรรดาเวไนยสัตว์ได้หลุดพ้นจากห้วงแห่งวัฏฏะ จนกระทั่งบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คือ

พระนิพพาน เอนกอนันตคุณแห่งพระสัจธรรมของพระพุทธองค์ นอกจากจะเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ผู้ปฏิบัติตาม หากพิจารณาในมิติทางสิ่งแวดล้อม พระวินัยบัญญัติหลายสิกขาบทเป็นบทบัญญัติที่มีส่วนเอื้อประโยชน์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสรุปมีพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมออกเป็น 7 ประเด็น สามารถสรุปได้ดังนี้

1) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ ได้แก่ จีวร อาหาร เสนาสนะ(ที่อยู่อาศัย) และยารักษาโรค รวมทั้งสิ่งใช้สอยอื่นๆ เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และมุ่งเน้นไม่ให้เกิดการสะสม

2) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการรักษาดิน ซึ่งมีสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน หากมีการละเมิดก็จะปรับโทษตามสมควรแก่อาบัตินั้น บทบัญญัตินี้ นอกจากจะมีส่วนช่วยในการป้องกันสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดินแล้ว ยังมีส่วนช่วยในด้านการอนุรักษ์และป้องกันไม่ให้ดินถูกทำลายอีกทางหนึ่งด้วย

3) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการรักษาน้ำ ผลจากการบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ส่งผลต่อการป้องกันและลดมลพิษที่ปนเปื้อนในน้ำได้เป็นอย่างดี

4) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการป้องกัน และลดมลพิษในที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย บทบัญญัติเกี่ยวกับการลดมลพิษทางอากาศ ได้แก่ การป้องกันกลิ่นเหม็นที่เกิดจากการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะของพระสงฆ์เอง เป็นต้น การป้องกันมลพิษทางเสียง เช่น ห้ามภิกษุสวมเจียงเท้าไม้ เป็นต้น เพราะทำให้เกิดเสียงดังรบกวนผู้อื่น และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับวัตรปฏิบัติการรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัย และการทำความสะอาดเครื่องใช้ของพระสงฆ์ เป็นต้น

5) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ บทบัญญัติประเด็นนี้ มีหลายสิกขาบทที่กล่าวถึงการห้ามทำลายพืชพันธุ์ ทั้งที่เป็นพืชและสัตว์ ซึ่งส่งผลให้เกิดการรักษาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์หลากหลายชนิดเอาไว้ได้อย่างกว้างขวาง

6) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับสิ่งมีชีวิต ในประเด็นนี้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความละเอียดในการมองธรรมชาติ ที่มีพุทธประสงค์ให้ภิกษุใช้ผ้าหรืออุปกรณ์อื่นๆ ในการกรองน้ำดื่ม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายชีวิตสัตว์แม้จะมีรูปร่างเล็กก็ตาม พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุกรองน้ำเสียก่อนจึงนำมาบริโภคได้ และทรงห้ามไม่ให้ภิกษุทำลายชีวิตสัตว์ ด้วยเหตุแห่งชีวิตสมณะเป็นชีวิตที่ละการเบียดเบียนสรรพสัตว์ เพื่อต้องการให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุล ซึ่งหากภิกษุใดฝ่าฝืนพระวินัยก็จะปรับอาบัติตามสมควรแก่ความผิดนั้น

7) บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับชุมชน ในประเด็นนี้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาอาจารย์ (ความประพฤติ) ที่ภิกษุควรปฏิบัติตามเพื่อรักษาความศรัทธาเลื่อมใสของชุมชน

เพราะสังคมสงฆ์เป็นสังคมในอุดมคติ เป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงพฤติกรรม โดยที่พระพุทธเจ้าทรงวางระเบียบไม่ให้ภิกษุส่งเสียงดัง ทั้งในอารามและชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดมลพิษทางเสียง อันเป็นการรบกวนแก่ผู้ที่ปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในชุมชน โดยที่มีบทบัญญัติไม่ให้ทิ้งน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าว และเศษอาหารต่างๆ ภายในชุมชนหรือใกล้ที่อยู่อาศัย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นและทัศนียภาพที่ดูจาต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นการวางหลักในการปฏิบัติเพื่อภิกษุสงฆ์ที่เป็นพุทธสาวกของพระองค์ ไม่ให้เกิดความเสื่อมเสีย และความเสื่อมศรัทธา อีกทั้งยังเป็นต้นแบบในการรักษาสังแวดล้อมให้กับชุมชนเป็นอย่างดี

พระวินัยบัญญัติเหล่านี้ หากมองในแง่ของความสัมพันธ์ทางสิ่งแวดล้อม มนุษย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งทางกายภาพและชีวภาพ และมีระเบียบกฎเกณฑ์เป็นเครื่องกำกับควบคุม ควบคุมไปกับการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ อันจะนำไปสู่ความรักและความห่วงใยสิ่งแวดล้อมรอบด้านอย่างเป็นกระบวนการ นอกจากนี้ รูปแบบการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ภายใต้กรอบแห่งพระวินัยบัญญัติ มีวัตถุประสงค์การปฏิบัติที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม โดยมีประเด็นที่ควรแก่การศึกษา ดังนี้

- 1) เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือความหลุดพ้นจากอภิสวะกิเลส และความสงบระงับแห่งจิตอันเป็นเป้าหมายพื้นฐานของมวลมนุษยชาติ โดยปราศจากการล่วงละเมิดต่อธรรมชาติ
- 2) ส่งเสริมให้เกิดการหลีกเลี่ยงการเบียดเบียน เหยียดหยาม และทำลายล้างซึ่งกันและกัน โดยมองผ่านสิกขาบทเกี่ยวกับการห้ามเบียดเบียนและทำลายพืชพันธุ์และสิ่งมีชีวิตทั่วไป
- 3) มีการยอมรับนับถือในสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งสัตว์และพืช โดยมองเห็นคุณค่าของทุกสรรพสิ่งตามสภาวะของความเป็นจริง
- 4) มุ่งเน้นให้เกิดการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งถ้าหากพิจารณาตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม พระวินัยบัญญัติเหล่านี้ คือ พื้นฐานของการเกื้อกูลต่อระบบนิเวศรอบด้าน ทั้งป่าไม้ ดิน น้ำ และอากาศ เป็นต้น

การบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้า แม้จะดูมองว่าถูกบัญญัติขึ้นเพียงเพื่อความเลื่อมใสของหมู่ชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพียงเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้วก็ตาม แต่ถ้ามองในแง่ของการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บทบัญญัติเหล่านี้กลับสอดคล้องเป็นอย่างดีกับกระแสแห่งการอนุรักษ์ และดูแลรักษาสภาพแวดล้อมรอบด้านให้คงความสมดุลและดำรงอยู่ได้ โดยปราศจากการทำลายและการย่ำยีสรรพสิ่งรอบตัวมนุษย์ ภายใต้พื้นฐานของความเมตตาและ

ความเกี่ยวคู่ต่อสรรพสิ่งทั้งที่เป็นอุปาทินกสังขาร และอนุอุปาทินกสังขาร คือ เป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต แม้ว่าบทบัญญัติของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมจะมีน้อยนิดเมื่อเทียบกับบทบัญญัติทั้งหมดของพระสงฆ์ซึ่งมีมากถึง 227 ข้อทั้งที่มาในพระปาฏิโมกข์และนอกพระปาฏิโมกข์ แต่บทบัญญัติเหล่านี้ก็เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ ดังที่อธิบายมาแล้ว และไม่ใช่ว่าเป็นการขัดเคืองหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้าไปในบทบัญญัติ แต่เป็นเพราะความสอดคล้องของหลักการทั้ง 2 ฝ่าย ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน ทั้งแนวทางในการปฏิบัติและหลักการที่เป็นเหตุผล หลักของการบัญญัติสิกขาบทเหล่านั้นต่างหากที่ทำให้มองเห็นวิถีแห่งการอนุรักษ์ปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมขึ้น หลังจากที่ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เชื่อมโยงอย่างเป็นกระบวนการ

รูปแบบการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์จะมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแนบแน่น และมีความเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวพระสงฆ์ แม้ว่าในปัจจุบันพระสงฆ์ต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแห่งการบริโภค ท่ามกลางเทคโนโลยีเครื่องอำนวยความสะดวกที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งมีส่วนนำไปให้เกิดกระแสบริโภคนิยมอย่างรุนแรง มีการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย แข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตายเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวก และสนองความต้องการของแต่ละบุคคล แต่พระสงฆ์ก็ยังคงรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมรอบตัวพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากพระสงฆ์สายป่ากรรมฐานผู้ทำการรักษาผืนป่าอยู่ภายในวัด โดยการกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ในรูปแบบของเขตอุทยาน ซึ่งห้ามการเบียดเบียนสัตว์ทุกชนิด การจัดวัดให้ร่มรื่น โดยการปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันสำคัญอื่นๆ เป็นต้น

ดังนั้น ในยุคของกระแสการบริโภคนิยมอย่างรุนแรงในปัจจุบัน แม้พระสงฆ์เองก็ไม่ควรปล่อยตัวไปตามกระแสของสังคม เพราะวิถีชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ที่แท้ก็คือการดำรงชีวิตที่สมถะ ใช้สอยเท่าที่จำเป็น งดเว้นการสะสม และดำรงตนเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของสังคม เป็นแบบอย่างของการเป็นอยู่อย่างพอดีโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ระบบนิเวศต่างๆ คงสภาพเดิมเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าพระสงฆ์เองจะยังคงรักษาจุดยืนของตนเองภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัยเอาไว้ได้มากน้อยเพียงใด เพราะตราบไคที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนายังคงยึดมั่นในศีลแต่ละข้อ และถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ผลจากการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเหล่านี้ จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการรักษาความมั่นคงของทรัพยากรธรรมชาติและเกื้อหนุนให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่อย่างสมดุล

5.1.2 การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมอื่นๆ ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

เป็นการนำหลักปฏิบัติที่เป็นแบบแผนการดำรงชีวิตสมณะในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการฝึกอบรม และก่อนที่จะนำเสนอผลการประยุกต์หลักธรรมวินัย ผู้วิจัยได้นำเสนอความเป็นมาและขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบรมโดยสังเขป เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเนื้อหา และนำเสนอการสรุปผลในประเด็นสำคัญตามลำดับ ดังต่อไปนี้

กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ภายใต้การดำเนินการของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ซึ่งเป็นเครือข่ายมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ มีการฝึกอบรมในหลักสูตร “การพัฒนาระบบกสิกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” มีระยะเวลาการฝึกอบรม 4 คืน 5 วัน เป็นกิจกรรมที่พัฒนามาจากการประสบความสำเร็จของกิจกรรมการออมทรัพย์ของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตวัดป่ายาง โดยมีคณะกรรมการของกลุ่มสังฆะฯ ภายใต้การนำของพระอธิการสุวรรณ คเวสโก จึงมีการพัฒนากิจกรรมสู่รูปแบบการดำเนินการในลักษณะของศูนย์ฝึกอบรม เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพด้านการเกษตร ที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ และกระบวนการฝึกอบรมมีการวางขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยดำเนินการตามขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การวางแผนการดำเนินการ และการประเมินผล โดยที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักพระธรรมวินัยมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการฝึกอบรมในขั้นตอนที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 7 ประเด็นเบื้องต้น เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม โดยสรุปผลการวิจัยตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม 3 ด้าน ดังนี้

(1) การประยุกต์พระวินัยบัญญัติเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม โดยที่พระสงฆ์ได้นำพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 ในกฎการสิกขาบท แห่งสังฆาติเสสกันท์ ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวีรังค์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างกุฎิ (ที่พักอาศัย) โดยที่พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์ให้สร้างตามเขตที่บัญญัติไว้ เพราะต้องการลดปริมาณการนำทรัพยากรมาสร้างที่พักอาศัยให้ใหญ่โตเกินความจำเป็นจากพุทธบัญญัติประเด็นนี้ จึงมีการสร้างที่พักอาศัยเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าฝึกอบรม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและการประหยัดทรัพยากรตามพุทธประสงค์แห่งวินัยบัญญัติ

และได้นำหลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 มาเป็นหลักการเพื่อบรรยายประกอบการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังทัศนคติด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้คุ้มค่าสูงสุด โดยได้นำองค์ความรู้จากฐานคนมีไฟ ฐานคนเอาถ่าน และฐานคนรักสุขภาพ เป็นตัวอย่างประกอบการบรรยายให้เกิดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักการที่ปรากฏในพระวินัยบัญญัติ เพราะเนื้อหาความรู้ของฐานฝึกอบรมดังกล่าว มีแนวทางการฝึกและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(2) การประยุกต์พระวินัยบัญญัติเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม โดยที่พระสงฆ์ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติเกี่ยววิถีชีวิตมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ในกฎคามสิกขาบทที่ 1 แห่งปาจิตตยิกัณฑ์ ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้ เพราะมีความสำคัญว่าต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิตมาเป็นแนวทางในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ด้วยการปรับภูมิทัศน์ภายในวัดให้มีความสงบร่มเย็น ให้เหมาะสมกับการเป็นอารามที่สงบ และห้ามไม่ให้มีการตัดต้นไม้ เพื่อรักษาความร่มรื่น ความสมบูรณ์ของพื้นดิน และเป็นประโยชน์ต่อสภาวะจิตใจที่ดีของผู้เข้าฝึกอบรมที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้

พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวกับการรักษาดินและแหล่งน้ำ เป็นบทบัญญัติที่มีความสอดคล้องกับการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ได้นำมาเป็นหลักการบรรยายประกอบการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังทัศนคติด้านการสงวนและรักษาดินและแหล่งน้ำ อันเป็นทรัพยากรสำคัญทางธรรมชาติที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสรรพสัตว์ โดยได้นำองค์ความรู้จากฐานแปลงเกษตรอินทรีย์ ฐานคนรักแม่ธรณี และฐานน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ เป็นตัวอย่างประกอบการบรรยายให้เกิดจิตสำนึกด้านการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมตามหลักการที่ปรากฏในพระวินัยบัญญัติ เพราะฐานฝึกอบรมเหล่านี้ มีเนื้อหาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการรักษาทรัพยากร โดยเฉพาะดินและน้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์ เพื่อส่งผลประโยชน์ต่อระบบนิเวศโดยรวม

(3) การประยุกต์พระวินัยบัญญัติเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการบำบัดฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะสิกขาบทที่เกี่ยวกับการกรองน้ำดื่ม ในสัปปณกสิกขาบท ที่ 2 แห่งปาจิตตยิกัณฑ์ ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก จุลวรรค ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับสัตว์มีชีวิตขนาดเล็ก โดยที่พระพุทธเจ้าให้ภิกษุกรองน้ำเสียก่อนที่จะนำมาบริโภค เนื่องจากอาจจะมีสิ่งมีชีวิตเจือปนอยู่ จึงนำหลักปฏิบัติจากพระวินัยบัญญัติในประเด็นดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการฟื้นฟูสภาพบ่อน้ำที่เว้นระยะเวลาการใช้งานมาเป็นเวลานาน จึงฟื้นฟูสภาพบ่อน้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่วัดและชุมชน

อีกครั้ง ด้วยวิธีการจัดสร้างโรงผลิตน้ำดื่ม “ตรา บ้านเรา” โดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชน เพื่อนำน้ำจากบ่อมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและลดมลภาวะในที่อยู่อาศัย และพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมาเป็นหลักการเพื่อบรรยายประกอบการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังทัศนคติด้านการบำบัดฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยนำองค์ความรู้จากฐานคนมีน้ำยา และฐานคนมีไฟ (การผลิตแก๊สชีวภาพ) เป็นตัวอย่างประกอบการบรรยายให้เกิดจิตสำนึกตามหลักการที่ปรากฏในพระวินัยบัญญัติ เพราะหลักการของฐานคนมีน้ำยา มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำน้ำยาเอนกประสงค์เพื่อบำบัดและลดมลภาวะในอาคารและที่อยู่อาศัย ตลอดถึงเนื้อหาของฐานคนมีไฟ โดยเฉพาะในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตแก๊สชีวภาพ โดยพระสงฆ์ได้นำหลักพระวินัยบัญญัติเป็นแนวคิดพื้นฐาน โดยผนวกกับองค์ความรู้การผลิตแก๊สชีวภาพ จึงมีการออกแบบและผลิตบ่อแก๊สชีวภาพตามแบบฉบับของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง เพื่อเป็นการบำบัดมลภาวะอันเกิดจากการที่ขยะอินทรีย์เกิดการย่อยสลาย ด้วยวิธีการนำเอาขยะอินทรีย์มาเป็นวัตถุดิบในการผลิตแก๊สชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งเป็นแนวทางในการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และสามารถลดมลภาวะทางอากาศเป็นอย่างดี

2) พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์หลักศาสนธรรมทางพุทธศาสนา 7 ประเด็น เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง โดยสรุปผลการวิจัยตามขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบรม 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

(1) การวางแผนการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การประชุม การกำหนดวัตถุประสงค์ และการกำหนดหลักสูตร ในขั้นตอนนี้พระสงฆ์ได้ประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยะธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการองค์กร ที่ก่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการทำงาน โดยนำมาใช้ในขั้นตอนการประชุม คณะกรรมการ และวิทยากร หลังจากที่มีการติดต่อจากหน่วยงานภายนอกที่ต้องการส่งบุคลากรภายในหน่วยงานเข้ารับการฝึกอบรม โดยทีมวิทยากรมีการปรึกษา วางแผนการทำงาน และมอบภาระหน้าที่รับผิดชอบตามความสามารถของวิทยากรแต่ละคน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการทำงาน

(2) การดำเนินการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนที่ 2 ของกระบวนการ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสร้างแรงจูงใจ การอำนวยความสะดวก บรรยายภาคการเรียนรู้ และการจัดเนื้อหาการฝึกอบรม ในขั้นตอนนี้ พระสงฆ์ได้ประยุกต์ใช้หลัก

เทศนา 4 ประการ คือ สันตัสสนา (การชี้แจงให้กระจ่าง) และสมาทปนา (การโน้มน้าวให้ปฏิบัติ) ในขั้นตอนการปฐมนิเทศ และใช้หลักเทศนาอีก 2 ประการ คือ สมุตเตชนา (การพูดให้เกิดความกล้าหาญ) และสัมปหังสนา (การพูดให้เกิดความร่าเริง) ในขั้นตอนการสร้างบรรยากาศความเป็นกลุ่มเพื่อรับผิชอบภารกิจประจำวัน เพื่อสร้างกำลังใจ แรงจูงใจในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักสูตรการฝึกอบรม

ขั้นตอนการคัดเลือกผู้นำกลุ่ม และ การรับทราบระเบียบปฏิบัติในการฝึกอบรม เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของการสร้างแรงจูงใจ ประเด็นนี้ พระสงฆ์ได้ประยุกต์ใช้หลักพลธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่สนับสนุนภารกิจสู่ความสำเร็จ เพื่อเป็นเกณฑ์การตัดสินใจของบรรดาสมาชิกในการเลือกผู้นำกลุ่มของตนเอง และใช้หลักศีล 5 มาเป็นระเบียบปฏิบัติที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันของผู้เข้าฝึกอบรม หากมีการฝ่าฝืนศีลข้อ 2 3 และ 5 ซึ่งถือว่าเป็นข้อบังคับหลัก ผู้ฝ่าฝืนจะถูกลงโทษด้วยการให้ออกจากกระบวนการฝึกอบรมทันที ด้วยเหตุผลที่ว่า วัดไม่ใช่สถานที่ฝึกกิจกรรม ไม่ใช่สถานที่มีพฤติกรรมทางเพศ และไม่ใช่สถานที่บ่มเพาะอบายมุขทั้งปวง ในส่วนกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกอบรม ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจ พระสงฆ์ได้ประยุกต์หลักอปริหานิยะธรรมในกิจกรรมปรบมือเตรียมพร้อมด้วยรหัส 3-3-7 และการใช้หลักการวะธรรมในกิจกรรมธรรมะสวัสดิ์ โดยมีการแสดงความเคารพระรัตนตรัย และกราบผู้เข้าฝึกอบรมด้วยกัน เพื่อแสดงความเอื้อเฟื้อต่อกันและลดมานะ (ความถือตัว) ภายในจิตใจตนเอง

การเตรียมความพร้อมในการฝึกอบรม นอกจากจะมีกิจกรรมการปรบมือเตรียมพร้อม และกิจกรรมธรรมะสวัสดิ์แล้ว พระสงฆ์ได้ประยุกต์หลักสามัคคีธรรมในการเตรียมพร้อมของผู้เข้าฝึกอบรมด้วยสัญญาณเพลง “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” โดยมีกติกา คือ หากสัญญาณเพลงจบลง การเตรียมความพร้อมของกลุ่มใดไม่สมบูรณ์ ผู้นำกลุ่มนั้นจะถูกลงโทษด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมที่บ่งชี้ถึงคุณธรรมของสมาชิกภายในกลุ่มภายใต้กฎกติกา

ในช่วงระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม นอกจากมีการฝึกปฏิบัติในฐานการเรียนรู้ ยังมีกิจกรรมการทำวัตรสวดมนต์ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ในกิจกรรมนี้ พระสงฆ์ได้ใช้หลักภาวนา คือ การเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐาน หลังจากที่มีการไหว้พระสวดมนต์แผ่เมตตาเสร็จ โดยใช้ระยะเวลาสั้นๆ ประมาณ 5-10 นาที เพื่อเป็นการผ่อนคลายความกังวลใจของผู้เข้าฝึกอบรม ที่อาจจะมีความกังวลถึงภาระหน้าที่ ครอบครัวย เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสงบใจ และเกิดความตั้งใจในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ

(3) การประเมินผลการฝึกอบรม เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การใช้แบบสอบถามก่อน-หลังการฝึกอบรม การใช้

แบบสังเกต การใช้แบบประเมินผล การสรุปทางวิชาการ และการประชุมประจำวัน วิธีการเหล่านี้ เป็นวิธีการประเมินองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติของผู้เข้าฝึกอบรม การดำเนินการประเมินใน ประเด็นนี้เป็นหน้าที่ของคณะวิทยากร ที่จะต้องเป็นผู้ดำเนินการในส่วนของการประเมินเชิงวิชาการ

ในส่วนของการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเบื้องต้น ก่อนที่จะมีพิธีปิดการ ฝึกอบรม พระสงฆ์ได้ใช้กิจกรรมบิณฑบาตความดี โดยให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้เขียนคำปฏิญาณที่จะ เปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทิศทางที่ดี ทั้งในด้านการทำการเกษตรที่ จะยึดหลักคุณธรรม และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ด้านการประกอบอาชีพ และพฤติกรรม ในทางอกุศลต่างๆ ที่ต้องการจะเลิกกระทำ เช่น พฤติกรรมการโกง การเสพสิ่งเสพติดให้โทษ เป็นต้น จากนั้น ให้อธิษฐานต่อหน้าพระพุทธรูป โดยมีพระสงฆ์เป็นสักขีพยานแล้วนำแผ่นกระดาษที่ อธิษฐานแล้วใส่ลงในบาตร เพื่อเป็นการแสดงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองสู่ แนวทางที่ดี

5.1.3 ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการ ฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) **ผลเบื้องต้น** หมายถึง ผลที่เกิดจากการประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการสิ่งแวดล้อมและหลักศาสนธรรม ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อผู้เข้าฝึกอบรมและผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และผลที่เกิด จากการดำเนินกิจกรรมศูนย์กลางศีลธรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่ส่งผลต่อวัดป่ายางและพระสงฆ์ ตลอดจน ถึงชุมชนโดยรวม ซึ่งผลเบื้องต้นในแต่ละประเด็นสามารถสรุปได้ ดังนี้

(1) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าฝึกอบรม เป็นผลที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการ ฝึกอบรม ตลอดระยะเวลา 4 ถึง 5 วัน อันเนื่องมาจากการที่พระสงฆ์ประยุกต์ใช้หลักพระวินัย บัญญัติมาเป็นหลักการบรรยายประกอบกับองค์ความรู้ในฐานฝึกอบรม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและ การมีทัศนคติในเชิงบวกต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการทิ้งขยะและพฤติกรรมการรักษาความสะอาดของที่พักอาศัยและห้องสุขาที่ดีขึ้น เนื่องจากก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการทิ้งขยะ และการใช้ห้อง สุขาที่มีพฤติกรรมไม่ถูกสุขลักษณะ หลังจากที่ได้รับการฝึกอบรมผ่านการฟังบรรยายจากพระสงฆ์ ในประเด็นพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และพระสงฆ์ได้ให้ข้อคิดด้านการรักษาความ สะอาดไว้ว่า “หากจิตใจไม่สะอาด แล้วพื้นที่จะสะอาดได้อย่างไร” ทำให้พฤติกรรมดังกล่าว

เปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก ด้วยเหตุนี้ หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงเป็นหลักการสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการทางความคิดของผู้เข้าฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี

ผลที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง เป็นผลจากการที่พระสงฆ์ได้ประยุกต์หลักศาสนาธรรมมาเป็นองค์ประกอบในกิจกรรมของกระบวนการฝึกอบรม ผลเบื้องต้นในประเด็นนี้สามารถสรุปได้ตามหลักศาสนาธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรม ดังนี้

ผลจากการใช้หลักอปริหานิยธรรม ในกิจกรรมการปรบมือโดยใช้รหัสจังหวะ 3-3-7 และรหัสความพร้อมที่ใช้ในการเตรียมพร้อมก่อนการฝึกอบรมในแต่ละช่วง ทำให้กิจกรรมนี้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เข้าฝึกอบรม

ผลจากการใช้หลักเทศนา 4 ในการปฐมนิเทศ และการกล่าวเสริมกำลังใจ ในระหว่างการฝึกอบรม ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดกำลังใจ มีความกระตือรือร้น มีการกล้าแสดงออก และมีการรับผิดชอบในระบบกลุ่มมากขึ้น

ผลการใช้หลักพลธรรม ในขั้นตอนการเลือกผู้นำกลุ่ม ส่งผลให้เข้าอบรมมีลักษณะการตัดสินใจในการเลือกได้ดี โดยการอาศัยหลักธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสินใจในแต่ละกลุ่ม ได้ผู้นำที่ดีมาเป็นตัวแทนสมาชิกของกลุ่ม เพื่อดำเนินตามภารกิจต่างๆ ในระหว่างการฝึกอบรม

ผลจากการใช้หลักศีล 5 เป็นระเบียบปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของผู้เข้าฝึกอบรม ส่งผลต่อพฤติกรรมในเชิงบวก เช่น การเข้าแถวรับอาหารเป็นระเบียบ การวางรองเท้าเป็นระเบียบ เป็นต้น และผู้เข้าฝึกอบรมบางคนสามารถเลิกสิ่งเสพติดให้โทษที่ตนเองเคยมีพฤติกรรมเสพมาก่อนเข้าฝึกอบรม โดยได้ถวายสัตย์ปฏิญาณการเลิกอบายมุขต่อพระรัตนตรัย และพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ผลจากการใช้หลักสามัคคีธรรม ในขั้นตอนการเตรียมความพร้อม ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการเตรียมตัวก่อนเข้าฝึกอบรมในแต่ละช่วงเวลา เพราะไม่ต้องการให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้นำกลุ่ม อันเนื่องมาจากการขาดความพร้อมและความสามัคคีของสมาชิก

ผลจากการใช้หลักการวัชรธรรม ในกิจกรรมธรรมะสวัสดิ์ ส่งผลให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองด้วยการลดมานะ (ความถือตัว) ไม่ยึดเอายศศักดิ์ อัครฐานมาเป็นเครื่องกั้นสัมพันธ์ไมตรีระหว่างตนเองกับผู้เข้าฝึกอบรมด้วยกัน ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้เป็นไปด้วยความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

ผลจากการใช้หลักภavana สามารถทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความสงบใจได้ อันจะเป็นผลดีในการเรียนรู้ตามหลักสูตรการฝึกอบรม

ดังนั้น ผลจากการประยุกต์ใช้หลักศาสนธรรมในกระบวนการฝึกอบรม หากพิจารณาตามหลักธรรมและกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกัน ย่อมก่อให้เกิดผลด้านพฤติกรรมในเชิงบวกแก่ผู้เข้าฝึกอบรมเป็นอย่างมาก ทั้งในช่วงระหว่างการฝึกอบรมและหลังจากที่ผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว

(2) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม เป็นผลที่เกิดจากการนำองค์ความรู้และหลักปฏิบัติจากกระบวนการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของตนเอง จากประสบการณ์การฝึกอบรมสู่การนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรม จนกลายเป็นความสำเร็จในการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมของผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม ในประเด็นนี้มีบุคคลตัวอย่างจำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายทวี กุลภักดี, นายเจริญ ศิริพรหม, นายอ้วน ไชยกำจร, นายสมบุรณ์ จันทร์จรัส และนายจำเริญ สุขรักษ์ ที่ได้นำองค์ความรู้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติด้วยตนเอง และเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้อื่นด้วยความเป็นผู้มีจิตอาสา ถือได้ว่าเป็นการขยายผลผ่านบุคคลในการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายางให้เกิดผลมากยิ่งขึ้น

(3) ผลที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์และวัดป่ายาง เป็นผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่ส่งผลต่อพระสงฆ์และวัดป่ายาง จากผลงานของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกระบวนการ และอาศัยพลังชุมชนเพื่อร่วมในกระบวนการทำงาน จนเกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน ทำให้วัดป่ายางกลายเป็นสถานที่เรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์ชีวภาพที่สำคัญอีกสถานที่หนึ่งของ จ.นครศรีธรรมราช โดยริเริ่มการฝึกอบรมตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 –2554 มีจำนวนผู้ผ่านการฝึกอบรมจำนวน 13,666 คน (ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง, 2554) พระสงฆ์และวัดป่ายาง จึงได้รับการยกย่องจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหลายสาขา ด้วยรางวัลที่ได้รับ เช่น รางวัลองค์กรชุมชนดีเด่น รางวัลลูกโลกสีเขียว เป็นต้น นับเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงศักยภาพการทำงาน of วัดป่ายางที่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกได้เป็นอย่างดี

(4) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรวม จากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการบนพื้นฐานพระธรรมและวินัย ส่งผลให้ชุมชนบ้านป่ายางเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนำพึงพอใจ โดยเริ่มต้นที่การเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของคนภายในชุมชนจาก “เกษตรเคมี” สู่ “เกษตรชีวภาพ” จากการที่วัดป่ายาง ได้ก้าวไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและเกษตรอินทรีย์ชีวภาพที่สำคัญของ จ.นครศรีธรรมราช ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านป่ายาง เล็งเห็นความสำคัญของการทำเกษตรแนวใหม่ที่มีค่านึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญ ผนวกกับปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการ

บริโภคอาหารที่มีส่วนประกอบของสารเคมีในชีวิตประจำวัน และปัญหาด้านทุนการผลิตในภาคการเกษตรที่สูง แต่ได้ผลกำไรต่ำหรือเป็นหนี้ ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลให้ชาวบ้านป่ายางได้รวมกลุ่มเพื่อเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำการเกษตร โดยยึดหลักการและอุดมการณ์ของศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ในประโยคที่ “เกษตรเคมี วิถีทาส เกษตรธรรมชาติ วิถีไท” เป็นแนวทางการเปลี่ยนแปลง จากนั้น มีการรวมกลุ่มของคนภายในชุมชนเพื่อก่อตั้งโรงปุ๋ยชีวภาพขึ้นเมื่อ “ตรา ดอกคำดวน” โดยได้รับการสนับสนุนของศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง และกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในภาคเกษตรกรรมของคนภายในชุมชน และจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจ โรงปุ๋ยแห่งนี้มีอัตราการผลิตถึง 55 กระสอบ/วัน (กระสอบละ 50 กก.) และมีอัตราการผลิตประมาณ 20,000 กระสอบ/ปี และมีรายได้จากการจำหน่ายประมาณปีละ 6,000,000 บาท นอกจากปุ๋ยชีวภาพจะมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคการเกษตรแล้ว ยังเป็นแนวทางการสร้างอาชีพให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

กิจกรรมศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง นอกจากมีผลต่อคนในชุมชนการเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำเกษตรกรรมสู่เกษตรอินทรีย์ชีวภาพแล้ว ยังส่งผลต่อพฤติกรรมกรเข้าวัดเพื่อร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรม อาศัยศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติเป็นสื่อชักนำชุมชนให้เข้าวัด จึงทำให้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี คือ บุคคลรุ่นหนุ่มสาวและวัยผู้ใหญ่ กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทในกิจกรรมของวัดมากขึ้น จากปรากฏการณ์ดังกล่าว นับว่าเป็นความสำเร็จอีกระดับหนึ่งในการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชุมชนกับวัดป่ายาง

2) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

มีประเด็นสรุปการแสดงทัศนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ และผู้มีส่วนสนับสนุนและรับผล จากกิจกรรมศูนย์กลางกิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ดังนี้

(1) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามที่สนะของพระสงฆ์

ปัญหาอุปสรรคในทัศนะของพระสงฆ์วัดป่ายาง กล่าวถึง การขาดบุคลากรสงฆ์ที่จะเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์และการทำงานของวัดป่ายางแทนพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานของวัดที่ผ่านมา พระสงฆ์เป็นบุคลากรหลักในการทำงาน หากขาดพระสงฆ์รุ่นใหม่ ๆ ที่มีอุดมการณ์และความรู้สืบทอดเจตนารมณ์ ในอนาคตกิจกรรมทั้งหมดอาจจะล้มเลิกก็เป็นไปได้

ปัญหาประเด็นนี้ พระสงฆ์ได้เสนอแนะถึงวิธีการสร้างศาสนทายาทเพิ่ม โดยกิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรที่มีความศรัทธา จากนั้น ฝึกฝนอบรมให้เป็นศาสนทายาทที่ดี มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งจะทำงานเพื่อสังคม อีกประการหนึ่ง คือ ฝึกฝนอบรมชาวบ้านที่มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำให้มีความรู้ ความมั่นใจในการทำงานในส่วนกิจกรรมของวัด เพื่อจะเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการแทนพระสงฆ์ได้ในอนาคต

(2) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามที่เสนอแนะตามทศนะของคณะกรรมการและวิทยากร

คณะวิทยากร กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรม โดยมุ่งประเด็นที่ผู้เข้าฝึกอบรมที่มีความต่างทางวัยวุฒิ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการร่วมกิจกรรม และกลุ่มผู้เข้าฝึกอบรมที่มาตามโครงการพักชำระหนี้ของธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายคลาดเคลื่อนในกรณีที่อยู่ภายใต้โครงการพักชำระหนี้ของธนาคารไม่สามารถเข้าฝึกอบรมได้จึงส่งตัวแทนเข้าฝึกอบรม ทำให้ตัวแทนที่มาไม่ได้เป็นผู้ที่ประสบปัญหาด้วยตนเอง จึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการฝึกอบรม ทำให้มีการลาถากก่อนที่กระบวนการฝึกอบรมจะสิ้นสุดลง

ในประเด็นนี้ คณะวิทยากรได้ให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อเกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ผู้จัดโครงการ และผู้เข้าฝึกอบรม โดยให้มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และหลีกเลี่ยงการส่งตัวแทน เพราะจะส่งผลกระทบต่อประเมินผลการฝึกอบรม

(3) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามที่เสนอแนะตามทศนะของผู้เข้าฝึกอบรม

ผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่ มีการแสดงความเห็นถึงปัญหาอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรมของวัดป่ายาง โดยมุ่งเป้าหมายที่ฐานฝึกอบรมเป็นประเด็นแรก คือ ฐานฝึกอบรมมีวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ นอกจากนี้ มีการแสดงความเห็นในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการปรับสภาพของร่างกายตามระยะเวลาของการฝึกอบรม เนื่องจากผู้เข้าฝึกอบรมบางคนมีพฤติกรรมนอนอยู่ในช่วง 20:00 น. แต่ในหลักสูตรมีการพักในช่วงประมาณ 22:30 น. และตื่นนอนในช่วง 04:30 น. ทำให้เกิดอาการอ่อนเพลีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อฝึกอบรมในวันต่อไป และมีการแสดงความเห็นในประเด็นระยะเวลาของหลักสูตร 4 คืน 5 วัน โดยให้ความคิดเห็นว่าเป็นหลักสูตรระยะสั้นเกินไป ทำให้การศึกษาในองค์ความรู้ไม่เกิดความกระจ่าง

ประเด็นปัญหาเหล่านี้ ผู้เข้าฝึกอบรมมีข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุง โดยให้ความคิดเห็นว่า ฐานฝึกอบรมควรมีการเตรียมพร้อมวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม ควรมีการปรับเวลาการพักผ่อนทั้งช่วงก่อนนอน และตื่นนอนให้สอดคล้องกับวัยของผู้เข้าฝึกอบรม ควรมีระยะเวลาของหลักสูตรให้มากกว่า 4 ถึง 5 วัน เพื่อการเรียนรู้ที่ครอบคลุมในฐานฝึกอบรม

ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในกระบวนการฝึกอบรม เป็นการแสดงทัศนะจากผู้ที่มีสัมผัสกระบวนการฝึกอบรมโดยตรง ถึงแม้ว่าจะมีการแสดงทัศนะที่ต่างกัน แต่จุดประสงค์ก็เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ การปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายางให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลักการรองรับผลการอภิปราย โดยแยกอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

5.2.1 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพระคัมภีร์วินัยปิฎก พบว่า มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 7 ประเด็น คือ บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภคปัจจัย 4 บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรักษาดิน บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรักษาแหล่งน้ำ บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการป้องกันและลดมลพิษในที่อยู่อาศัย บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีมุขย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ บทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต และบทบัญญัติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ชุมชน

พระวินัยบัญญัติในประเด็นดังกล่าว ไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ด้วย ดังนั้น สังคมสงฆ์ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจึงต้องรักษาสถานภาพของความเป็นสังคมอุดมคติเอาไว้ให้มากที่สุด จึงไม่น่าแปลกใจที่ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน เช่น การประพฤติตนในขณะที่อยู่ในละแวกบ้าน การสำรวมระวางอินทรี (ร่างกาย) ของพระสงฆ์ เป็นต้น เป็นการมุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมทาง

กายภาพควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญต่อพืชพันธุ์และสิ่งมีชีวิตนานาชนิด ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพรอบตัวของพระสงฆ์

ผู้วิจัยพบว่า หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 7 ประเด็น สอดคล้องกับการผลการวิจัยของพระมหาสำนวน ไยแก้ว (2544) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง วินัยพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อความดีงามแห่งสงฆ์ และพระวินัยยังมีส่วนเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยสรุปมีวินัยสงฆ์ที่มีส่วนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 6 ประเด็น คือ การอนุรักษ์อากาศบริสุทธิ์ การอนุรักษ์แหล่งน้ำลำธาร การอนุรักษ์ดิน การอนุรักษ์ป่าไม้ และการอนุรักษ์สัตว์ ดังนั้น การปฏิบัติตามพระวินัยสงฆ์ จึงเป็นเครื่องสื่อให้เห็นถึงความมีเมตตาของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์โลกด้วยกัน ความเมตตาเป็นคุณธรรมที่จะทำให้โลกมีความสงบสุข

5.2.2 การประยุกต์พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรม ของพระสงฆ์วัดป่ายาง ซึ่งใช้ในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ใน 3 ด้าน คือ ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการสงวนรักษา และด้านการบำบัดฟื้นฟู

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ มีผลที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของวัตถุประสงค์ การวิจัย โดยเริ่มจากเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรมของวัดป่ายาง ที่สอดคล้องกับการที่พระสงฆ์ได้ประยุกต์หลักพระธรรมวินัยเพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม โดยแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างหลักพระวินัยบัญญัติกับหลักศาสนธรรม ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ โดยได้แยกอภิปรายในประเด็น ดังนี้

1) กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง เป็นภารกิจภายใต้การทำงานของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่เริ่มจากการเล็งเห็นปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมของชุมชนที่พึ่งพาการเกษตรเชิงเคมี แล้วประสบปัญหาในหลายด้าน ตามมา ผนวกกับการสนับสนุนจากกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง ที่ประสบความสำเร็จแล้วต้องการต่อยอดกิจกรรมให้ขยายออกไป จึงได้นำเอาเหตุผลความจำเป็นของปัญหาดังกล่าว มาเสนอผ่านมติที่ประชุมทั้งคณะกรรมการวัดป่ายาง และคณะกรรมการกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง จากนั้น ได้กำหนดแผนการทำงาน โดยหาแนวร่วมเพื่อเป็นภาคีในการทำงาน จึงได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ โดยมี ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นประธานมูลนิธิฯ และได้ปรับพื้นที่วัดเป็นสถานที่สำหรับฝึกอบรม โดยมีการใช้ชื่อในดำเนินการฝึกอบรมว่า “ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ

วัดป่ายาง” มีการฝึกอบรมในหลักสูตร “การพัฒนาระบบกสิกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อต้องการเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพให้กับเกษตรกรและผู้สนใจในทุกภาคส่วน โดยมีคณะกรรมการซึ่งเป็นบุคลากรภายในชุมชนเป็นแนวร่วมในการบริหารจัดการศูนย์ฝึกอบรม

การบริหารงานในกระบวนการฝึกอบรมของวัดป่ายาง ได้อาศัยขั้นตอนสำคัญ 3 ประการ คือ การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล ประกอบด้วย

(1) การวางแผน เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญในการทำงานโดยคณะกรรมการและทีมวิทยากรจะมีการประชุมวางแผนทุกครั้งก่อนที่จะทำงาน โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้เข้าฝึกอบรม ในขั้นตอนนี้มีการดำเนินการหลังจากที่มีการติดต่อจากองค์กรภายนอกเพื่อต้องการนำบุคลากรเข้าฝึกอบรม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและวิเคราะห์จุดอ่อนเพื่อหาแนวทางป้องกันก่อนที่จะทำงาน

(2) การดำเนินการ เป็นขั้นตอนถัดมาที่สำคัญมาก เพราะเป็นขั้นตอนการปฏิบัติงาน ในขั้นตอนนี้วิทยากรจะเริ่มจากการสร้างแรงจูงใจกับผู้เข้าฝึกอบรม โดยอาศัยกิจกรรม เช่น การปฐมนิเทศ การละลายพฤติกรรม การแบ่งกลุ่ม การเลือกผู้นำกลุ่ม การแจ้งระเบียบปฏิบัติ การเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยวิธีการกลุ่มปฏิบัติ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม โดยจัดเตรียมสถานที่พัก อาหาร เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ในการฝึกอบรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการทำกสิกรรมธรรมชาติ หลักเศรษฐกิจพอเพียง หลักวินัยบัญญัติที่เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ และฐานฝึกปฏิบัติ 7 ฐาน โดยมีพระสงฆ์ และคณะวิทยากร เป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการฝึกอบรมในแต่ละครั้งให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

(3) การประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะเป็นขั้นตอนการวัดองค์ความรู้ของผู้เข้าฝึกอบรม โดยอาศัยการประเมินในเชิงวิชาการ ด้วยวิธีการใช้แบบทดสอบก่อน-หลังการฝึกอบรม แบบสังเกต และแบบประเมินผล และใช้วิธีการสรุปทางวิชาการจากการเรียนรู้ประจำวันโดยผู้เข้าฝึกอบรมเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีวิทยากรเป็นผู้เกี่ยวข้อง

ดังนั้น กระบวนการฝึกอบรมของวัดป่ายาง จึงเป็นกระบวนการทำงานที่มีระบบแบบแผน โดยที่องค์ประกอบสำคัญอยู่ที่ 7 ฐานการเรียนรู้ ความรู้ด้านทฤษฎี หลักวินัยบัญญัติ พระสงฆ์ วิทยากร เครื่องมืออันเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ดี และสภาพแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัย พบว่า ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับการวิจัยของ ศลิษา ศัลยกำธร (2553) ที่ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ศึกษากรณี เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ พบว่า ลักษณะของกระบวนการฝึกอบรมของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ มีหัวใจสำคัญ

ในการจัดการฝึกอบรม 6 องค์ประกอบ คือ หลักสูตร วิทยากร วิธีสอน เครื่องมือ สภาพแวดล้อม และเงื่อนเวลา นอกจากนี้ ผลการวิจัยในประเด็นของกระบวนการฝึกอบรมเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรม ของสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2532) ที่ได้อธิบายไว้ว่า การฝึกอบรมจะมีขั้นตอนการดำเนินการที่เป็นระบบ โดยอาศัย 5 ขั้นตอน คือ การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตร การกำหนดโครงการ การดำเนินการ และการประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่เป็นระบบโดยเริ่มจากการค้นหาจุดอ่อนหรือปัญหาภายในองค์กร แล้วสร้างหลักสูตรโดยอาศัยเหตุแห่งความจำเป็นโดยพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาวิชา วิธีการ ระยะเวลา เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกัน ขั้นตอนต่อมา คือ การกำหนดโครงการฝึกอบรมตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ ในขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง คือ การบริหารการฝึกอบรม เพราะในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนในระดับการทำงาน ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะนำไปสู่การวัดผลประเมินผล และเมื่อการบริหารการฝึกอบรมสิ้นสุดลง ก็เป็นขั้นตอนที่การประเมินการฝึกอบรม เพื่อเป็นการวัดผลให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับบุคลากรและองค์กรจากดำเนินโครงการดังกล่าว

กระบวนการฝึกอบรมของวัดป่ายาง ที่มีพระสงฆ์และคณะวิทยากรเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการฝึกอบรม นอกจากมีการใช้วิธีการในด้านวิชาการแล้ว ยังมีการนำหลักธรรมวินัยทางพุทธศาสนาเป็นหลักการและแนวคิดในการเรียนรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตสำนึกและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติสู่การมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยที่พระสงฆ์ได้นำมาหลักธรรมวินัยมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการฝึกอบรม โดยแยกอภิปรายในประเด็นต่อไป

2) การประยุกต์ใช้พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในกระบวนการฝึกอบรม

โดยที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำมาเป็นหลักการบรรยายเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม 3 ด้าน คือ การใช้ประโยชน์ การสงวนรักษา และการบำบัดฟื้นฟู และได้นำองค์ความรู้จากกิจกรรม คือ ฐานฝึกอบรมทั้ง 7 ฐาน มาเป็นตัวอย่างประกอบในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระวินัยบัญญัติทั้ง 7 ประเด็นกับฐานฝึกอบรม ที่มีแนวคิดและหลักการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ด้าน เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดความตระหนักต่อวิถีชีวิตมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง

3) การประยุกต์ใช้ศาสนธรรมในกระบวนการฝึกอบรม

โดยที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้นำหลักอปริหานิยะธรรม หลักศีล 5 หลักสามัคคีธรรม หลักการวัชรธรรม หลักเทศนา 4 หลักภavana และหลักพลธรรม 5 มาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมในการฝึกอบรม พร้อมทั้งอธิบายให้เห็นถึงคุณธรรมที่แฝงอยู่ในตัวกิจกรรม ซึ่งทุกกิจกรรมที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในขั้นตอนการฝึกอบรมย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าฝึกอบรมในเชิงบวกมากขึ้น เช่น การอ่อนน้อม ความเอื้อเฟื้อและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ความสามัคคี ความรับผิดชอบ การรักษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ความตั้งใจในการฝึกอบรม และการกล้าแสดงออก เป็นต้น

การที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์หลักพระวินัยบัญญัติและหลักศาสนธรรม เพื่อใช้ในกระบวนการฝึกอบรม เป็นวิธีที่สอดคล้องพระธรรมวินัยอันเป็นแนวคิดและหลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนา เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เข้าฝึกอบรม คือ เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกต่อธรรมชาติ นอกจากนี้ การที่พระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะแนวทาง และมีบทบาทในการฝึกอบรม ทำให้คำพูด เนื้อหา และการแนะนำที่ผ่านจากพระสงฆ์ ย่อมมีผลมากในเชิงจิตวิทยา เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้มีศีล ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และอยู่ในกรอบคุณธรรม ด้วยคุณลักษณะแห่งความเป็นบรรพชิต ทำให้การแนะนำพร่ำสอนมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติตามของผู้เข้าฝึกอบรม ผู้วิจัย พบว่า ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของประสพสุข พันธุประยูร (2535) ที่ได้วิจัย เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่ชาวบ้านมีความศรัทธาเป็นพลัง และพระสงฆ์ได้ใช้กิจกรรมหลายประเภทและมีกิจกรรมที่ลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยดำเนินการในลักษณะของการนำเสนอด้วยการสอดแทรกปรัชญา การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ในศีลธรรม โดยการฟื้นฟูจารีตพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องโดยประยุกต์เข้ากับกิจกรรมในเชิงอนุรักษ์ เช่น บวชต้นไม้ ทอดผ้าป่าต้นไม้ การปลูกป่า เป็นต้น

นอกจากนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของเจ้าอธิการยงยุทธ อินทร์สอน (2551) ที่ได้วิจัย เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาตามความเข้าใจของพระสงฆ์ที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ใช้หลักพุทธธรรม เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ชาวบ้านรู้จักระมัดระวังในการดำเนินชีวิตที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ได้แก่ คุณธรรมเรื่อง

กตัญญูกตเวทิตาธรรม เป็นคุณธรรมที่ควรนำมาส่งเสริมให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างจิตสำนึกโดยใช้หลักธรรมเรื่อง อหิงสา เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และหลัก โภชนะมัตตัญญูตา เพื่อจะช่วยให้รู้จักการบริโภคอย่างฉลาด ด้วยการสร้างค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพราะการขาดคุณธรรม คือ หิริ โอตตปปะ สติ และสัมปชัญญะ เป็นเหตุให้พฤติกรรมทำลายสภาพแวดล้อมเกิดขึ้นได้เสมอ

5.2.3 ผลเบื้องต้น ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรม โดยแยกอภิปรายในประเด็น ดังนี้

1) **ผลเบื้องต้น** เป็นผลที่เกิดจากการที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้ประยุกต์ใช้หลักพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และหลักศาสนธรรมในกระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ภายใต้การดำเนินการของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ซึ่งส่งผลต่อผู้เข้าฝึกอบรม ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม พระสงฆ์และวัดป่ายาง ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรวม โดยเฉพาะผลที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าฝึกอบรม ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และชุมชนโดยรวม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวก ทั้งที่อยู่ในระหว่างการฝึกอบรม และผ่านกระบวนการฝึกอบรมไปแล้ว เช่น พฤติกรรมการทิ้งขยะถูกสุขลักษณะของผู้เข้าฝึกอบรม การประสบความสำเร็จจากการนำความรู้ไปปฏิบัติด้วยตนเองของผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม และการรวมกลุ่มของชาวบ้านป่ายางในการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรแนวใหม่ ที่อาศัยแนวทางเกษตรอินทรีย์ชีวภาพ โดยการก่อตั้งโรงผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้กันเองในชุมชน และจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริม เป็นต้น เป็นผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและเชิงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการประสบปัญหาด้านเกษตรด้วยตนเอง ผนวกกับการได้รับรู้ เรียนรู้ ในประสบการณ์ใหม่ๆ ผ่านพระสงฆ์และแนวทางการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองไปในทิศทางที่ดีกว่า

ผลการวิจัยในประเด็นนี้ เป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning) ซึ่งทฤษฎีนี้ ศาสตราจารย์เมซีโรว์ (Mezirow, 2000) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้เริ่มต้นทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้อธิบายว่า สิ่งที่เป็นหัวใจของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ การปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงที่มนุษย์ใช้ในการมองโลก กรอบอ้างอิงนี้ คือ ระบบความคิด ข้อสรุปในใจและความคาดหวังที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ และให้ความหมายกับประสบการณ์ต่างๆ ในด้านหนึ่ง กรอบอ้างอิงเป็นผลจากประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิต จากกระบวนการทัศนหลักในสังคม และวัฒนธรรมที่มนุษย์เติบโตมา

และในขณะที่เดียวกันกรอบอ้างอิงก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้และรับรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ของมนุษย์ ด้วย เพราะการเรียนรู้ คือ กระบวนการในการใช้การตีความที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในอดีตมาตีความ และให้ความหมายใหม่กับประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้แนวทางในการปฏิบัติแก่ตัวเอง

2) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรม โดยแยกอภิปรายตามทัศนะพระสงฆ์ คณะกรรมการและวิทยากร และผู้เข้าฝึกอบรม ดังนี้

(1) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามทัศนะของพระสงฆ์วัดป่ายาง พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดบุคลากรสงฆ์รุ่นใหม่ๆ ในการทำงาน จึงมีความเห็นว่า จะต้องดำเนินโครงการอื่นเพิ่มเติม เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มบุคลากรสงฆ์ขึ้น เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น จากนั้น พัฒนาจิตใจให้เป็นนักเสียสละ พร้อมกับมีองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ทำงานเพื่อสังคม โดยเฉพาะสืบทอดเจตนารมณ์ในการทำงานของพระสงฆ์วัดป่ายางในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหารัตนพล ก้านเพชร (2547) ที่ได้วิจัย เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาเฉพาะกรณี พระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การทำงานการพัฒนาของพระครูโสภณบุญกิจ มีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานคือ ขาดผู้สนองงานหรือพระสงฆ์รุ่นหนุ่มๆ ที่จะมาเข้าสานงานต่อจากท่าน ประการแรก คือ พระครูโสภณบุญกิจ อยากให้มีพระสงฆ์หนุ่มๆ ที่รู้งาน มองงานออกทำงานเป็นมาช่วยประสานงานแทน เพราะในปัจจุบันหากท่านประสงค์จะทำงานใดก็ต้องประสานงานกับญาติโยมโดยตรง ทำให้สิ้นเปลืองเวลา ซึ่งต้องคิดและทำทุกเรื่องด้วยตนเอง บางครั้งก็เป็นการยากสำหรับพระเถระที่มีวิญญูอย่างท่าน ที่จะต้องคิดและทำงานหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน

(2) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามทัศนะของคณะกรรมการ และวิทยากร ประจำศูนย์กิจกรรมธรรมชาตวัดป่ายาง โดยมุ่งประเด็นที่ผู้เข้าฝึกอบรมที่มีความต่างทางวิญญู ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการร่วมกิจกรรม และกลุ่มผู้เข้าฝึกอบรมที่มาตามโครงการพักชำระหนี้ของธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายคลาดเคลื่อนในกรณี ที่ผู้ที่อยู่ในโครงการพักชำระหนี้ของธนาคาร ไม่สามารถเข้าฝึกอบรมได้จึงส่งตัวแทนเข้าฝึกอบรม ทำให้ตัวแทนที่มาไม่ได้เป็นผู้ที่ประสบปัญหาด้วยตนเอง จึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการฝึกอบรม ทำให้มีการลาถลกลับก่อนที่กระบวนการฝึกอบรมจะสิ้นสุดลง ในประเด็นนี้ คณะวิทยากรได้ให้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อเกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ผู้จัดโครงการ และผู้เข้าฝึกอบรม โดยให้มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และหลีกเลี่ยงการส่งตัวแทน

เพราะจะส่งผลกระทบต่อประเพณีผลการฝึกอบรม ผลการวิจัยประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สลิษา ศัลยกำธร (2553) ที่ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษากระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตศึกษากรณี เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติปัญหาและอุปสรรคด้านการฝึกอบรม พบว่า วิทยากรและผู้รับผิดชอบการฝึกอบรม ประสบปัญหาด้านผู้เข้ารับการอบรม คือ ผู้เข้ารับการอบรมบางส่วนไม่มีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเพราะถูกบังคับมาตามโครงการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจึงทำให้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการอบรมและมีการหนีกลับ

(3) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะตามทัศนะของผู้เข้าฝึกอบรม โดยผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่กล่าวถึง ปัญหาในฐานะฝึกอบรมเป็นประเด็นแรก คือ ในฐานะฝึกอบรมมีวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ นอกจากนี้ มีการแสดงความคิดเห็นในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการปรับสภาพของร่างกายตามระยะเวลาของการฝึกอบรม เนื่องจากผู้เข้าฝึกอบรมบางคนมีพฤติกรรมนอนอยู่ในช่วง 20.00 น. แต่ในหลักสูตรมีการพักในช่วงประมาณ 22.30 น. และตื่นนอนในช่วง 04.30 น. ทำให้เกิดการอ่อนเพลีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลการฝึกอบรมในวันต่อไป และมีการแสดงความคิดเห็นในประเด็นระยะเวลาของหลักสูตร 4 คืน 5 วัน โดยให้ความคิดเห็นว่าเป็นหลักสูตรระยะสั้นเกินไป ทำให้การศึกษาในองค์ความรู้ไม่เกิดความกระจำง ประเด็นปัญหาเหล่านี้ ผู้เข้าฝึกอบรมมีข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุง โดยให้ความคิดเห็นว่า ในฐานะฝึกอบรมควรมีการเตรียมพร้อมวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าฝึกอบรม ควรมีการปรับเวลาการพักผ่อนทั้งช่วงก่อนนอน และตื่นนอนให้สอดคล้องกับวัยของผู้เข้าฝึกอบรม ควรมีระยะเวลาของหลักสูตรให้มากกว่า 4 คืน 5 วัน เพื่อการเรียนรู้ที่ครอบคลุมในฐานะฝึกอบรม ผลการวิจัยประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สลิษา ศัลยกำธร (2553) ที่ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษากระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตศึกษากรณี เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติปัญหาและอุปสรรคด้านการฝึกอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมต้องการให้ควรวีวิทยากรที่เลี้ยงมีบทบาทหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการร่วมกิจกรรม แนะนำให้คำปรึกษาข้อสงสัยต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าอบรมขณะทำกิจกรรมให้มากขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดลอม

1) ควรศึกษาพระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดลอมในคัมภีร์ภิกขุณี-วิภังค์ (บทบัญญัติสำหรับภิกษุณี) เพิ่มเติม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ จึงได้ศึกษาเพียงคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับภิกษุเท่านั้น

2) ควรศึกษาหลักการจัดการสิ่งแวดลอมเพิ่มเติมในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเพียงคัมภีร์พระวินัยปิฎกส่วนเดียว จึงทำให้อาจหาอาจจะไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาเกี่ยวกับศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

1) ควรศึกษาบทบาทและระดับการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนป่ายาง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ และรับผลจากการดำเนินกิจกรรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

2) ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมจากศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่ได้นำความรู้ไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมการศาสนา. 2529. *กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน*. กรุงเทพฯ :

กองแผนการ.

กรมการศาสนา. 2530. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่ม 4*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมการศาสนา. 2530. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่ม 6*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมการศาสนา. 2530. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่ม 7*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม. 2537. *การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:

กระทรวงวิทยาศาสตร์.

กรมพัฒนาที่ดิน. 2549. ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์จังหวัดนครศรีธรรมราช.

<http://www.ldd.go.th/gisweb>. (สืบค้น เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2555).

เกษม จันทร์แก้ว. 2530. *วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: อักษรสยาม.

เกษริน สุขตัว. 2547. บทบาทพระสงฆ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ: กรณีศึกษา การจัดการ

ป่าต้นน้ำ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา

การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ขจรศักดิ์ หาญณรงค์. 2544. *การจัดโครงการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต.

คณาจารย์เชียงใหม่. 2535. *วินัยมุข เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เชียงใหม่.

คณะนิตยภัต จันทบุตร. 2532. *สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ:

กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม.

เจ้าอธิการขงยุทธ อินทร์สอน. 2551. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาตามความ
เข้าใจของพระสงฆ์ที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสงฆ์. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
ศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ฉลอง มาปรีดา. 2538. เทคนิคการฝึกอบรมและการประชุม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ และคณะ. 2534. พระพุทธศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชาญ สวัสดิ์สาตี. 2544. คู่มือการประเมินและติดตามผลการฝึกอบรม สำหรับผู้รับผิดชอบโครงการ
ฝึกอบรม/สัมมนา. กรุงเทพฯ: สวัสดิการสำนักงาน ก.พ..

ณรงค์ คงมาก. 2548. **ฟื้นวัด ฟื้นชุมชน (วัดป่ายาง)**. นครศรีธรรมราช: เมืองพระการพิมพ์.

ดำรงค์ ชัยสนิท. 2537. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วังอักษร.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2523. พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

นันทนา รามชากร. 2531. หลักการและแนวทางการประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหาร
ระดับต่างของกระทรวงสาธารณสุขปี 2531. กรุงเทพฯ: กองฝึกอบรม กระทรวง
สาธารณสุข.

เนื่องน้อย บุญเนตร. 2537. จริยศาสตร์สภาวะสิ่งแวดล้อม : โลกทัศน์ในพุทธปรัชญาและปรัชญา
ตะวันตก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. 2550. ปาฐกถาสวัสดิ์ สกฤตไทย : มหาวิทยาลัยจิตตปัญญาศึกษา และไทรยางค์แห่ง
การศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประสาน ตั้งสิกบุตร. 2545. เอกสารประกอบการสอน กระบวนวิชา 072701 การจัดการมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประสพสุข พันธูประยูร. 2535. บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัด
ภาคเหนือของประเทศไทย. รายงานการวิจัยสถาบันวิจัยสังคม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว. 2544. *การบริหารการฝึกอบรม*. นครสวรรค์: ริมปิงการพิมพ์.

พระเทพเวที (ประยูร ชาญโต). 2534. *พระกับป่ามีปัญหาอะไร*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

พระเทพเวที (ประยูร ชาญโต). 2534. *พจนานุกรมฉบับพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*.
กรุงเทพฯ: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548. *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : วัดราชโอรสาราม.

พระปลัดเฉลิม บังเมฆ. 2548. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ
เจ้าอธิการสมคิด จรณมโม (จันอิน). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธ
ศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. 2536. *พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระมหารัตนพล ก้านเพชร. 2547. บทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาเฉพาะกรณี
พระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ธนบุรี.

พระมหาวัฒนา ปญญาทีโป. 2553. การบริหารจัดการปัจจัย 4 ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธานุชา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะ
พุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสำนวน ไชแก้ว. 2544. วินัยของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระมหาอุทัย มูลแก้ว. 2541. การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพระวินัยปิฎก. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระราชวรมุณี (ประยูร ชาญโต). 2530. *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์การพิมพ์.

พระราชวรมุนี (ประยูร ชาญโต). 2527. *สถาบันพระสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระสงเสริม แสงทอง. 2541. *แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักทางพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิสมัย สอนบุญมี. 2537. *การเปรียบเทียบปรัชญาเศรษฐศาสตร์กับปรัชญาพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มนัส สุวรรณ. 2549. *การจัดการสิ่งแวดล้อม: หลักการและแนวคิด*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 5*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 7*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 4*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 6*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 7*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525. *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระวินัยปิฎก เล่ม 9*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มานิต มานิตเจริญ. 2536. *พจนานุกรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมสาส์น.

วิจิตร อวະกุล. 2540. *การฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วินัย วีระพัฒนานนท์. 2532. *กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้ง เฮาส์.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2535. *การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ศลิษา ศัลยกำธร. 2553. *การศึกษากระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ศึกษากรณี เครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยบูรพา.*

ศูนย์กลไกกรมธรรมชาติวัดป่ายาง. 2552. *การพัฒนากลไกกรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง*. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์สิทธิประเสริฐ.

ศูนย์กลไกกรมธรรมชาติวัดป่ายาง. 2554. *เอกสารสรุปการดำเนินงานศูนย์กลไกกรมธรรมชาติวัดป่ายาง ประจำปี พ.ศ. 2554*. นครศรีธรรมราช: เมืองพระการพิมพ์.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2530. *พระไตรปิฎกวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ช่อมะไฟ พริ้นติ้ง.

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. 2523. *กระบวนการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ..

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. 2532. *ความรู้พื้นฐานด้านการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ..

สนธยา พลศรี. 2533. *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมชาติ กิจยรรยง. 2548. *พัฒนาคน พัฒนางาน การบริหารงานบุคคลสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2535. พระราชดำรัสสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์สังฆานุรักษ์สิ่งแวดล้อม อุปถัมภ์ และความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. 2535. *ความเป็นมาของการจัดการสัมมนาแนวทางการบริหารด้านสิ่งแวดล้อมระดับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ.

สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2553. *ข้อมูลบรรยายสรุปอำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช*.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2550. *การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ชินวัฒน์ การพิมพ์.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2554. วัดทั่วประเทศไทย. <http://www.onab.go.th>. (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2554).

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11. 2552. *โครงการการจัดการความรู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต วัดป่ายาง*. สุราษฎร์ธานี: สิทธิประเสริฐพรินตังส์.

สุภางค์ จันทวนิช. 2540. *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อเนก ทิพลี้อา. 2535. *ความคิดเห็นและบทบาทของผู้นำสมาคมทางพุทธศาสนาในการปรับตัวของสมาชิกและประชาชน ให้สอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่ของสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย..

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว. 2553. *ข้อมูลบรรยายสรุปตำบลท่าจิว*. อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช.

การสัมภาษณ์

กรวิทัศน์ เตะระไซย. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(17 เมษายน 2554).

กุศล ชลารัตน์. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(17 เมษายน 2554).

ขวัญฤทัย นารีพล. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(18 เมษายน 2554).

เจริญ ศิริพรหม. 2554. ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม จากศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง.
(20 พฤษภาคม 2554).

จิรนนท์ ปรีชาชาญ. 2554. ประชาชนในบ้านป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช.
(25 พฤษภาคม 2554).

จำเริญ สุขรักษ์. 2554. ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม จากศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง.
(25 พฤษภาคม 2554).

ทวิ กุลภักดี. 2554. ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม จากศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง.
(21 พฤษภาคม 2554).

ธรรมชาติ บุญจันทร์แก้ว. 2554. ผู้จัดการแผนกศูนย์ฝึกอบรม ศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง.
(16 เมษายน 2554).

ประนอม เพชรสนิท. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(18 เมษายน 2554).

พระชัน อาทโร. 2553. ที่ปรึกษาด้านคุณธรรม ศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง. (8 กรกฎาคม
2553).

_____. 2554. ที่ปรึกษาด้านคุณธรรม ศูนย์กิจกรรมธรรมชาตีวิตป่ายาง. (22 มกราคม
2554).

พระอธิการสุวรรณ ฺคเวสโก. 2553. เจ้าอาวาสวัดป่ายาง และผู้อำนวยการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ
วัดป่ายาง. (7 กรกฎาคม 2553).

_____. 2554. เจ้าอาวาสวัดป่ายาง และผู้อำนวยการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.
(21 มกราคม 2554)

พล พุทธิวิเชียร. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(19 เมษายน 2554).

ไพโรจน์ เพชรคง. 2554. ที่ปรึกษาด้านกิจกรรม ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง. (19 เมษายน
2554).

เรณู จุลแก้ว. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(18 เมษายน 2554).

วนิดา บุญนำ. 2554. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดป่ายาง. (18 เมษายน 2554)

ศักดิ์รินทร์ ฐราดลวิศิษฏ์. 2554. ผู้จัดการแผนกบุคลากร/ธุรการ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.
(19 เมษายน 2554).

สมจิตร พูลพิพัฒน์. 2553. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าจี้ว. (9 กรกฎาคม 2553).

สมบุญ จันทร์จรุง. 2554. ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม จากศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.
(22 พฤษภาคม 2554).

สมพร คุณทล. 2554. คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง แผนกศูนย์ฝึกอบรม.
(16 เมษายน 2554)

อรอุมา กุลภักดี. 2554. ผู้ช่วยผู้จัดการแผนกบุคลากร/ธุรการ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.
(19 เมษายน 2554).

อ้วน ไชยกัจจร. 2554. ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม จากศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง.
(21 พฤษภาคม 2554).

ภาษาบาลี

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2538. สยามรณัฐศาสตร์ เทปี่ฎกศุส วินยปีฎเก จุลลวคคศุส ทุติโย ภาโค.
มหามกุฏราชวิทยาลัยเณ ปกาสิตี สยามรณัฐ เทปี่ฎกั ตติยวาระ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2538. สยามรณัฐศาสตร์ เทปี่ฎกศุส วินยปีฎเก มหาวคคศุส ปจโม ภาโค.
มหามกุฏราชวิทยาลัยเณ ปกาสิตี สยามรณัฐ เทปี่ฎกั ตติยวาระ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2543. สมณุตปาสาทิกาย นาม วินยฎจกถา (ตติโย ภาโค). สมณุตปาสาทิกา
นาม วินยฎจกถา มหามกุฏราชวิทยาลัยเณ ปกาสิตา.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2543. สมณุตปาสาทิกาย นาม วินยฎจกถา (จตุตโธ ภาโค). สมณุตปาสาทิกา
นาม วินยฎจกถา มหามกุฏราชวิทยาลัยเณ ปกาสิตา.

ภาษาอังกฤษ

Boyd, R. 1989. *Facilitating personal transformations in small groups: Part 1*. Small Group Behavior, 459-474.

Frank, H. E. 1974. *Human Resource Development : The European Approach*. Houston, Texas : Gulf Publishing Company.

Freire, P. 1970. *Pedagog of the oppressed*. NY : Seabury Press.

Heron, J. 1992. *Feeling and Personhood: Psychology in Another Key*. Newbury Park, CA: Sages Publications.

Knowles, M.S. 1975. *Self – directed Learning : A Guide for Learner and Teacher*. New York : Association Press.

Maslow,A. 1954. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Roger.

Mezirow, J. 2000. *Learning to Think Like an Adult*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ศัพท์และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยบัญญัติ

ประกอบด้วย	หน้า
ก 1 ความหมายและประเภทของอาบัติ	169
ก 2 การแบ่งประเภทของอาบัติ	170
ก 3 หลักตัดสินพระกรรมวินัย	171
ก 4 ลำดับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา	171
ก 5 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (สรุปประเด็น)	172

ก 1 ความหมายและประเภทของอาบัติ

อาบัติ หมายถึง กิริยาที่ภิกษุล่วงละเมิดบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ และเป็นคำที่ใช้เรียกโทษที่เกิดจากการละเมิดสิกขาบท แบ่งออกเป็น 7 ประเภท เรียกชื่อตามลักษณะของความผิด และความรุนแรงของการล่วงละเมิด ประกอบด้วย

1) ปาราชิก หมายถึง อาบัติหนักซึ่งภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุ และอาบัติปาราชิกเกิดขึ้นจากการที่ภิกษุมีพฤติกรรม 4 ประการ ดังนี้

- (1) เสพเมถุน (มีเพศสัมพันธ์กับสตรี บรูษ และสัตว์เดรัจฉานทุกชนิด)
- (2) ขโมยทรัพย์สินผู้อื่น (กำหนดค่าไว้ต่ำสุดตามพระวินัย คือ 5 มาสก หรือประมาณ 1 บาทไทย)
- (3) ชำม่นุญย์ให้ตายด้วยอาการที่มีเจตนาเป็นสมุฏฐาน (ฆ่าด้วยตั้งใจ)
- (4) อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตนเอง เช่น อ้างว่าเป็นพระอรหันต์ เป็นต้น

2) สังฆาติเสส หมายถึง อาบัติหนักรองจากปาราชิก ภิกษุจะพ้นจากความผิดได้ ต้องอยู่กรรม (ประพฤติวุฏฐานวิธี) มีทั้งหมด 13 ข้อ เช่น การจับต้องกายผู้หญิงด้วยความกำหนัด การชักสือให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน เป็นต้น (เตรสกันท์ พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 1)

3) อุลลัจจัย หมายถึง อาบัติชั่วหยาบที่เป็นความผิดรองลงมาจากอาบัติสังฆาติเสส เช่น ภิกษุเปลือยกายเหมือนพวกเดียรถีย์ ต้องแสดงอาบัติจึงจะพ้นจากความผิด

4) ปาจิตตีย์ หมายถึง อาบัติที่ภิกษุล่วงละเมิดแล้วจะทำให้กุศล (ความดี) ตกไปเป็นอาบัติเบา ต้องแสดงอาบัติ คือ บ่งบอกความผิดของตนเองต่อหน้าภิกษุอีกรูปหนึ่ง จึงจะพ้นจากความผิดที่ได้กระทำ อาบัติปาจิตตีย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) นิสัคคิยปาจิตตีย์ มี 30 สิกขาบท เป็นสิกขาบทที่เกี่ยวกับผ้าจีวร และเครื่องใช้ ต้องเสียสละสิ่งของจึงจะพ้นโทษ เช่น เก็บจีวรไว้เกินกำหนดต้องมอบให้เป็นของสงฆ์ (ของส่วนรวม) เสียก่อนจึงจะแสดงอาบัติตกและพ้นจากความผิด

(2) สุทธิกปาจิตตีย์ หรือเรียกสั้นๆว่า ปาจิตตีย์ มีทั้งหมด 92 สิกขาบท เช่น พุดปด ฆ่าสัตว์เดรัจฉาน ว่ายน้ำเล่น เต็ดดอกไม้ ตัดต้นไม้ และบ้วนน้ำลายลงในน้ำ เป็นต้น

5) ปาฏิเทสนียะ หมายถึง อาบัติที่จะพึงแสดงคืน เป็นอาบัติเบารองมาจากปาจิตตีย์ มีทั้งหมด 4 ข้อ เช่น ภิกษุรับอาหารจากมือของนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติด้วยมือของตน นำมาบริโภค ต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ เป็นต้น อาบัติประเภทนี้ถ้าแสดงอาบัติก็คือว่าพ้นผิด

6) ทุกกฏ หมายถึง อาบัติเบาอีกประเภทหนึ่ง ตามความหมายแปลว่า “ทำไม่ดี” เป็นความผิดรองมาจากปาฏิเทสนียะ เช่น ภิกษุสวมเสื้อ สวมหมวก ใช้ผ้าโพกศีรษะ เป็นต้น

7) **ทพภาสิต** หมายถึง อาบัติที่เบาที่สุดเกี่ยวกับคำพูด เป็นความผิดรองจากอาบัติทุกกฏ เช่น ภิกษุพูดเสียดสีภิกษุที่เกิดในวาระจันฑาล ถ้าตั้งใจพูดเสียดสีเพื่อให้เกิดความเสียหายเป็นอาบัติทุกกฏ แต่ถ้าพูดหยอกล้อเฉยๆ เป็นอาบัติทพภาสิต เป็นต้น

ก 2 การแบ่งประเภทของอาบัติ

การแบ่งประเภทของอาบัติ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) การแบ่งตามโทษ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

- (1) ครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก ประกอบด้วย ปาราชิก และสังฆาทิเสส
- (2) ลหุกาบัติ คือ อาบัติเบา ประกอบด้วย ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ

ทุกกฏ และทพภาสิต

2) การแบ่งตามลักษณะ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

- (1) ทุฎฐุลลาบัติ (อาบัติชั่วคราว) หมายถึง อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส เพราะทำให้ขาดจากความเป็นภิกษุ (อาบัติปาราชิก) และต้องประพฤติวุฒฐานวิธีจึงจะพ้นจากความผิดได้ (อาบัติสังฆาทิเสส)
- (2) อทุฎฐุลลาบัติ (อาบัติไม่ชั่วคราว) หมายถึง อาบัติอีก 5 ชนิดที่เหลือ เพราะเพียงแต่สลละสิ่งของ หรือแสดงอาบัติก็พ้นความผิดได้ (ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทพภาสิต)

3) การแบ่งโดยการจัดเป็นคู่ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

- (1) อเตกัจฉา คือ อาบัติที่ล่วงละเมิดแล้ว ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ เพราะขาดจากความเป็นภิกษุ และไม่สามารถกลับมาบวชได้อีกต่อไป (อาบัติปาราชิก)
 - (2) สเตกัจฉา คือ อาบัติที่ล่วงละเมิดแล้ว สามารถที่จะแก้ไขหรือยกโทษให้ได้ (อาบัติทั้ง 6 ประเภท) เพราะสามารถพ้นจากความผิดได้ถ้าหากประพฤติวุฒฐานวิธี จนครบวันที่ปกปิดความผิดที่ได้กระทำ (อาบัติสังฆาทิเสส) และพ้นความผิดเมื่อแสดงอาบัติ (อาบัติที่เหลือ)
- นอกจากนี้ อาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติ มี 6 อย่าง ได้แก่ ต้องอาบัติด้วยไม่ละอาย ต้องอาบัติด้วยความไม่รู้ ต้องอาบัติด้วยความสงสัยแล้วขึ้นทำลงไป ต้องอาบัติด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร (กระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ) ต้องอาบัติด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร (ไม่กระทำในสิ่งที่ควรกระทำ) และต้องอาบัติด้วยลิมสติ (กระทำโดยไม่มีความรู้สึกรู้ตัว)

ก 3 หลักตัดสินพระธรรมวินัย

หลักในการพิจารณาและตัดสินว่าสิ่งใดเป็นธรรมวินัยหรือไม่ มีหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณา 8 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องเป็นไปเพื่อคลายกำหนดข้อยอมใจ
- 2) ต้องเป็นไปเพื่อความสุขและปราศจากความทุกข์
- 3) ต้องเป็นไปเพื่อไม่ส่งเสริมการสะสมกิเลส
- 4) ต้องเป็นไปเพื่อความต้งการน้อยและความปรารถนาน้อย
- 5) ต้องเป็นไปเพื่อความสันโดษ ยินดีด้วยของที่มีอยู่
- 6) ต้องเป็นไปเพื่อหลีกเลี่ยงจากหมู่ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ
- 7) ต้องเป็นไปเพื่อความพากเพียร
- 8) ต้องเป็นไปเพื่อความเป็นผู้เลี้ยงง่าย

ถ้าหากหลักธรรมคำสอนประการใดไม่เป็นไปตามลักษณะ 8 ประการนี้ แสดงว่าบทบัญญัติประเด็นเหล่านั้น ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย และไม่ใช่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ก 4 ลำดับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

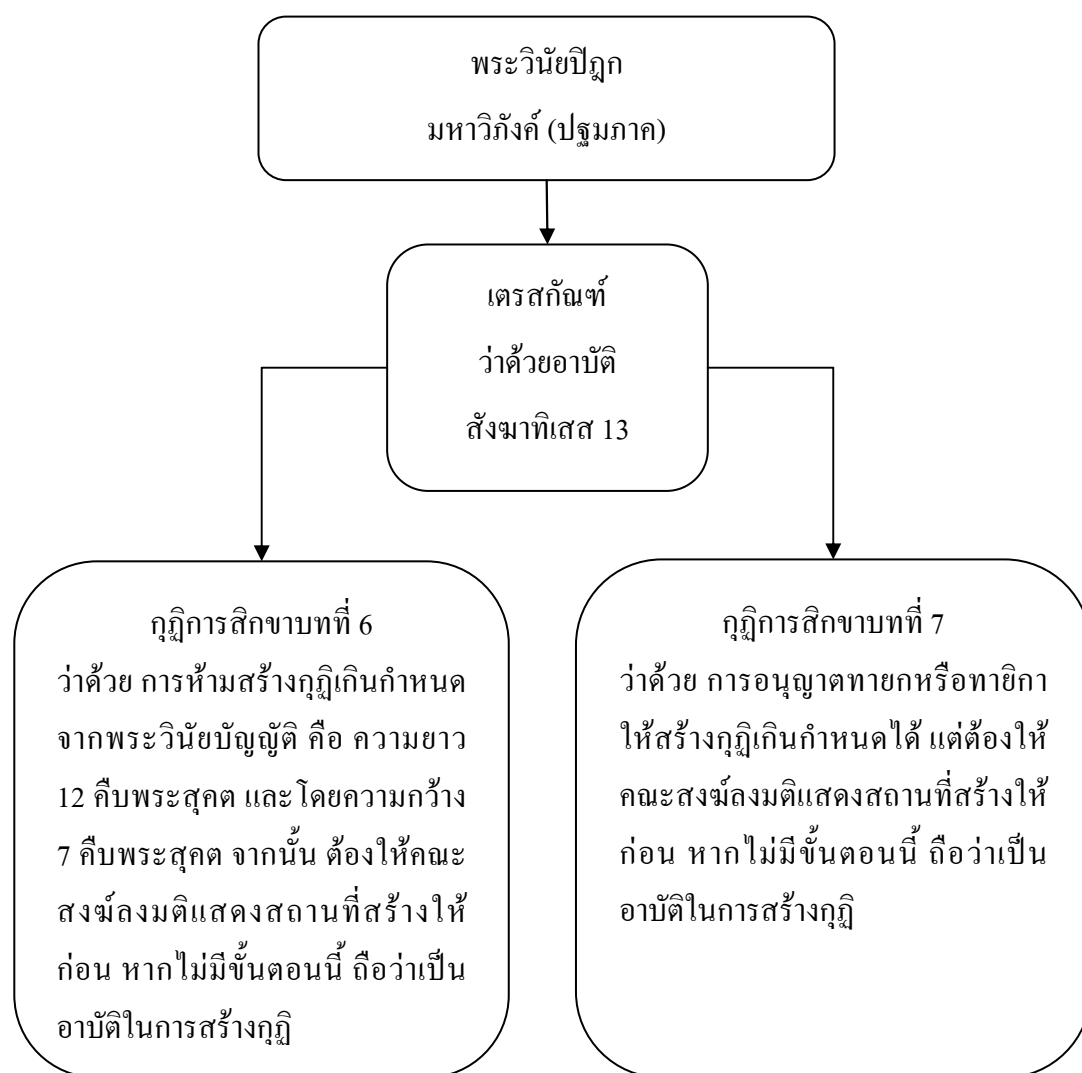
คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็นลำดับชั้น ดังนี้

- 1) พระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้นที่ 1 เรียกว่า บาลี
- 2) คำอธิบายพระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้นที่ 2 เรียกว่า อรรถกถา
- 3) คำอธิบายอรรถกถา เป็นหลักฐานชั้นที่ 3 เรียกว่า ฎีกา
- 4) คำอธิบายฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่ 4 เรียกว่า อนุฎีกา

นอกจากนี้ ยังมีคัมภีร์อื่นๆ ที่แต่งขึ้นมาเพื่ออธิบายศัพท์ และมีเนื้อความกล่าวถึงไวยากรณ์ภาษาบาลีฉบับต่างๆ เรียกว่า สัททาวีเสส

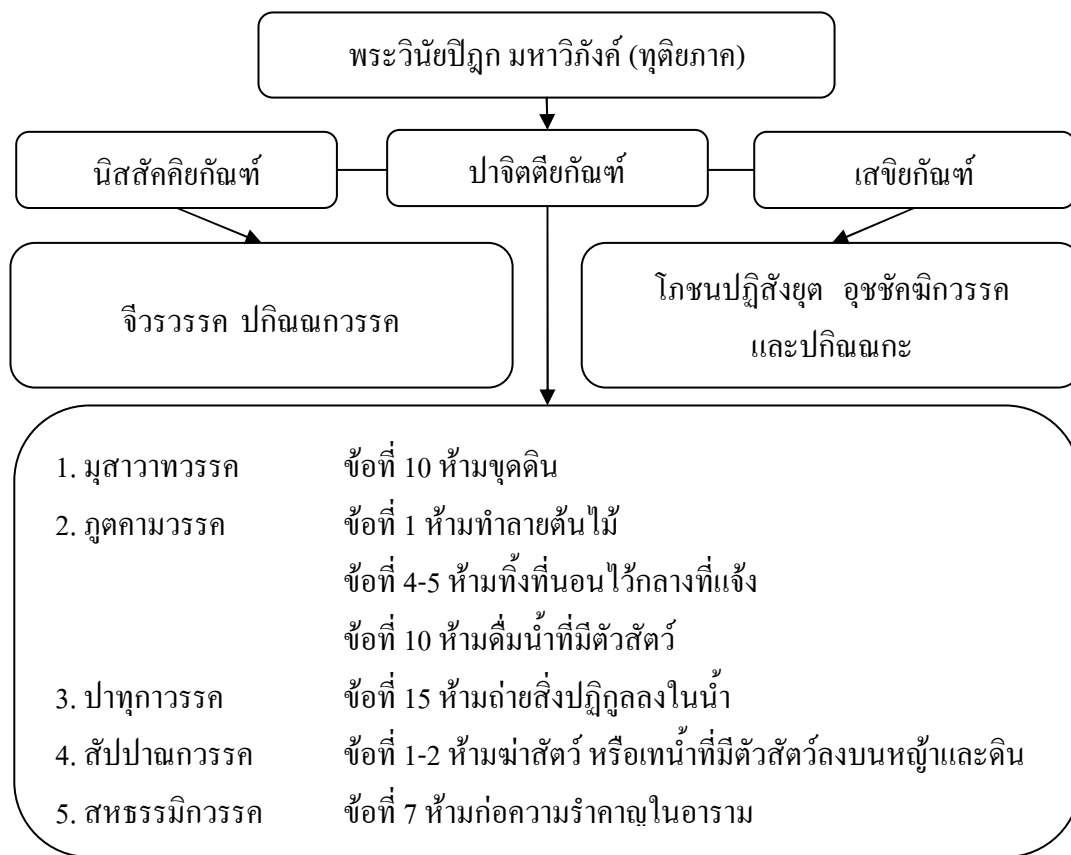
ก 5 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (สรุปประเด็น)

จากผลการวิจัย พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม (วัตถุประสงค์ ที่ 1) และเพื่อให้เกิดความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าพระคัมภีร์พระไตรปิฎก ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นภาพประกอบ ดังต่อไปนี้

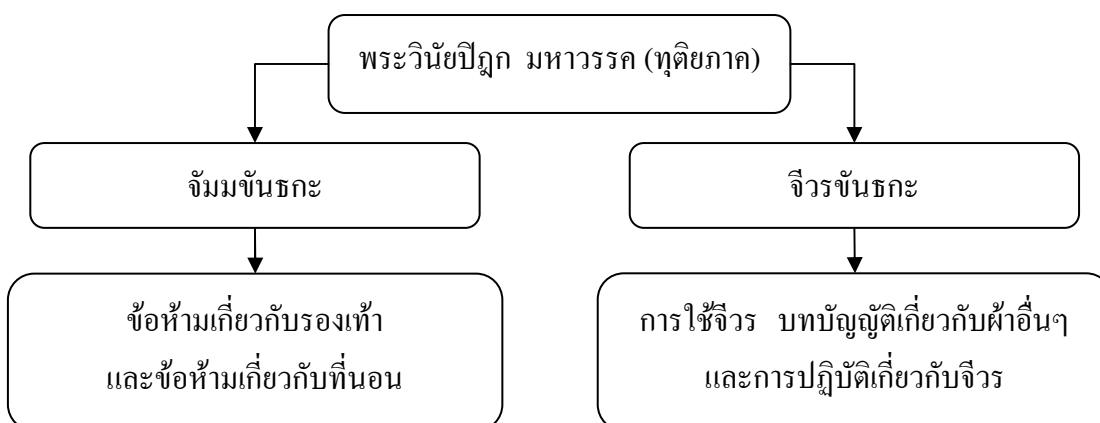
ภาพประกอบ 11 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
(คัมภีร์มหาวิภังค์)

ที่มา : สรุปโดยผู้วิจัย จากพระไตรปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

ภาพประกอบ 12 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
(คัมภีร์มหาวิภังค์ ทุดิยภาค)

ที่มา : สรุปโดยผู้วิจัย จากพระไตรปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

ภาพประกอบ 13 พระวินัยบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
(คัมภีร์มหาวรรค ทุดิยภาค)

ที่มา : สรุปโดยผู้วิจัย จากพระไตรปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

ภาคผนวก ข

การวิเคราะห์คำสำคัญ ราชานามผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วย	หน้า
ข 1 การวิเคราะห์คำสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อม	176
ข 2 ราชานามผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ที่ปรึกษาในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	177
ข 3 ราชานามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus group)	178
ข 4 แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์	179
ข 5 แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณะกรรมการ ผู้นำชุมชน ประชาชน	185
ข 6 แบบสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรม	190
ข 7 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม	193
ข 8 แบบสังเกตกระบวนการฝึกอบรม	196

ข1 ตาราง 4 ตารางการวิเคราะห์ค่าสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ การจัดการสิ่งแวดล้อม	นักวิชาการ							ความถี่
	1	2	3	4	5	6	7	
1.การใช้ประโยชน์	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
2.การสงวนและเก็บรักษา		✓	✓	✓		✓	✓	5
3.การบำบัดและฟื้นฟู	✓	✓		✓		✓	✓	5
4.สภาพการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา	✓		✓		✓			3
5.การใช้ทดแทนและคุ้มค่า						✓	✓	2
6.การผสมผสานและเกื้อกูลกัน							✓	1

สัญลักษณ์ของแหล่งอ้างอิงที่ใช้ในการวิเคราะห์การจัดการสิ่งแวดล้อม

- 1 หมายถึง นิวัติ เรืองพานิช (2527)
- 2 หมายถึง เกษมจันทร์แก้ว (2530)
- 3 หมายถึง สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530)
- 4 หมายถึง วินัย วีระวัฒนานนท์ (2532)
- 5 หมายถึง มีชัย วรสายัณห์ (2535)
- 6 หมายถึง วราพร ศรีสุพรรณ (2536)
- 7 หมายถึง สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2550)

ข 2 รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ที่ปรึกษาในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้ทรงคุณวุฒิ

(1) รองศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ

วุฒิการศึกษา	Ph.D. Development Education Central Luzon state university ประเทศฟิลิปปินส์
ตำแหน่ง/สังกัด	ผู้ช่วยคณบดี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช (อ.ทุ่งใหญ่)

(2) ดร.เบญจพร แก้วมีศรี

วุฒิการศึกษา	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (บริหารการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง/สังกัด	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและพัฒนาบุคลากร วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี

(3) อาจารย์สุวัฒน์สัน รักขันโท

วุฒิการศึกษา	ปริญญาธรรม 7 ประโยค, นักธรรมชั้นเอก, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ) มหาวิทยาลัยมหิดล
ตำแหน่ง/สังกัด	ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี)

2) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(1) ดร.กฤตยาภรณ์ เดชดี (ที่ปรึกษาหลัก)

ตำแหน่ง/สังกัด	อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
----------------	--

(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธีสมจาร (ที่ปรึกษาร่วม)

ตำแหน่ง/สังกัด	รองคณบดี คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
----------------	---

ข 3 รายนามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus group)

การสนทนากลุ่ม เรื่อง “กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ วัดป่ายาง” ซึ่งเป็นขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลสำหรับงานวิจัย เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช โดยมีการดำเนินการสนทนา ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ.2554 ซึ่งมีรายนามพระสงฆ์ และ คณะกรรมการศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1) พระอธิการสุวรรณ คเวสโก	ผู้อำนวยการศูนย์กสิกรรมฯ/เจ้าอาวาส
2) พระจีน อาทโร	ที่ปรึกษาฯ ด้านคุณธรรม
3) นายไพโรจน์ เพชรคง	ที่ปรึกษาฯ ด้านกิจกรรม
4) นายธรรมชาติ บุญจันทร์แก้ว	ผู้จัดการแผนกศูนย์ฝึกอบรม
5) นายศักดิ์นรินทร์ ธาราดลวิศิษฐ์	ผู้จัดการแผนกบุคลากร/ธุรการ
6) นางอรอุมา กุลภักดี	ผู้ช่วยผู้จัดการแผนกบุคลากร/ธุรการ
7) นายพล พุทธิวิเชียร	กรรมการ
8) นายสมพร กุลทล	กรรมการ
9) นางประนอม เพชรสนิท	กรรมการ
10) นางเรณู จุลแก้ว	กรรมการ
11) นางสาวขวัญฤทัย นารีพล	กรรมการ
12) นายกราวีทัศน์ เตระไชย	กรรมการ

ข 4

แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์วัดป่ายาง

เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบงานวิจัย เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช ของพระมหาวิรัช น้าแก้ว คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยผลจากการวิจัยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งสิ้น ซึ่งแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับวัดป่ายาง และศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

ตอนที่ 3 บทบาทพระสงฆ์วัดป่ายาง ในการนำหลักพระวินัยปิฎก มาประยุกต์ใช้ใน

กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 4 กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ

วัดป่ายาง

ตอนที่ 5 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางสู่การปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการ

จัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ..... ฉายา.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี อุปสมบทเป็นระยะเวลา.....พรรษา

โดยมี.....เป็นพระอุปัชฌาย์ ณ พัทธสีมาวัด.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ปัจจุบันสังกัดวัด.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

1.2 ภูมิลำเนาเดิม (ตำบล อำเภอ จังหวัด).....

1.3 ระดับการศึกษาสูงสุด

- พระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปรียญธรรม.....ประโยค

แผนกธรรม นักระรมชั้น.....

- สามัญศึกษา/อุดมศึกษา ระดับ.....

สถานศึกษา.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดป่ายาง และศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

2.1 ประวัติความเป็นมาของวัด

2.1.1 ก่อตั้งเมื่อใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.2 ความเปลี่ยนแปลงของวัดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.3 พื้นที่ของวัด

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.4 สถานะภาพของวัด

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ประวัติความเป็นมาของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

2.2.1 ก่อตั้งเมื่อใด

.....

.....

.....

.....

2.2.2 สาเหตุและแรงจูงใจในการก่อตั้งศูนย์ฯ

.....

.....

.....

.....

2.2.3 สมาชิกที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

2.2.4 ทัศนคติและอุดมการณ์ในการดำเนินการจัดการศูนย์ฯ

.....

.....

.....

.....

2.2.5 โครงสร้างการบริหารจัดการในการดำเนินงานของศูนย์ฯ

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง

4.1 โครงสร้างการบริหารของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง

.....

.....

.....

.....

4.2 กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง

4.2.1 การวางแผนการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2.2 การดำเนินการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2.3 การประเมินผลการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 5 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางสู่การปรับปรุงในกระบวนการดำเนินการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

5.1 ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรมและด้านอื่นๆ ของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

5.1.1.....

.....

5.1.2.....

.....

5.1.3.....

.....

5.1.4.....

.....

5.1.5.....

.....

5.2 แนวทางสู่การปรับปรุง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

5.2.1.....

.....

5.2.2.....

.....

5.2.3.....

.....

5.2.4.....

.....

5.2.5.....

.....

**ขอกราบขอบพระคุณในความร่วมมือนของท่าน
พระมหาวิรัชย์ น้ำแก้ว**

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดป่ายาง และศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

2.1 ประวัติความเป็นมาของวัด

2.1.1 ก่อตั้งเมื่อใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.2 ความเปลี่ยนแปลงของวัดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.3 พื้นที่ของวัด

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.4 สถานะภาพของวัด

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ประวัติความเป็นมาของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิทยา

2.2.1 ก่อตั้งเมื่อใด

.....

.....

.....

.....

.....

2.2.2 สาเหตุและแรงจูงใจในการก่อตั้งศูนย์ฯ

.....

.....

.....

.....

.....

2.2.6 สมาชิกที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

2.2.7 ทัศนคติและอุดมการณ์ในการดำเนินการจัดการศูนย์ฯ

.....

.....

.....

.....

.....

2.2.8 โครงสร้างการบริหารจัดการในการดำเนินงานของศูนย์ฯ

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิทย์ป่ายาง

3.1 โครงสร้างการบริหารของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิทย์ป่ายาง

.....

.....

.....

.....

3.2 กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิทย์ป่ายาง

3.2.1 การวางแผนการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2.2 การดำเนินการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2.3 การประเมินผลการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางสู่การปรับปรุงในกระบวนการดำเนินการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

4.1 ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรมและด้านอื่นๆ ของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

4.1.1.....

.....

4.1.2.....

.....

4.1.3.....

.....

4.1.4.....

.....

4.1.5.....

.....

4.2 แนวทางสู่การปรับปรุง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

4.2.1.....

.....

4.2.2.....

.....

4.2.3.....

.....

4.2.4.....

.....

4.2.5.....

.....

ขอเจริญพรขอบคุณในความร่วมมือของท่าน

พระมหาวิรัชย์ น้ำแก้ว

ข 6 แบบสัมภาษณ์ผู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมจากศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง
เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบงานวิจัย เรื่อง วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษา วัดป่ายาง หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช ของพระมหาวิรัช น้าแก้ว คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยผลจากการวิจัยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งสิ้น ซึ่งแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติ
วัดป่ายาง

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางสู่การปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมด้านการ
จัดการสิ่งแวดล้อมของวัดป่ายาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ศาสนาที่นับถือ.....อาชีพ.....

สถานภาพ โสด สมรส หย่าร้าง

1.2 ภูมิลำเนาเดิม (ตำบล อำเภอ จังหวัด).....

1.3 ระดับการศึกษาสูงสุด

1.4 รายได้ของครอบครัวต่อเดือน (โดยประมาณ).....

1.5 ท่านเข้ามาฝึกอบรม ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง เป็นครั้งที่.....

ตอนที่ 2 กระบวนการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง

จากการที่ท่านเคยผ่านกระบวนการฝึกอบรมฯ ท่านคิดว่า กระบวนการฝึกอบรมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง มีการดำเนินการในประเด็นต่อไปนี้ อย่างไร

2.1 ด้านการวางแผนการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ด้านการดำเนินการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ด้านการประเมินผลการฝึกอบรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางสู่การปรับปรุงในกระบวนการดำเนินการฝึกอบรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิทยา

จากประสบการณ์ที่เคยผ่านการฝึกอบรม ท่านคิดว่าปัญหาอุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากการบวนการฝึกอบรมฯ ท่านคิดว่ามีประเด็นใดบ้างที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

3.1

.....

3.2

.....

3.3

.....

3.4.....

.....

จากปัญหาอุปสรรคดังกล่าว ท่านมีแนวคิดในการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมฯ อย่างไร

3.5.....

.....

3.6.....

.....

3.7.....

.....

3.8.....

.....

ขอเจริญพรขอบคุณในความร่วมมือของท่าน

พระมหาวิรัช น้ำแก้ว

ลำดับที่	ประเด็นข้อคำถาม	บันทึกข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมประชุม	หมายเหตุ
4	การประเมินผลการฝึกอบรม มีขั้นตอน การดำเนินการอย่างไร	
5.	ปัญหาและอุปสรรค ในกระบวนการ ดำเนินการฝึกอบรมของคณะทีมงาน ผู้รับผิดชอบ เป็นอย่างไร	
6.	แนวทางเพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข ปัญหาดังกล่าว เป็นอย่างไร	

ลำดับที่	ประเด็นข้อคำถาม	บันทึกข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมประชุม	หมายเหตุ
7	โครงสร้างการบริหารศูนย์ฝึกอบรม เป็นอย่างไร	
8	เนื้อหา หลักสูตร และสื่อวีดิทัศน์ ประกอบการอบรม มีอะไรบ้าง	
9	อื่นๆ (ระบุ).....	

บันทึกเพิ่มเติม

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก
...../...../.....

ภาคผนวก ค

ข้อมูลทั่วไปของ ต.ท่าจี้ว ชุมชนบ้านป่ายาง และวัดป่ายาง

ประกอบด้วย	หน้า
ค 1 ข้อมูลทั่วไปของ ต.ท่าจี้ว	198
ค 2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านป่ายาง	200
ค 3 ข้อมูลทั่วไปของวัดป่ายาง	203

ค 1 ข้อมูลทั่วไป ต.ท่าจิว อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

พื้นที่ของ ต.ท่าจิว ตั้งอยู่ในท้องที่ อ.เมืองนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมืองนครศรีธรรมราช ห่างจากที่ว่าการ อ.เมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 13 กิโลเมตร มีพื้นที่ 67.6 ตารางกิโลเมตร มีประชากรอาศัยอยู่ จำนวน 10,430 คน จากเอกสารบรรยายสรุป อ.เมืองฯ ปี พ.ศ. 2553 ของที่ทำการปกครอง อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช (สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2553) สามารถสรุปสภาพบริบททั่วไปของ ต.ท่าจิว ได้ดังนี้

1) ประวัติ

เนื่องจากมีคลองขุนน้ำท่าจิวไหลผ่านมาตั้งแต่สมัยก่อน การที่เรียกว่า ขุนน้ำท่าจิวก็เพราะว่ามีต้นน้ำเกิดขึ้นจากภูเขาบ้านท่าจิวแถบบริเวณที่ผู้คนไปตั้งบ้านเรือน มีต้นจิวอยู่ต้นหนึ่งอยู่ตรงทำน้ำที่คนลงอาบน้ำในคลองขุนน้ำท่าจิว คำว่า ขุนน้ำ หมายความว่า มีแหล่งเกิดน้ำที่เห็นได้ชัดเจน เป็นแหล่งน้ำไหลมารวมกันเป็นลำคลอง ซึ่งขุนน้ำนี้เรียกกันมาก่อนที่จะตั้งตำบล

ดังนั้น ได้ตั้งเป็น ต.ท่าจิวโดยยึดเอาหมู่บ้านของประชาชนที่อาศัยอยู่สองฝั่งของคลองขุนน้ำท่าจิวตลอดมาเป็นเขต ต.ท่าจิว จึงเรียกว่า ต.ท่าจิว

2) ภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศของ ต.ท่าจิว มีพื้นที่ภูเขาทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ไปทางทิศตะวันออกของตำบลโดยสามารถแบ่งพื้นที่ ได้ดังนี้

- (1) พื้นที่ราบ จำนวน 26,326 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 62.29 ของตำบล
- (2) พื้นที่ภูเขา จำนวน 15,937 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.70 ของตำบล

3) อาณาเขต

พื้นที่ ต.ท่าจิว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.พรหมโลก อ.พรหมคีรี
- (2) ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.นาทราย ต.กำแพงเขา อ.เมืองฯ
- (3) ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.ปากพูน อ.เมืองฯ
- (4) ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.ท่าดี อ.ลานสกา

4) ชุมชน

ใน ต.ท่าจี้ว มีจำนวนชุมชนในเขตปกครองของ อบต.ท่าจี้ว ทั้งหมด 8 ชุมชน ประกอบด้วย

- (1) หมู่ที่ 1 บ้านป่าใหม่
- (2) หมู่ที่ 2 บ้านขวาง
- (3) หมู่ที่ 3 บ้านโคกทึง
- (4) หมู่ที่ 4 บ้านป่ายาง
- (5) หมู่ที่ 5 บ้านท่างาม
- (6) หมู่ที่ 6 บ้านสำนักหลุมพอ
- (7) หมู่ที่ 7 บ้านห้วยหูแฉ่ง
- (8) หมู่ที่ 8 บ้านคลองคอน

5) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน

ในพื้นที่ ต.ท่าจี้ว มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 3 แห่ง ประกอบด้วย

- (1) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่างาม
- (2) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกทึง
- (3) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านป่ายาง

6) สถานีตำรวจ

- (1) สถานีตำรวจย่อย จำนวน 1 สถานี
- (2) สถานีตำรวจย่อยเขามหาชัย

7) สถานศึกษา

- (1) สถาบันอุดมศึกษา คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- (2) โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ม.1 - ม. 3

(3) โรงเรียนระดับประถมศึกษา มี 6 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนวัดมหาชัยวาราม โรงเรียนเทพธิดาราม โรงเรียนวัดท่างาม โรงเรียนวัดป่ายาง โรงเรียนวัดศาลาไฟ และโรงเรียนวัดป่าใหม่

8) วัด

วัดในเขต ต.ท่าจี้วมีทั้งหมด 7 วัดและสำนักสงฆ์ 1 แห่ง ได้แก่ วัดมะม่วงปลายเขน วัดโรงฆ้อง วัดป่ายาง วัดศาลาไฟ วัดท่างาม วัดเทพธิดาราม วัดวิทยาลัยครูรังสรรค์ และสำนักสงฆ์วิมุติธรรม

9) มัธยม

มัธยม ในเขต ต.ท่าจี้ว ประกอบด้วย มัธยมศึกษารัฐอาฆาน และมัชชยคณรุดคีน

10) ฌนาการ

ฌนาการในเขต ต.ท่าจี้ว มี 1 ฌนาการ คือ ฌนาการทหารไทย สาขามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ค 2 ข้อมูลทั่วไปของบ้านป่ายาง

จากเอกสารการบรรยายสรุปลอบต.ท่าจี้ว ปี พ.ศ. 2553 (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าจี้ว, 2553) สามารถสรุปลภาพบริบททั่วไปของบ้านป่ายาง ได้ดังนี้

1) ลักษณะทางกายภาพ

บ้านป่ายางเป็นหมู่บ้านที่ 4 ของ ต.ท่าจี้ว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากที่ว่าการ อ.เมืองฯ ไปทางตะวันตกประมาณ 12 กิโลเมตร ซึ่งลักษณะทางกายภาพ ประกอบด้วย

(1) ขนาดและอาณาเขต

บ้านป่ายางมีพื้นที่ประมาณ 6,165 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านไสใหญ่ ม.7 ต.ท่าจี้ว, บ้านแคว อ.พรหมคีรี

ทิศใต้ ติดกับบ้านสำนักหลุมพอ ม.5 ต.นาทราย, ม.6 ต.ท่าจี้ว

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านขวาง ม.2 ม.3 ต.ท่าจี้ว, ม.5 ต.นาทราย

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านห้วยหูแร้ง ม.5 ต.ท่าจี้ว

(2) ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศของบ้านป่ายาง มีลักษณะที่ราบเชิงเขา ด้านตะวันตกของหมู่บ้านเป็นภูเขา (คือเขามหาชัยและเขาหลักไก่อ) พื้นดินส่วนใหญ่เป็นหินทรายซึ่งสลายตัวเป็นดินที่มีเนื้อหยาบ มีปริมาณแร่ควอตซ์ และซิลิกาสูง จึงมีความสมบูรณ์ต่ำ ประกอบด้วยปริมาณฝนที่มีสูงมักชะล้างผิวดินที่สมบูรณ์ให้สูญหายไปมาก ทำให้ดินมีศักยภาพทางการเกษตรไม่สู้ดีนัก ส่วนภูมิประเทศด้านตะวันออกของหมู่บ้านเป็นที่ลาดเอียงไปสู่สันทราย มีป่าโปร่งสลับกับนาเป็นระยะ ๆ ป่าเหล่านี้ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าน้ำลาด” อันหมายถึงป่าซึ่งมีน้ำจากเชิงเขาตกลงมายาฝนตก ดินตะกอนจากภูเขาก็ดักถมลงบนดินเดิมทุกปี เนื้อดินบริเวณนี้เป็นดินร่วนปนทราย มีสมรรถนะเหมาะสมสำหรับการทำนา และปลูกพืชล้มลุกประเภทผักและมะนาว

มีลำน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านหมู่บ้านสองสาย สายแรก คือ ห้วยเขามหาชัย ซึ่งมีต้นน้ำเกิดจากเขามหาชัยอันเป็นเขาที่สูงที่สุดในอำเภอเมืองฯ ไหลผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏ

นครศรีธรรมราช ไปในหมู่บ้าน และสภาพตำบลได้เก็บกักน้ำไว้ในสระบัว เพื่อใช้ในการเกษตรกรรม ทำนาและเลี้ยงปลา ส่วนอีกห้วยหนึ่ง คือ ห้วยรั้งมั่ง เป็นลำห้วยสายสั้น ๆ เกิดจากภูเขาหลักไก่อไหลผ่านทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4016 ผ่านทางตะวันตกของหมู่บ้าน ไหลไปออกที่บ้านพรุเตย บ้านน้ำจาย และไปรวมกับห้วยเขมมาห้วยที่บ้านป่ายาง ห้วยสายนี้เส้นแบ่งเขตระหว่าง ม. 4 กับ ม.6 ต.ท่าจิว

2) ลักษณะทางสังคม

ประชากรในบ้านป่ายางมี 573 ครัวเรือน (จำนวน 2,455 คน) ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณริมทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4016 ริมทางเข้าวัดป่ายาง และในที่ทำกินของคนในจำนวนนี้ ร้อยละ 98.25 นับถือพุทธศาสนา ประชากรมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 200 ปีแล้ว

วัดในหมู่บ้านมีอยู่ 2 วัด คือ วัดป่ายางและวัดศาลาไฟ ทั้ง 2 วัดเป็นวัดเก่าแก่ มีอายุประมาณ 200 ปีเป็นอย่างน้อย เพราะตั้งเมื่อ พ.ศ. 2307 เฉพาะวัดป่ายางเคยร้างไปสองช่วง เพิ่งจะมีภิกษุจำพรรษาต่อเนื่องกันมาอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ชาวบ้านละแวกวัดมีเรื่องเล่าเชิงอภินิหาร และความศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับสมภารของวัดดังกล่าว สมภารโพธิ์และสมภารแก้ว ซึ่งมีส่วนเสริมสร้างศรัทธาให้คนเข้าวัดมากขึ้น หลังจากที่ชาวบ้านคลายความศรัทธาต่อภิกษุสงฆ์ในวัด

สถานศึกษาในหมู่บ้านมี 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดป่ายาง และโรงเรียนวัดศาลาไฟ ช่วยให้เด็ก ๆ ในหมู่บ้านได้มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น เพราะการเดินทางไปเรียนในตัวเมืองค่อนข้างลำบาก และแพงในสายตาชาวบ้านป่ายาง ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

ส่วนบริการทางด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในหมู่บ้าน 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านป่ายาง ซึ่งมีการจัดตั้งในปีงบประมาณ 2539 ช่วยให้ชาวบ้านสะดวกในการรักษาพยาบาลขั้นต้น และประหยัดเวลาการเดินทางเพื่อไปยังโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกทิง หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านยวนแหล

ในหมู่บ้านมีหน่วยงานรัฐให้บริการอีก 2 หน่วย คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ-นครศรีธรรมราช และที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเขมมาห้วย

3) ลักษณะทางเศรษฐกิจ

เมื่อผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้มากขึ้น จึงพากันเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านป่ายาง” มีการสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้านหลายวัด เช่น วัดท้องพระ วัดไม้ตีนหัก วัดเปลือกล้อน วัดศาลาไฟ และวัดป่ายาง เป็นต้น วัดเหล่านี้เต็มไปด้วยต้นยางนา แต่เมื่อล่วงมาถึงขณะนี้ วัดดังกล่าวได้ร้างไปเกือบหมด ยังคงเหลืออยู่เฉพาะ 2 วัดหลัง คือ วัดศาลาไฟและวัดป่ายางเท่านั้น

อนึ่ง เมื่อเดือนตุลาคม 2505 ได้เกิดวาตภัยครั้งร้ายแรงที่สุดใน จ.นครศรีธรรมราช ต้นยางนาจำนวนมากในหมู่บ้านได้ถูกพายุพัดหักโค่น ทำให้ไม้ยางนาเหลืออยู่เพียงเล็กน้อย กระนั้น ก็ดีหมู่บ้านนี้ก็ยังใช้ชื่อ “บ้านป่ายาง” สืบมาจนถึงปัจจุบัน

อาชีพหลักของชาวบ้านป่ายาง คือ การทำเกษตรกรรม ได้แก่ สวนยางพารา สวนมังคุด สวนมะนาว และทำนา พื้นที่ด้านตะวันออกและด้านเหนือของหมู่บ้านเป็นที่ราบ ชาวบ้านจึงนิยมทำนา ระยะเวลาหลังมีการทำสวนยางพาราเพิ่มขึ้น ส่วนพื้นที่ด้านตะวันตกของหมู่บ้านเป็นที่เนินริมเชิงเขาหยาซ ชาวบ้านจึงนิยมทำสวนยางพารา ไม้ผล เป็นอาชีพหลัก

ด้วยเหตุที่ในหมู่บ้านไม่มีลำธารขนาดใหญ่ (นอกจากลำห้วยเขมาหยาซซึ่งมีปริมาณน้ำมาก) และไม่มีคลองส่งน้ำชลประทาน ทำให้การเกษตรในหมู่บ้านไม่ค่อยประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการทำนา ส่วนพื้นที่สวนยางพาราแต่ละครัวเรือนก็มีน้อย ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านค่อนข้างต่ำ

อาชีพรับจ้างและอาชีพค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ดในหมู่บ้าน นับเป็นอาชีพที่มีผู้ประกอบการรองลงมาจากอาชีพเกษตรกรรม เมื่อประมาณ 25 ปีก่อน หมู่บ้านมีตลาดนัดอยู่แห่งหนึ่ง คือ ตลาดนัดอาจารย์เชื้อ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านหน้าเขมาหยาซ (หน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช) นัดจ่ายทุกวันอาทิตย์ พุธ และศุกร์ จนมาถึงปัจจุบันนี้เกิดตลาดนัดขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามประตูเข้ามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช โดยนัดจ่ายทุกวันอังคารและวันเสาร์

4) ลักษณะทางการคมนาคม

เส้นทางคมนาคมสายหลักที่ใช้เดินทางเข้าออกหมู่บ้าน คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4016 (นครศรีฯ-นาหวง) บนทางหลวงแผ่นดินมีรถยนต์รับจ้างขนาดเล็กประจำทางหลายสายผ่าน เช่น สายนครศรีฯ – หน้าเขมาหยาซ, สายนครศรีฯ- พรหมคีรี และสายนครศรีฯ – นาหวง มีทางแยกเข้าสู่หมู่บ้านป่ายางตรง ก.ม.ที่ 12.5 ด้วยเส้นทางในหมู่บ้านเดิม ซึ่งมีผิวถนนจราจรเป็นหินคลุก จนมาถึงปี 2545 ได้มีงบประมาณสร้างถนนลาดยาง โดยมีระยะทาง 2 ก.ม.เศษๆ ทำให้การจราจรของบ้านป่ายางตอนบนมีความสะดวกสบายมากขึ้นกว่าเดิม

เส้นทางในหมู่บ้าน และเส้นทางระหว่างหมู่บ้านมีหลายสาย เช่น สายสามแยก-ยางเตี้ย, สายสามแยก-ศาลาไฟ และสายยางเตี้ย – สำนักหลุมพอ เป็นต้น ซึ่งบางสายเป็นถนนคอนกรีต และบางสายเป็นถนนหินคลุก

5) ประวัติหมู่บ้าน

คำว่า “บ้านป่ายาง” ได้มาจากชื่อต้นไม้ยืนต้นซึ่งขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่หมู่บ้าน คือ ไม้ยางนา ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อนขนาดใหญ่ มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Dipterocapus alatus*

roxb. อยู่ในวงศ์ Dipterocarpaceae มียางใช้ผสมใช้เพื่อเป็นส่วนประกอบในสร้างเรือ ซึ่งเรียกว่า “น้ำมันยาง”

ยางนา เป็นไม้ที่มีเรือนยอดเป็นพุ่ม เมื่อเติบโตเต็มที่ที่น่าจะสูงประมาณ 30-40 เมตร ส่วนที่เป็นลำต้นตรงจากโคนถึงกิ่งแรกจะสูงประมาณ 20 เมตร เส้นรอบวงของต้นมีขนาดตั้งแต่ 200 ซม. ขึ้นไป ลำต้นมีเกล็ดขาวบ้างเล็กบ้าง หรือเป็นสีเทาขาว เมื่อถูไถกล ๆ คล้ายเป็นสีขาวยื่นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในภาคใต้ซึ่งมีฝนตกชุกและมีที่ลุ่ม

สมัยก่อนในบริเวณหมู่บ้านมีต้นยางนาขึ้นเป็นจำนวนมากและหนาแน่นจนดูเป็นป่ารกชัฏ และรอบๆ ป่า เป็นพื้นที่ราบ ชาวบ้านส่วนหนึ่งจับจองไว้ทำนา อีกส่วนหนึ่งก็จับจองไว้ปลูกยางพารา ส่วนไม้ยางนาซึ่งขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ชาวบ้านก็ตัดโค่นมาแปรรูปเพื่อก่อสร้างบ้านเรือนอยู่เนื่อง ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ยังนับว่ามีเหลืออยู่อีกไม่น้อย

ต่อมาแผนพัฒนาเริ่มเข้ามาโดยผ่านสื่อวิทยุ ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านตื่นตัวกับแผนพัฒนา ส่วนหนึ่งเมื่อทำนาเสร็จจะไปทำงานทำนอกบ้าน เช่น งานก่อสร้าง รับจ้างทุกประเภท ฯลฯ แผนพัฒนาเข้ามาเต็มตัว มีถนน ไฟฟ้า สื่อวิทยุโทรทัศน์ มีการนำเครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้ มีรถไถนา ทำงานแทนกระบือ ในขณะที่เดียวกันทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย น้ำแห้ง ปลาหายาก โคน กระบือ เริ่มลดน้อยลง อาชีพทำนาเริ่มลดน้อยลง ผู้คนเริ่มออกจากบ้านไปหางานทำข้างนอก เหลือแต่คนแก่ ๆ นาก็ไม่ได้ทำ น้ำก็แห้งแล้ง ปลาที่ลดน้อยลง ต้องซื้อจากตลาดมากิน ข้าวสารก็ซื้อ ทำให้ความเป็นอยู่เดือดร้อน เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพเดิม วัดมีพระสงฆ์อยู่น้อย นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดเนื่องมาจากการพัฒนาสมัยใหม่

ค 3 ข้อมูลทั่วไปของวัดป่ายาง

วัดป่ายาง เป็นวัดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับของคนในสังคม โดยเฉพาะในจังหวัด นครศรีธรรมราช ที่เปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดจากวิถีเดิมๆ ผู้การเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนมีวิถีชีวิตดีเจริญขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และด้านจิตใจ ในกระบวนการทั้งหมดเป็นผลมาจากแนวคิดของพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ที่ได้เข้ามาจำพรรษาอยู่ภายในวัดป่ายางแห่งนี้ ที่ไม่ได้หยุดภารกิจเพียงแค่การปฏิบัติศาสนกิจในเชิงรับเพียงด้านเดียว แต่อุทิศเวลา แรงกาย แรงใจ แรงสติปัญญา เพื่อดำเนินภารกิจในการนำชุมชนก้าวไปสู่เป้าหมาย คือความสุขและความดี จึงขอเสนอประวัติและความเป็นมาของวัดป่ายาง ตลอดจนถึงกิจกรรมต่างๆ ที่พระสงฆ์วัดป่ายางได้ดำเนินการจนประสบผลสำเร็จแก่ชุมชน โดยส่วนรวม ดังนี้

1) ประวัติความเป็นมาของวัดป่ายาง

วัดป่ายาง เลขที่ 174/1 ม. 4 ต.ท่าจี่ อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช สถานภาพของวัดแห่งนี้เคยผ่านช่วงเป็นวัดร้างมาแล้วเช่นกัน การบูรณะวัดครั้งหลังสุดดำเนินการเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2487 โดยกำนันรอด ฤทธิ์โชติ นำลูกบ้านมาแผ้วถางปรับสถานที่เพื่อ “ฟื้นวัด” กั้นใหม่สร้างกุฏิใหม่ แต่ก็ยังไม่มีพระมาอยู่ประจำ

พระสงฆ์ที่เข้ามาอยู่วัดป่ายาง เช่น พระเพชร (ไม่ปรากฏฉายา) ท่านมาจากวัดดุก (วัดโยธาธรรม ในปัจจุบัน) ไม่ได้ประจำพรรษา แต่ท่านก็นำชาวสร้างถนนสาย ป่ายาง-หน้าเขา ต่อมาปี พ.ศ. 2491 พระแบน ธนสีโล (ปริชาชาญ) ได้มาสร้างพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ไว้ 1 องค์ ซึ่งดำเนินการปั้นโดยนายช่างจากบ้านโคกทิง คือ นายช่างเอี่ยม อามรสติชัย

วัดป่ายาง ยกฐานะจากวัดร้างเป็นวัดอย่างสมบูรณ์ในสมัยท่านสมภารจันทร โกลโล ซึ่งท่านได้รับแต่งตั้งเป็นฐานานุกรม ที่ “พระครูใบฎีกา” ท่านจันทร อุปสมบทที่วัดซ๊ก ในปี พ.ศ. 2498 และในปี พ.ศ. 2499 ได้มาจำพรรษาที่วัดป่ายาง ท่านได้พัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง มีพระมาจำพรรษาไม่ขาด ท่านได้ขอตั้งชื่อวัด และได้ยกฐานะจากวัดร้างมาเป็นวัดที่ถูกต้องในปี พ.ศ. 2514 ซึ่งทางกรมการศาสนาได้ประกาศให้เป็นวัดที่ถูกต้อง ณ วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 และหลังจากนั้นก็ได้อออนุญาตสร้างอุโบสถ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้วัดป่ายาง ได้รับพระทานวิสุงคามสีมา ตามเขตที่กำหนดไว้ในบัญชีที่ประกาศเมื่อ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2533 บัญชีชื่อที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา งวดที่ 5 ประจำปี พ.ศ. 2533 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 108 ตอนที่ 7 วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2534 กองพุทธศาสนาสถานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา ท่านจันทรได้สร้างโรงเรียนวัดป่ายางและพัฒนาถนนเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มบ้านต่างๆ นับว่าท่านเป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่งก่อนที่ท่านจะลาสิกขาบทในเวลาต่อมา

หลังจากที่ท่านจันทรได้ลาสิกขาบท สมภารรูปต่อมา คือ พระสมุห์เกล้า จิตตสาโร ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านจันทร ในยุคนี้ท่านสมภารได้สร้างโรงธรรม หอสมุด ก่อรากอุโบสถ จนถึงปี พ.ศ. 2536 พระสมุห์เกล้าได้ถึงแก่กรรมภาพด้วยโรคกระเพาะอาหารเป็นแผล เจ้าคณะตำบลจึงแต่งตั้ง พระเคลือบ (ไม่ปรากฏฉายา) ให้ดำรงตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสอยู่ประมาณ 1 ปี แต่ชาวบ้านป่ายางก็ยังไม่ละความพยายาม ร่วมกันคิดหาทางนิมนต์พระมาอยู่ประจำให้ได้ ชาวบ้านกลุ่มนี้รวมทั้ง “เสรี รอดรัตน์ (พระอธิการสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายางในปัจจุบัน)” ก็เข้าร่วมในการปฏิบัติธรรม พร้อมกับก่อตั้งงานพัฒนาชุมชนไปในตัว

2) เส้นทางสู่ภารกิจ “ฟื้นวัด ฟื้นชุมชน” ของพระสงฆ์วัดป่ายาง

ก่อนปี พ.ศ. 2537 “เสรี รอดรัตน์” เป็นอดีตผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เข้ามาแฝงตัวอยู่ในบ้านป่ายางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 โดยมีทีมงาน 5-6 คน เคลื่อนไหวในพื้นที่บ้านป่ายางและชุมชนใกล้เคียง

ในปี พ.ศ. 2527 สภาพการเมืองภายในพรรคฯ และสถานการณ์บ้านเมือง เปลี่ยนแปลงไปมาก “เสรี รอดรัตน์” ออกจากพรรคฯ และย้ายถิ่นฐานออกจากบ้านป่ายางไป ประกอบอาชีพทำมาค้าขายส่วนตัวจากการยึดอาชีพพ่อค้าได้พบว่าเพื่อนฝูงมากมาย พบเห็นความยากจนทุกข์ยากของพี่น้องประชาชน คิดหาหนทางแก้ปัญหาสังคมมาตลอดจะหันไปพึ่งระบบพรรคการเมืองก็ผ่านความผิดหวังมาแล้ว เพื่อนหลายคนแนะนำให้ไปสวนโมกข์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา

ระยะหนึ่งมาซื้อมะพร้าวที่วัดป่ายาง พระสมุห์เกล้า จิตตสาโร เจ้าอาวาสวัดป่ายาง ให้ยืมหนังสือคู่มือมนุษยศาสตร์ของท่านพุทธทาสไปศึกษา ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิตของนายเสรี รอดรัตน์ จึงได้ย้ายมาอยู่บ้านป่ายางโดยยึดอาชีพทำสวนมะนาว และร่วมกิจกรรมงานส่วนรวม ศึกษาปฏิบัติธรรมในป่าสาธุเรื่อยมาจนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมกับท่านเอก และท่านจำลอง

ช่วงออกพรรษาปี พ.ศ. 2537 ท่านเอก และท่านจำลองกลับวัดชาวนา ด้วยเหตุที่สุขภาพไม่เอื้ออำนวย และด้วยแนวทางเผยแผ่หลักคำสอนพุทธศาสนาที่สวนทางกับชาวบ้าน คือ พระต้องการให้คนหันมาปฏิบัติธรรมแต่ชาวบ้านต้องการให้พระสร้างวัตถุ เหตุการณ์นี้ อยู่ในสายตาของเสรี รอดรัตน์ มาโดยตลอดซึ่งเห็นว่าพระมีโอกาสมากในการเคลื่อนไหวกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยากของชาวบ้าน แต่พระส่วนใหญ่มุ่งสอนให้คนไปสู่นิพพานมากเกินไป ทั้งๆ ที่คนส่วนใหญ่ยังไม่ถึงพร้อมทั้งบารมีและศีล เมื่อความคิดที่จะบวชเกิดขึ้นในใจ เสรี รอดรัตน์ ตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่า “ถ้าเราบวช จะไม่ใช่แนวทางของพระแบบเก่าๆ ทั้งหมด จะทำคู่ขนานกัน ให้คนเราปลดทุกข์ แก้ปัญหาครอบครัวในชีวิตสามัญชนให้ได้ พร้อมกับจะน้อมนำคนไปสู่ธรรมะด้วย แต่จะเริ่มทางไหนก่อนหลังขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย”

ช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2538 นายเสรี รอดรัตน์ ตัดสินใจบวชโดยการสนับสนุนของครอบครัว และเมื่ออุปสมบทแล้วก็ได้รับ ฉายา (ชื่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ว่า “คเวสโก” ซึ่งแปลว่า ผู้แสวงหาความดี และต่อมาท่านก็ได้เปลี่ยนชื่อจากชื่อเดิม “เสรี” เปลี่ยนมาเป็น “สุวรรณ”

พระสุวรรณ คเวสโก ใช้เวลาช่วงพรรษาแรก ศึกษาปฏิบัติธรรมอยู่ในป่าช้านานถึง 7 เดือน จากนั้น คิออกธุดงค์ปฏิบัติธรรมตามสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ เพื่อสร้างศรัทธา แต่ยังไม่ได้ออกธุดงค์ ญาติโยมเข้ามาหาขอร้องให้ช่วยสร้างอุโบสถที่ค้างคาอยู่ จึงเปลี่ยนแนวคิดหันมา

พัฒนาวัดสร้างอุโบสถให้สำเร็จก่อนและก็บอกญาติโยมไปว่า “งานก่อสร้างไม่ใช่ทางเรา แต่เราก็จะช่วยให้สำเร็จ” งานที่ท่านสุวรรณต้องการ คือ การพัฒนาคน แต่ก็ยังสื่อสารตรงๆ กับชาวบ้านไม่ได้ และในที่สุดท่านสุวรรณ ก็นำชาวบ้านไปสร้างอุโบสถเสร็จภายใน 2 ปี รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ อีกหลายอาคาร จนความศรัทธาจากชาวบ้านบังเกิดขึ้นเกินความคาดหมาย ระดมได้ทั้งกำลังคน กำลังเงิน เรียนรู้ประสบการณ์การทำกิจกรรมพัฒนาและชุมชนโดยใช้ “วัด” เป็นแกนกลางคิดวิธีการพัฒนาคนเกิดขึ้นในสมองมากมาย เริ่มขยายแนวคิดการพัฒนาคนให้เข้าสู่การปฏิบัติธรรม โดยนำพาชาวบ้านไปฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี แต่ก็ยังไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะเดินทางไปเฉพาะกลุ่มคนผู้สูงอายุ แต่คนหนุ่มสาวไม่เข้าร่วมด้วย

ปี พ.ศ. 2538 ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่า นับตั้งแต่ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดป่า ท่านก็เริ่มคิดหาวิธีการใหม่เพื่อ “ฟื้นวัด” พลิกบทของวัดจากวิถีเดิมๆ ที่มีเพียงคนแก่เข้าวัดในวันพระมาไหว้พระสวดมนต์ให้ไปสู่วิถีใหม่ที่มีคนทุกเพศวัยเข้ามาหาวัด มาปฏิบัติธรรมกันแบบไม่รู้ตัว ให้วัดมีบทบาทแก้ปัญหาชุมชนได้ทันทีในวันนี้ เดือนนี้ ปีนี้ ชาตินี้ ไม่ต้องรอชาติหน้า ประจวบเหมาะในช่วงนั้น (พ.ศ. 2538-2540) กระแสการพัฒนาชุมชนเรื่อง “องค์กรการเงินชุมชน” มาแรงในภาคใต้ซึ่งสอดคล้องกับกระแสความต้องการของชาวบ้านพอดี ท่านสุวรรณจึงตัดสินใจครั้งสำคัญโดยนำ วัดที่เริ่มฟื้นฟูความศรัทธาได้ไม่นานไปสู่บทบาทใหม่ ซึ่งเรียกว่า เป็นขบวนการฟื้นฟู หลังจากที่ได้ดำเนินการในการฟื้นวัด ท่านสุวรรณ จึงได้ดำเนินบทบาทต่อไป คือ ฟื้นฟูชุมชน

พระอธิการสุวรรณ คเวสโก เริ่มภารกิจ “ฟื้นวัด ฟื้นฟูชุมชน” ด้วยการออกอุบายว่า “เราต้องเอาเงินเป็นเครื่องมือเอาธรรมะเข้าไปให้โดยไม่จำเป็นต้องบอกให้รู้ตัวแต่ยังเกรงว่าศรัทธาของเราจะพอหรือยัง จึงทดสอบโดยขอเงินชาวบ้านคนละ 100 บาท โดยไม่ต้องถามว่าจะเอาไปทำอะไร ถือว่าท่านสุวรรณขอมาก็แล้วกัน” (ณรงค์ คงมาก, 2548) ตอนแรกตั้งเป้าไว้ว่าจะได้เงินประมาณ 3,000 บาท แต่เมื่อดำเนินการเก็บเงินจริงก็ได้รับเกินความคาดหมาย โดยเก็บได้ 8,000 กว่าบาท เมื่อเห็นว่าชาวบ้านศรัทธาแน่นอนแล้ว จึงได้เชิญ นายฝาก ตรักวัลย์ ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอมทรัพย์ บ้านคีรีวง มาให้แนวคิดและแนวทางปฏิบัติ

คณะผู้ก่อตั้งการศึกษานี้ นอกจากมีนายฝาก ตรักวัลย์ เป็นแนวหน้า ท่านสุวรรณ ได้ชวนแกนนำชุมชนบ้านป่าหลายท่านมาปรึกษาหารือกันประกอบด้วย นายจาย นนทเกศ นายเอียด ภูธรภักดี ดร.ไมตรี จันทรา (ปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี จันทรา) นายณรงค์ จุลแก้ว และนางนที นนทเกศ โดยให้ ดร.ไมตรี จันทรา จากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

เป็นผู้จัดพิมพ์ระเบียบการต่างๆ นำเงิน 8,000 บาทมาจัดตั้งกองทุน ชื่อว่า “กลุ่มเมตตาธรรม” และให้คณะทำงานออกเผยแพร่แนวคิดของกลุ่มฯ ให้ชาวบ้านป่ายางรับทราบโดยทั่วถึงกัน

ปลายปี พ.ศ.2541 ทางมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นำโดย คุณกิม ภคเมธาวิ ประสานงานให้ท่านสุวรรณ เดินทางไปร่วมสัมมนาพระนักพัฒนาจากทั่วประเทศ ทำให้ท่านสุวรรณมีโอกาสพบกับพระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด พระนักพัฒนาผู้ก่อตั้งกลุ่มสังฆะสมทรัพย์ จังหวัดตราด โดยนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับองค์กรการเงินชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ท่านสุวรรณ และนายณรงค์ จุลแก้ว เข้าร่วมสัมมนาครบ 7 วัน ก็เดินทางกลับวัดป่ายาง นำชุดประสบการณ์จากจังหวัดตราด มาปรึกษากับคณะทำงาน และปรับการทำงานของกลุ่มให้สอดคล้องกับแนวทางที่คณะทำงานวางเค้าโครงไว้ หลังจากทำความเข้าใจกับแกนนำชุมชนแล้ว ก็ให้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวป่ายางมาสมัครสมาชิกกลุ่ม โดยได้เปลี่ยน “กลุ่มเมตตาธรรม” เป็น “กลุ่มสังฆะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” เงินกองทุนที่เก็บมาแล้วครอบครัวยละ 100 บาท จำนวน 8,000 กว่าบาท ก็ปรับเข้าเป็นกองทุนสวัสดิการ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของกลุ่มสังฆะฯ

การก่อตั้งกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง เริ่มขึ้น เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2542 ในครั้งนั้นมีสมาชิกร่วมในการก่อตั้ง 411 คน เป็นชาย 143 คน หญิง 155 คน เด็กชาย 76 คน เด็กหญิง 37 คน จาก 115 ครัวเรือน ได้เงินเข้ากองทุนสวัสดิการ 18,280 บาท เงินสังฆะฯ 14,420 บาท โดยมีหลักการสำคัญที่คณะทำงานยึดเป็นแนวปฏิบัติ คือ กลุ่มสังฆะฯ จะใช้แนวพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและแนวทางประชาสังคมมาจัดการปัญหา ไม่ใช่หลักกฎหมายและนิติศาสตร์ เวลาเกิดปัญหาเราจะเอาธรรมเอาศีลมาอธิบายชี้ให้เห็น ยกกรณี บาป บุญ คุณ โทษ มาเป็นข้อบังคับ โดยมีท่านสุวรรณเป็นผู้นำ

การดำเนินงานของกลุ่มสังฆะฯ โดยมีวันทำการกลุ่มสังฆะฯ ในทุกวันที่ 25 ของทุกเดือน จะเริ่มทำการตั้งแต่ 11.00-15.30 น. เพื่อเปิดรับเงินสังฆะฯ รับเงินกู้ จ่ายสวัสดิการแก่สมาชิก และปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกในวันที่ 26 ของทุก ๆ เดือน คณะกรรมการทั้งชุดจะมารวมประชุม สรุปผลงานของวันทำการที่ผ่านมา พร้อมกับฝึกทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แยกประเภทงบทดลองเพื่อเป็นการตรวจสอบการทำงานของแต่ละฝ่ายซึ่งกันและกัน ส่งผลดีต่อกลุ่มสังฆะฯ มาก เพราะกรรมการรู้ข้อมูลเท่ากัน และสามารถถ่ายทอดข้อมูล และผลงานการดำเนินของกลุ่มสังฆะฯ ต่อสมาชิกและบุคคลภายนอกได้

จุดเด่นของกลุ่มสังฆะฯ ท่านสุวรรณ อธิบายอย่างภาคภูมิใจว่า “กองทุนสวัสดิการเป็นกองทุนที่สามารถจ่ายสวัสดิการให้แก่สมาชิกอย่างครบวงจรตั้งแต่แรกเกิด การเจ็บป่วย ชรา

ภาพ จนถึงตาย เป็นการแก้ปัญหาความทุกข์ยาก แก่สมาชิกได้ทันทีตามที่เราเคยวาดฝันไว้ก่อน ตัดสินบวช” กิจกรรมขยายผลจากกลุ่มสี่จะฯ นอกจากเรื่องกองทุนสวัสดิการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ แล้ว คณะกรรมการ กลุ่มสี่จะฯ วัดป่ายาง วิเคราะห์ร่วมกันเห็นว่า “การดำเนินการเฉพาะ 4 กิจกรรม คือ การออกเงิน การกู้เงิน การจัดสวัสดิการ และการปันผลกำไรสมาชิก ยังไม่สามารถ แก้ปัญหาความยากจนของชาวป่ายางได้” กลุ่มสี่จะฯ ต้องเน้นกิจกรรมการโน้มนำให้สมาชิก ปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาติควบคู่ไปด้วย พร้อมกับส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ โดยทางกลุ่มสนับสนุน ให้สมาชิกรวมตัวกับตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป จัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อเสริมสร้างรายได้ลดรายจ่ายภายใน ครอบครัว ปัจจุบันสมาชิกรวมกันตั้งกลุ่มอาชีพ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทำขนมจีน กลุ่มปรับปรุงสวน กลุ่มผลิตน้ำกะทิสด และกลุ่มจัดสวนย่านลิเภา โดยกลุ่มปรับปรุงสวนกลุ่มสี่จะฯ ในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท และจ่ายค่าบำรุงให้กลุ่มสี่จะฯ ร้อยละ 1 บาท/เดือน

กิจกรรมกลุ่มสี่จะฯ วัดป่ายาง ไม่เพียงจะสร้างหลักประกันด้านสวัสดิการตั้งแต่ เกิดจนถึงตายแก่สมาชิกทุกคนด้วยเงินกองทุนฯ ในวงเงินหลายล้านบาทเท่านั้น นอกจากนี้ ยังเป็น วิธีการรวมคนเพื่อร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาวัดและชุมชน เป็นบทพิสูจน์ให้สาธารณชนยอมรับมติ ใหม่ของวัด ที่พลิกฟื้นจากกิจกรรมที่มุ่งเน้นเพียงด้านพิธีกรรมมาสู่การบูรณาการ งานพัฒนาชุมชน กับการศึกษาได้อย่างน่าชื่นชม

ศรัทธาต่อของชาว ต.ท่าจั่วที่มีต่อพระสงฆ์วัดป่ายางทวีสูงมากขึ้น ชื่อเสียงของ วัดป่ายางและกิจกรรมกลุ่มสี่จะฯ ได้รับการประชาสัมพันธ์ ของสื่อวิทยุโดยเฉพาะรายการโพกัส เมืองนคร ทำให้แนวทางของวัดป่ายางได้รับการขยายผลไปทั้ง จ.นครศรีธรรมราช

กลุ่มสี่จะฯ วัดป่ายางขยายกิจกรรมไปสู่การทำธุรกิจชุมชน โดยผ่านการวิเคราะห์ การวางแผน และการบริหารของกรรมการกลุ่มสี่จะฯ เมื่อหักต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินงานธุรกิจแล้ว กำไรส่วนที่เหลือจะนำเข้ามาสมทบกองทุนสวัสดิการ เพื่อจัดสรรเงินกองทุน ให้สมาชิกกลุ่มสี่จะฯ ต่อไป โดยธุรกิจของกลุ่มสี่จะฯ ที่ดำเนินการในปัจจุบัน ประกอบด้วย

(1) การจำหน่ายกากน้ำตาล ทางกลุ่มสี่จะฯ ได้ซื้อกากน้ำตาลมาจาก เครื่องช้ำฯ โดยการขายปลีกให้แก่สมาชิกและชาวชุมชนในบริเวณใกล้เคียง โดยจัดสรรกำไรให้ คนขาย กิโลกรัมละ 50 สตางค์ ส่วนอีก 50 สตางค์ เข้ากองทุนสวัสดิการ เริ่มให้บริการแก่สมาชิก เมื่อวันที่ 26 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2544

(2) การจำหน่ายแก๊สหุงต้ม ได้รับทุนสนับสนุนจาก อบต.ท่าจั่ว เป็นเงิน 20,000 บาท นำมาลงทุนหมุนเวียนซื้อแก๊สพร้อมถัง จำนวน 25 ถัง เพื่อให้บริการแก่สมาชิกโดย จำหน่ายถูกว่าราคาท้องตลาด ถึงละ 20 บาท กลุ่มเอากำไรถึงละ 10 บาท แบ่งให้คนจัดการถึงละ 2 บาท คงเหลือ 8 บาท นำไปสมทบกองทุนสวัสดิการ

(3) การจำหน่ายน้ำปัสสาวะ และ N 70 ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าทดแทน และหัวเชื้อน้ำปุ๋ยชีวภาพ

(4) บริการโตะเดินที่ให้เช่า กลุ่มสัจจะฯ ลงทุนซื้อโตะเก้าอี้ เดินที่ พร้อมด้วยเครื่องจักรครบชุดไว้บริการแก่สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ และชุมชนต่างๆ โดยจ้างคนงานไว้คอยบริการ หลังจากหักค่าจ้างคนงานแล้วส่วนที่เหลือสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการ

เมื่อกิจกรรมกลุ่มสัจจะฯ ในชุมชนบ้านป่ายาง ประสบผลสำเร็จในขั้นต้นอย่างน่าพอใจ ท่านสุวรรณได้ขยายผลกลุ่มสัจจะฯ ไปทั่ว จ.นครศรีธรรมราช มีการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ สะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จ.นครศรีธรรมราช ก่อตั้งเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2543 จนถึงปัจจุบัน (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, 2552) มีสมาชิกทั้งหมด 23 กลุ่ม และมีรายละเอียด ดังตารางแสดงกลุ่มที่เป็นเครือข่ายและสถานะเครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ วัตป่ายาง ดังนี้

ตาราง 5 กลุ่มที่เป็นเครือข่ายและสถานะเครือข่ายกลุ่มต่างๆ วัดป่ายาง

ที่	เครือข่าย กลุ่มต่างๆ	สถานที่จัดตั้ง	ปี	สถานะแรกจัดตั้ง		สถานะปัจจุบัน	
				สมาชิก	เงินทุน	สมาชิก	เงินทุน
1	วัดป่ายาง	ม.4 ต.ท่าจั่ว อ.เมืองฯ	2542	411	32,700	1,225	9805076
2	บ้านคุ้มวังวัว	ต.ควนทอง อ.พิปูน	2544	73	8700	190	2308866
3	บ้านยอดเหลือง	ต.นาหวาง อ.นบพิตำ	2543	113	26820	144	1420695
4	วัดทุ่งคา	ต.กระหอรอ อ.นบพิตำ	2542	96	2000	385	3016980
5	วัดปากเจา	ต.ตลิ่งชัน อ.ท่าศาลา	2543	94	7000	378	4054236
6	บ้านหนองจิก	ต.ท่าจั่ว อ.เมืองฯ	2543	151	4320	187	895671
7	วัดใหม่ไทยเจริญ	ต.นบพิตำ อ.นบพิตำ	2543	50	13730	137	2077164
8	บ้านคลองเสาเหนือ	ต.บางขัน อ.บางขัน	2544	145	19060	344	2077164
9	วัดเลียบ	อ.พระพรหม	2543	111	2220	215	1865535
10	บ้านเขาโพธิ์	ต.นบพิตำ อ.นบพิตำ	2544	43	3410	272	1043127
11	บ้านหน้าเขามหาชัย	ต.ท่าจั่ว อ.เมืองฯ	2547	90	7550	150	886810
12	วัดคินดอน	ต.ท่าดี อ.ลานสกา	2547	68	23510	101	610160
13	บ้านคลองขັນ	อ.เชียรใหญ่	2546	46	3770	117	765568
14	บ้านหนองบัว	อ.นาเคียน อ.เมืองฯ	2546	50	6220	118	683167
15	บ้านในไร่	ต.นาเหนือ อ.ทุ่งใหญ่	2550	65	7120	52	86562
16	บ้านเขาน้อย	อ.ร่อนพิบูลย์	2543	18	1800	116	1064231
17	บ้านดอนทะเล	ต.ปากพูน อ.เมืองฯ	2549	77	7700	135	170282
18	วัดเขานาเหนือ 1	ต.กรุงหยัน อ.ทุ่งใหญ่	2550	48	5350	48	68606
19	วัดเขานาเหนือ 2	ต.กรุงหยัน อ.ทุ่งใหญ่	2551	57	9340	57	69561
20	วิสาหกิจชุมชนแก้วใหม่	ต.ท้องเนียน อ.ขนอม	2550	47	508452	47	214681
21	เขาเทรินสยามพาราอู๊ด	ต.ชะมาย อ.ทุ่งสง	2551	143	334260	136	607950
22	วัดเขายวนเต่า	ต.เทพราช อ.สิชล	2552	99	12970	99	30152
23	บ้านควนสะอาด	ต.บางขัน อ.บางขัน	2542	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล

ที่มา : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11 (2552)

3) เส้นทางสู่การเปิดวัดเป็น “ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง”

ความสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมของวัดป่ายาง ภายใต้การนำของพระสงฆ์ตั้งแต่เจ้าอาวาสรูปแรกๆ จนถึงเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือ พระอธิการสุวรรณ คเวสโก ที่ได้ดำเนินการกิจ “ฟื้นวัด ฟื้นชุมชน” โดยการนำเงินมาเป็นตัวตั้ง เอาคนมาเป็นตัวปฏิบัติธรรม เอาศีลธรรมมาเป็นหลักปฏิบัติ ซึ่งประสบผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่งทั้งด้านเศรษฐกิจชุมชน และคุณธรรมภายในจิตใจ

จากภารกิจดังกล่าว พระอธิการสุวรรณ คเวสโก (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2553) กล่าวว่า “ผมไม่ได้หยุดภารกิจเพียงแค่นี้ ผมยังนำเอาแนวคิดจากการศึกษาพระไตรปิฎกในทุกๆ ส่วน ตลอดจนถึงแนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์ตามพระวินัย ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ มาเป็นแนวปฏิบัติสู่การนำชุมชนสู่การเข้าใจธรรมชาติ เพราะปัจจุบันคนทำลายทำธรรมชาติกันมากเหลือเกิน ฝุ่นเพื่อยในการใช้ทรัพยากร ไม่รักดิน ไม่รักน้ำและอากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้ธรรมชาติก็เกิดความเปลี่ยนแปลง แปรปรวน และปรับเปลี่ยนตามกระบวนการของธรรมชาตินั่นเอง และจากผลดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยทั่วไปอย่างมาก ส่งผลกระทบในทุกๆ ด้าน เพราะเมื่อธรรมชาติแปรเปลี่ยน ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกใบนี้ย่อมได้รับผลกระทบทั้งสิ้น ผมได้เล็งเห็นถึงหลักวินัยบัญญัติในพระวินัยปิฎก ที่พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธวิสัยทัศน์อย่างกว้างไกล สอนให้พระสงฆ์สาวกของพระองค์รักธรรมชาติ อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมิตรสหาย ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน จึงนำเอาหลักการเหล่านี้มาเป็นแนวคิดหลัก ดำเนินกิจกรรมต่อจากการดำเนินงานต่างๆ ส่วนที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว เพื่อต่อยอดกิจกรรมให้วัดและพระสงฆ์ได้ดำเนินบทบาท ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างไม่หยุดนิ่ง พระสงฆ์ฉัน (รับประทาน) ข้าวชาวบ้านฟรีๆ ไม่ต้องซื้อหรือเสียเงินสักบาทเดียวเลย ฉะนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มาก ผมจึงได้ประชุมและปรึกษาคณะกรรมการในทุกฝ่าย เพื่อจะก้าวเดินไปข้างหน้า จึงได้ขอยุติว่า จะมีการดำเนินการด้านการเข้าใจสิ่งแวดล้อม โดยสอนให้ชาวบ้านได้รักษาน้ำ ดิน อากาศ โดยหลักปฏิบัติ คือ การทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพในชีวิตประจำวัน จึงนำหลักพระวินัยอันเป็นแนวปฏิบัติของพระสงฆ์ ที่ผมได้ปฏิบัติอยู่แล้ว ตลอดจนถึงประสบการณ์จากหลายๆ ฝ่าย ร่วมกันจัดตั้งเป็น “ศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์” จากนั้น สถาบันพัฒนาองค์กรพัฒนาชุมชน (พอช.) ได้นำบุคคลภายนอกมาเรียนรู้ที่วัดป่ายาง ทำให้ชาวบ้านบริเวณวัดป่ายางเกิดความตื่นตัว และเริ่มหันมาสนใจกิจกรรมในวัดมากขึ้น พร้อมทั้งเผยแพร่ให้คนรอบข้างเข้าใจ ต่อมา สำนักงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราชได้เข้ามาเยี่ยมวัดป่ายาง และให้การสนับสนุนในการลงทุน ทางวัดจึงพาคณะทำงานไปเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบ่ออิง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี โดยมี ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ ซึ่งในครั้งนั้น คณะที่เดินทางไปศึกษา ดูงาน ได้เข้าค่ายฝึกปฏิบัติในกระบวนการดำเนินการและวิธีการต่างๆ ขึ้นตอนอย่างเข้มข้น หลังจาก

เดินทางกลับมาวัดป่ายาง จึงได้ดำเนินการปรับปรุงสถานที่ ปรับปรุงฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสม และพร้อมที่จะเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เพิ่มเติมรูปแบบ และร่วมเข้าเป็นเครือข่ายมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ จากนั้น ได้ดำเนินการฝึกอบรมรุ่นแรกเมื่อ วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2549 โดยผู้เข้าอบรม เป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช กรมประมง กรมปศุสัตว์ ซึ่งในครั้งแรกมีวิทยากรจากภายนอกเข้าร่วม จำนวน 120 คน ระยะเวลาฝึกอบรม 4 คืน 5 วัน จึงทำให้การฝึกอบรมครั้งแรกประสบความสำเร็จจนกระทั่งปัจจุบัน”

นอกจากนี้ พระอธิการสุวรรณ์ ยังกล่าวว่า “ ปัจจุบัน วัดป่ายางได้มีระบบประปา หมู่บ้านที่สูบน้ำจากบ่อบาดาล แต่ไม่มีใครนำมาใช้ประโยชน์ ปล่อยทิ้งมานาน ผมจึงมีแนวคิดจาก พระวินัยสงฆ์ ต้องการจะผลิตน้ำดื่มที่สะอาด ปลอดภัยให้แก่คนในชุมชน ได้บริโภค จึงนำเรื่องเข้าสู่ ที่ประชุมคณะกรรมการ และได้รับความเห็นชอบ จากนั้น จึงได้นำคณะไปศึกษาหาความรู้จาก สถานที่ต่างๆ เพื่อให้เกิดทักษะความรู้ในการผลิตน้ำดื่ม และกลับมาจัดตั้ง โรงผลิตน้ำดื่มตรา บ้าน เรา เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2549 โดยอาศัยคนในชุมชนเป็นกำลังผลิต เพื่อคนในชุมชนได้ใช้ ประโยชน์เต็มที่ โรงผลิตน้ำดื่ม สามารถผลิตน้ำต่อวันได้มาก คือ ถึงบรรจุขนาดปริมาตร 20 ลิตร จำนวน 300 ถัง และขวดบรรจุขนาดปริมาตร 500 มิลลิลิตร จำนวน 600 ขวด”

ปัจจุบัน วัดป่ายางเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ และเป็นสถานที่ดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน อันเป็นแนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์ที่เป็นต้นแบบในการเป็นผู้นำทาง จิตวิญญาณสู่กระบวนการพัฒนาอย่างเป็นขบวนการ โดยรวมเงิน รวมคน เพื่อร่วมงาน จึงทำให้วัด ป่ายางและพระสงฆ์วัดป่ายาง เป็นที่เคารพนับถือ และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อพระสงฆ์ที่มีแนวคิดด้าน การพัฒนาอย่างยิ่ง และศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายางแห่งนี้ ได้ดำเนินการฝึกอบรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน (2554) โดยมีสถิติผู้ผ่านการฝึกอบรมและผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน จำนวน 13,666 คน ดังมีรายละเอียดในตาราง 6 และตาราง 7 ดังนี้

ตาราง 6 สถิติผู้ผ่านการฝึกอบรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549-2554

ที่	พ.ศ.	จำนวนคน
1.	ปี 2549	120
2.	ปี 2550	800
3.	ปี 2551	1,200
4.	ปี 2552	1,432
5.	ปี 2553	1,021
6.	ปี 2554	331
รวม		4,904

ที่มา : ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวัฒน์ป่ายาง (2554)

ตาราง 7 สถิติผู้ศึกษาคุณงาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2554

ที่	พ.ศ.	จำนวนคน
1.	ปี 2550	2,200
2.	ปี 2551	2,450
3.	ปี 2552	2,104
4.	ปี 2553	1,355
5.	ปี 2554	653
รวม		8,762

ที่มา : ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวัฒน์ป่ายาง (2554)

ภาคผนวก ง
รายนามคณะกรรมการ เอกสารประกอบการฝึกอบรม
และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินการฝึกอบรม ของศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง

ประกอบด้วย	หน้า
ง 1 รายนามคณะกรรมการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวดป่ายาง	215
ง 2 เอกสารประกอบการฝึกอบรม หลักสูตร “การพัฒนาหลักสูตรธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง”	217
ง 3 แบบทดสอบก่อน-หลัง การฝึกอบรม	225
ง 4 แบบสังเกตวิทยากร	228
ง 5 แบบสังเกตผู้เข้าอบรม	229
ง 6 แบบประเมินผลการฝึกอบรม	230

ง 1

**รายนามคณะกรรมการ
ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง**

วัดป่ายาง ได้ดำเนินการโดยเปิดวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยได้ดำเนินการด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ซึ่งได้ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน ในกระบวนการฝึกอบรมหลักสูตร “การพัฒนาเกษตรกรรมธรรมชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” มีคณะกรรมการร่วมดำเนินการชุดปัจจุบัน (ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง, 2554) ประกอบด้วย

1) คณะที่ปรึกษา ประกอบด้วย

(1) พระชัน อาทโร	ที่ปรึกษาฝ่ายคุณธรรม
(2) นายไพโรจน์ เพชรคง	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรม
(3) รศ.ดร.ไมตรี จันทรา	ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ

2) ผู้อำนวยการศูนย์ คือ พระอธิการสุวรรณ คเวสโก

3) แผนกบุคลากร/ธุรการ ประกอบด้วย

(1) นายศักดิ์นรินทร์ ธาราดลวิศิษฐ์	ผู้จัดการแผนก
(2) นางอรอุมา กุลภักดี	ผู้ช่วยผู้จัดการ
(3) นายปรีชา ปรีชาชาญ	กรรมการ
(4) นายปรีชา ภักดี	กรรมการ
(5) นายวสันต์ เปรมปรีดา	กรรมการ
(6) นายเอกสิทธิ์ วงสัดชื่น	กรรมการ/เลขานุการ

4) แผนกบัญชี/การเงิน

(1) นางอารีย์ ศรีอ่อน	ผู้จัดการแผนก
(2) นางสาวนิภาพร ปรีชาชาญ	กรรมการ
(3) นางโสภี กุลใจการ	กรรมการ/เลขานุการ

5) แผนกศูนย์ฝึกอบรม

(1) นายธรรมชาติ บุญจันทร์แก้ว	ผู้จัดการแผนก
(2) นายณรงค์ อินทร์ศิริ	กรรมการ
(3) นายสมศักดิ์ ลอยล่องชล	กรรมการ
(4) นายกุศล ชลาวัฒน์	กรรมการ
(5) นายสุรเชษฐ์ สุวรรณสุทธิ	กรรมการ
(6) นายณฤชิต ศิริพรหม	กรรมการ

7) นายกรวิทัศน์ เตระไชย	กรรมการ
8) นางภาวิณี สะพานทอง	กรรมการ
9) นางประนอม เพชรสนิท	กรรมการ
10) นางเรณู จุลแก้ว	กรรมการ
11) นางสาวอุบล ศิริพรหม	กรรมการ
12) นายชัยวุธ นนทเกท	กรรมการ
13) นายสุจิตต์ จุลแก้ว	กรรมการ
14) นายนนทฤทธิ์ ยอดมณี	กรรมการ
15) นางปรีดา คงแก้ว	กรรมการ
16) นายพล พุทธิวิเชียร	กรรมการ
17) นางขวัญฤทัย นารีพล	กรรมการ
18) นายประพัศ สะพานทอง	กรรมการ
19) นายวุฒิสักดิ์ กุลภักดี	กรรมการ
20) นายสมพร กุลทล	กรรมการ/เลขานุการ

ง 2

เอกสารประกอบการฝึกอบรม
หลักสูตร “การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง”
พ.ศ. 2553

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจั่ว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช
โทร. 075-377281, 081- 0875978

ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

เอกสารประกอบการฝึกอบรม

บทนำ

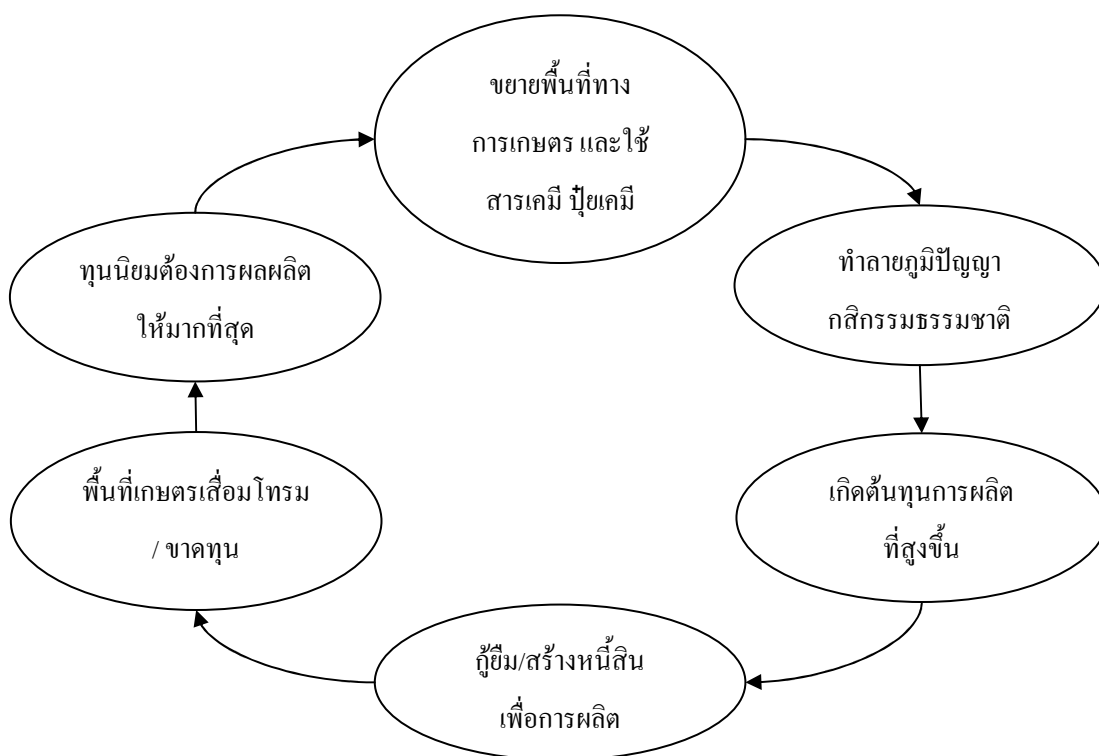
การตอบ โจทย์ให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้นั้น ปัจจุบันเริ่มเป็นเรื่องยุ่งยากมากขึ้นทุกวัน แม้ว่าการอยู่กับธรรมชาติ จะเป็นวิถีของธรรมชาติพันธุ์ไทยมาช้านานก็ตาม แต่กระแสโลกอันหมายถึง “กระแสโลก” ทำให้คนขาดคุณสมบัติ และสัญชาตญาณในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติมากขึ้น วิถีชีวิตของคนไม่เอื้ออำนวยให้ธรรมชาติที่อยู่ใกล้มีปลอดภัยอีกต่อไป พฤติกรรมกอบโกยอยากได้ อยากมี อยากเป็น เช่น กระแสโลกทำให้เกิดการก่อวิน รังแก เบียดเบียนธรรมชาติ ความอ่อนโยน และคารวะ วิถีแห่งสายสัมพันธ์ของธรรมชาติของมนุษย์เราขาดหายไป เกิดจากความไม่พอเพียง ไม่พอดี จึงตัดขาดสายสัมพันธ์ที่พึ่งพิงต่อกัน

ในอดีตหากมีธรรมชาติเอื้ออำนวย จะทำให้วิถีชุมชนนั้นๆ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน หากมีทรัพยากรรายล้อมโอบกอดชุมชน ก็จะเป็นชุมชนที่สมบูรณ์ แต่เหตุอันใดเล่าชุมชนที่อยู่กับธรรมชาติชอบทำลายและยังยากจน จนต้องขยายขอบเขต ความจนของตนให้กว้างใหญ่ขึ้น ทำอย่างไรที่จะตอบ โจทย์ว่าคนที่อยู่กับธรรมชาติสมบูรณ์ ย่อมจะมีชีวิตที่มั่นคง ยั่งยืนได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หากมองในวิถีเดิม การอยู่กับธรรมชาติได้ ต้องรู้จักการคารวะ และความพอดี แนวทางการเป็นการอยู่ การใช้และการแบ่งปันทรัพยากรอย่างพอดี มีความสมดุล การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ให้ลงตัวกลมกลืนกับวิถีชุมชนเป็นภูมิและปัญญาอันยิ่งใหญ่ของสังคมตะวันออก และเป็นศาสตร์แห่งการคารวะวิถีธรรมชาติเป็นศาสตร์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ใช้ในการจัดการดินน้ำ ป่า การใช้ธรรมชาติบำบัดเยียวยาธรรมชาติ และให้พสกนิกรของพระองค์อยู่เย็นและเป็นประโยชน์สุข

ปัญหาหลักของเกษตรกรไทย โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย คือ ปัญหาหนี้สิน ซึ่งหนี้สินเกิดจากการผลิตที่ต้องใช้ต้นทุนสูง การใช้ต้นทุนการผลิตสูงเกิดจากความต้องการเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอในการตอบสนองตลาด และเพียงพอแก่จ่ายค่าต้นทุน เพื่อหาส่วนต่างหมายถึงกำไรมาดำรงชีวิตและชำระดอกเบี้ย เมื่อเงินลงทุนของเกษตรกรมากขึ้นก็ต้องอาศัยการกู้ยืมจากสถาบันการเงินต่างๆ เช่น ธกส. สหกรณ์การเกษตร ฯลฯ จนทำให้ต้องแบกภาระเงินต้นและดอกเบี้ยมากขึ้น รูปแบบการเกษตรตั้งแต่ 2504 เป็นต้นมา เป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี เครื่องมืออุปกรณ์ทางการเกษตรสมัยใหม่เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตที่สูงกว่าตามแนวคิดตะวันตกเกี่ยวกับการค้าทุนนิยม ค่าใช้จ่ายของเกษตรกรที่เป็นต้นทุนจึงเกิดจากการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีและรูปแบบการเกษตรเชิงเดี่ยวสมัยใหม่เป็น

การทำลายระบบนิเวศในพื้นที่เกษตรจนเสียหาย ทำให้เกษตรกรทำการเกษตรไม่ได้ผล ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการลงทุนการขยายพื้นที่ทำกิน เพื่อเพิ่มผลผลิตจึงเกิดขึ้นทำให้เกิดการรุกรานทรัพย์สินส่วนรวม คือ ป่าธรรมชาติ และสาธารณะสมบัติ เช่น หนอง บึง ทะเล ฯลฯ เพื่อให้ที่ทำกินเพิ่มขึ้นก็เข้าสู่วัฏจักรเดิม คือ ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี ฯลฯ จนทำให้สภาพดินขาดความสมดุล ทำการเกษตรไม่ได้ผลจึงไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้นำไปสู่การสร้างหนี้สิน และวงจรของปัญหาหนี้สินไม่มีวันจบสิ้น กลไกกรรมธรรมชาติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นภูมิปัญญาเดิมของชาติพันธุ์ไทยในการดำรงอยู่กับธรรมชาติมายาวนาน จึงเป็นทางออกเดียวที่สามารถทำให้เกษตรกรหลุดออกจากวัฏจักรเดิมนั้นได้ ดังภาพ

ภาพประกอบ 15 วัฏจักรการทำเกษตรเคมี
ที่มา : ศูนย์กลไกกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง (2552)

ศูนย์กลไกกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ได้สร้างเส้นทางและฐานการเรียนรู้ โดยยึดหลักพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนา แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง องค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ เพื่อรื้อฟื้นภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทย และภูมิปัญญากลไกกรรมธรรมชาติมาให้เกษตรกร และผู้ที่สนใจในวิชาแขนงนี้ ได้ตระหนักรู้และเปลี่ยนแนวคิด วิธีปฏิบัติ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และยังสามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่เกษตรกรได้ตามแนวทางแห่งสังฆธรรม

คำอธิบายความหมาย

การพัฒนาหลักสูตรธรรมชาตีสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยการสร้างพลังความคิดให้รู้เท่าทันภัยแห่งทุนนิยม ให้ตระหนักถึงความภาคภูมิใจในศาสตร์แห่งการพึ่งพิงอิงอาศัยธรรมชาติ รวมถึงการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามพุทธโอวาท แนวหลักสูตรธรรมชาต และการดำรงชีวิตเป็นชุมชนแห่งมิตรไมตรี บนความเคารว่วิถีธรรมชาติ เพื่อนำพาสังคมไทยพึ่งพิงอิงอาศัยตนเองได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิด

ธรรมชาติได้รังสรรค์ขั้นตอนกระบวนการการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติกับมนุษย์อย่างยอดเยี่ยมแล้ว มนุษย์จึงมิใช่ส่วนเกินของระบบนิเวศของพื้นพิภพนี้ เพียงแต่ช่วงเวลาหนึ่ง และพลังหนึ่ง แรงขับหนึ่งของมนุษย์ที่ต้องการเอาเปรียบ และอยู่เหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติ จนเกิดการสันตะเหือน และการเปลี่ยนแปลงสู่บทลงโทษที่มนุษย์ต่างได้รับจากมนุษย์คือยโโอกาสที่สุด จนวันหนึ่งถึงมนุษย์ทุกคน

สติญาณเตือนภัยจากธรรมชาติ จึงทำให้มนุษย์หันมาเคารว่วิถีธรรมชาติอันเป็นศาสตร์ที่เป็นสัจธรรมที่จะทำให้มนุษย์ชาติมีความมั่นคงยั่งยืน สำนักหนึ่งของมนุษยชาติที่จะสร้างสำนึกส่วนที่หาความลงตัวในการดำรงอยู่ท่ามกลางการใช้ทรัพยากรอย่างบ้าคลั่ง เพื่อสนองตอบความต้องการกับความหวาดผวากษ์ธรรมชาติ คือ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเอื้ออาทร และดำเนินชีวิตอย่างพอดี คือ การปฏิบัติตามหลักพุทธโอวาท และแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มอบให้คนไทยและคนทั้งโลก

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจ เกิดความตระหนักและรู้เท่าทันภัยทุนนิยม
- 2) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจถึงศาสตร์แห่งธรรมชาติสัมพันธ์วิถี
- 3) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาด้านหลักสูตรธรรมชาต
- 4) เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจ และปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

ขอบเขตของเนื้อหา

- 1) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) หลักการทำกิจกรรมธรรมชาติ
- 3) กระบวนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์/เส้นทางสู่ความสำเร็จ

4) วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเอง/ ประสบการณ์เกษตรกรตัวอย่าง ที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรตามแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

5) องค์ความรู้และการฝึกปฏิบัติใน 7 ฐานการฝึกอบรม

วิธีการดำเนินการฝึกอบรม และระยะเวลาการฝึกอบรม

1) รายละเอียด / เนื้อหา / กิจกรรม วันที่ 1 มีดังนี้

(1) การลงทะเบียน/เข้าที่พัก

(2) ปฐมนิเทศ/การแนะนำศูนย์โดยใช้สื่อ VDO ความยาว 15.20 นาที/แบบทดสอบก่อนฝึกอบรม

(3) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (การสร้างความคุ้นเคย, การแบ่งกลุ่มสี, การเลือกผู้นำกลุ่ม) / ระเบียบปฏิบัติในการอยู่ในค่ายฝึกอบรม

(4) ฝึกปฏิบัติในฐานฝึกอบรม ฐานที่ 1 และ 2

(5) กิจกรรมภาคค่ำ (สวดมนต์ไหว้พระ, สื่อ VDO “คืนที่มีชีวิต” 30 นาที และสรุปกิจกรรมประจำวัน)

2) รายละเอียด / เนื้อหา / กิจกรรม วันที่ 2 มีดังนี้

(1) สวดมนต์ไหว้พระภาคเช้า/กิจกรรม “สุขภาพกายสุขภาพจิต”

(2) สื่อ “คืนชีวิตให้แผ่นดิน” 15.59 นาที/บรรยาย “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

(3) สื่อ “แผ่นดินไท” 45 นาที/ฝึกปฏิบัติในฐานฝึกอบรม ฐานที่ 3, 4 และ 5/กิจกรรมภาคค่ำ (สวดมนต์ไหว้พระ, สื่อ VDO “การปลูกถั่วดอก” 30.32 นาที และสรุปกิจกรรมประจำวัน)

3) รายละเอียด / เนื้อหา / กิจกรรม วันที่ 3 มีดังนี้

(1) สวดมนต์ไหว้พระภาคเช้า/ฝึกปฏิบัติในแปลงเกษตร

(1) บรรยาย เรื่อง “หลักการทำกิจกรรมธรรมชาติ”/ประสบการณ์จากตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ

(3) ฝึกปฏิบัติในฐานฝึกอบรม ฐานที่ 6/กิจกรรมพึ่งตนเอง “ทำน้ำสมุนไพร”/กิจกรรมภาคค่ำ (สวดมนต์ไหว้พระ, สื่อ VDO “9 คำพ่อสอน” 02.01 นาที และสรุปกิจกรรมประจำวัน)

(4) รายละเอียด / เนื้อหา / กิจกรรม วันที่ 4 มีดังนี้

(1) สวดมนต์ไหว้พระภาคเช้า/การปลูกป่า 5 ระดับ (บรรยายและลงพื้นที่)

- (1) บรรยาย เรื่อง “วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเอง”
- (2) สื่อ VDO “ความล่มสลายของประเทศอาเซียน” 47.56 นาที
- (3) ฝึกปฏิบัติในฐานะฝึกอบรม ฐานที่ 7
- (4) สื่อ VDO “ต้นไม้ของพ่อ”/กิจกรรมภาคค่ำ (สวดมนต์ไหว้พระ, สรุป

กิจกรรม 7 ฐานฝึกอบรม)

5) รายละเอียด / เนื้อหา / กิจกรรม วันที่ 5 มีดังนี้

- (1) สวดมนต์ไหว้พระภาคเช้า/บรรยาย เรื่อง “ธรรมะกับสิ่งแวดล้อม”
- (2) การประเมินผลการฝึกอบรม
- (3) สรุปการฝึกอบรม
- (4) ปัจฉิมธรรม/พิธีปิดการฝึกอบรม

การฝึกปฏิบัติใน 7 ฐานฝึกอบรม

ตาราง 8 รายละเอียดฐาน กิจกรรม และวิธีปฏิบัติใน 7 ฐานฝึกอบรม

ฐานปฏิบัติ	กิจกรรมที่ปฏิบัติ	วิธีปฏิบัติ
1) ฐานคนมีไฟ	- การผลิตน้ำมันดีเซลชีวภาพ (ไบโอดีเซล) จากน้ำมันพืชที่เหลือใช้ในครัวเรือน	- การรู้จัก และเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ - ผลิตน้ำมันดีเซลชีวภาพ (ไบโอดีเซล)
	- การผลิตแก๊สชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน	- การรู้จัก และเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ - ฝึก การสร้างระบบบ่อแก๊สชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน
2) ฐานคนมีน้ำยา	- การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์	- ทำน้ำยาล้างจาน - ทำน้ำยาล้างห้องน้ำ - ทำสบู่สมุนไพร ฯลฯ
3) ฐานคนรักแม่ธรณี	- การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ - ทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ - วิธีการนำไปใช้/การเก็บรักษา

ตาราง 8 ตารางแสดงรายละเอียดฐาน กิจกรรม และวิธีปฏิบัติใน 7 ฐานฝึกอบรม (ต่อ)

ฐานปฏิบัติ	กิจกรรมที่ปฏิบัติ	วิธีปฏิบัติ
4) ฐานคนรักสุขภาพ	- ทำน้ำสมุนไพรมะนาว	- เรียนรู้ชนิด สรรพคุณ ส่วนที่ใช้ของสมุนไพรมะนาวชนิดต่างๆ - เรียนรู้ขั้นตอนการทำน้ำสมุนไพรมะนาว - ฝึกทำน้ำสมุนไพรมะนาวเพื่อสุขภาพในสูตรต่างๆ
5) ฐานคนเอาถ่าน	- การทำเตาเผาถ่าน	- การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ - ขั้นตอนการผลิตเตาเผาถ่าน - ขั้นตอนการเผาถ่าน - ประโยชน์ของถ่านไม้
	- การเก็บน้ำส้มควันไม้	- การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ - ฝึกการสังเกต และวิธีการเก็บน้ำส้มควันไม้ - ประโยชน์ของน้ำส้มควันไม้
6) ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์	- การทำนาข้าวอินทรีย์	- เรียนรู้ขั้นตอน วิธีการ - ลงแปลงนาเพื่อฝึกปฏิบัติ
	- การทำแปลงผัก	- ฝึกการห่มดิน - ฝึกการปรุงอาหารเลี้ยงดิน - ฝึกทำแปลงผักคอนโด
7) ฐานนำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ	- การทำน้ำสกัดชีวภาพ	- เรียนรู้ขั้นตอน วิธีการ - ฝึกทำน้ำสกัดชีวภาพ
	- การทำสมุนไพรมะนาวไล่แมลง	- เรียนรู้ขั้นตอน วิธีการ - ฝึกทำสมุนไพรมะนาวไล่แมลง

ที่มา : ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิถึป่ายาง (2552)

ตารางฝึกอบรมหลักสูตร "การพัฒนาภาคีกรรรมรชชาติสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง"

ณ ศูนย์กิจกรรมรชชาติวิทยาดำรง เครือข่ายภาคีกรรรมรชชาติ (คทช.) ระหว่างวันที่.....วันที่.....

วัน/เวลา	04.30 - 08.00 น.	09.00 - 10.20 น.	10.30 - 12.00 น.	13.00 - 15.15 น.	15.30 - 17.00 น.	19.00 - 22.00 น.
1	-	ลงทะเบียน/เข้าที่พัก	ปฐมบท/ทดสอบก่อนฝึกอบรม	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ / อบรมฐานที่ 1	อบรมฐานที่ 2 /	สวดมนต์ภาคค่ำ/สื่อคืนที่มีชีวิต/สรุปกิจกรรม
2	สวดมนต์ภาคเช้า/สุขภาพกายและจิตฯ	สื่อคืนชีวิตให้แผ่นดิน/บรรยาย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	สื่อแผ่นดินไทย/ อบรมฐานที่ 3	อบรมฐานที่ 4/	อบรมฐานที่ 5	สวดมนต์ภาคค่ำ/สื่อการปลูกฝังออก/สรุปกิจกรรม
3	สวดมนต์ภาคเช้า/ ลงแปลงเกษตร	หลักการทำ กติกรรรมรชชาติ	ตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ	อบรมฐานที่ 6	กิจกรรมพึ่งตนเอง ทำน้ำสมุนไพรกินเอง	สวดมนต์ภาคค่ำ/สื่อ 9 คำ
4	สวดมนต์ภาคเช้า/ การปลูกป่า 5 ระดับ	วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเอง	สื่อความล้มเหลวของอาณาจักรเงินนา	อบรมฐานที่ 7	สื่อต้นไม้ของพ่อ	สวดมนต์ภาคค่ำ/สรุปกิจกรรม 7 ฐานอบรม
5	สวดมนต์ภาคเช้า/ ธรรมะกับสิ่งแวดล้อม	การประเมินผล การฝึกอบรม	สรุปการอบรม วิทยากร/ผู้เข้าอบรม	ปัจฉิมกรรม/ พิธีปิดการฝึกอบรม	-	-

หมายเหตุ : 1) รับประทานอาหารว่างระหว่างการฝึกอบรม 2) กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

ภาพประกอบ 16 ตารางการฝึกอบรม ศูนย์กิจกรรมรชชาติฯ

ที่มา : ศูนย์กิจกรรมรชชาติวิทยาดำรง (2552)

ง 3

แบบทดสอบก่อน-หลัง การฝึกอบรม

ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช

.....

1. โปรดระบุปัญหาและสถานการณ์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานความรู้ของท่าน

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าว อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

3. เกษตรอินทรีย์ และเกษตรเคมี คืออะไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

4. ในทัศนะของท่าน เกษตรอินทรีย์ เกษตรเคมี มีผลต่างกันอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

5. ในทัศนะของท่าน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีประโยชน์อย่างไร ?

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่า องค์ความรู้และหลักปฏิบัติในฐานะฝึกรบธรรม ดังต่อไปนี้ น่าจะมีรูปแบบการอบรมอย่างไร ?

6.1 ฐานคนมีไฟ

.....

.....

.....

6.2 ฐานคนเอาถ่าน

.....

.....

.....

6.3 ฐานแปลงเกษตรอินทรีย์

.....

.....

.....

6.4 ฐานคนรักแม่ธรณี

.....

.....

.....

6.5 ฐานคนมีน้ำยา

.....

.....

.....

6.6 ฐานคนรักสุขภาพ

.....
.....
.....

6.7 ฐานน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ

.....
.....
.....

7. ท่านคิดว่า การฝึกอบรมครั้งนี้ ท่านจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

หวังว่าท่านจะได้รับประโยชน์จากการอบรมครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

คณะผู้ดำเนินการฝึกอบรม / วิทยากร

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิวัฒนาการ

ง 6

แบบประเมินผลการฝึกอบรม

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวิทย์ป่าปาง ม.4 ต.ท่าจิว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็นในการฝึกอบรม

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ตามความเห็นของท่าน

การประเมินผลการฝึกอบรม	ระดับการประเมิน		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
ส่วนที่ 1 ประเมินผลวิทยากร			
1. ท่านคิดว่าวิทยากรเป็นผู้มีความสามารถเพียงใด			
2. ท่านคิดว่าเนื้อหาความรู้ในการบรรยายน่าสนใจเพียงใด			
3. ท่านคิดว่าวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้ดีเพียงใด			
4. วิทยากรเปิดให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมเพียงใด			
ส่วนที่ 2 ประเมินเนื้อหาวิชา			
1. ท่านได้รับความรู้จากการอบรมครั้งนี้เพียงใด			
2. เนื้อหาวิชาที่ได้รับตรงกับความต้องการของท่านเพียงใด			
3. เนื้อหาวิชาที่ได้รับมีประโยชน์กับท่านเพียงใด			
4. ท่านจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้มากน้อยเพียงใด			
ส่วนที่ 3 ประเมินหลักสูตร			
1. เนื้อหาวิชาในหลักสูตรที่จัดนี้เหมาะสมเพียงใด			
2. ระยะเวลาที่อบรมเหมาะสมเพียงใด			
3. ควรจัดให้มีการอบรมหลักสูตรดังกล่าวต่อไปมากน้อยเพียงใด			
ส่วนที่ 4 ประเมินสถานที่			
1. สภาพแวดล้อมโดยรวม			
2. อาหารและที่พัก			
3. ที่เรียนรู้และฐานฝึกปฏิบัติ			
ส่วนที่ 5 ท่านมีความพึงพอใจในการฝึกอบรมครั้งนี้เพียงใด			

แบบประเมิน แผ่นที่ 1

การประเมินผลการฝึกอบรม
<p>ส่วนที่ 6 ท่านคิดว่าหลักสูตรการอบรมควรปรับปรุงส่วนใดบ้าง/ข้อเสนอแนะอื่นๆ</p> <p>1.....</p> <p>2.....</p> <p>3.....</p> <p>4.....</p>
<p>ส่วนที่ 7 การฝึกอบรมครั้งนี้ตรงตามความคาดหวังของท่านหรือไม่ อย่างไร</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

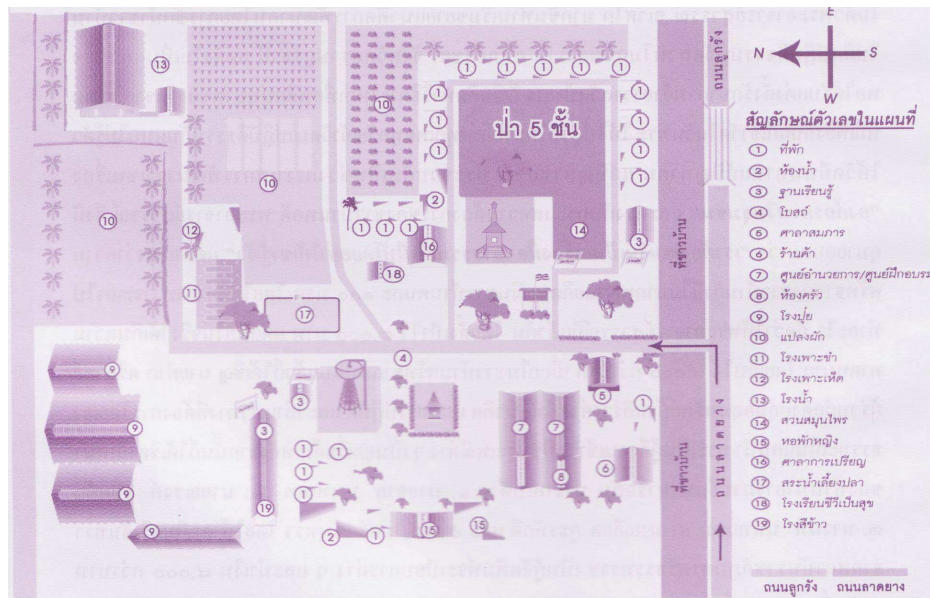
แบบประเมิน แผ่นที่ 2

ขอขอบคุณในการร่วมกิจกรรม

ภาคผนวก จ
ประมวลภาพพื้นที่วิจัย

ประกอบด้วย	หน้า
จ 1 ภาพวัดป่ายาง	233
จ 2 ภาพพระสงฆ์วัดป่ายาง	239
จ 3 ภาพการฝึกอบรม 7 ฐาน	241

จ 1 ภาพวัดป่ายาง

ภาพประกอบ 17 แผนผังวัดป่ายาง

ที่มา : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11 (2552)

ภาพประกอบ 18 อุโบสถวัดป่ายาง

ภาพประกอบ 19 ศาลาที่ทำการศูนย์กิจกรรมธรรมชาติวัดป่ายาง

ภาพประกอบ 20 ศาลาอบรมรวม

ภาพประกอบ 21 ศาลาเอนกประสงค์

ภาพประกอบ 22 ร้านค้าสวัสดิการเครือข่ายกลุ่มสังฆะฯ วัดป่ายาง

ภาพประกอบ 23 บริเวณวัดป่ายาง

ภาพประกอบ 24 โรงสีข้าววัดป่ายาง

ภาพประกอบ 25 งานปู้ยปั้นเม็ด

ภาพประกอบ 26 โรงปู้ยปั้นเม็ดวัดป่ายาง

ภาพประกอบ 27 โรงผลิตน้ำดื่มวัดป่ายาง

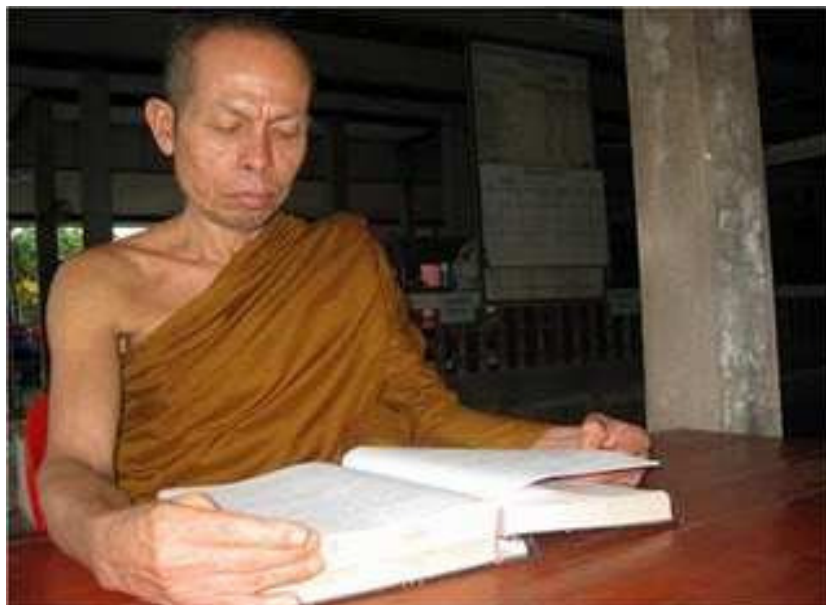

ภาพประกอบ 28 ภายในโรงผลิตน้ำดื่มวัดป่ายาง

จ 2 ภาพพระสงฆ์วัดป่ายาง

ภาพประกอบ 29 พระอธิการสุวรรณ คเวสโก

ภาพประกอบ 30 พระจีน อาทโร

ภาพประกอบ 31 พระสงฆ์นำผู้เข้าฝึกอบรมลงฝึกแปลงเกษตร

ภาพประกอบ 32 พระสงฆ์วัดป่ายางและผู้เข้าฝึกอบรม

จ 3 ภาพการฝึกอบรม 7 ฐาน

ภาพประกอบ 33 ฐานที่ 1 คนมีไฟ (การผลิตน้ำมันดีเซลชีวภาพหรือไบโอดีเซล)

ภาพประกอบ 34 ฐานที่ 1 คนมีไฟ (การผลิตแก๊สชีวภาพ)

ภาพประกอบ 35 ฐานที่ 2 คนเอาถ่าน (การเผาถ่านและการเก็บน้ำส้มควันไม้)

ภาพประกอบ 36 ฐานที่ 2 คนเอาถ่าน (เตาเผาถ่านสาชิต)

ภาพประกอบ 37 ฐานที่ 3 แปลงเกษตรอินทรีย์ (การปลูกผักไร้สารพิษ)

ภาพประกอบ 38 ฐานที่ 3 แปลงเกษตรอินทรีย์ (การทำนาข้าวไร้สารพิษ)

ภาพประกอบ 39 ฐานที่ 4 คนรักแม่ธรณี (การผลิตปุ๋ยหมัก)

ภาพประกอบ 40 ฐานที่ 4 คนรักแม่ธรณี (การผลิตปุ๋ยหมัก)

ภาพประกอบ 41 ฐานที่ 5 การผลิตน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ

ภาพประกอบ 42 ฐานที่ 5 การผลิตน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ

ภาพประกอบ 43 ฐานที่ 6 คนมีน้ำยา (การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์)

ภาพประกอบ 44 ฐานที่ 6 คนมีน้ำยา (การผลิตสบู่สมุนไพร)

ภาพประกอบ 45 ฐานที่ 7 คนรักสุขภาพ (การเรียนรู้เรื่องสมุนไพร)

ภาพประกอบ 46 ฐานที่ 7 คนรักสุขภาพ (สวนสมุนไพรวัดป่ายาง)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล พระมหาวิรัช น้าแก้ว

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5210920060

วุฒิการศึกษา

วุฒิ

ชื่อสถาบัน

ปีที่สำเร็จการศึกษา

พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2551
สาขาศาสนา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดกรวด (แผนกสามัญศึกษา)

สังกัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สถานที่ทำงาน วัดกรวด ม.8 ต.กะเดะ อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

พระมหาวิรัช น้าแก้ว. 2555. วัดกับการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา วัดป่ายาง ม.4 ต.ท่าจั่ว อ.เมืองฯ จ.นครศรีธรรมราช. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “ราชภัฏเพชรบุรีวิจัยเพื่อแผ่นดินไทยที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2” ระหว่างวันที่ 26-27 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี อ.เมืองฯ จ.เพชรบุรี.